

KOHTI YHTEISTÄ TURVALLISUUTTA?

Kokonaisturvallisuus Suomen turvallisuuspolitiikan ja
turvallisuuskäsityksen laajentajana

Oskari Korhonen
Pro Gradu -tutkielma
Valtio-oppi
Turun yliopisto
Kevät 2020

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaan tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

KORHONEN, OSKARI: Kohti yhteistä turvallisuutta? Kokonaisturvallisuus Suomen turvallisuuspolitiikan ja turvallisuuskäsityksen laajentajana

Pro Gradu -tutkielma, 148 s.

Valtio-oppi

Toukokuu 2020

Tutkielma tarkastelee kokonaisturvallisuuden vaikutuksia Suomen turvallisuuspolitiikassa 2010-luvun aikana. Lisäksi tutkielma arvioi kokonaisturvallisuuden mahdollista kehittymistä kansalliseksi turvallisuuskäsitykseksi. Kuvattuun tutkimusongelmaan ja tutkimuskysymyksiin vastataan analysoimalla 2010-luvun keskeisintä turvallisuuspoliittista selontekoaineistoa.

Tutkielman empiirinen aineisto muodostuu tarkastelujakson ajallisesti kolmivaiheisesti jaotelluista turvallisuuspoliittisista linjapapereista: vuosien 2009 ja 2012 turvallisuuspoliittisista selonteista sekä vuosina 2016-2017 hallinnonaloittain eriytetystä ulko- ja turvallisuuspoliittisesta selonteosta, sisäisen turvallisuuden selonteosta sekä puolustuselonteosta.

Tutkielman kaksivaiheisessa analyysiosiossa selontekoaineistoa tarkastellaan laadullisen sisällönanalyysin ja diskurssianalyysin keinoin. Tutkielman teoreettisen viitekehyksen muodostavia turvallisuustutkimuksen teorioita, sosiaalista konstruktionismia ja Pariisin koulukunnan turvallistamisteoriaa, hyödynnetään toteutettavan analyysin eri vaiheissa selontekoaineiston tarkastelussa ja tulkinnassa teoriaohjaavan tutkimusotteen mukaisesti.

Laadullisen sisällönanalyysin avulla turvallisuuspoliittisista selonteista kartoitetaan ja tiivistetään keskeinen kokonaisturvallisuuden sekä sen osa-alueista johdettujen yleis- ja osateemojen ilmentyminen. Kyseisiä kokonaisturvallisuuteen liittyviä ilmauksia, lausumia ja sanontoja tulkitsemalla selvitetään kokonaisturvallisuuden vaikutukset Suomen turvallisuuspolitiikassa.

Tiivistettyyn selontekoaineistoon kohdistettavalla diskurssianalyysillä paikallistetaan esimerkkejä kokonaisturvallisuuden vakinaistamiseen ja normalisointiin tähtäävästä diskursiivisesta ja tavoitehakuisesta argumentoinnista. Tunnistettavia kokonaisturvallisuuteen liittyviä turvallisuusdiskursseja sekä niissä havaittavia muutoksia erittelemällä ja arvioimalla selvitetään kokonaisturvallisuuden vakiinnuttaminen ja turvallistaminen osaksi turvallisuuspolitiikkaa. Kokonaisturvallisuutta koskevien diskurssien valta-aseman saavuttamista ja vakinaistamista tulkitsemalla arvioidaan kokonaisturvallisuuden edelleen turvalliskäsitykseksi muodostumista.

Osana turvallisuuspolitiikkaa kokonaisturvallisuus korostaa eri turvallisuustoimijoiden vahvennettavan yhteistyön merkitystä tulevaisuuden muuntuviin ja yhteen kietoutuviin turvallisuusuhkiin vastaamisessa. Perinteisten viranomaistoimijoiden lisäksi elinkeinoelämän ja järjestöjen, lähiyhteisöjen sekä muun kokonaisturvallisuuden verkoston merkitystä turvallisuuden tuottamisessa korostetaan aiempaa vahvemmin. Myös yksittäisten kansalaisten turvallisuusosaamisen vahvistaminen ja kehittäminen nähdään keskeisenä osana yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamista sekä kansallisen kriisinsietokyvyn vahvistamista. Verkostoitumisen ja verkottumisen kasvava merkitys korostuu sekä horisontaalisesti laajenevassa että vertikaalisesti syventyvässä turvallisuustoimijoiden kentässä.

Kokonaisturvallisuuden voidaan nähdä olevan vahvasti vakiinnutettu ja turvallistettu osaksi Suomen turvallisuuspolitiikkaa. Samanaikaisesti kokonaisturvallisuuden monialainen, usean eri hallinnonalan ja turvallisuustoimijan toteuttama, turvallistaminen on kuitenkin johtanut sekä sen käsitteellisen määrittelemisen, että käytännön operationalisoinnin osittaiseen hämärtymiseen.

Kokonaisturvallisuuden erilliseksi kansalliseksi turvallisuuskäsitykseksi kehittymistä ei pystytty yksiselitteisesti todentamaan. Kaksivaiheisen analyysin tuloksia tulkitsemalla ja yhdistelemällä kokonaisturvallisuudesta voitiin kuitenkin tunnistaa turvallisuuskäsitykselle ominaisia piirteitä. Kokonaisturvallisuus voitiin myös kategorisoida ja luokitella turvallisuuskäsitysten erittelyä ja vertailemista varten muodostetun mallin mukaisesti.

Asiasanat: Turvallisuus, turvallisuuspolitiikka, kokonaisturvallisuus, turvallisuuskäsitys, turvallistaminen, kapea turvallisuus, laaja turvallisuus, yhteiskunnan elintärkeät toiminnot, kriisinsietokyky, turvallisuustoimija

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO.....	1
1.1 JOHDATUS, TUTKIMUSTARVE JA AIKAISEMPI TUTKIMUS	1
1.2 TUTKIMUSONGELMA, -ASETELMA JA -KYSYMYKSET	6
1.3 KESKEISET MÄÄRITELMÄT JA KÄSITTEET	7
1.4 TUTKIELMAN KULKU	9
2. TURVALLISUUSKÄSITYKSET OSANA TURVALLISUUDEN YMMÄRTÄMISTÄ	11
2.1 TURVALLISUUSKÄSITYKSET TURVALLISUUTTA TULKITSEVIN JA POLITIIKKA OHJAAVINA KONSTRUKTIONA.....	11
2.1.1 Kapea turvallisuus.....	12
2.1.2 Laaja turvallisuus.....	15
2.1.3 Inhimillinen turvallisuus.....	20
2.1.4 Yhteiskunnallinen turvallisuus.....	24
2.2 TURVALLISUUSKÄSITYSTEN VERTAILEMINEN TURVALLISUUDEN TARKASTELUSSA	27
3. TURVALLISUUSKÄSITYKSET JA KOKONAISTURVALLISUUS SUOMESSA.....	30
3.1 TURVALLISUUSKÄSITYKSET SUOMEN TURVALLISUUSPOLITIIKAN OHJAAJINA JA VAIKUTTAJINA .	30
3.1.1 Kapea turvallisuus Suomen turvallisuuspolitiikassa	31
3.1.2 Suomalaisen laajan turvallisuuden esiinmarssi	33
3.2 KOKONAISTURVALLISUUDEN MUODOSTUMISPROSESSI	37
3.3 SUOMALAINEN KOKONAISTURVALLISUUS 2010-LUVUN LOPUSSA	45
4. TEORIAT (KOKONAIS)TURVALLISUUDEN JA TURVALLISUUSKÄSITYSTEN TARKASTELUSSA	50
4.1 SOSIAALINEN KONSTRUKTIONISMI TURVALLISUUDEN JA TURVALLISUUSKÄSITYSTEN TARKASTELUSSA	51
4.2 TURVALLISTAMISTEORIA TURVALLISUUDEN MUODOSTAMISEN ARVIOINNISSA	55
4.3 SOSIAALINEN KONSTRUKTIONISMI JA TURVALLISTAMISTEORIA KOKONAISTURVALLISUUDEN TARKASTELUSSA	60
5. TUTKIMUSMENETELMÄT TUTKIMUSAINEISTON ANALYSOINNIN TYÖVÄLINEINÄ	62
5.1 TEORIAOHJAAVA TUTKIMUSOTE TEORIAN JA AINEISTON YHDISTÄJÄNÄ	63
5.2 LAADULLINEN SISÄLLÖNANALYYSI LAAJEMMAN AINEISTON KÄSITTELYSSÄ	64
5.3 DISKURSSIANALYYSI TURVALLISUUDEN MERKITYSSYSTEEMEIDEN JA TURVALLISUUSKÄSITYSTEN MUODOSTAMISEN TARKASTELUSSA	65
5.4 YHTEENVETONA TEORIOISTA JA TUTKIMUSMENETELMISTÄ	69
5.5 KOHTI TUTKIMUSAINEISTON ANALYYSIA: VALTIONEUVOSTON SELONTEOT TURVALLISUUSPOLITIikka OHJAAVINA JA TURVALLISUUSKÄSITYKSIÄ MUOKKAAVINA ASIAKIRJOINA	71
6. KOKONAISTURVALLISUUS TURVALLISUUSPOLIITTISISSA SELONTEOISSA	75
6.1 KOKONAISTURVALLISUUDEN TEEMAT JA VAIKUTUKSET TURVALLISUUSPOLIITTISISSA SELONTEOISSA	75
6.1.1 Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009.....	76
6.1.2 Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012.....	79
6.1.3 Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko 2016.....	84
6.1.4 Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta 2016	87
6.1.5 Valtioneuvoston puolustuselonteko 2017.....	90
6.1.6 Selontekojen turvallisuusteemat.....	92
6.2 SELONTEKOJEN TURVALLISUUSDISKURSSIT KOKONAISTURVALLISUUTTA RAKENTAMASSA	94
6.2.1 Selontekoaineisto ennen kokonaisturvallisuutta.....	95
6.2.2 Selontekoaineisto kokonaisturvallisuuden muodostamisaikana	98

6.2.3	<i>Selontekoaaineisto kokonaisturvallisuuden muodostamisen jälkeen.....</i>	<i>101</i>
6.2.4	<i>Selontekojen turvallisuusdiskurssit</i>	<i>104</i>
7.	KOKONAISTURVALLISUUS TURVALLISUUSPOLITIIKAN JA TURVALLISUUSKÄSITYKSEN LAAJENTAJANA?	106
7.1	KOKONAISTURVALLISUUS OSANA TURVALLISUUSPOLITIikkaa?.....	106
7.2	KOKONAISTURVALLISUUS MUODOSTUVANA TURVALLISUUSKÄSITYKSENÄ?	109
7.3	YHTEENVETO JA TULKINTA ANALYYSISTA JA SYNTEESISTÄ	113
8.	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	116
8.1	JOHTOPÄÄTÖKSET	116
8.2	TUTKIELMAN VALIDITEETTI, RELIABILITEETTI JA REFLEKTIO	119
8.3	JATKOTUTKIMUSAIHEET JA POHDINTA.....	125
	LÄHTEET	1

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuviot

Kuvio 1: Teoreettisen viitekehyksen ja teorioiden näkökulma tutkimusaiheen tarkastelussa.	50
Kuvio 2: Tutkimusmenetelmät tutkielman aineiston kaksivaiheisessa analyysissä.	62
Kuvio 3: Teoriat ja tutkimusmenetelmät tutkimusaiheen tarkastelussa ja tulkinnessa. .	69

Taulukot

Taulukko 1: Turvallisuuskäsitykset Limnéll (2009) sekä Williams ja McDonald (2018) erittelyjä yhdistellen.	28
Taulukko 2: Turvallisuuspoliittisten selonteiden turvallisuusteemojen painotukset, yhtäläisyydet ja erot.	93
Taulukko 3: Turvallisuuspoliittisista selonteista tunnistetut turvallisuusdiskurssit. .	105
Taulukko 4: Kokonaisturvallisuus muodostuvana turvallisuuskäsityksenä Limnéll (2009) sekä Williams ja McDonald (2018) erittelyjä yhdistellen.	112

1. JOHDANTO

”Kokonaisturvallisuus ei ole koskaan sotien jälkeen ollut näin konkreettinen ja läsnä jokaisen suomalaisen arjessa. Monille tämä on ensimmäinen poikkeustila yhteiskunnan toiminnassa. Nämä päivät jäävät historiaan, ja meistä kaikista riippuu, minkälaisina. Huolehditään toisistamme.” (Limnéll 2020)¹

1.1 Johdatus, tutkimustarve ja aikaisempi tutkimus

Turvallisuus on tehnyt voimakkaan paluun yhteiskunnallisen keskustelun, poliittisen vuorovaikutuksen ja ihmisten jokapäiväisen elämän keskiöön vuosikymmenen vaihtuessa 2020-luvulle. Globaaliksi pandemiaksi kehittyneen koronaviruksen (jäljempänä COVID-19) leviämisen estämiseksi ja vaikutusten vähentämiseksi julistetut poikkeusolot ja -tilat ovat uusi normaali maailman eri valtioissa. Sisällöllisesti erilaiset pandemiaan liittyvät rajoitustoimet vaihtelevat valtioittain. Osassa ne ovat vaikutuksiltaan lyhytaikaisempia ja lievempiä, osassa taas pitkäkestoisempia ja normaalia elämää rajaavampia, mutta jokaisessa kuitenkin ihmisten turvallisuuden, tai turvattomuuden, tunteisiin ja kokemuksiin vaikuttavia.

Varautumisen, huoltovarmuuden ja valmiussuunnittelun kaltaiset teemat hallitsevat kirjoitusajankohdan mediatalojen otsikoita ja uutisten etusivuja. Erilaiset turvallisuustoimijat kamppailevat yhdessä COVID-19:n aiheuttaman yhteiskunnan laajamittaisen häiriötilanteen hallitsemiseksi. Pandemiaan liittyvän tiedonkulun turvaaminen, luotettavan tilannekuvan muodostaminen sekä edelleen kansalaisille oikea-aikainen viestiminen ovat nousseet toteutettavan viranomaistoiminnan keskiöön. Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen sekä kansalaisten kriisinsietokyvyn vahvistaminen ovat tehneet voimakkaan paluun kansallisen turvallisuuspuheen ja -puhunnan areenoille. Kotimainen *kokonaisturvallisuus*, sen edellä mainittuine keskeisine osa-alueineen, on ingressin mukaisesti konkreettisesti läsnä jokaisen suomalaisen arjessa.

Turvallisuuden tämänhetkisestä ajankohtaisuudesta huolimatta sen tarkastelu ei ole aina yksiselitteistä eikä selkeää. Myös turvallisuuden kaiken kattava ja yksioikoinen

¹ Professori, sotatieteiden tohtori Jarno Limnéll, 16.3.2020. Twiitti. Julkaistu 1h COVID-19 -pandemian johdosta valtioneuvoston toteamien poikkeusolojen julkistamisen jälkeen.

määrittely yksittäisenä ilmiönä tai käsitteenä on harvoin mahdollista: Turvallisuus on ilmiönä ajan ja vallitsevien olosuhteiden myötä muuttuvaa, se elää ja kehittyy vahvasti vallitsevassa yhteiskunnallisessa, poliittisessa ja kulttuurisessa vuorovaikutuksessa. Valtosen (2014, 27) kuvauksessa turvallisuuden laajuus ja sisältö määrittyy usein sen tulkitsijan mukaan. Tämä voi johtaa turvallisuuden näyttäytymiseen erityisesti vastaanottajan kannalta vaikeasti hahmotettavana ja ymmärrettävänä kokonaisuutena.

Myös eri turvallisuutta tuottavat ja toteuttavat turvallisuusammattilaiset ja -instituutiot, niin kutsutut turvallisuustoimijat, pyrkivät määrittämään ja kuvaamaan turvallisuuden itseään ja omaa toimintaansa parhaiten hyödyttävällä tavalla. Turvallisuuden määrittämisestä käytävä institutionaalinen merkityskamppailu voi liittyä esimerkiksi turvallisuustoimijoiden oman aseman ja toiminnallisen painoarvon osana turvallisuuskenttää vahvistamiseen, riittävien toimintaresurssien ja määrärahojen turvaamiseen tai toimijoiden laajempien valtapoliittisten tavoitteiden saavuttamiseen.

’Oikean’ turvallisuuden määrittämisestä käytävää kamppailua voidaan kuvata liian monen kokin hämmennettävänä olevana soppana. Kuvainnollisessa keittiössä muodostuvan turvallisuuskeitoksen voidaankin nähdä saostuvan tavalla, joka johtaa, ja osin on jo johtanut, sekä turvallisuuden käsitteellisen määrittelemisen että sen käytännön operationalisoinnin hämärtymiseen. Esimerkiksi Silvastin (2016, 288) näkemyksen mukaan turvallisuus on jatkuvan laajentamisen ja uudelleen määrittämisen seurauksena käynyt käsitteenä niin monimerkitykseksi, että se on menettämässä kaiken analyyttisen voimansa.

Turvallisuutta sekä sen käsitteellistä hahmottamista voidaan pitää kompleksisina ja keskenään yhteen kietoutuneina ilmiöinä. Silvasti (2016, 291) toteaaakin turvallisuuden käsitteellisen tarkastelun olevan samalla myös turvallisuuden tarkastelua: ei ole olemassa vain yhtä ainoaa turvallisuutta, eikä eri turvallisuuksien määrä rajoitu edes lukuisiin turvallisuuksiin. Absoluuttisen, jokaisessa tilanteessa toimivan ja kaiken tarkastelun kestävän turvallisuuden määritelmän etsimisen sijaan tarkastelu kannattaakin kohdistaa erilaisiin ymmärryksiin ja käsityksiin, joita me turvallisuudelle yhteisessä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa annamme. Niin sanottuihin *turvallisuuskäsityksiin*, jotka turvallisuuteen liittyvän ymmärryksemme muodostamisen ohella vaikuttavat ja ohjaavat myös suoraan yhteisessä vuorovaikutuksessamme toteuttamaamme turvallisuuspolitiikkaan. Korkean tason valtionpolitiikan lisäksi turvallisuuskäsitykset vaikuttavat myös tavallisten ihmisten jokapäiväiseen elämään omine turvallisuuden ja turvattomuuden tuntemuksineen.

Kylmän sodan vuosikymmenten aikaan poliittista keskustelua sekä akateemista tutkimusta hallitsi realistiseen tutkimusperinteeseen pohjautuva käsitys kapeasta turvallisuudesta, jossa painottuivat turvallisuuden sotilaalliset sekä poliittiset ulottuvuudet ja uhkat (Sheehan 2010, Glaser 2010 sekä Jensen ja Elman 2018). Kylmän sodan päättymisen jälkeen 1990-luvun puoliväliin tultaessa aiemmin valta-asemassa ollut *kapea turvalliskäsityksemme* on monipuolistunut. Buzanin ym. (1998) mukaan turvallisuuden ymmärtämisen tapamme on laajentunut sisältämään esimerkiksi ympäristölliseen, taloudelliseen ja yhteiskunnalliseen turvallisuuteen liittyviä uudenlaiseen *laajaan turvallisuuskäsitykseen* kuuluvia kokonaisuuksia.

Kylmän sodan päättymisen jälkeen, varsinkin uudemmissa kansainvälisissä foorumeissa ja instituutioissa, on esiin noussut myös kokonaan uudenlaisia käsityksiä yksilöön keskittyvästä ja osallistavasta *inhimillisestä turvallisuudesta* (Owen 2010, Kerr 2010 ja Hoogensen Gjørvi 2018). Myös erilaisten sosiaalisten yhteisöjen ja yhteenliittymien kollektiiviseen identiteettiin ja sen uhkiin tarkastelunsa keskittävä *yhteiskunnallinen turvallisuus* on Wæverin (1993) ja Roen (2010) mukaan noussut esille osana turvallisuustutkimuksen kenttää.

2010-luvulle tultaessa kotimaisessa turvallisuuskeskustelussa on noussut esiin kokonaan uudenlainen malli turvallisuutta ja eri turvallisuustoimijoita kokonaisvaltaisesti käsittelevästä kokonaisturvallisuudesta. Suomalaista kokonaisturvallisuutta on kuvattu laajaan turvallisuuskäsitykseen pohjautuvana väestön, yhteiskunnan ja valtion turvallisuuden tavoitetilana (Valtioneuvosto 2012, 7). Kokonaisturvallisuus on myös määritetty suomalaisen varautumisen yhteistoimintamalliksi, jossa eri turvallisuustoimijat osallistuvat yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista huolehtimiseen ja tätä kautta turvallisuuden tuottamiseen (Turvallisuuskomitea 2017, 7). Onpa kokonaisturvallisuutta käsitelty myös julkisena politiikkatoimena, policyna sekä metastrategiana, joka koostuu useista kokonaisturvallisuuteen liitettävistä strategioista, ohjelmista tai asiakirjoista (Branders 2016, 16).

Myös kokonaisturvallisuus on kohdannut kuvattuun turvallisuuden määrittelemiseen liittyviä haasteita. Esimerkiksi Silvastin (2016, 285) mukaan kokonaisturvallisuus ei käsitteenä ole onnistunut vakiinnuttamaan asemaansa. Edelleen myös Branders (2016, 16) toteaa kokonaisturvallisuuden olevan tieteellis-käsitteelliseltä identiteetiltään ohuehko sekä analyyttisesti epäselvä; siltä näyttäisi puuttuvan jaettu ja vakiintunut merkitys osana turvallisuuden tarkastelua ja ymmärtämistä.

Kokonaisturvallisuuden käsitteellisestä monitulkintaisuudesta huolimatta sitä kuitenkin hyödynnetään tehokkaasti osana suomalaista turvallisuuskeskustelua. Erilaiset poliittiset päätöksentekijät, ministeriöiden eri hallinnonalat sekä lukuisat turvallisuusviranomaiset käyttävät termiä toistuvasti osana omaa kommunikointiaan. Kokonaisturvallisuudesta viestiminen on niin aktiivista ja tavoitehakuista oloista, että ei voi välttyä ajatukselta kokonaisturvallisuuden tarkoituksellisesta vakinaistamisesta ja edelleen kohti turvallisuuskäsitystä kehittämisestä. Kokonaisturvallisuuteen ja sen osa-alueisiin liittyvä käsittely osana turvallisuuskeskustelua vaikuttaisi entisestään vahvistuneen ja tehostuneen kirjoitushetkellä käynnissä olevan COVID-19 -pandemian myötä.

Tutkielman tavoitteena on omalla kapea-alaisella tarkastelullaan osallistua tähän turvallisuutta koskevaan laajempaan akateemiseen ja yhteiskunnalliseen keskusteluun. Tutkielmassa tarkastellaan erilaisia turvallisuustutkimuksessa muodostuneita sekä edelleen myös poliittisen vuorovaikutuksen osaksi vakiintuneita turvallisuuskäsityksiä. Tutkielmassa pureudutaan erityisesti uudehkoon kotimaiseen kokonaisturvallisuuden malliin; mitä sillä tarkoitetaan, miten se on muodostunut ja minkälaisia mahdollisia viitteitä se antaa kotimaisen turvallisuuskäsityksemme ja edelleen turvallisuuspolitiikkamme muutoksesta ja kehittämisestä?

Tutkielman tarkoitusta ja merkitystä voidaan perustella toisaalta kokonaisturvallisuuteen kohdistuvan tutkimuksen yleisellä vähäisyydellä sekä tarkemmin tutkittavan aihealueen, kokonaisturvallisuus turvallisuuskäsityksen näkökulmasta tarkasteltuna, aiemman tutkimuksen puuttumisella. Tutkimusaihe on siis perusteltavissa sekä tunnistetun tutkimusaukon että tieteellisen lisätiedon tuottamisen tarpeen näkökulmista.

Tutkimusaiheena olevan kokonaisturvallisuuden keskeisyyttä ja kiinnostavuutta voidaan perustella myös sekä sen ajankohtaisuuden että yhteiskunnallisen merkittävyyden kautta. Yleisen ajankohtaisuuden ja merkittävyyden osalta tutkielman aihealuetta puoltaa ja tukee sen suora linkittyminen kirjoitushetkellä vallitseviin globaaleihin poikkeusoloihin johtaneeseen COVID-19 -pandemiaan. Tutkielman päätutkimusaiheena oleva kokonaisturvallisuus sekä siihen keskeisesti liittyvät osa-alueet, *varautumistoiminta ja huoltovarmuus, häiriötilanteiden hallinta* sekä *tiedon saatavuus, tilannekuva ja viestintä*, ovat teemoja, joita me kaikki olemme viime aikoina sekä yhteiskunnallisessa keskustelussa että omassa arjessamme joutuneet kohtaamaan ja käsittelemään. Kokonaisturvallisuuteen olennaisesti liittyvä *yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen sekä kansalaisten kriisinsietokyvyn vahvistaminen* on tullut osaksi meidän jokaisen elämäämme siihen liittyvine turvallisuuden ja turvattomuuden tuntemuksineen.

Valtiotieteellisesti tarkasteltuna tutkimusaiheen ajankohtaisuutta puoltaa Suomen turvallisuuspolitiikan keskeisimpien linjapapereiden, turvallisuuspoliittisten selonteiden, lähestyvä seuraava julkaisuajankohta. Alustavasti vuosien 2020-2021 aikana julkaistavaksi suunnitellut turvallisuuspoliittiset selonteot tulevat määrittämään Suomen turvallisuuspoliittisen linjan vähintäänkin käynnissä olevan hallituskauden ajalle. Edelleen, erityisesti puolustuspoliittisiin linjavetoihin liittyen, selonteissa tullaan kuvaamaan Suomen turvallisuuspoliittista toimintaympäristöä ja sen tulevaisuutta sekä tekemään niiden pohjalta laadittavia toimenpidesuosituksia ja johtopäätöksiä, jotka vaikuttavat ajallisesti pitkälle aina 2030-luvun alkuun saakka.

Turvallisuuspoliittiset selonteot luovat osaltaan pohjan kansalliselle turvallisuuden ymmärtämiselle, siitä muodostuvalle turvallisuuskäsitykselle sekä niiden edelleen kehittymiselle. Laadittavassa tutkielmassa sen keskeisimpänä tutkimusaineistona analysoitavat aiemmat turvallisuuspoliittiset selonteot voivat myös antaa osviittaa tulevien, vielä laadinnassa olevien selonteiden keskeisistä teemoista ja edelleen niiden Suomen turvallisuuspoliittiseen linjaan tuomista painotuksista. Tutkielman ja sen tutkimusaiheen merkittävyyttä tukevat osaltaan myös osana sitä tapahtuva turvallisuuspolitiikan tulevaisuuden ennakointiin ja arviointiin kytkeytyvä tarkastelu.

Aiemman tutkimuksen osalta erilaisia Suomen turvallisuuspolitiikkaan vaikuttavia turvallisuuskäsityksiä on tutkittu laaja-alaisesti. Turvallisuuskäsitysten ja käsitteiden osalta voidaan nostaa esille esimerkiksi Heiskasen (2013) Lapin Yliopistossa julkaisema rajaturvallisuutta käsittelevä väitöstutkimus sekä Limnellin (2009) Maanpuolustuskorkeakoulussa laatima Suomen 2000-luvun uhkakuvapolitiikkaa käsittelevä väitöskirja. Myös Valtosen (2010) Maanpuolustuskorkeakoulussa eri turvallisuustoimijoiden yhteistyötä käsittelevä väitöstutkimuksen voidaan nähdä liittyvän osaksi tutkittavaa aihealuetta. Alemman tutkimustason osalta erilaisia turvallisuuskäsityksiä sekä niiden merkityksiä ja vaikutuksia ovat tarkastelleet muun muassa Pernu (2014), Riiali (2016) ja Hietala (2018) omissa Pro Gradu -tutkielmissaan.

Ajankohtaisuudestaan huolimatta 2010-luvun alussa yhteiskunnalliseen ja poliittiseen keskusteluun noussutta kotimaista kokonaisturvallisuutta on kuitenkin tutkittu verrattain vähän. Ehkä merkittävimpana ja tuoreimpana kokonaisturvallisuutta käsittelevänä tutkimuksena voidaan pitää Brandersin Tampereen yliopistossa vuonna 2016 julkaistua kokonaisturvallisuuden poliittista kelpoisuutta ja hallinnollista toteutettavuutta käsittelevää väitöstutkimusta. Esille voidaan nostaa myös Kivelän Helsingin yliopistossa vuonna 2016 julkaistu yhteiskunnan häiriötilanteiden hallinnan tilaa vuosina 2012-2014

arvioiva väitöstutkimus. Muuten kokonaisturvallisuuden tarkastelu ja tutkiminen on keskittynyt pääasiassa erilaisiin Turvallisuuskomitean toteuttamiin julkaisuihin ja selvityksiin (muun muassa Innola 2014 ja Kyyrönen 2014) sekä sen järjestämiin erillisiin teemaseminaareihin (esimerkiksi kunta- ja aluehallintotason varautuminen 2013, vapaaehtoisjärjestöt 2014 sekä hybridiuhkat 2016).

Alemman tutkimustason osalta esimerkiksi Ahokas (2019) on omassa Maanpuolustuskorkeakoulun tutkielmassaan tarkastellut kokonaisturvallisuutta Buzanin ym. (1998) muodostaman turvallistamisen viitekehyksen näkökulmasta. Edelleen turvallistamisen ja turvallistamisteorian osalta voidaan nostaa esille myös Castrénin (2019) niin ikään Maanpuolustuskorkeakoulussa laadittu eurooppalaisen raja- ja merivartioston rajaturvallisuustoimintojen turvallistamista käsittelevä tutkielma.

1.2 Tutkimusongelma, -asetelma ja -kysymykset

Tutkielman tavoitteena on selvittää, miten kokonaisturvallisuus on vaikuttanut Suomen turvallisuuspolitiikkaan ja turvallisuuskäsityksiin 2010-luvulla.

Asetettu ja kuvattu tutkimusongelma jäsentyy edelleen tutkielman päättökysymykseksi ja alatutkimuskysymyksiksi:

Miten kokonaisturvallisuus on vaikuttanut Suomen turvallisuuspolitiikkaan ja vallitsevaan turvallisuuskäsitykseen?

- 1. Miten kokonaisturvallisuuden malli on vaikuttanut ja näkynyt Suomen turvallisuuspoliittisissa linjoissa 2010-luvulla?*
- 2. Onko kokonaisturvallisuus kehittymässä turvallisuuspoliittisten selonteiden mukaan erilliseksi kansalliseksi turvallisuuskäsitykseksi?*

Ensimmäiseen alatutkimuskysymykseen vastataan kohdistamalla laadullinen sisällönanalyysi kokonaisturvallisuuden kannalta keskeisimpään turvallisuuspoliittiseen selontekoaineistoon. Laadullisen sisällönanalyysin avulla turvallisuuspoliittisista selonteista pyritään paikallistamaan ja tiivistämään keskeinen kokonaisturvallisuuden mallin sekä sen osa-alueista johdettujen yleis- ja osateemojen ilmentyminen. Kokonaisturvallisuuteen liittyviä ilmauksia, lausumia ja sanontoja tulkitsemalla selvitetään kokonaisturvallisuuden mallin vaikutukset Suomen turvallisuuspolitiikassa.

Toiseen alatutkimuskysymykseen vastataan kohdistamalla diskurssianalyysi tiivistettyyn selontekoaineistoon. Aiemman laadullisen sisällönanalyysin perusteella tiivistetystä aineistosta pyritään kartoittamaan esimerkkejä kokonaisturvallisuuden vakinaistamiseen ja luonnollistamiseen (i.e. luonnolliseksi tekeminen, normalisointi) tähtäävästä diskursiivisesta ja tavoitehakuista argumentoinnista. Tunnistettavia kokonaisturvallisuuteen liittyviä turvallisuusdiskursseja sekä niissä havaittavia muutoksia erittelemällä ja arvioimalla päätellään kokonaisturvallisuuden vakiinnuttaminen osaksi turvallisuuspolitiikkaa. Kokonaisturvallisuutta koskevan diskurssin valta-aseman saavuttamista ja sen vakinaistamista tulkitsemalla arvioidaan kokonaisturvallisuuden edelleen turvalliskäsitykseksi muodostumista.

Tutkielman päätutkimuskysymykseen vastataan alatutkimuskysymyksiin saatuja vastauksia tutkielman synteesivaiheessa yhdistelemällä. Laadullisen sisällönanalyysin ja diskurssianalyysin tuloksia yhdistävällä tulkinnalla muodostetaan ymmärrys kokonaisturvallisuuden vaikutuksista Suomen turvallisuuspolitiikkaan ja vallitsevaan turvallisuuskäsitykseen.

1.3 Keskeiset määritelmät ja käsitteet

Turvallisuuden määrittelemisen yleisestä kiistanalaisuudesta sekä sen vahvasta kontekstisidonnaisuudesta johtuen tutkielmaan liittyvien keskeisten käsitteiden määrittelemisen jo tutkielman alkuvaiheessa on tärkeää. Keskeisiä käsitteitä ja määritelmiä tutkielmassa ovat: turvallisuus, kokonaisturvallisuus, turvallisuushaka, turvallisuuskäsitys, turvallisuusparadigma, turvallistaminen ja turvallisuustoimija.

Turvallisuudella voidaan kuvata tilaa, jossa erilaiset uhkat ja riskit ovat hallittavissa. Turvallisuudella voidaan tarkoittaa myös toimintaa tai toimintojen kokonaisuutta, jolla pyritään siihen, että uhkat ja riskit ovat hallinnassa tai tunnetta siitä, että ne ovat hallinnassa. (Sanastokeskus TSK 2017, 16.) Tutkielmassa turvallisuus ymmärretään näiden molempien määritelmien yhdistelmänä. Turvallisuuden tarkastelussa tuleekin ottaa huomioon termin kontekstisidonnaisuus ja monitulkintaisuus. Virran (2001, 121) mukaan terminä turvallisuus on aina suhteellinen ja kontekstisidonnainen, tieteenalan vakiintunut tai tieteenalan kehittämä määritelmä turvallisuudesta. Esimerkiksi Suomen kielen 'turvallisuus' -sana sisältää oheismerkityksiä sekä englanninkielisten sanojen *security* ja *safety* että ranskankielisen *securité* ja saksankielisen *sicherheit* joukosta.

Kokonaisturvallisuudella tarkoitetaan tilaa, jossa yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuviin uhkiin ja riskeihin on varauduttu ja ne ovat hallinnassa Kokonaisturvallisuuden hallintaan eli yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpitämiseen kuuluvat uhkiin varautuminen, häiriötilanteiden ja poikkeusolojen hallinta sekä niistä toipuminen. (Sanastokeskus TSK 2017, 16.) *Kokonaisturvallisuus* voidaan ymmärtää myös suomalaisen varautumisen yhteistoimintamallina, jossa yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista huolehditaan viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyönä (Valtioneuvosto 2017, 7).

Turvallisuusuhka on turvallisuuden tavoittelua estävä mahdollisesti toteutuva haitallinen tapahtuma tai kehityskulku. Turvallisuuteen liittyen uhka eroaa vaarasta siten, että uhka on luonteeltaan epävarmempi kehityskulku ja vaara puolestaan käytännöllisempi ja riskienhallinnan keinoin käsiteltävä asia. (Sanastokeskus TSK 2017, 40.)

Turvallisuuskäsityksellä tarkoitetaan tapaa käsittää, ymmärtää, puhua ja tuottaa turvallisuutta. Sosiaalisen konstruktionismin perusajatuksen mukaisesti ei ole olemassa ymmärryksemme ja vuorovaikutuksemme ulkopuolista objektiivista todellisuutta. Rakennamme yksilöinä tai ryhminä toimiessamme ympäröivän sosiaalisen todellisuuden ja maailmamme inter-subjektiivisten tietoisuuksiemme ja konstruktioidemme sekä sosiaalisten ja kielellisten vuorovaikutuksiemme perusteella. Myös turvallisuutta koskevan yhteisen ymmärryksemme, *turvallisuuskäsityksemme*, voidaan nähdä muodostuvan edellä kuvattujen periaatteiden mukaisesti. Tutkielman tarkastelussa turvallisuuskäsityksiä määritetään ja kategorisoidaan niiden eri osatekijöiden (turvallisuuden tavoite, kohde, esteet, keinot ja toimijat) perusteella. Kyseinen jaottelu noudattaa yleistä turvallisuustutkimuksen alan tapaa turvallisuuden tarkastelulle.

Turvallisuusparadigman määrittäminen voidaan toteuttaa sen osien, turvallisuuden ja paradigman, määrittämisen ja yhdistämisen perusteella. Paradigmalla tarkoitetaan tarkastelun kohteena olevan tieteenalan kulloinkin yleisesti hyväksyttyä oppirakennelmaa, yleistä ajattelutapaa ja/tai tieteen suuntausta (Tieteen termipankki 2015). Turvallisuus on määritelty aiemmin tutkielmassa. *Turvallisuusparadigmalla* voidaan siis tarkoittaa turvallisuuden käsittämiseen ja ymmärtämiseen liittyvää yleisesti hyväksyttyä ja vakiintunutta ajattelutapaa, teoriaa tai viitekehystä. Esimerkiksi turvallisuuskäsityksen voidaan nähdä kehittyvän edelleen turvallisuusparadigmaksi, kun se saavuttaa omassa ympäristössään vakiintuneen sekä yleisesti oikeana pidetyn aseman.

Turvallistamisella tarkoitetaan Buzanin ym. (1998, 23-24) mukaan prosessia, jossa poliittisia ongelmia ja haasteita siirretään toteutettavan turvallisuuspuheen avulla osaksi turvallisuusagendaa erityisiksi turvallisuusuhkiksi. Tämä edelleen mahdollistaa poliittisille päättäjille erilaisten normaaleista olosuhteista ja toimivaltuuksista poikkeavien poikkeustilojen ja -menettelyjen käyttöönoton muodostettuun turvallisuusuhkaan vastaamiseksi, jos turvallistamisen kohdeyleisö toteutetun turvallistamistoimen hyväksyy (mt. 23-27). Turvallistaminen voidaan ymmärtää joko erityisen ja poikkeuksellisen turvallisuuspuheaktin kautta tapahtuvana yksittäisenä tapahtumana (Kööpenhaminan koulukunta) tai jokapäiväisenä toimintana ja prosessina, johon erilaiset turvallisuusammattilaiset ja -instituutiot vaikuttavat ja osallistuvat (Pariisin koulukunta). Tässä tutkielmassa turvallistaminen ymmärretään ja sitä hyödynnetään sen Pariisin koulukunnan määrittelyn mukaisesti.

Turvallisuustoimija on turvallisuustoimintaan osallistuva taho. Turvallisuustoimijoita voivat olla yksilöt ja yhteisöt. (Sanastokeskus TSK 2017, 74.) Valtonen (2010, 25) määrittelee turvallisuustoimijan yksilöksi tai yhteisöksi, joka osallistuu turvallisuuden edistämiseen. Edelleen Valtonen jaottelee turvallisuustoimijat viranomaisten (”virkapuvut”; kovan turvallisuuden viranomaiset), avaintoimijoiden (”pikkutakit”; muut viranomaiset, palveluntilaajat ja -tuottajat) ja tukitoimijoiden (”villapaidat”; vapaaehtoistoimijat, kansalais- ja avustusjärjestöt) alaluokkiin niille asetettujen valtuuksien ja roolien mukaan (Valtonen 2010, 150-177). Tässä tutkielmassa *turvallisuustoimija* ymmärretään yhdistelmänä Valtosen ja Sanastokeskuksen määritelmiä sisällyttäen käsitteeseen kaikki turvallisuuden tuottamiseen ja toteuttamiseen osallistuvat tahot yksilöstä instituutioihin ja kolmanteen sektoriin.

1.4 Tutkielman kulku

Tutkielma voidaan jakaa karkeasti neljään eri osaan: lukujen 1-3 muodostamaan tutkimusaiheeseen johdatus ja taustoitukseen, lukujen 4-5 toteuttamaan tutkielman teoria- ja menetelmäpohjan esittelyyn, lukujen 6-7 muodostamaan tutkimusaineiston analyysiin, synteysiin ja yhteenvetoon sekä edelleen luvussa 8 toteutettavaan tutkimustulosten johtopäätöksiin ja pohdintaan.

Johdantoluvussa esitettiin johdatus tutkimusaiheeseen, osoitetaan tutkimusaiheesta esiin nouseva tutkimustarve sekä kuvattiin keskeisin tutkimusaiheeseen liittyvä aiempi

tutkimus. Edellä mainitun perusteella muodostettiin laadittavan tutkielman tutkimusongelma ja tutkimusasetelma sekä edelleen johdettiin niistä tarvittavat pää- ja alatutkimuskysymykset. Lisäksi johdantokappaleessa määritettiin tutkielman keskeiset määritelmät ja käsitteet sekä kuvataan tutkielman kulku.

Tutkimusaihetta taustoittavissa toisessa ja kolmannessa luvussa esitellään turvallisuustutkimuksen keskeisimmät turvallisuuskäsitykset sekä tarkastellaan niiden ilmenemistä ja vaikutuksia Suomen turvallisuuspolitiikassa. Lisäksi kolmannessa luvussa esitellään kokonaisturvallisuuden malli sekä sen muodostumiseen johtaneet kehityskulut. Edelleen kolmannessa luvussa määritetään keskeiset kokonaisturvallisuuden yleis- ja osateemat, joita hyödynnetään tutkielmassa tarkasteltavan tutkimusaineiston analyysirungon osana. Tutkimusaihetta taustoittavilla luvuilla luodaan riittävä tiedollinen pohja ja lähtökohta kuudennessa ja seitsemännessä luvussa toteutettaville kokonaisturvallisuutta koskeville tarkastelulle, analyysille ja synteesille.

Tutkielman teoria- ja menetelmäpohjaa käsittelevissä luvuissa neljä ja viisi esitellään perusteellisemmin tutkielman teoreettinen viitekehys sekä tutkielmassa käytettävät tutkimusmenetelmät. Tutkielman teoreettinen viitekehys muodostuu sosiaalisesta konstruktionismista sekä Pariisin koulukunnan turvallistamisteoriasta. Tutkimusmenetelmien osalta tutkielmassa hyödynnetään laadullista sisällönanalyysia ja diskurssianalyysia. Käytettävät teoriat ja menetelmät linkitetään tutkielmassa toisiinsa teoriaohjaavan tutkimusotteen periaatteita hyödyntäen.

Tutkielman kuudennessa analyysiluvussa esitellään ja analysoidaan kokonaisturvallisuuden mallin tarkasteluun liittyvä keskeisin tutkimusaineisto. Tutkielman seitsemännessä synteesiluvussa tarkastellaan kokonaisturvallisuuden mallin ilmenemistä Suomen turvallisuuspolitiikassa aiemman luvun analyysin perusteella. Lisäksi seitsemännessä luvussa pyritään selvittämään, onko kokonaisturvallisuudesta ja sen kehittymisestä löydettävissä uudenlaisen turvallisuuskäsityksen muodostumiseen viittaavia piirteitä. Seitsemännen luvun lopuksi muodostetaan yhteenveto tutkielman analyysi- ja synteesivaiheita yhdistelemällä ja tulkitsemalla.

Johtopäätöksiä ja pohdintaa käsittelevässä kahdeksannessa luvussa esitetään tutkielman perusteella muodostettavat johtopäätökset, niistä johdettava pohdinta sekä mahdolliset tutkimusprosessin aikana esiin nousseet jatkotutkimusesitykset. Lisäksi luvussa tarkastellaan tutkimusetikkaa ja tutkielman luotettavuutta eli sen validiteettia ja reliabiliteettia tutkijan reflektion kautta arvioimalla.

2. TURVALLISUUSKÄSITYKSET OSANA TURVALLISUUDEN YMMÄRTÄMISTÄ

Luvussa esitellään vaikuttavuudeltaan keskeisimmät turvallisuuskäsitykset sekä niiden keskenään vertailtavissa olevat periaatteet ja osatekijät. Toteutettavassa tarkastelussa keskitytään Suomen turvallisuuspolitiikasta selkeimmin tunnistettavien turvallisuuskäsitysten erittelyyn. Taustoitusluvun tarkoituksena on luoda riittävä pohjatieto turvallisuustutkimuksen keskeisimmistä turvallisuuskäsityksistä edelleen niiden osana Suomen turvallisuuspolitiikkaa ilmenemisen arvioinnille. Lisäksi turvallisuuskäsityksiä taustoittavalla luvulla vahvennetaan tutkielman myöhempiä analyysi- ja synteesivaiheita, jossa kokonaisturvallisuutta tarkastellaan muodostuvana turvallisuuskäsityksenä.

2.1 Turvallisuuskäsitykset turvallisuutta tulkitsevina ja politiikkaa ohjaavina konstruktioina

Turvallisuuskäsitykset toimivat konstruktioina turvallisuuden ymmärtämiselle, akateemiseen tarkastelulle ja sen käytännön toteuttamiselle. Ne myös luovat viitekehyksen ja yhteisen kielen turvallisuuden tulkinnalle. Tunnistettavissa olevista yhteisistä piirteistään huolimatta niillä on kuitenkin osin erilaisia tavoitteita ja ambitioita: osa on muodostettu pääasiassa akateemisen tutkimuksen työkaluiksi, osa taas pyrkii aktiivisesti käytännön politiikkaan vaikuttamiseen ja osa sijoittuu näiden välimaastoon. Tutkielmaan valikoituneet ja osana sitä esiteltävät turvallisuuskäsitykset voisivat olla myös toisenlaisia. Nyt esiteltävät turvallisuuskäsitykset eivät ole ainoita joukossaan turvallisuuden tarkastelemisen, ymmärtämisen ja operationalisoinnin toteuttamiseksi.

Yhtä hyvin tarkasteluun voisi nostaa feministisen turvallisuuskäsityksen, jossa turvallisuuden tarkastelu painottuu sen pyrkimyksiin purkaa valitsevia käytäntöjä ymmärtää turvallisuutta (Limn  ll 2009, 62-63). My  s esimerkiksi Whitworth (2018, 74-85) toteaa perinteisen turvallisuuden maskuliinisuutta, valtiokeskeisyytt   ja militarismia kritisoivan feministisen turvallisuuden keskitt  v  n huomionsa turvallisuuden

sukupuolisidonnaisuuteen nostaen sekä yksilö- että yhteisötasolla tarkastelunsa keskiöön sukupuolen, feminiinisyyden ja yhteiskunnan valtarakenteiden kaltaisia teemoja.

Vastaavasti turvallisuuden tarkastelun voisi toteuttaa jälkimodernin turvallisuuskäsityksen näkökulmasta, jolloin keskiöön nousisi turvallisuuden mieltäminen puhtaasti ihmisen luomana ja jatkuvassa muutoksen tilassa olevana konstruktiona. Jälkimodernissa turvallisuuden käsittämisessä keskiöön nousisivat Heiskanen (2013, 220) mukaan turvallisuusongelmien moninaisuus, ja niihin liittyvien yksilöiden rationaliteetin ja identiteetin kyseenalaistaminen. Lisäksi turvallisuuden kielellisesti rakentumisen valtaan sitoutuminen sekä yleinen tarkastelun dekonstruoiva luonne nousisivat jälkimodernin turvallisuuskäsityksen keskiöön (mt. 221).

Myös esimerkiksi erilaiset normatiiviset- (Heiskanen 2013, 221-222) ja kriittiset turvallisuuskäsitykset (Limnell 2009 57-60; Heiskanen 2013, 219-220; Bilgin 2018, 60-73) sekä jälkistrukturalistiset- (Peoples ja Vaughan-Williams 2010, 62-74; Åhäll 2018, 86-99) tai jälkikolonialistiset turvallisuusorientaatiot (Peoples ja Vaughan-Williams 2010, 47-61; Manchanda 2018, 114-128) toisivat omat painotuksensa ja näkökulmansa toteutettavaan turvallisuuden tarkasteluun.

Tutkimuksen tekeminen on sarja tutkijan toteuttamia valintoja; niin sanottu osiensa summa. Tehdyt tutkimukselliset valinnat ja rajaukset toisaalta mahdollistavat tarkemman paneutumisen tiettyyn näkökulmaan tutkittavasta aiheesta, mutta toisaalta ne myös poissulkevat tiettyjen teorioiden, menetelmien ja tarkastelun viitekehysten hyödyntämismahdollisuuden. Kyseinen havainto on koskenut mitä suurimmissa määrin myös tutkielman tarkasteluun päätyneiden turvallisuuskäsitysten valintaprosessia.

Tutkielmassa tarkemmin esiteltävät turvallisuuskäsitykset, kapea-, laaja-, inhimillinen- ja yhteiskunnallinen turvallisuus, ovat valikoituneet tarkasteluun niiden toisaalta keskenään vertailtavuuden sekä toisaalta Suomen turvallisuuspolitiikassa ilmenemisen johdosta. Edelleen niiden kaikkien ominaispiirteitä on tunnistettavissa ja havaittavissa kokonaisturvallisuuden tarkastelun yhteydessä.

2.1.1 Kapea turvallisuus

Kylmän sodan aikakaudella turvallisuuden tarkastelun ja tutkimuksen keskiössä oli perinteinen, kapea ja valtiokeskeinen käsitys turvallisuudesta. Kylmän sodan

turvallisuuskäsityksen voidaankin nähdä Williamsin ja McDonaldin (2018, 2-3) mukaan keskittyneen poliittisen realismin periaatteiden puolustamiseen sekä valtioiden ja niiden voimasuhteiden, strategioiden, 'kovien' teknologiatieteiden ja status quon eli voimatasapainon tarkasteluun. Kylmän sodan kapea turvallisuuskäsitys onkin ensi sijassa juuri sotilaallista ja valtiokeskeistä turvallisuutta (Limnell 2009, 53).

Emmers (2010, 137) toteaa kapean turvallisuuden katsontatavan keskittyvän valtion selviytymiseen ja sen puolustautumiseen ulkopuolisilta sotilaallisilta uhkilta ja hyökkäyksiltä. Glaserin (2010, 16) mukaan kapeassa turvallisuuskäsityksessä turvallisuus ymmärretään valtion selviytymiskamppailuna anarkistisessa kansainvälisessä ympäristössä erilaisia ulkoisia uhkia vastaan. Muut kansainvälisen järjestelmän valtiot ymmärretään ja nähdään rationaalisina oman etunsa tavoittelijoina, joihin ei ole luottamista niiden toteuttaessa omaa selviytymiskamppailuaan valta- asemastaan osana kansainvälistä järjestelmää (mt. 17).

Kapean turvallisuuskäsityksen mukainen valtioiden selviytymiseen liittyvä turvallisuuden ymmärtäminen tapahtuu pääasiassa turvallisuuden sotilaallis-poliittisilla ulottuvuuksilla. Esimerkiksi Sheehanin (2010, 170-281) mukaan kapean turvallisuuskäsityksen mukainen tarkastelu ja tutkimus keskittyvätkin suurvalta- ja voimapolitiikan, sodan ja strategian, liittoumien ja puolueettomuuden, pelotevaikutuksen sekä ydinaseiden ja asekontrollin kaltaisten teemojen tulkintaan.

Kapeassa turvallisuuskäsityksessä turvallisuuden ainoana tavoitteena on kansainvälisen järjestelmän analyysiyksikön eli valtion ja sen suvereniteetin selviytyminen. Valtio myös mielletään kapeassa turvallisuuskäsityksessä ainoaksi relevantiksi turvallisuuden tavoittelun kohteeksi. (Sheehan 2010, 173.) Turvallisuus siis ymmärretään ensisijaisesti oman valtion asevoimien mahdollistamana suojautumisena muiden valtioiden asevoimien muodostamilta sotilaallisilta uhkilta. Sheehanin (mt. 174) mukaan juuri valtioiden asevoimat nähdään kapeassa turvallisuuskäsityksessä ainoana relevanttina turvallisuustoimijana ja niiden aikaansaama valtion suvereniteetin suojaaminen ainoana relevanttina turvallisuuden tavoittelun ja saavuttamisen kohteena.

Kapean turvallisuuskäsityksen ytimessä olevan turvallisuuden sotilaallisen ulottuvuuden lähtökohtana on Sheehanin (2010, 172) mukaan tunnistaa muista valtioista lähtöisin olevat aktuaaliset ja potentiaaliset sotilaalliset uhkat. Kohdattavista uhkista voidaan selviytyä ja niihin vastata joko hankkimalla itse riittäviä sotilaallisia kapasiteetteja ja suorituskykyä (realismin offensiivinen tulkintapata) tai liittoutumalla muiden valtioiden

kanssa, jotka omaavat riittävät sotilaalliset suorituskyyvyt alkuperäiseen uhkaan vastaamiseksi (realismin defensiivinen tulkintatapa) (mt. 172).

Eri valtioiden joko hyökkäyksellisesti tai puolustuksellisesti toteuttama sotilaallisen suorituskyyvyn kohottaminen voi johtaa turvallisuuskonfliktina tunnetun turvallisuuden ja turvattomuuden kierteen muodostumiseen (Booth ja Wheeler, 2008, 1-6; Sheehan 2010, 173). Sheehan (mt. 172-174) toteaa kiihtyvän molemminpuolisen sotilaallisen varustautumisen lisäävän hetkellisesti yksittäisen valtion turvallisuuden tunnetta, mutta laskevan järjestelmätason turvallisuutta kohottaen samalla sen yleistä epävakautta.

Kapean turvallisuuskäsityksen toteuttama tarkastelu voidaan sen erilaisten turvallisuushuokien mukaan jakaa valtion sisäisen (sisäinen epävakaus, rikollisuus ja terrorismi) ja ulkoisen (ulkoiset aseelliset uhkat, sodat ja konfliktit) turvallisuuden ulottuvuuksiin. Kuitenkin molempien turvallisuusulottuvuuksien pohjimmallisena tavoitteena on valtion ja sen suvereniteetin selviytyminen. Myös keskeisimpien turvallisuustoimijoiden roolitus ja vastuunjako kapeassa turvallisuuskäsityksessä on selkeä ja yksiselitteinen: Sisäisen turvallisuuden pääasiallisena toimijana on poliisi, kun taas asevoimat vastaavat ulkoisen turvallisuuden uhkien hallinnasta. (Jokela ja Katajamäki 2018.) Mahdolliset muut tarkasteltavassa valtiojärjestelmässä vaikuttavat turvallisuustoimijat tukevat näiden kahden pääasiallisen turvallisuustoimijan perustehtävää omien turvallisuusulottuvuuksiensa hallinnassa.

Kapea turvallisuuskäsitys on kohdannut oikeutettua kritiikkiä useasta eri lähtökohdasta. Toisaalta sitä on kritisoitu oikeutetusti sen liiallisesta valtiokeskeisyydestä sekä yleisestä pessimistisyydestä kansainvälisen järjestelmän tilaan liittyen. Edelleen, nimensä mukaisesti, kapean turvallisuuskäsityksen tarkastelutapaa ei ole pidetty riittävän laaja-alaisena ja muita turvallisuuden ulottuvuuksia ja sektoreita huomioivana nykyaikaisessa verkostoituneessa maailmassa.

Esimerkiksi Rothschildin (1995, 55-57) mukaan turvallisuuden laajentumista 1990-luvulla tapahtunut neljällä eri ulottuvuudella sekä horisontaalisesti että vertikaalisesti. Turvallisuus on laajentunut vertikaalisesti:

1. Valtioiden turvallisuudesta alaspäin ryhmittymien ja yksilöiden turvallisuudeksi.
2. Valtioiden turvallisuudesta ylöspäin kansainvälisen järjestelmän sekä laajemman biosfäärin turvallisuudeksi.

Edelleen turvallisuus on Rothschildin (1995, 55-57) mukaan laajentunut horisontaalisesti:

3. Turvallisuuden tarkastelun kohteiden osalta sisällyttäen siihen myös poliittisen, taloudellisen, yhteiskunnallisen, ympäristöllisen ja inhimillisen turvallisuuden kaltaisia ulottuvuuksia.
4. Turvallisuuden tuottamien velvoitteiden osalta monipuolistaen niitä valtioilta ylöspäin kansainvälisille instituutioille, alaspäin alueellisille ja paikallisille hallintotasoille sekä sivusuuntaan ei-valtiollisille organisaatioille, julkiselle ja yleiselle mielipiteelle, medialle sekä markkinoiden tai luonnon kaltaisille abstrakteille voimille.

Myös esimerkiksi Buzan (1983, 1991) sekä Buzan ym. (1998) ovat esittäneet samankaltaisia havaintoja turvallisuuden monipuolistumisesta, laajentumisesta ja syventymisestä. Vastaavasti tähän liittyen he ovatkin esittäneet uudenlaiseen turvallisuustasoihin ja -sektoreihin perustuvan laajentuneen tai laajan turvallisuuskäsityksen muodostamistarpeen.

2.1.2 Laaja turvallisuus

Jo ennen kylmän sodan päättymistä turvallisuustutkimuksen kentästä alkoi nousta esille uudenlaisia näkemyksiä laajenevasta turvallisuuden ymmärtämisestä sekä uudenlaisten turvallisuusuuhkien tarkastelemisesta (Williams ja McDonald 2018, 2-5). Merkittävänä esimerkkinä turvallisuuden laajentamisen tähtäävästä ajattelusta voidaan pitää Buzanin vuosina 1983 ja 1991 julkaisemaa teosta *People, States, and Fear*, jossa hän esitteli näkemyksensä turvallisuuden liittymisestä valtioiden lisäksi kaikkiin ihmisryhmiin sekä viitekehyksensä turvallisuuden tarkastelusta sotilaallisen turvallisuuden lisäksi neljän muun turvallisuuden sektorin kautta.

Buzan jatkoi turvallisuuteen liittyvän viitekehyksensä kehittämistä ja lopulta julkaisi vuonna 1998 yhdessä Wæverin ja de Wilden kanssa teoksen *Security. A New Framework for Analysis* (jäljempänä *Security*). Teoksessaan he esittelivät päivitetyn version Buzanin turvallisuuden sektoritarkastelun viitekehyksestä sekä Wæverin kehittämästä turvallistamisen prosessista. *Securityssa* esitetty turvallisuuden laajennettu tarkastelutapa yhdistää Nymanin (2018, 101-102) mukaan turvallisuustutkimuksen traditionalisteja ja laajentajia esittäen kuitenkin turvallisuuden perimmäisenä ytimenä valtion selviytymisen sitä uhkaavista pääasiassa sotilaallisista uhkista. Toisaalta *Securityn* mukainen

turvallisuuden tarkastelun laajennettu viitekehys mahdollistaa myös muunlaisten turvallisuuden ulottuvuuksien ja sektoreiden sekä edelleen niitä haastavien uudenlaisten turvallisuushkien tutkimisen ja tarkastelun (mt. 101-102).

Keskiössä laajassa turvallisuudessa ja turvallisuuskäsityksessä onkin turvallisuuden tarkastelu ja turvallisuushkien muodostuminen myös perinteisen valtiokeskeisen sotilaallisen turvallisuuden ulottuvuuden ulkopuolella. Buzan ym. (1998, 7-9) esittävät turvallisuuden tarkastelun perustuvan viisisektoriseseen turvallisuuden viitekehykseen: turvallisuutta ja turvallisuushkia voidaan sotilaallisen turvallisuuden lisäksi tarkastella myös poliittisella, taloudellisella, yhteiskunnallisella ja ympäristöllisellä sektorilla.

Sotilaallinen turvallisuus

Turvallisuuden perinteinen sotilaallinen sektori (military security) käsittelee valtioiden hyökkäyksellisiä ja puolustuksellisia kykyjä, valtioiden mielikuvia ja käsityksiä toistensa aikeista sekä valtion selviytymistä ulkoisten (tai sisäisten) sotilaallisen uhkien paineessa (Buzan 1991, 19-20; Buzan ym. 1998, 49-52). Sotilaallisessa turvallisuudessa pääasiallisena kohteena onkin edelleen valtio ja sen selviytyminen. Kuitenkin valtion rinnalle sotilaallisen turvallisuuden kohteiksi ovat nousseet myös erilaiset valtiotason alapuoliset aseellisesti toimivat heimot, etniset ryhmittymät ja kansakunnat (mt. 52-53).

Vastaavasti Buzanin ym. (1998, 54-55) mukaan erilaiset valtiotason yläpuolella vaikuttavat ylikansalliset sotilaallisen turvallisuuden ryhmittymät ja yhteenliittymät, kuten YK ja NATO, ovat nousseet uudella tavalla sotilaallisen turvallisuuden tarkastelun piiriin. Myös valtiotason taustalla (sekä ylä- että alatasot) vaikuttavat uskonnolliset liikkeet ja suuntaukset sekä erilaiset aseelliseen toimintaan ohjaavat ideologiat ovat nousseet haastamaan sotilaallisen turvallisuuden valtiokeskeisyyttä (mt. 55-56).

Sotilaallisessa turvallisuudessa on myös turvallisuustoimijoiden osalta tapahtunut laajentumista. Valtioiden asevoimat ovat edelleen pääasiallisia sotilaallisen turvallisuuden (tai turvattomuuden) tuottajia. Kuitenkin Buzan ym. (1998, 55-57) nostavat myös erilaiset ei-valtiolliset aseellisesti toimivat ryhmittymät, miliisipalvelut sekä aseellisia turvallisuuspalveluita tuottavat suuryritykset ja ylikansallisella tasolla toimivat asevalmistajat osaksi sotilaallisen turvallisuuden toimijakuntaa.

Poliittinen turvallisuus

Ajoittain vahvassa vuorovaikutuksessa sotilaallisen turvallisuuden kanssa oleva turvallisuuden poliittinen sektori (political security) käsittelee valtioiden organisatorista

pysyvyyttä, niiden erilaisia hallintoratkaisujen vakautta sekä niille legitiimiyttä antavia ideologioita. Poliittisen turvallisuuden uhkina voidaan pitää poliittisia järjestelmiä, niiden hallintorakenteita ja valtiollista suvereniteettia uhkaavia toimijoita ja voimia. (Buzan 1991, 19-20; Buzan ym. 1998, 141-145.) Sotilaallisen ja poliittisen turvallisuuden ulottuvuudet ja sektorit ovatkin olleet ajoittain vahvasti keskinäisriippuvaisia sekä samankaltaisten voimien ja toimijoiden uhkaamia.

Poliittisen turvallisuuden sektorilla turvallisuuden perinteisten kohteiden, kansallisvaltioiden ja niiden hallintojärjestelmien, rinnalle on noussut Buzanin ym. (1998, 145) mukaan toisaalta ylikansallisia poliittisia toimijoita (esimerkiksi Euroopan unioni; jäljempänä EU) sekä vahvat poliittiset instituutiot omaavia ei-valtiollisia ryhmittymiä (heimot, vähemmistöt ja klaanit). Toisaalta myös poliittisia tavoitteita omaavia ylikansallisia liikkeitä, jotka onnistuvat mobilisoimaan suurta uskollisuutta seuraajiensa parissa (esimerkiksi poliittinen Islam tai kansainvälinen kommunismi), voidaan Buzanin ym. (mt. 145-146) tarkastelun perusteella pitää esimerkkinä uusista poliittisen turvallisuuden kohteista.

Turvallisuustoimijoiden osalta poliittisen turvallisuuden sektorilta voidaan tunnistaa perinteisten poliittisten puolueiden ja poliittiset tavoitteet omaavien ryhmittymien lisäksi myös esimerkiksi erilaiset ylikansalliset yhteenliittymät kuten EU ja YK (Buzan ym. 1998, 147-149). Buzanin ym. (mt. 146-150) mukaan erilaisten poliittisen turvallisuuden turvallisuustoimijoiden voidaan nähdä usein omaavan vaikutuskanavia ja -mahdollisuuksia sekä kansallisella, valtiollisessa että myös kansainvälisellä tasolla.

Taloudellinen turvallisuus

Taloudellisen turvallisuuden sektori (economical security) käsittelee yksilöiden ja yhteisöjen pääsyä riittäviin taloudellisiin resursseihin, rahoitukseen ja kauppaan yleisesti hyväksyttävän taloudellisen hyvinvoinnin ja elinolojen tason saavuttamiseksi. (Buzan 1991, 19-20; Buzan ym. 1998, 95-99.) Uhkina taloudelliselle turvallisuudelle voivat Peoplesin ja Vaughan-Williamsin (2010, 81) havaintojen mukaan olla esimerkiksi kansallisen talousjärjestelmän epävakaus ja romahtaminen, kansainvälisen talousjärjestelmän kriisiytyminen tai suurissa monikansallisissa yrityksissä tapahtuvat massiiviset irtisanomiset. Taloudellisen turvallisuuden sektorissa havaittavat turvallisuusuhat vaikuttavat usein myös muihin turvallisuuden tarkastelun sektoreihin.

Taloudellisen turvallisuuden sektorilla voidaan tunnistaa useita eri tasoilla vaikuttavia turvallisuuden kohteita. Toisaalta kapeaa turvallisuuskäsitystä mukaillen valtiolla on

edelleen keskeinen rooli taloudellisen turvallisuuden pääasiallisena kohteena (valtion kansantalous ja sen kansalaisten taloudellinen hyvinvointi). Kuitenkin myös paikallis-kansallisen (yksilöt, ammattiliitot ja yhteiskuntaluokat) ja ylikansallisen (globaali talousjärjestelmä sekä yli- ja monikansalliset suuryritykset) tason osalta voidaan tunnistaa useita erilaisia taloudellisen turvallisuuden kohteita. (Buzan ym. 1998, 100-103.) Huomionarvoista Buzanin ym. mukaan onkin, että taloudellisen turvallisuuden kohteet eivät vaikuta ja toimi vain yhdellä tarkastelun tasolla, vaan niiden keskinäisriippuvuuksia ja vuorovaikutussuhteita on tunnistettavissa läpi kaikkien tarkastelun tasojen (mt. 103).

Taloudellisen turvallisuuden sektorilla turvallisuustoimijoina voivat valtioiden lisäksi olla erilaiset ylikansalliset hallitusten- ja valtioidenväliset järjestöt ja instituutiot (esimerkiksi kauppasopimukset tai järjestöt kuten Maailman kauppajärjestö, Maailmanpankki tai EU) (Buzan ym. 1998, 102). Yhteistä erilaisille taloudellisen turvallisuuden turvallisuustoimijoille onkin Buzanin ym. (mt. 100-103) näkemysten mukaan niiden toiminnallinen tavoite eri tasoilla vaikuttavien talousjärjestelmien vakauttamisesta sekä taloudellisen hyvinvoinnin ja etujen muodostamisesta ja jalkauttamisesta omille intressiryhmilleen.

Globaalin maailmantalouden toimijoiden keskinäisriippuvuuksien johdosta nykyaikainen taloudellinen turvallisuus ja sen ulottuvuudet linkittyvät usein vahvasti sotilaallisen ja/tai poliittisen turvallisuuden sektoreihin. Edelleen Buzanin ym. mukaan taloudellisen turvallisuuden turvallisuushkilla on niiden vahvojen läikkymisominaisuuksien vuoksi tyypillisesti johdannaisvaikutuksia myös yhteiskunnallisen- ja ympäristöturvallisuuden sektoreihin. (Buzan ym. 2009, 115-117.)

Yhteiskunnallinen turvallisuus

Yhteiskunnallisen turvallisuuden sektori (societal security) käsittelee eri ihmisyyshyönteöjen kielen, kulttuurin, mielleyhtymien ja uskonnon sekä kansallisen identiteetin ja tapojen kestävyyttä ja pysyvyyttä niitä haastavissa hyväksyttävissä olevissa kehitysolosuhteissa. (Buzan 1991, 19-20; Wæver 1993, 23-24; Buzan ym. 1998, 119-124.) Yhteiskunnallisella sektorilla turvallisuushkina voidaan Buzanin (1993, 43) ja Roen (2010, 205-210) havaintojen mukaan pitää yhteisön kollektiivista identiteettiä haastavia ja tukahduttavia voimia, kuten esimerkiksi laajamittaista siirtolaisuutta ja väestönvaihtoa sekä toisen väestöryhmän toteuttamaa sortoa ja alistamista.

Yhteiskunnallisen turvallisuuden sektorilla turvallisuuden kohteina toimivat Buzanin ym. (1998, 123) mukaan erilaiset ei-valtiolliset ryhmittymät (heimot, klaanit, kansakunnat,

vähemmistöt, sivilisaatiot ja uskonnot). Keskeisenä tekijänä yhteiskunnallisen turvallisuuden kohteen syntyemiselle on riittävän kollektiivisen identiteetin muodostuminen tarkastelun kohteena olevaan sosiaaliseen ryhmittymään (mt. 119-120). Yhteiskunnallisen turvallisuuden turvallisuustoimijoina ovat Buzanin ym. (mt. 124) toteuttamassa tarkastelussa erilaiset yhteisöjen johtohahmot, kulttuurieliitti ja media. Yhteiskunnallisen turvallisuuden sektoria ja siitä kehittyntä erillistä yhteiskunnallista turvallisuuskäsitystä tarkastellaan laajemmin tutkielman alaluvussa 2.1.4.

Ympäristöllinen turvallisuus

Ympäristön turvallisuutta (environmental security) käsittelevä sektori kohdistaa tarkastelunsa luonnon monimuotoisuutta ja ympäristön kestävyys ylläpitämistä uhkaaviin voimiin. (Buzan 1991, 19-20; Buzan ym. 1998, 71-75.) Peoplesin ja Vaughan-Williamsin (2010, 80) mukaan ympäristöturvallisuudelle on ominaista näkemys koko ihmiskunnan selviytymisen perustumisesta sitä kaikkialla ympäröivän sekä paikallisen että globaalin biosfäärin selviytymisen ja luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen. Ympäristöturvallisuuden sektorilla toteutettavaa turvallisuuden tarkastelua voidaan Buzanin ym. (1998, 74-75) mukaan kohdentaa esimerkiksi ekosysteemien häiriötiloihin, energian ja ruoan riittävyyteen, väestönkasvuun, talouteen sekä erilaisiin siviiliväestöä koskeviin ympäristön kriisitiloihin liittyviin turvallisuusuuhkiin.

Ympäristöturvallisuuden sektoria tarkastellessa nousee sen merkittävimmäksi turvallisuuden kohteeksi ympäristö kokonaisuutena sekä sen biosfäärin säilymisen ja monimuotoisuuden kannalta strategiset ja kriittiset osat. Buzanin ym. (1998, 75-77) mukaan myös ihmiskunnan sivilisaation monimuotoisuuden ylläpitäminen ja säilyttäminen on noussut toiseksi ympäristöturvallisuuden merkittäväksi kohteeksi.

Ympäristöturvallisuuden sektorin turvallisuustoimijoina vaikuttavat Buzanin ym. (1998, 77-79) tarkastelun perusteella valtioiden lisäksi pääasiassa erilaiset ei-valtiolliset organisaatiot ja järjestöt (esimerkiksi Greenpeace ja WWF), monikansalliset ilmasto- ja ympäristöregiimit (esimerkiksi otsoni-, -ilmasto sekä valaanpyyntisopimukset) sekä laajempi akateeminen tiedemaailma ja tutkijakunta. 2010-luvun loppupuolella ilmastokriisiin liittyvän globaalin kansalaisaktiivisuuden ja monikansallisen kansanliikkeen myötä myös yksilöiden ja yksilötason valintojen voidaan nähdä uudella tavalla palanneen osaksi ympäristöturvallisuuden turvallisuustoimijoiden joukkoa. Ympäristöturvallisuuden sektorin vaikutussuhteiden osalta poikkeavana voidaan Buzanin ym. (mt. 91-92) mukaan pitää kyseiseen globaaliin järjestelmätason turvallisuusuuhkaan

vastaamista pääasiassa paikallisella ja kansallisella tasolla määritettävän uhkan poliittisen merkittävyyden sekä yksilötasolla tapahtuvien toimintojen ja valintojen kautta.

Buzanin sekä muiden Kööpenhaminan koulukunnan turvallisuustutkijoiden näkemys turvallisuuden sektoritarkastelusta, eri turvallisuuden sektoreihin liittyvästä turvallistamisprosessista sekä näiden yhdistelmänä muodostuvasta laajasta turvallisuudesta on kuitenkin kohdannut ajoittaista kritiikkiä tutkijakunnassa. Laajaa turvallisuutta on kritisoitu, laajentuneesta sektoritarkastelustaan huolimatta, sen edelleen vahvasta valtiokeskeisyydestä (Peoples ja Vaughan-Williams 2010, 85-87). Edelleen laajaa turvallisuuskäsitystä on vastustettu myös sen eurokeskeisyydestä ja liiallisesta länsimaisesta viitekehyksestä johtuen. (Emmers 2010, 142-144.)

Laajaa turvallisuutta on kritisoitu myös sen yleisen kaikenkattavuuden vuoksi. Esimerkiksi Eskolan (2008, 1) mukaan laaja turvallisuus sisällyttää niin moninaisia ja erilaisia asioita turvallisuuden tarkastelunsa piiriin, että turvallisuuskäsitys vähitellen menettää käyttökelpoisuutensa ja merkityksensä turvallisuuden tarkastelussa.

2.1.3 Inhimillinen turvallisuus

Inhimillinen turvallisuus (human security) poikkeaa muista laajalle levinneistä turvallisuuskäsityksistä siten, että siinä turvallisuuden kohde on siirtynyt valtiotasolta yksilötasolle: Turvallisuudessa ei siis enää ole kyse valtioiden, niiden eri instituutioiden tai kansainvälisen järjestelmän selviytymisestä, vaan yksittäisten ihmisten turvallisuudesta ja turvattomuudesta. Inhimillisen turvallisuuden voidaankin Hoogensen Gjörvin (2018, 221-222) mukaan katsoa olevan turvallisuustutkimuksen kentän ensimmäinen avaus turvallisuuden tarkastelusta ja tulkinnasta sen perinteisen valtiokeskeisyyden ulkopuolella.

Inhimillisen turvallisuuden poikkeuksellisuutta kuvaa myös sen vahva painotus akateemisten debattien sijaan käytännön politiikkaan vaikuttamisessa: esimerkiksi Peoples ja Vaughan-Williams (2010, 120-121) toteavat inhimillinen turvallisuuden asettavan omaksi tavoitteekseen ihmisten ja yksilöiden käytännönläheisen turvallisuuden paremman huomioimisen ja edistämisen.

Inhimillisen turvallisuuden voidaan katsoa olevan lähtöisin Yhdistyneiden kansakuntien kehitysohjelman (jäljempänä UNDP) vuonna 1994 julkaisemasta Inhimillisen kehityksen

raportista, jossa kyseinen termi nostettiin ensimmäisen kerran esille. Owenin (2010, 41) mukaan raportissa inhimillistä turvallisuutta kuvataan elinehtona, jossa ihmiset saavat helpotuksen heidän kehittymistään rajoittaviin traumoihin: Inhimillinen turvallisuuden määritelmä perustuu siis pelosta ja puutteesta vapautumisen tarpeisiin. UNDP:n raportin (1994, 23) mukaan inhimillinen turvallisuus tarkoittaa turvaa nälän, tautien ja alistamisen kaltaisilta kroonisilta uhkilta. Edelleen sen voidaan nähdä tarkoittavan myös suojaa äkillisiltä ja vahingollisilta häiriöiltä jokapäiväisessä elämässä; ilmentyvät ne kodeissa, työpaikoissa tai yhteisöissä. (Kerr 2010, 122.)

UNDP:n raportin mukaan turvallisuutta on liian kauan tulkittu suppeasti: turvallisuus on nähty liiaksi alueellisena turvallisuutena ulkoiselta aggressiolta, kansallisten etujen suojaamisena ulkopoliitikassa tai globaalina turvallisuutena ydintuhon uhkalta. (UNDP 1994, 22.) Esimerkiksi Pokun (2010, 260-262) tulkinnan mukaan globaalissa ja valtiokeskeisessä turvallisuuden tarkastelussa omaan jokapäiväiseen elämäänsä turvallisuutta etsivien tavallisten ihmisten oikeutetut huolet sekä yksilötason turvallisuuden ja turvattomuuden kokemukset ovat unohtuneet. Ympäri maailmaa tavallisten ihmisten jokapäiväistä selviytymistä ja turvallisuutta koskevat uhat muodostuvat arkipäiväisistä asioista: työttömyydestä, sairauksista, paikallisesta syrjinnästä, väkivallasta ja rikoksista. (Hoogensen Gjørvi 2018, 222-223.)

Inhimillisen turvallisuuden ytimessä ovat ihmisten turvallisuutta ja turvattomuutta koskevat kokemukset. Inhimillisen turvallisuuden määritelmä perustuu kahteen vapautumistarpeeseen: vapautumiseen pelosta (freedom from fear) ja vapautumiseen puutteesta (freedom from want) (Hoogensen Gjørvi 2018, 224-225). Peoplesin ja Vaughan-Williamsin (2010, 121-122) sekä Hoogensen Gjørvin (2018, 224-225) mukaan UNDP:n raportti nostaakin selkeästi esille inhimillisen turvallisuuden neljä ominaisuutta:

1. Inhimillinen turvallisuus on universaalia; se koskee kaikkia maailman ihmisiä.
2. Inhimillinen turvallisuus ja sen osa-alueet ovat keskinäisriippuvaista; siihen liittyvät erilaiset turvattomuudet vaikuttavat keskenään ja johtuvat sekä paikallisista että rajat ylittävistä ja globaaleista tekijöistä.
3. Ennaltaehkäisyyn välttämättömyys ja ensisijaisuus suhteessa interventioon; turvattomuuden syntymistä pitää aktiivisesti ehkäistä ja estää esimerkiksi perusterveydenhuollon ja -koulutuksen mahdollistamisen kaltaisilla universaaleilla toimilla.
4. Ihmiskeskeisyys; Valtiokeskeisyyden sijaan turvallisuuden ja turvallisuustoimien keskiöön ja kohteeksi tulee ottaa yksilöt.

Esimerkiksi Heiskasen (2013, 223) näkemyksen mukaan inhimillisen turvallisuuskäsityksen toteuttama turvallisuuden tarkastelu kohdistaa huomionsa juuri ihmisenä olemisen aineellisiin, fyysisiin, henkisiin ja sosiaalisiin edellytyksiin.

Inhimillinen turvallisuus on muiden turvallisuuskäsitysten tapaan määrittänyt moninaisia turvallisuushakia, joihin poliittisen päätöksenteon tulisi pystyä vastaamaan. UNDP:n vuoden 1994 raportti nostaa esille seitsemän keskeisintä uhka- ja turvallisuuskategoriaa esteenä inhimillisen turvallisuuden toteutumiselle:

1. Taloudelliset uhkat (köyhyys ja kodittomuus).
2. Ravitsemukselliset uhkat (nälänhätä ja nälkä).
3. Terveystelliset uhkat (sairaudet ja riittämätön terveydenhuolto).
4. Ympäristölliset uhkat (ekologinen rappeutuminen, saastuminen ja luonnonkatastrofit).
5. Yksilölliset uhkat (fyysinen väkivalta, rikokset ja liikenneonnettomuudet).
6. Yhteisölliset uhkat (sortaminen ja syrjintä).
7. Poliittiset uhkat (alistaminen, kiduttaminen, katoamiset ja ihmisoikeusrikkomukset).

Edelleen raportti (1994, 24-33) kuvaa myös keskeisimmät inhimillisen turvallisuuden uhkiin vastaavat turvallisuustoimet ja -ulottuvuudet. (Elbe 2010, 414.)

Laaja-alaisesta yksilötason turvallisuuden tarkastelusta johtuen inhimillisessä turvallisuudessa voidaan tunnistaa useita keskeisiä turvallisuustoimijoita. Vaikkakin pääasiallisina inhimillisen turvallisuuden edistäjinä ovatkin toimineet erilaiset kansainväliset instituutiot, ei-valtiolliset organisaatiot sekä ylikansalliset järjestöt, ovat myös yksittäiset valtiot ottaneet inhimillisen turvallisuuden periaatteita osaksi politiikkaansa. Inhimillinen turvallisuus on myös herättänyt jatkuvaa kiinnostusta akateemisessa maailmassa ja tutkijakunnassa. (Hoogensen Gjörv 2018, 228-234.) Inhimillisen turvallisuuden merkittävyyttä kuvaakin hyvin sen vakiintuminen osaksi sekä käytännön politiikan että akateemisen tutkimuksen debatteja.

Inhimillisen turvallisuuden periaatteiden operationalisointia ja käytännön ilmentymistä voidaan tarkastella esimerkiksi YK:n vuoden 2005 yleiskokouksessa hyväksymän suojeluvastuun periaatteen ja sen alatavoitteiden kautta. Näitä alatavoitteita ovat ennaltaehkäisy, reagointi ja jälleenrakentaminen. Suojeluvastuun periaatteen voidaan katsoa nojaavan vahvasti inhimillisen turvallisuuden pääperiaatteisiin ja niitä onkin kuvattu saman kolikon eri puoliksi. (Kerr 2010, 130-131.) Vastaavasti Hoogensen

Gjørvin (2018, 222-223) mukaan inhimillinen turvallisuus tarjoaa teoreettisen viitekehyksen ja työkaluja sekä suojeluvastuun periaatteen että nykyaikaisen humanitäärisen intervention toimintojen akateemiseen tarkasteluun.

Edelleen käytännön politiikan osalta esimerkiksi Kanadan ja Norjan on katsottu perustaneen ulkopolitiikkansa inhimillisen turvallisuuden periaatteiden edistämiseen 1990-luvulta alkaen (Kerr 2010, 129). Myös Inhimillisen turvallisuuden verkoston perustamisen sekä sen aikaansaamien ja edistämien tulosten (mm. maa- ja henkilömiinat kieltävä Ottawan sopimuksen muodostaminen sekä Kansainvälisen rikostuomioistuimen perustaminen) voidaan Peoplesin ja Vaughan-Williamsin (2010, 122) mukaan katsoa puoltavan inhimillisen turvallisuuden vaikuttavuutta käytännön maailmanpolitiikassa.

Maailman väkivaltaisten konfliktien sekä kansanmurhien määrän voidaan todeta laskeneen 1990-luvun alkupuolelta 2000-luvulle tultaessa (Kerr 2010, 131). Suurimpana ja selkeimpänä syynä tälle voidaan Kerrin (mt. 132-133) mukaan nähdä olevan YK:n ja kansainvälisen yhteisön aktiivisuuden lisääntyminen erilaisissa rauhanturvaamis- ja kriisinhallintatehtävissä. Kuitenkin myös YK:n yleiskokouksen vuonna 1994 hyväksymien inhimillisen turvallisuuden periaatteiden implementoinnin osaksi laajempaa kansainvälistä järjestelmää voidaan nähdä osaltaan vaikuttaneen tähän positiiviseen kehitykseen (mt. 129-133).

Inhimillisessä turvallisuudessa sen toimijoita ovat ensisijaisesti kansainväliset instituutiot, ei-valtiollisen organisaatiot sekä ylikansalliset järjestöt. Myös merkittävässä asemassa olevat yksilöt voivat nousta inhimillisen turvallisuuden keskeisiksi toimijoiksi. Tulee kuitenkin ottaa huomioon, että myös valtiot voivat olla merkittäviä turvallisuustoimijoita inhimillisen turvallisuuden viitekehyksessä, vaikkakin turvallisuuskäsitys itsessään on muodostunut vastavetona turvallisuuden valtiokeskeisyydelle. Esimerkiksi sotien ja konfliktien runtelemilla kriisialueilla usein juuri valtiollisilla turvallisuustoimijoilla on keskeinen rooli alueen ensivaiheen vakauttamisessa ja turvallisuuden takaamisessa. Vasta tämän jälkeen muut inhimillisen turvallisuuden toimijat pystyvät aloittamaan siellä oman toimintansa inhimillisen turvallisuuden edistämiseksi. (Kerr 2010, 132-134.)

Myös inhimillinen turvallisuus on kohdannut ja vastaanottanut periaatteisiinsa ja tarkasteluunsa kohdistuvaa kritiikkiä. Sitä on kritisoitu Hoogensen Gjørvin (2018, 222) mukaan toisaalta sen teoriapohjan horjuvuuden sekä yleisestä kaikenkattavuudestaan johtuvan epäselvyyden vuoksi. Toisaalta inhimillistä turvallisuutta on kritisoitu myös sen

käytännön politiikkaan soveltamisen ja hyödyntämisen hankaluuden vuoksi (Kerr 2010, 128-134). Kuitenkin inhimillinen turvallisuus on osoittanut merkittävää vastustuskykyä tähän kritiikkiin sekä tiedemaailmassa tapahtuneen laaja-alaisen leviämisenä että useiden onnistuneiden käytännön sovelluksiensa johdosta.

2.1.4 Yhteiskunnallinen turvallisuus

Laajentuneesta turvallisuuden sektoritarkastelustaan huolimatta myös Buzanin sekä muiden laajan turvallisuuskäsityksen teoreetikkojen turvallisuuteen kohdistama tarkastelu oli varsin valtiokeskeistä: turvallisuuden toteuttaminen eri sektoreilla ja tasoilla tähtäsi lopulta valtion turvallisuuden ylläpitämiseen ja sen selviytymisen takaamiseen. Turvallisuustutkimus tarvitsi tarkasteluunsa kuitenkin myös muita tarkastelun tasoja ja turvallisuuden kohteita. Niinpä turvallisuuden laajentumisen ja inhimillisen turvallisuuden muodostumisen yhteydessä aloitettiin puhumaan myös kolmannesta turvallisuuden tarkastelutavasta, yhteiskunnallisesta turvallisuudesta (societal security). Siinä tarkastelun kohteena ei ole valtion eikä yksilön turvallisuus, vaan erilaisten yksilöiden sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muodostaminen kollektiivien, yhteisöjen ja yhteiskuntien turvallisuuteen liittyvä kokonaisuus. (Roe 2010, 203).

Wæver (1993, 23) määrittelee yhteiskunnallisen turvallisuuden yhteiskunnan kyvyksi jatkaa toimintaansa ja kestää muuttuvien olosuhteiden sekä mahdollisten ja todellisten uhkien alla. Wæverin (mt. 23-24) mukaan yhteiskunnallisen turvallisuuden ylläpitämisessä onkin kyse perinteisen kielen, kulttuurin, mielle yhtymien ja uskonnon sekä kansallisen identiteetin ja tapojen kestävydestä ja pysyvyydestä niitä haastavissa hyväksyttävissä olevissa kehitysolosuhteissa.

Alkujaan yhdeksi laajan turvallisuuden alasektoriksi tarkoitettu yhteiskunnallinen turvallisuus kehittyi vähitellen omaksi turvallisuuskäsityksekseen (Roe 2010, 203). Keskeisenä syynä yhteiskunnallisen turvallisuuden kehittymiselle omaksi suuntaukseksi laajasta valtiokeskeisestä turvallisuudesta oli tutkijakunnan havaitsema dualismi sekä vuorovaikutus valtion ja yhteiskunnan selviytymiseen liittyen: vaikka valtio selviäisi siihen kohdistuvista ulkoisista turvallisuusuhkista, se saattaa kärsiä ja halvaantua yhteiskuntaansa kohdistuvista sisäisistä uhkista ja niiden aikaansaamasta laajasta sisäisestä turvattomuudesta. (mt. 204).

Siinä missä valtion ulkoisen selviytymisen keskeisenä uhkana on suvereniteetin menettäminen, on yhteiskunnan sisäisen selviytymisen keskeisenä uhkana Roen (2010, 203-204) mukaan puolestaan sen kollektiivisen identiteetin murentuminen. Valtioista voidaan siis tehdä turvattomia myös niiden yhteiskuntarakenteisiin ja kollektiivisiin identiteetteihin kohdistuvien sisäisten uhkien toteutumisen kautta.

Yhteiskunnallisessa turvallisuudessa turvattava kohde asettuu valtio- ja yksilötasojen välille; ihmisten muodostamiin sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toimiviin yhteisöihin ja yhteiskuntiin. Turvallisuuskäsityksen perusajatuksen mukaisesti erilaiset ihmisyyhteisöt ja yhteiskunnat muodostuvat ja määrittyvät niiden omaamien toisistaan erillisten kollektiivisten identiteettien ja 'me-hengen' perusteella (Roe 2010, 205). Yhteiskunnan kollektiivinen identiteetti muodostuu Roen (mt. 205-206) mukaan esimerkiksi sen jäsenten ajallisesti pysyvän sosiaalisen vuorovaikutuksen, yhteisen historian, perinteen ja kulttuurin sekä yhteisen kotimaan tai kotimaa-ajatuksen perusteella.

Kansallisvaltioiden aikana yhteiskunta mielletään yleisimmin synonyymiksi valtion kansalaisille ja heidän muodostamalleen yhteiskuntarakenteelle. Yhteiskunnallisen turvallisuuskäsityksen viitekehyksestä tarkasteltuna yhteiskunta voidaan kuitenkin Roen (2010, 205-206) mukaan ymmärtää myös valtioista erillisiksi ja niiden ylä-, ala- tai sisäpuolella toimiviksi etnisiksi- ja kulttuurisiksi- tai uskonnollisiksi ryhmittymiksi.

Yhteiskunnallisen turvallisuuden viitekehyksessä tarkasteltavia analyysiyksiköitä ja turvallisuuden kohteita ovatkin juuri poliittisesti merkittävät etniskulttuuriset ja/tai uskonnolliset yhteisöt (Roe 2010, 206). Myös esimerkiksi tietyt vahvan yhteisen identiteetin omaavat ylikansalliset yhteenliittymät, kuten EU ja siihen liittyvä voimistuva eurooppalainen yhteenkuuluvuuden tunne, voivat Wæverin mukaan olla yhteiskunnallisen turvallisuuden viitekehyksessä tarkasteltavia turvallisuuden kohteita ja toimijoita. (Wæver 1993, 23.)

Yhteiskunnallisen turvallisuuden uhkana voidaan pitää tilannetta, jossa yhteiskunnan kollektiivinen identiteetti joutuu kyseenalaistetuksi. Yhteiskunnan kollektiivinen identiteetti voi joutua kyseenalaistetuksi esimerkiksi sen vapaan ilmaisun tukahduttamisen (identiteetin harjoittamisen estäminen tai hankaloittaminen), sen seuraavalle sukupolvelle siirtämisen ja toistamisen estämisen (koulujen, tiedotusvälineiden tai museoiden sulkeminen) tai vallitsevan väestötasapainon radikaalin muutoksen vuoksi. (Roe 2010, 206-210). Yhteiskunnallisen turvallisuuden horjuttamiseen voi Buzanin (1993, 43;) ja Roen (2010, 208-210) mukaan liittyä

moninaisia toimintatapoja kollektiiviselle identiteetille ominaisen kielen, nimien, tunnusten tai pukeutumistapojen kieltämisestä ja sen harjoittamispaikkojen sulkemisesta (kulttuuriset puhdistustoimet) aina laajamittaisiin karkotuksiin, pakkosiirtoihin tai vainoamisiin (etniset puhdistustoimet ja kansanmurhat) saakka.

Buzanin ym. (1998, 121) mukaan yhteiskunnallisen turvallisuuden uhkat voidaan jakaa kolmeen eri kategoriaan; siirtolaisuuteen sekä horisontaaliseen ja vertikaaliseen kilpailuun. Siirtolaisuudella tarkoitetaan tilannetta, jossa tarkasteltava yhteiskunta ajautuu nopeaan muutostilaan siihen ulkopuolelta kohdistuvan suuren väestöliikkeen sekä edelleen sen aiheuttaman väestönrakenteen muutoksen myötä. Horisontaalisen kilpailutilanteen muodostamassa uhkassa tarkastelun kohteena olevan yhteiskunnan tai sen osan on muutettava toimintatapojaan toisaalta tulevien voimakkuudeltaan vahvempien ja pakottavien kielellisten ja kulttuuristen vaikutusten takia. Vertikaalisen kilpailutilanteen uhkassa joko integraation tai jakautumisen vuoksi yhteiskunnalliset ryhmittymät joutuvat siirtymään uudenlaisiin joko kapeampiin tai laajempiin kollektiivisiin identiteetteihin. (Roe, 2010, 207.)

Erilaisiin yhteiskunnallisen turvallisuuden haasteisiin ja uhkiin yhteiskunnat sekä niiden ryhmittymät voivat Roen (2010, 209-212) mukaan reagoida kahdella tavalla. Ensinnäkin ne voivat yrittää viedä kohtaamansa turvallisuusuhkan valtion turvallisuusagendalle ja täten saada valtion reagoimaan siihen turvallisuuskoneistollaan ja sen eri mekanismeilla (mt. 210). Toiseksi yhteiskunnat ja yhteisöt voivat joko valita tai myös joutua vastaamaan (esimerkiksi monietnisissä valtioissa) kohtaamansa turvallisuusuhkan erilaisten ei-valtiollisten keinojen kautta. Esimerkkinä ei-valtiollisista keinoista voidaan pitää yhteisön oman miliisijoukon perustamista tai erilaisten ei-aseellisten toimintatapojen hyödyntämistä. (mt. 210-211.) Roen (mt. 211-212) mukaan esimerkkinä ei-aseellisista toimintatavoista voidaan pitää erilaisten laillisten ja byrokraattisten vaikutuskeinojen hyödyntämistä tai oman yhteisöllisen identiteetin ja kulttuurin vahvistamista.

Yhteiskunnallisen turvallisuuden toimijoiden osalta painopiste on yhteiskuntien ja yhteisöjen johtohahmoissa, järjestöissä ja edustajistoissa. Myös erilaisten yhteisöjen kulttuuriseen eliittiin kuuluvien toimijoiden ja taiteilijoiden voidaan Roen (2010, 215) mukaan osaltaan nähdä omaavan kykyjä ja ominaisuuksia oman yhteisönsä kulttuurisen identiteetin ja tätä kautta yhteiskunnallisen turvallisuuden vahvistamiseksi.

Myös yhteiskunnallinen turvallisuus on kohdannut turvallisuuskäsitykseensä kohdistuvaa vastustusta. Kritiikkiä on kohdistettu toisaalta käsitykselle keskeisen kollektiivisen

identiteetin verrattain muuttumattomana objektiivisena todellisuutena pitämiseen. (Roe 2010, 214-216.) Lisäksi yhteiskunnallinen turvallisuus on vastaanottanut Roen (mt. 215) mukaan kritiikkiä myös valtion ja yhteiskunnan toisistaan erottamisen hankaluuteen liittyen; kuka puhuu ja toteuttaa yhteiskuntaan liittyvää turvallisuutta, jos ei valtio ja sen turvallisuuskoneisto? Edelleen yhteiskunnallista turvallisuutta on kritisoitu myös sen subjektiivisuuden vuoksi: esimerkiksi poliitikot pystyvät helposti luomaan ja käyttämään yhteiskunnalliseen turvallisuuteen liittyviä kuviteltuja uhkia muukalaisvastaisten ja rasististen poliittisten agendojensa ajamiseen (mt. 215).

2.2 Turvallisuuskäsitysten vertaileminen turvallisuuden tarkastelussa

Eri turvallisuuskäsitykset painottavat turvallisuuden ymmärtämisessään sekä siihen kohdistamassaan tarkastelussa erilaisia kokonaisuuksia ja osa-alueita. Myös turvallisuuden käsitystapojen toiminnallisen painopisteen voidaan katsoa vaihtelevan: osa turvallisuuskäsityksistä tarjoaa selkeämmin työkaluja turvallisuuden akateemiseen tarkasteluun, osa taas tavoittelee vahvemmin käytännön politiikkaan vaikuttamista ja sen muuttamista. Aiemmin luvussa esiteltyjen turvallisuuskäsitysten vertailemisen mahdollistamiseksi niiden keskeiset ominaisuudet ja erityispiirteet turvallisuuden tyypillisimmillä tarkastelualoilla ja kysymyksissä on esitelty alla olevassa taulukossa 1.

Taulukko 1: Turvallisuuskäsitykset Limnell (2009) sekä Williams ja McDonald (2018) erittelyjä yhdistellen.

TURVALLISUUSKÄSITYS	Kapea turvallisuus	Laaja turvallisuus	Inhimillinen turvallisuus	Yhteiskunnallinen turvallisuus
TURVALLISUUS ”Mitä turvallisuus on?” ”Mikä on turvallisuuden tavoite?”	Valtion selviytyminen kansainvälisessä anarkiassa	Sekoreiden eri kohteiden selviytyminen ja turvaaminen	Yksilöiden turvallisuus jokapäiväisessä elämässä	Yhteiskunnan ja/tai sen ryhmittymien identiteetin pysyvyys ja turvallisuus
KOHDE ”Mikä turvataan?” ”Kenen turvallisuus on kyseessä ja tavoittelun kohteena?”	Valtio Suvereniteetti	Valtio, yhteiskunta tai ideologia Kansantalous ja hyvinvointi Kollektiivinen identiteetti Biosfäärin monimuotoisuus	Ihmiset ja yksilöt	Yhteiskunta Yhteisö Kollektiivinen identiteetti Me-henki
ESTEET ”Miltä turvataan?” ”Mitkä luetaan turvallisuushaasteiksi ja -uhkiksi?”	Sota ja konflikti Valtiolliset ja aseelliset uhkat Vallankumous Ydinaseiden leviäminen	Sotilaalliset uhkat Poliittiset uhkat Taloudelliset uhkat Yhteiskunnalliset uhkat Ympäristölliset uhkat	Taloudelliset ja poliittiset uhkat Ravitsemukselliset ja terveydelliset uhkat Ympäristölliset uhkat Yksilölliset ja yhteisölliset uhkat	Identiteetin kyseenalaistaminen ja heikentäminen Siirtolaisuus, syrjintä ja nationalismi Horisontaalinen ja vertikaalinen kilpailu
KEINOT ”Miten turvataan?” ”Kuinka turvallisuus voidaan saavuttaa?”	Omat asevoimat Diplomatia Voimatasapaino	Sektoreittain vaihtelevat toimintatavat ja keinot	Vapautuminen pelosta Vapautuminen puutteesta	Identiteetin syventäminen Yhteisön voimaannuttaminen Kulttuurin vahvistaminen
TOIMIJAT ”Kuka/mikä turvaa?” ”Kuka tekee ja tuottaa turvallisuutta?”	Valtiot Asevoimat	Sektoreittain horisontaalisesti ja vertikaalisesti vaihtelevat Yksilötasolta järjestelmätasolle	KV-instituutiot Ei-valtiolliset organisaatiot Järjestöt Valtiot	Yhteisöt ja niiden johtohahmot Järjestöt ja edustajistot Kulttuurieliitti ja akateemikot Taitelijat, kirjailijat ja runoilijat

Eri turvallisuuskäsityksiä voidaan siis niiden erilaista lähtökohdista ja tavoitteista huolimatta tarkastella ja vertailla keskenään. Turvallisuuskäsityksistä on myös tunnistettavissa tiettyjä keskenään toistuvia ominaispiirteitä, joiden tarkastelu mahdollistaa niiden kategorisoinnin. Esimerkiksi yllä olevassa turvallisuuskäsitysten vertailumallissa eri turvallisuuskäsityksiä tarkastellaan turvallisuustutkimuksen turvallisuuteen kohdistamien tyypillisten arviointikysymysten kautta.

Taulukkomuotoon laadittu turvallisuuskäsitysten erittely- ja vertailumalli mahdollistaa myös kokonaisturvallisuuden tarkastelun muodostuvan turvallisuuskäsityksen näkökulmasta. Tutkielman analyysi- ja synteesiluvuissa toteutetun tarkastelun ja niiden tulosten tulkinnan yhdistelmän perusteella myös kokonaisturvallisuus on tarkoitus luokitella turvallisuuskäsitysten vertailumallin mukaisesti.

Kokonaisturvallisuus tullaan kategorisoimaan muodostetun vertailumallin mukaisesti tutkielman alaluvussa 7.2. Kokonaisturvallisuuden tarkastelu turvallisuuskäsitysten vertailumallin mukaisesti yhdistää tutkielman kaksivaiheisen analyysin kokonaisturvallisuutta koskevia tuloksia sekä myös mahdollistaa kokonaisturvallisuuden muodostuvana turvallisuuskäsityksenä arvioinnin ja tulkinnan.

3. TURVALLISUUSKÄSITYKSET JA KOKONAISTURVALLISUUS SUOMESSA

Luvussa kartoitetaan ja eritellään eri turvallisuuskäsitysten ilmenemistä ja esiintymistä osana Suomen turvallisuuspolitiikkaa sekä niiden historiallista siirtymää ja kulttuurista muutosta. Lisäksi luvussa tarkastellaan suomalaisen kokonaisturvallisuuden mallin syntyprosessia, sen keskeisiä periaatteita ja teemoja sekä kokonaisturvallisuuden nykytilannetta. Osana kokonaisturvallisuuden tarkastelua määritellään sen keskeisistä osa-alueista johdetut yleis- ja osateemat, jotka toimivat tutkielmassa toteutettavan laadullisen sisällönanalyysin analyysirunkona.

Taustoitusluvun tarkoituksena on muodostaa riittävä pohjatieto Suomen turvallisuuspolitiikassa vaikuttaneista turvallisuuskäsityksistä sekä uudehkosta suomalaisesta kokonaisturvallisuudesta. Turvallisuuskäsityksiä ja kokonaisturvallisuutta Suomen viitekehyksessä tarkastelevalla ja taustoittavalla luvulla pohjustetaan ja vahvennetaan tutkielman myöhempiä analyysi- ja synteesivaiheita, jossa kokonaisturvallisuutta tarkastellaan muodostuvana turvallisuuskäsityksenä.

3.1 Turvallisuuskäsitykset Suomen turvallisuuspolitiikan ohjaajina ja vaikuttajina

Esitellyistä turvallisuuskäsityksistä Suomen turvallisuuspolitiikkaan ovat vahvimmin vaikuttaneet kapea ja laaja turvallisuuskäsitys. Myös inhimilliseen ja yhteiskunnalliseen turvallisuuskäsitykseen liittyviä yksittäisiä teemoja on nostettu ajoittain osaksi toteutettavaa turvallisuuspolitiikkaa, mutta Suomen turvallisuuspolitiikan päälinjat ovat perustuneet joko kapean tai laajan turvallisuuskäsityksen periaatteisiin. Merkittävimpanä ajallisena jakolinjana Suomen turvallisuuspolitiikan turvallisuuskäsitysten muutokselle voidaan Limnellin (2009, 5) ja Blombergsin (2016, 29-30) mukaan pitää kylmän sodan päättymisen ja Suomen EU-jäsenyyden välistä vuosille 1991-1995 jäsenyvää ajanjaksoa. Erityisesti tuolloin kansallisessa turvallisuusympäristössä tapahtuneet muutokset sekä laaja-alaisempi globalisaatio eri prosesseineen johtivat myös turvallisuuden käsittämisen

ja määrittämisen uudelleen tarkastelun ja arvioinnin tarpeisiin; siis kansallisen turvallisuuskäsityksen muutokseen (Heiskanen 2013, 225).

Laajan turvallisuuskäsityksen voidaan katsoa jäsentyneen osaksi suomalaista turvallisuuspolitiikkaa kylmän sodan päättymisestä alkaen. Lopulta EU-jäsenyyden jälkeen laaja turvallisuuskäsitys on vakiintunut Suomen turvallisuuspolitiikkaa ohjaavaksi keskeiseksi malliksi turvallisuuden ymmärtämiselle. Vastaavasti kylmän sodan aikakauden suurvaltapoliittinen vastakkainasettelu sekä erityisesti Neuvostoliiton maantieteellinen läheisyys ja vaikutus Suomen ulko- turvallisuus-, ja puolustuspoliittisissa valinnoissa on painottanut perinteisen ja kapean turvallisuuskäsityksen merkitystä politiikassamme. (Limnell 2009, 211-226.) Juuri turvallisuuskäsityksen kehittyminen ja siitä johtuvien uhkakuvien laajentuminen voidaan nimetä yhdeksi Suomen turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön keskeisimmistä muutoksista (Blombergs 2016, 31).

3.1.1 Kapea turvallisuus Suomen turvallisuuspolitiikassa

Kylmän sodan aikana Suomen turvallisuuspolitiikkaa ohjasi realistinen ja kapea turvallisuuskäsitys. Tuolloin Suomen turvallisuuspolitiikkaa määritti Limnellin (2009, 4) mukaan sen valtiokeskeisyys sekä turvallisuushkien painottuminen sotilaallis-poliittiselle ulottuvuudelle: Suomalainen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka oli kylmän sodan aikaudella vahvasti presidenttijohtoista, eikä erilaisista turvallisuus- ja uhkakuvakysymyksistä keskusteltu yhteiskunnassa kovinkaan avoimesti. Neuvostoliittoa pidettiin ainoana varsinaisena Suomeen kohdistuvana sotilaallisen turvallisuuden uhkana, mutta julkisessa valtakunnanpolitiikassa vallitsi Limnellin (mt. 235) ja Blombergsin (2016, 11) mukaan YYA-sopimuksen hengen mukainen varovaisuuteen ja hyvien kahdenvälisen suhteiden ylläpitämiseen tähtäävä ajattelu- ja toimintapa.

1970- ja 1980-luvuilla Suomen turvallisuuspoliittinen linja muodostettiin erillisten parlamentaaristen puolustuskomiteoiden toiminnan kautta (Limnell 2009, 211). Poikkeavana tuon ajan hengelle voidaan Limnellin (mt. 212) mukaan pitää, että puolustuskomiteoiden mietinnöt olivat sisällöltään pääasiassa julkisia, jolloin niistä voitiin myös käydä laajempaa yhteiskunnallista keskustelua. Komiteat siis näkivät mietinnöillään olevan laajempia yleispoliittisia, yhteiskunnallisia, kasvatuksellisia ja tiedotuksellisia merkityksiä, jotka itsessään puolsivat niiden julkisina pitämistä.

Puolustuskomiteoiden julkisten mietintöjen voidaankin nähdä esimerkiksi Tauriaisen (1978, 231-236) ja Nokkalan (2016, 93) havaintojen perusteella omanneen samanlaisia kokonaismaanpuolustushengen lujittamiseen ja vahvistamiseen tähtääviä pyrkimyksiä, kuin vuonna 1962 perustetulla Henkisen maanpuolustuksen suunnittelukunnalla (HMS) ja myöhemmin vuonna 1976 sen tilalle perustetulla Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnalla (MTS).

1970- ja 1980-lukujen parlamentaariset puolustuskomiteat julkaisivat yhteensä kolme komiteamietintöä toimikausiensa aikana. Mietinnöissä esiin tuodut puolustus- ja turvallisuuspoliittisten linjausten painotukset vaihtelivat Nokkalan (2016, 93-94) mukaan aikakautta hallinneen kylmän sodan vaiheiden ja tapahtumien mukaisesti. Kuitenkin kaikissa kolmessa mietinnössä esiin nostettiin Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen väliset suurvaltasuhteet, ydinaseiden ja sotilasliittojen merkitys sekä Suomen pyrkimys vallitsevan YYA-sopimuksen mukaisesti pysyä kansainvälisen vastakkainasettelun ja aseellisten selkkauksien ulkopuolella (mt. 94). Vaikka Limnéllin (2009, 211-215) mukaan varsinkin toisessa ja kolmannessa komiteamietinnössä nostettiin esille myös yksittäisiä taloudellisia ja yhteiskunnallisia tekijöitä osana sotilaallista turvallisuutta, oli mietintöjen yleinen henki ja linja vahvasti itsenäisen Suomen selviytymiseen, suvereniteetin säilymiseen ja sotilaalliseen puolueettomuuteen tähtäävä. Puolustuskomiteoiden mietinnöt pääteemoineen ja painotuksineen kuvasivatkin hyvin kapean turvallisuuskäsityksen periaatteiden merkityksellisyyttä Suomen turvallisuuspolitiikassa kylmän sodan aikana.

1990-luvulle tultaessa Neuvostoliitto oli hajonnut ja kylmä sota tullut päätökseensä. Tämä järjestelmätason muutos avasi vaihtoehtoja ja toi uusia painotuksia myös Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan linjoihin. Vaikka turvallisuuspolitiikan linjat ja uhat painottuivatkin edelleen sotilaallisen turvallisuuden ulottuvuudelle, alkoi niiden rinnalle vähitellen ilmestyä myös uudenlaisia laajempia näkemyksiä turvallisuudesta ja turvallisuusuhkista (Nokkala 2016, 95). Esimerkiksi vuonna 1992 julkaistussa Suomi ja Euroopan yhteisön jäsenyys -selonteossa sotilaallisen turvallisuushkan merkityksen vähenemistä perusteltiin Limnéllin (2009, 217) mukaan muun muassa kylmän sodan kahtiajaon loppumisella ja suursodan uhkan väistymisellä.

Myös muissa 1980-1990 -lukujen vaihteen turvallisuuspolitiikkaa käsittelevissä arvioissa ja mietinnöissä nostettiin esille kokonaan uudenlaisia turvallisuusuhkia, kuten maailmanlaajuiset ympäristöongelmat, poliittinen ja taloudellinen eriarvoisuus, kansalaisuus- ja vähemmistökysymykset sekä siirtolaisuus. Vastaavasti myös laajemman

kansainvälisen yhteistyön merkitys alkoi nousta esille mietinnöissä, niiden painottaessa muodostumassa olevan uuden eurooppalaisen turvallisuusjärjestelmän positiivisia ja vakauttavia vaikutuksia Suomen turvallisuuspolitiikalle. (Limnell 2009, 216-217.)

Neuvostoliiton hajoaminen sekä sen aikaansaama Suomen ulkopoliittisen aseman vapautuminen ja länsi-integraation vahvistuminen käynnistivät myös siirtymän kapeasta turvallisuuskäsityksestä kohti eurooppalaistuvaa ja laajentuvaa turvallisuuden ymmärtämistä. Viimeistään Suomen liittyminen osaksi Euroopan unionia vuonna 1995 merkitsi loppua Suomen kylmän sodan aikaiselle vahvaan puolueettomuuspolitiikkaan perustuvalla turvallisuuspoliittisella linjalla. Toteutunut EU-jäsenyys johti myös turvallisuuden ainoastaan kapeana, sotilaallisena ja valtiokeskeisenä Suomessa ymmärtämisen päättymiseen (Koivula 2016, 122).

3.1.2 Suomalaisen laajan turvallisuuden esiinmarssi

Neuvostoliiton hajoamisesta johtunut kylmän sodan päättyminen, YYA-sopimuksen raukeaminen sekä niitä seurannut Suomen EU-jäsenyys johtivat suomalaisen turvallisuuspolitiikan ja sitä koskevan yhteiskunnallisen keskusteluilmapiirin avautumiseen (Limnell 2009, 5). Sotilaallisen turvallisuuden merkityksen vähennyttyä ja EU-integraation käynnistyttyä alettiin puhua laajasta turvallisuudesta ja uudenlaisesta turvallisuusajattelusta. Kapealle turvallisuuskäsitykselle ominaisen valtion selviytymisen ja sotilaallisen turvallisuuden lisäksi turvallisuuskeskusteluihin nousi Heiskasen (2013, 225) mukaan piirteitä kansainvälisen ja sisäisen turvallisuuden ulottuvuuksista sekä niihin liittyvistä uudenlaisista turvallisuusuhkista.

Neuvostoliiton hajoamisen ja Suomen EU-jäsenyyden jälkeen kapea turvallisuuskäsitys ei ollut enää ainoa lähtökohta Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan rakentamiselle. Kapeaa turvallisuuskäsitystä edustanut Suomen kylmän sodan aikakauden realismi sekä ehdoton sotilaallinen ja poliittinen puolueettomuuslinja saivat väistyä. EU-jäsenyyden myötä käynnistynyt länsi-integraatio ja eurooppalaistuminen toivat niiden tilalle turvallisuuden laajemman käsittämisen ja ymmärtämisen mahdollisuuden. (Limnell, 2009, 218.) Suomalaisen turvallisuuden laajentuminen ja eurooppalaistuminen johtivat myös Heiskasen (2016, 111) mukaan turvallisuuspoliittisen valmistelun ja siihen liittyvän yhteiskunnallisen keskustelun kehittymiseen. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeisellä aikakaudella Koivulan (2016, 111) mukaan juuri

Euroopan unionin laajenemista ja eurooppalaisen integraation syvenemistä voidaan pitää keskeisimpinä Suomen turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön muutoksina.

Eurooppalaistuva ja laajentuva positiivinen turvallisuuskehitys johti myös verrattain avoimen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa käsittelevän selontekomenettelyn syntymiseen, jonka johdosta vuonna 1995 julkaistiin ensimmäinen hallituksen turvallisuuspoliittinen selonteko. Limnéllin (2009, 218) mukaan vuoden 1995 selonteon tavoitteeksi asetettiin keskustelun edistäminen Suomen turvallisuuspolitiikan keskeisimmistä linjauksista, kuten laajasta turvallisuuskäsitteestä, vakauspolitiikan merkityksestä sekä sotilaallisesta liittoutumattomuudesta. (Valtioneuvosto 1995, 4-6.)

Vuoden 1995 jälkeen seuraavat turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot julkaistiin vuosina 1997, 2001 ja 2004. Selontekomenettely vakiintuikin keskeiseksi osaksi Suomen turvallisuuspoliittisen linjan muodostamisprosessia selontekojen noin hallituskausittain jäsentyvällä julkaisuvälillään. Suomen EU-jäsenyyttä seuranneet selonteot kiinnittivät huomionsa läheisesti Euroopan turvallisuusympäristössä tapahtuneisiin muutoksiin sekä painottivat muodostuvan turvallisuusyhteisön ja sen ympäristön myönteistä kehitystä. Edelleen ensimmäisissä selonteoissa rakennettiin kuvaa Suomen vahvistuneesta ja selkeytyneestä turvallisuuspoliittisesta asemasta kylmän sodan aikakauteen verrattuna. (Limnéll 2009, 219; Blombergs 2016, 3-4.)

Laajaan turvallisuuskäsitykseen voidaan Limnéllin (2009, 219) mukaan nähdä viitatus erityisesti vuoden 1995 selonteossa, jossa todettiin ”Suomea koskevien poliittisten, taloudellisten, yhteiskunnallisten ja ympäristöön liittyvien ongelmien vaativan laajaa eurooppalaista yhteistyötä” (Valtioneuvosto 1995, 6). Edelleen Limnéllin (2009, 219) tulkinnan mukaisesti 1990-luvun selontekojen turvallisuuteen ja uhkiin liittyvän ymmärryksen voidaan nähdä rakentuneen neljän keskeisen teeman ympärille:

1. Turvallisuuden käsitteen laajentaminen.
2. Kokonaisvaltaisen ja kansainvälisen turvallisuusyhteisön korostaminen.
3. Turvallisuuden kautta saavutettava positiivisen mielikuva Euroopasta.
4. Uhkien lähteen, yleisen epävarmuuden sekä negatiivisten mielikuvien kohdistaminen Venäjään.

Suomeen kohdistuneen suursodan uhkan nähtiin vähentyneen 1990-luvun selontekojen painotusten perusteella. Limnéllin (2009, 220) mukaan ”sotilaallisen uhkan laimeneminen mahdollisti siten uusien turvallisuusongelmien ja -uhkien aiempaa laajemman, monipuolisemman ja priorisoidumman esilletuomisen sekä

turvallisuuskäsitteen selkeän laajentamisyhtymyksen”. Esimerkiksi vuoden 1995 selonteossa (Valtioneuvosto 1995, 6) todettiin, että ”Suomi harjoittaa muuttuvissa oloissa turvallisuuspolitiikkaa, joka perustuu laajaan ja kokonaisvaltaiseen turvallisuuden käsitteeseen.” Edelleen vuoden 1997 selonteon (Valtioneuvosto 1997, 8) mukaan ”laaja turvallisuuskäsitys on säilyttänyt asemansa Suomen turvallisuuspolitiikan perustana.”

Limnell (2009, 220-221) toteaaakin, että tuolloin muodostettujen uudenlaisten turvallisuussuhkien nähtiin selonteissa edellyttävän uudenlaista turvallisuusajattelua: Uusia turvallisuussuhkia ei kehystetty enää Suomen valtion olemassaoloa tai yhteiskunnan selviytymistä uhkaavina, vaan enemmänkin laajenevan turvallisuusympäristön yleistä epävakautta lisäävinä. Laajentuneen turvallisuuskäsityksen mukaisten turvallisuussuhkien hallintaan ja turvallisuuden tuottamiseen todettiin esimerkiksi toisessa julkaistussa selonteossa (Valtioneuvosto 1997, 4) vastattavan *kokonaisvaltaisen turvallisuuspolitiikan* kehittämisellä (Limnell 2009, 222). Uusien turvallisuussuhkien todettiin olevan luonteeltaan rajat ylittäviä sekä laajemmassa eurooppalaisessa viitekehyksessä vaikuttavia. Koivula (2016, 123) toteaaakin Suomen, erityisesti jäsenyytensä alkuvaiheessa, osallistuneen aktiivisesti ja määrätietoisesti unionin yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kehittämiseen ja toteuttamiseen.

1990-luvun loppupuolen selontekojen voidaan katsoa jäsentyneen sekä uuden ja laajan että vanhan ja kapean turvallisuuden siirtymäkaudelle. Esimerkiksi vuoden 1997 selonteossa turvallisuussuhkat ja uhkakuvat jaoteltiin edelleen turvallisuus- (laajan turvallisuuden mukaiset uudet uhkat) ja puolustuspoliittisiin (perinteiset ja kapeat sotilaalliset uhkat) kokonaisuuksiin. (Limnell 2009, 222.) Muun muassa ulkoasianvaliokunta piti jo tuolloin kyseistä jaottelutapaa epäloogisena ja ristiriitaisena, koska sen mukaan turvallisuutta tulisi käsitellä yhtenä *laajan turvallisuuden kokonaisuutena*. Limnell (mt. 236) toteaaakin Suomen turvallisuuspolitiikan siirtyneen laajan turvallisuuden aikaan vuosien 1995 ja 1997 selontekojen myötä, kun suuri joukko niin kutsuttuja uusia uhkia turvallistettiin osaksi turvallisuuspolitiikkaa.

2000-luvun selontekoihin tultaessa laaja turvallisuuskäsitys vakiinnutti asemansa Suomen turvallisuuspolitiikan perustana. Myös inhimillisen- ja yhteiskunnallisen turvallisuuskäsityksen teemoja voitiin Limnellin (2009, 236-237) mukaan tunnistaa 2000-luvun selonteista. Vuoden 2001 selonteossa Suomen turvallisuusympäristön kansainvälistyvän ja globalisoituvan kehityssuunnan todettiin tarjoavan Suomelle mahdollisuuksia *kokonaisvaltaisen turvallisuuden* lujittamiselle ja sen edellyttämien toimintakykyjen kehittämiseksi (Valtioneuvosto 2001, 10-11).

Laajan turvallisuuskäsityksen ja sen eri ulottuvuuksien ja sektoreiden merkityksen kasvu heijastui vuoden 2001 selonteossa myös sisäisen ja yhteiskunnallisen turvallisuuden kasvavana korostamisena. Limnéllin (2009, 234) mukaan selonteossa nostettiin esille myös yhteiskunnalliseen turvallisuuteen jäsentyvä uudenlainen poikkeahallinnollinen (viranomaisten, organisaatioiden ja kansalaisyhteiskunnan välinen) yhteistyö turvallisuuden tuottamisessa. Yhteiskunnallista turvallisuutta käsiteltiin selonteossa tuolle ajalle uudella kokonaisturvallisuuden hengessä, jossa laajalle turvallisuudelle ominaiset turvallisuuden sektorit näyttäytyivät verkostoituneina ja vuorovaikutuksellisin (Limnell 2009, 234).

Seuraavassa vuonna 2004 julkaistussa turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa Suomen sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden riippuvuuden laajemmasta kansainvälisestä tilanteesta todettiin globalisaation johdosta voimistuneen (Valtioneuvoston kanslia 2004, 5). Edelleen turvallisuushkien ja -haasteiden todetaan olevan luonteeltaan entistä enemmän valtioiden rajat ylittäviä ja moniulotteisempia (mt. 27-30). Yleisesti vuoden 2004 selonteossa todetaan uusien, ei-sotilaallisten turvallisuushkien intensiteetin kasvaneen ja vastaavasti perinteisten, sotilaallisten turvallisuushkien intensiteetin heikentyneen. Lisäksi selonteko painotti ulkoisen ja sisäisen turvallisuuden kasvavaa ja vahvistuvaa yhteyttä sekä niiden erilaisten turvallisuushkien hallintakeinojen monipuolistumista. (Limnell 2009, 346.)

Toisaalta vuoden 2004 selonteossa nousivat Limnéllin (2009, 343-351) mukaan esille myös entistä vahvemmin laajaan turvallisuuskäsitykseen liittyvät laajentumis- ja määrittämisongelmat, selonteon kaksijakoisuuden (erilliset turvallisuus- ja puolustuspoliittiset osat) painottamishaasteet sekä uusien, ei-sotilaallisten uhkien tietynasteinen sisällöllinen hallitsevuus. Selonteon valmisteluprosessiin asetettiin valtionhallinnossa, viranomaiskentässä kuin myös laajemmassa suomalaisessa yhteiskunnassa suuria odotuksia turvallisuuden uudeltaisesta määrittämisestä ja päivittämisestä (mt. 248-249).

Limnéllin (2009, 248-249) mukaan ”julkisuudessa rakennettiin etukäteen kuvaa ”*kokonaisvaltaisen turvallisuuden*” selonteosta, jossa ensimmäisen kerran tarkasteltaisiin kattavasti laajan turvallisuuden näkökulmasta Suomen turvallisuusympäristöä ja siinä vaikuttavia uudeltaisia uhkatekijöitä.” Kehityskulkua voidaan sinällään pitää poikkeuksellisen ja merkittävänä, koska Suomen turvallisuuspolitiikkaa ohjaava laaja turvallisuuskäsitys oli vakiinnuttanut asemansa turvallisuuspoliittisen linjan perustana vasta 1990-luvun loppupuolella. Lyhyestä

ajallisesta vakiintumisestaan huolimatta sille nähtiin kuitenkin olevan muutos- ja kehitystarpeita jo 2000-luvun alkuvaiheen aikana.

Nykyään suomalaisessa turvallisuuspolitiikassa laajalla turvallisuudella ja turvallisuuskäsityksellä (comprehensive security) tarkoitetaan kaikkia sellaisia turvallisuuteen liittyviä kysymyksiä, joihin liittyvät uhkat voivat aiheuttaa merkittävää haittaa tai vaaraa väestölle tai yhteiskunnalle (Valtioneuvosto 2012, 12). Sanastokeskuksen virallisena pidetyn määritelmän mukaan ”suomalainen laaja turvallisuuskäsitys kattaa perinteisen sotilaallisen uhkakuvan lisäksi useat erilaiset kysymykset, ilmiöt ja haasteet, kuten ilmastonmuutoksen, energia- ja vesivarojen niukkuuden, väestönkasvun ja väestöliikkeet, terrorismin, tartuntataudit, järjestäytyneen rikollisuuden ja sen eri ilmenemismuodot, kuten huume- ja ihmiskaupan, tietoturvahyökkäykset ja yleisen yhteiskunnan haavoittuvuuden lisääntymisen.” (Sanastokeskus TSK 2017, 16.)

Suomalaisessa turvallisuuspolitiikassa ja sitä käsittelevässä keskustelussa laaja turvallisuuskäsitys (tai laaja turvallisuus) on otettu käyttöön, koska turvallisuuden tieteellisen ja toiminnallisen tarkastelun nähdään nykyisin ulottuvan perinteisen kapeaan turvallisuuskäsitykseen kuuluvien ulkoisen ja sisäisen turvallisuuden laajemmalle alueelle (Sanastokeskus TSK 2017, 16). Suomessa turvallisuuden laajalla ja kokonaisvaltaisella tarkastelulla tähdätään esimerkiksi Valtosen (2012, 5) mukaan toimintojen yhteensovittamiseen sekä eri ammattialojen asiantuntemuksen hyödyntämiseen. Kokonaisturvallisuuden mallin voidaankin katsoa perustuvan osaltaan laajan turvallisuuskäsityksen keskeisten teemojen operationalisointiin.

3.2 Kokonaisturvallisuuden muodostumisprosessi

Kapealle turvallisuuskäsitykselle ominaista turvallisuuden tarkastelun jakamista ulkoiseen ja sisäiseen turvallisuusulottuvuuteen voidaan pitää edelleen hyödyllisenä konstruktiona. Myös laajalle turvallisuuskäsitykselle ominainen turvallisuuden tarkastelun horisontaalinen ja vertikaalinen laajentaminen sekä uudenlaisten turvallisuusuuhkien turvallistaminen on vakiintunut osaksi Suomen turvallisuuspoliittisen linjan perustaa. Molemmat turvallisuuskäsitykset ovat tarjonneet sekä akateemiselle tutkijakunnalle että poliittisille päätöksentekijöille työkaluja ja ajatusmalleja turvallisuuden tarkasteluun ja sitä haastavien moninaisten turvallisuusuuhkien hallintaan.

Kuitenkin 2010-luvulle tultaessa on tunnistettu, että nämä turvallisuuden ymmärtämiseen liittyvät käsitykset eivät itsessään ole enää riittäviä moderneihin turvallisuusuhkiin vastaamisessa. Globaalissa ja vahvasti informaatioteknologian vallankumouksen kautta keskinäisriippuvassa maailmassa kapealle turvallisuuskäsitykselle ominainen turvallisuuden ja turvallisuusuhkien jakaminen puhtaasti ulkoiseen ja sisäiseen ulottuvuuteen ei ole enää realistista. Myöskään erilaiset kansallista sekä kansainvälistä vakautta uhkaavat uudenlaiset ja kompleksiset hybridiuhkat eivät ole hallittavissa selkeästi joko vain ulkoisen tai sisäisen turvallisuuden keinoin. Sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden välinen rajapinta onkin hämärtynyt ja kyseiset ulottuvuudet limittyvät ja kytkeytyvätkin nykyään vahvasti toisiinsa. (Jokela ja Katajamäki 2018.)

Vastaavasti myöskään laajalle turvallisuuskäsitykselle ominainen erilaisten turvallisuusuhkien laaja-alainen turvallistaminen sekä eri turvallisuusuhkiin vastaamiseen tähtäävä turvallisuuden ja turvallisuustoimijoiden sektoroiminen eivät sellaisenaan ole enää riittäviä konstruktioita tämän päivän verkostoituneessa yhteiskunnassa. 2010-luvun maailmanpoliittiset tapahtumat ovat ohjanneet turvallisuuteen liittyvää yhteiskunnallista ja poliittista keskustelua pois laajan turvallisuuden agendalta toisaalta osin takaisin kohti kapean turvallisuuden retoriikkaa mutta toisaalta myös kohti kokonaan uudenlaisten vahvasti keskinäisriippuvaisten ja kompleksisten turvallisuusuhkien hallitsemistarpeita (Politiikasta.fi-raati 2015).

Nousevat hybridi- ja informaatiovaikuttamisen uhkat, yhteiskunnan ja sen kriittisen infrastruktuurin kasvava riippuvuus tietoverkoista ja -tekniikasta sekä yleinen kansalaiskeskustelun polarisoituminen ovat kaikki uudenlaisia riskitekijöitä, johon laajalle turvallisuuskäsitykselle ominainen sektoriajattelu ei välttämättä enää pysty vastaamaan (Vanhanen 2017; Politiikasta.fi-raati 2015).

Sektoroituminen ja siihen liittyvä erikoistuminen, olkoon kyse turvallisuusuhkista tai niihin vastaavista turvallisuustoimijoista, johtaa väistämättä myös tietynasteiseen siiloutumiseen. Vanhanen (2017) toteaa kehityssuunnan olevan ongelmallinen nykyaikaisessa vahvasti keskinäisriippuvaisessa yhteiskunnassa, jossa ihmisten arjen turvattomuuteen vastaamisessa tulisi korostaa aktiivista viranomaisyhteistyötä, poikkihallinnollista suunnittelua ja varautumista sekä laajempaa yhteiskunnan ja sen yksilöiden resilienssin eli kriisinsietokyvyn vahventamista. Myös laajempi turvallisuusympäristön muutosten nopeus, epävakauden kasvu sekä niiden ennakoitavuuden heikentyminen ovat Jokelan ym. (2016) mukaan olleet ilmeisiä 2010-luvun turvallisuutta tarkastellessa.

Kaikki nämä ovat nykyaikaiseen turvallisuuteen liittyviä muuttujia, joihin yksin kapea tai laaja turvallisuuskäsitys ei enää pysty riittävällä tavalla vastaamaan. Niinpä suomalaisessa turvallisuuskeskustelussa onkin 2010-luvulle tultaessa noussut esille uudenlainen käsite kokonaisturvallisuudesta sekä siihen liittyvästä kokonaisvaltaisesta ja poikkihallinnollisesta varautumisen mallista.

Suomalaisella kokonaisturvallisuudella (concept for comprehensive security) tarkoitetaan tilaa, jossa yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuviin uhkiin ja riskeihin on varauduttu. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä (2012, 7) kokonaisturvallisuus määritellään ”tavoitetilaksi, jossa valtion itsenäisyyteen, väestön elinmahdollisuuksiin ja muihin yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuvat uhkat ovat hallittavissa.” Sanastokeskuksen (2017, 16) virallisen määritelmän mukaan ”kokonaisturvallisuudelle ominaisessa ajattelussa yhteiskunnan elintärkeät toiminnot turvataan viranomaisten, elinkeinoelämän sekä järjestöjen ja kansalaisten yhteistoimintana.” Kokonaisturvallisuuden hallintaan eli ”yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpitämiseen kuuluvat uhkiin varautuminen, häiriötilanteiden ja poikkeusolojen hallinta sekä niistä toipuminen” (mt. 16).

Kokonaisturvallisuuden määritelmä on elänyt ja kehittynyt 2010-luvun aikana ja sen käytön vakinaistuminen on vielä edelleenkin käynnissä. Esimerkiksi valtioneuvostoa ja ministeriöitä laajoissa kokonaisturvallisuuteen liittyvissä asioissa avustavan Turvallisuuskomitean mukaan ”kokonaisturvallisuus on suomalaisen varautumisen yhteistoimintamalli, jossa yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista huolehditaan viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyönä.” Viimeisimpänä esimerkkinä kokonaisturvallisuuden terminologian kehittymisestä voidaan pitää kokonaisturvallisuutta laaja-alaisesti hyödyntävässä ja tulkitsevassa Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa (2017) esitettyä kokonaisturvallisuuden päivitettyä määritelmää.

Suomalaisen kokonaisturvallisuuden voidaan Brandersin (2016, 117-124) mukaan katsoa olevan lähtöisin usean suomalaiseen turvallisuuteen liittyvän käsitteen ja mallin, kuten laajan turvallisuuskäsityksen (comprehensive security) ja kokonaismaanpuolustuksen (comprehensive defence) sekä niihin liittyvän varautumisen ja huoltovarmuuden yhdistämis- ja selkeyttämispyrkimyksistä 2010-luvun taitteessa. Valtosen (2014, 29) mukaan juuri siirtymää reagoivasta kokonaismaanpuolustuksesta ennakoivaan kokonaisturvallisuuteen voidaan pitää yhtenä suomalaisen yhteiskunnan turvallisuuden muutoksen vahvimista ilmiöistä.

Kokonaismaanpuolustuksella tarkoitetaan sellaista ”sotilaallisen ja siviilialojen toimintaa, jolla turvataan valtion itsenäisyys sekä kansalaisten elinmahdollisuudet ja turvallisuus ulkoista, muiden valtioiden aiheuttamaa tai muuta uhkaa vastaan” (Sanastokeskus TSK 2017, 17). Kokonaisturvallisuuden viitekehyksessä varautuminen puolestaan tarkoittaa Sanastokeskuksen (mt. 37) mukaan toimintaa, ”jolla varmistetaan tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen ja mahdollisesti tarvittavat tavanomaisesta poikkeavat toimenpiteet häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.”

Huoltovarmuudella taas tarkoitetaan toimintaa, ”jonka tarkoituksena on turvata väestön toimeentulon, maan talouselämän ja maanpuolustuksen kannalta välttämätön tuotanto, palvelut ja infrastruktuuri vakavien häiriötilanteiden ja poikkeusolojen varalta” (Sanastokeskus TSK 2017, 31). Yhdessä huoltovarmuudella ja varautumisella pyritään yhteiskunnan kriisinsietokyvyn parantamiseen. Kokonaisturvallisuuden viitekehyksessä kriisinsietokyvyllä tarkoitetaan Sanastokeskuksen (mt. 17) mukaan ”yksilöiden ja yhteisöjen kykyä ylläpitää toimintakykyä muuttuvissa olosuhteissa sekä valmiutta kohdata häiriöitä ja kriisejä ja palautua niistä.”

Kokonaisturvallisuuden muodostumisprosessin voidaan katsoa käynnistyneen vuonna 2009 valtioneuvoston toimeksi antamasta ja edelleen vuonna 2010 valmistuneesta niin sanotun Hallbergin komitean laatimasta Varautuminen ja kokonaisturvallisuus -komiteamietinnöstä. Komitean tehtävänä oli laatia kokonaisvaltainen selvitys suomalaisen yhteiskunnan varautumisesta. Pohjana Hallbergin komitean työlle toimi vuoden 2009 turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko, joka edellytti arvioitavaksi silloisen kokonaismaanpuolustuksen mallin, yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian sekä sisäisen turvallisuuden ohjelman keskittyen niiden sisällön ohella erityisesti niissä kuvattaviin järjestelyihin, johtosuhteisiin, vastuisiin ja toimeenpanoon. (Valtioneuvoston kanslia 2010).

Hallbergin komiteamietinnön lopputuloksena todettiin, että Suomen varautumisjärjestelyt eivät kaipa suuria uudistuksia. Keskeisimpien tulostensa osalta mietinnön mukaan toimintaympäristön ja uhkakuvien muuttuessa toiminnan lähtökohtana tulee olla laaja turvallisuusajattelu, kokonaisturvallisuus ja koko yhteiskunnan voimavarojen hyödyntäminen. Mietinnön mukaan erityisesti laajempaa yhteiskunnallista varautumista tarkastellessa on otettava huomioon elinkeinoelämän vahvistunut rooli ja kansalaisjärjestöjen merkitys. Samoin tarvitaan yhteistoiminnan lisäämistä valtion, aluehallinnon ja kuntatason uudistuksia jatkettaessa. (Valtioneuvoston kanslia 2010, 9.) Edelleen mietintö (mt. 10) toteaa, että aiempi Turvallisuus- ja

puolustusasiain komitea (TPAK) tulee nimetä Turvallisuuskomiteaksi (TK) ja että sitä tulee vahvistaa laajapohjaisemmaksi. Komiteamietinnön perusteella muodostettava Turvallisuuskomitea kehittyikin keskeisimmäksi valtioneuvostoa ja ministeriöitä kokonaisturvallisuuden asioissa avustavaksi toimijaksi.

Hallbergin komitean mietinnön valmistumisen jälkeen seuraavana merkittävänä vaiheena kokonaisturvallisuuden kehittämisessä voidaan pitää vuonna 2012 voimaan astunutta valtioneuvoston periaatepäätöstä kokonaisturvallisuudesta. Hallbergin komiteamietinnön johtopäätösten ja esitysten pohjalta muodostettu valtioneuvoston periaatepäätös määritteli kokonaisturvallisuuden käsitteen ja siihen liittyvän muun keskeisen termistön virallisesti sekä täsmensi hallinnonalojen vastuita kokonaisturvallisuuden osa-alueista. Edelleen periaatepäätös määritteli ja selkiytti kokonaisturvallisuuden hallinnan järjestelyjä ja vastuita etenkin valtioneuvostotasolla. (Valtioneuvoston viestintäosasto 2012.)

Periaatepäätös myös virallisti Turvallisuuskomitean aseman ja tehtävät kokonaisturvallisuuteen liittyvän ennakoivan varautumisen pysyvänä yhteistoimintaelimenä. Periaatepäätöksen mukaan Turvallisuuskomitean tehtävänä on avustaa valtioneuvostoa ja sen ministeriöitä kokonaisturvallisuuden hallintaan tähtäävässä varautumisessa ja varautumisen yhteensovittamisessa. (Valtioneuvosto 2012, 5-6.) Periaatepäätöksen jälkeen Turvallisuuskomitean roolista säädettiin tarkemmin vuonna 2013 hyväksytyssä valtioneuvoston asetuksessa Turvallisuuskomiteasta. Asetus sääti Turvallisuuskomitean yleisestä roolista, komitean tehtävistä ja kokoonpanosta sekä komitean toiminnan järjestämisestä. (Valtioneuvosto 2013.)

Periaatepäätöksen voidaan katsoa selkeyttäneen ja tarkentaneen myös kokonaisturvallisuuteen liittyvää normihierarkiaa: Se määritteli, että keskeisimmät strategiset kokonaisturvallisuuden linjaukset päätetään jatkossa valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa. Edelleen periaatepäätöksessä todettiin, että selontekojen kokonaisturvallisuutta koskevia strategisia linjauksia täydennettäisiin jatkossa muissa niitä täsmentävissä strategiapapereissa ja ohjelmissa; yhteiskunnan turvallisuusstrategioissa, sisäisen turvallisuuden ohjelmissa sekä valtioneuvoston päätöksissä huoltovarmuuden perusteissa. (Valtioneuvosto 2012, 6.) Kokonaisturvallisuuden mahdollista turvallisuuskäsitykseksi muodostumista voidaan parhaiten tarkastella ja arvioida siis juuri valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittikkaan liittyviä selontekoja analysoimalla.

Kokonaisturvallisuuden hallinnan voidaan katsoa käsittävän ja sisältävän monia osa-alueita. Sen tavoitteeksi on periaatepäätöksessä (Valtioneuvosto 2012, 5) määritetty entistä systemaattisemman turvallisuuden hallinnan toimintatavan luominen. Kokonaisturvallisuuden hallinnan mallissa yhteiskunnan voimavaroja voidaan hyödyntää etukäteen säädellyn toimivallan mukaisesti ja kokonaisuuden kannalta joustavimmalla ja tarkoituksenmukaisimmalla tavalla. Eri turvallisuustoimijoiden monenkeskisellä yhteistyöllä ja selkeällä toimivallan jaolla voidaan toimet mitoittaa ja voimavarat saada riittämään suhteessa kohdattaviin uhkiin ja vastattaviin kriisitilanteisiin. (mt. 5-6.)

Kokonaisturvallisuuden mukaista turvallisuuden hallintaa toteutetaan yhteiskunnassa jatkuvasti. Se kattaa normaaliolojen, erilaisten häiriötilanteiden sekä poikkeusolojen turvallisuushäiriöihin vastaamisen. Laajan turvallisuuskäsitykseen pohjautuva turvallisuuden hallinta kattaa ennakoivan varautumisen, häiriö- ja kriisitilanteiden johtamisen sekä edelleen niistä toipumisen ja palautumisen. (Valtioneuvosto 2012, 6.)

Kokonaisturvallisuuden käsitteellisen määrittämisen, sitä koskevien vastuiden jakamisen sekä näihin liittyvän normihierarkian selkiyttämisen lisäksi periaatepäätös (Valtioneuvosto 2012, 3.) määrittelee kokonaisturvallisuuden keskeiset osa-alueet. Periaatepäätöksessä kuvatuista kokonaisturvallisuuden osa-alueista voidaan edelleen johtaa keskeisimmiksi kokonaisturvallisuuteen liittyviksi teemoiksi *varautumistoiminta, häiriötilanteiden hallinta* sekä *tiedon saatavuus, tilannekuva ja viestintä*. Edelleen näitä kaikkia kokonaisturvallisuuden osateemoja yhdistäväksi laajemmaksi yleistemäksi voidaan nimetä *yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen sekä kansalaisten kriisinsietokyvyn vahvistaminen*.

Kokonaisturvallisuuden hallintaan kuuluva ennakoiva varautumistoiminta, häiriötilanteiden hallinta sekä tiedonkulun, tilannekuvan ja viestinnän varmistaminen tähtäävät kaikki kokonaisturvallisuuden tavoitetilan saavuttamiseen. Osana kokonaisturvallisuuden tavoitetilaa periaatepäätöksessä (Valtioneuvosto 2012, 18) nimetään yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen. Yhteiskunnan elintärkeiksi toiminnoiksi mielletään erilaiset poikkihallinnolliset välttämättömät toimintokokonaisuudet, jotka ovat yhteiskunnan toimivuuden kannalta oleellisia ja joiden on oltava turvattuna kaikissa tilanteissa. Yhteiskunnan elintärkeiksi toiminnoiksi luetaan valtion johtaminen, kansainvälinen toiminta, Suomen puolustuskyky, sisäinen turvallisuus, talouden ja infrastruktuurin toimivuus, väestön toimeentuloturva ja toimintakyky sekä henkinen kriisinkestävyys. (Valtioneuvosto 2010, 15.)

Yhteiskunnan elintärkeät toiminnot jäsentyvät edelleen useiksi strategisiksi tehtäviksi, joille on kaikille asetettu oma vastuuministeriönsä tehtävien ylläpito- ja kehittämisvastuiden määrittämiseksi (Valtioneuvosto 2010, 84-86). Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamista voidaan pitää keskeisenä ennakoedellytyksenä myös valtion itsenäisyyden ja väestön elinmahdollisuuksien turvaamiselle, siis muille kokonaisturvallisuuden tavoitetilan osatekijöille.

Yhteiskunnan elintärkeät toiminnot voidaan turvata usealla eri tavalla. Yhtenä keskeisimpänä näistä turvaamistoimenpiteistä voidaan pitää kansalaisten, sekä tätä kautta laajemman yhteiskunnan, kriisinsietokyvyn vahvistamista. Sanastokeskuksen (2017, 17) mukaan kriisinsietokyvyn perusajatuksessa turvallisuutta uhkaavat tilanteet syntyvät ja muodostuvat erilaisten toimintojen ja tapahtumakulkujen odottamattomista yhdistelmistä, eivät niinkään ennakoitavissa olevista toimintavirheistä tai häiriöistä, joita voidaan pelkästään suunnittelun ja varautumisen keinoin hallita. Turvallisuuden hallinta onnistuu vain, jos myös siihen tähtäävät toimintatavat joustavat vallitsevien tilanteiden ja olosuhteiden mukaisesti. (Sanastokeskus TSK 2017, 17.)

Yhteiskunnan ja kansalaisten turvallisuuteen johdettuna kriisinsietokyky voidaan mieltää yksilöiden kykynä selvitä traumaattisista tapahtumista ja organisaatioiden ominaisuutena toipua niiden vakautta horjuttavista ilmiöistä (Sanastokeskus TSK 2017, 17). Kriisinsietokyky on siis mielletävissä turvallisuuden tavoitteluun liittyvänä sosiaalisena konstruktiona, jolloin sitä myös voidaan suunnitelmallisesti ja toiminnallisesti vahvistaa. Kriisinsietokykyä voidaankin kehittää esimerkiksi kasvatuksen, opetuksen, viestinnän, yhteiskunnallisen osallistamisen sekä elinikäisen oppimisen keinoin (Valtioneuvosto 2010, 48-49). Konstruktionistisesti muodostettuna ja kokonaisturvallisuuden viitekehykseen johdettuna nämä kaksi kokonaisuutta voidaan yhdistää ja kuvata *yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen sekä kansalaisten kriisinsietokyvyn vahvistamisen* yleisteenä.

Kokonaisturvallisuuteen liittyvällä varautumisella tarkoitetaan periaatepäätöksessä (Valtioneuvosto 2012, 12) eri kansallisilla tasoilla toimivien ja vaikuttavien hallinto- ja turvallisuustoimijoiden toteuttamaa ennakoivaa varautumistoimintaa. Varautumistoiminnalla tarkoitetaan esimerkiksi valmiussuunnitelmin, etukäteisvalmisteluin sekä muiden toimenpiteiden avulla toteutettavaa ennakoivaa toimintaa, jonka tavoitteena on häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa toimijoiden tehtävien mahdollisimman laadukkaan ja tehokkaan hoitamisen varmistaminen. (mt. 19.) Varautumistoimintaa johtaa ja valvoo valtioneuvosto sekä eri ministeriöt toimialoillaan.

Kokonaisturvallisuuteen liittyvän ennakoivan varautumisen pysyväksi yhteistoimintaelimeksi perustettiin Turvallisuuskomitea, jonka keskeisimpänä varautumiseen liittyvänä velvoitteena on valtioneuvoston ja ministeriöiden avustaminen kokonaisturvallisuuden hallintaan tähtäävän eri tasoilla toteutettavan varautumisen yhteensovittamisessa. (Valtioneuvosto 2012, 11-13.)

Periaatepäätöksen mukaan kokonaisturvallisuuden hallintaan liittyviksi varautumistoimenpiteiksi voidaan lukea esimerkiksi valmiussuunnittelu ja suunnitelmat häiriötilanteiden hallitsemiseksi, poikkeusoloja tai häiriötilanteita varten tehdyt tekniset ja rakenteelliset etukäteisvalmistelut, erilaiset poikkihallinnolliset ja monitasoiset yhteistyö- ja toimintamallit, varautumiseen liittyvä koulutus ja yhteiset harjoitukset sekä erilaisten tilojen ja kriittisten resurssien etukäteisvaraukset. Myös poikkeusolojen ja häiriötilanteiden viestinnän ja tietojen käsittelyn suunnittelun katsotaan periaatepäätöksen mukaan olevan osa varautumisen kokonaisuutta. (Valtioneuvosto 2012, 11.) Kokonaisturvallisuuteen ja sen varautumisen osa-alueeseen liittyvää ensimmäistä osateemaa voidaan kuvata *ennakoivana, laaja-alaisena ja poikkihallinnollisena varautumistoimintana*.

Kokonaisturvallisuuteen kuuluvan häiriötilanteiden hallinnan lähtökohtana on periaatepäätöksen (Valtioneuvosto 2012, 13-15) mukaan niihin vastaaminen ja toiminta viranomaisten normaaleilla organisaatorakenteilla ja normaalien toimintamallien sekä toimivaltuuksien mukaisesti. Häiriötilanteiden hallinnassa toimivaltainen ja vastuullinen viranomainen johtaa operatiivista toimintaa ja käynnistää tarvittavat toimenpiteet häiriötilanteeseen vastaamiseksi ja hallitsemiseksi. Muut viranomaiset osallistuvat toimintaan ja antavat johtovastuussa olevalle viranomaiselle säädösten mukaista virka-apua häiriötilanteeseen vastaamiseen edellyttämässä laajuudessa. (mt. 13.)

Onnistuneessa häiriötilanteiden hallinnassa korostuvat oikea-aikaisten operatiivisten toimenpiteiden lisäksi tiedonkulun varmistaminen eri turvallisuustoimijoiden välillä. Myös häiriötilanteita koskeva tiedonkulku operatiivisilta toimijoilta valtionjohdolle, esimerkiksi valtioneuvoston tilannekeskuksen (VNTIKE) välityksellä, korostuu osana häiriötilanteiden hallintaa. (Valtioneuvosto 2012, 13-14.) Häiriötilanteiden hallinnan onnistuminen on olennaisesti kytköksissä ja riippuvainen varautumisen osateemaan kuuluvien riittävien ennakoivien varautumistoimenpiteiden toteuttamisesta. Kokonaisturvallisuuteen liittyvänä toisena osateemana häiriötilanteiden hallintaa voidaan kuvata *häiriötilanteiden hallintana normaaliolojen organisaatioilla, toimintatavoilla ja toimivaltuuksilla*.

Oikean tiedon saatavuus, luotettava tilannekuva sekä tehokas ja oikea-aikainen viestintä nostetaan periaatepäätöksessä (Valtioneuvosto 2012, 15-16) kokonaisturvallisuuden hallinnan keskiöön. Erilaiset häiriötilanteiden ja poikkeusolojen johtamisjärjestelyt, niiden pohjalta muodostettava poikkihallinnollinen ja yhteen sovitettu tilannekuva sekä edelleen niistä muodostuva tilanneymmärrys ovat kriittisiä osatekijöitä nykyaikaisten häiriötilanteiden hallinnassa ja yhteiskunnan kriisinsietokyvyn vahventamisessa. Kahdensuuntaisen (toimivaltaiselta viranomaiselta valtionjohdolle) sekä monenvälisen (eri turvallisuustoimijoiden välillä) tiedonkulun varmistaminen nimetään keskeiseksi edellytykseksi eri tasoilla tapahtuvan päätöksenteon mahdollistamiseksi. (mt. 15.) Valtionjohdon kriittisen tiedonkulun ja tilannekuvan turvaamiseksi valtioneuvoston kansliaan sijoitettu valtioneuvoston tilannekeskus uudistetaan ja vahvistetaan muuttuvan toimintaympäristön vaatimuksia vastaavaksi (mt. 16).

Tiedon saatavuuden ja tilannekuvan lisäksi myös tehokas ja oikea-aikainen ulkoinen ja sisäinen viestintä määritetään periaatepäätöksessä (Valtioneuvosto 2012, 16) kokonaisturvallisuuteen liittyvien häiriötilanteiden ja poikkeusolojen hallinnan keskeiseksi osa-alueeksi. Häiriötilanteisiin liittyvässä viestinnässä on keskeistä käyttää joustavasti ja kattavasti kaikkia viranomaisten ja valtionjohdon käytössä olevia viestintävälineitä ja -kanavia. Edelleen häiriötilanteiden ja poikkeusolojen viestintään liittyvässä varautumistoiminnassa tulee erikseen huomioida yhteiskunnan kasvava tekninen häiriöherkkyys. Myös toteutetun viestinnän vaikutuksia tulee seurata ja arvioida säännöllisesti häiriötilanteiden ja poikkeusolojen strategisen viestinnän ja sen johtamisen palvelemiseksi. (mt. 16.) Kokonaisturvallisuuteen liittyvänä kolmantena osateemana tietoon, tilannekuvaan ja viestintään liittyvää kokonaisuutta voidaan kuvata *tiedonkulun, tilannekuvan ja viestinnän varmistamisena*.

3.3 Suomalainen kokonaisturvallisuus 2010-luvun lopussa

2010-luvun loppuun tultaessa kokonaisturvallisuus on jäsentynyt ja vakiintunut osaksi suomalaista turvallisuuskeskustelua. Esimerkiksi vuonna 2017 osana Suomi 100 - juhlavuotta toteutettiin kokonaisturvallisuuden Nuku rauhassa -yhteistyöhanke, jonka osana järjestettiin useita kokonaisturvallisuuden toimijakenttää ja turvallisuustoimijoita yhdistäviä sekä kokonaisturvallisuutta lähemmäs tavallisia kansalaisia tuovia tapahtumia ja seminaareja (Tölle 2017, Tammikiven 2017, 46 mukaan). Vastaavasti

kokonaisturvallisuus on vakiinnutettu keskeiseksi ja kiinteäksi osaksi myös alueellista ja valtakunnallista maanpuolustuskurssitoimintaa (Välivehmas 2014, 31-33).

Kokonaisturvallisuus on myös sisällytetty osaksi käytännön turvallisuus- ja varautumispolitiikan valmistelua ja toimeenpanoa: esimerkiksi viimeisimmässä Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa (2017, 5) todetaan, että suomalaisen yhteiskunnan ”varautuminen toteutetaan kokonaisturvallisuuden toimintaperiaatteella, jossa yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista huolehditaan viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyönä.” Yhteiskunnan turvallisuusstrategian ollessa keskeisin suomalaisen yhteiskunnan monitasoisen varautumisen periaatteita ohjaava valtioneuvoston periaatepäätös, voidaan kokonaisturvallisuuden nähdä vakiintuneen, tai vakiinnutettu, myös käytännön turvallisuus- ja varautumistoimia ohjaavan hallinnollisen säätelyn ja politiikan keskiöön.

Myös valtioneuvostoa ja ministeriöitä laajoissa kokonaisturvallisuutta koskeissa asiakokonaisuuksissa avustavan Turvallisuuskomitean ohjaava rooli ja asema on vakiintunut keskeiseksi osaksi suomalaisen turvallisuustoiminnan kenttää. Nykyään Turvallisuuskomitea on kehittynyt kokonaisturvallisuuteen liittyvän ennakoivan varautumistoiminnan pysyväksi ja laajapohjaiseksi yhteistoimintaelimeksi. Turvallisuuskomitea toimii tarvittaessa yhteiskunnan eri häiriötilanteiden asiantuntijaelimenenä ja avustaa valtioneuvostoa kokonaisturvallisuuden hallintaan tähtäävässä varautumisessa yhteensovittamisessa. (Valtioneuvosto 2013.)

Nykyään turvallisuuskomitea seuraa yhteiskunnan turvallisuusstrategian toimeenpanoa, turvallisuusympäristön kehitystä ja hallinnonalojen varautumista. Turvallisuuskomitean voidaan nähdä jatkaneen onnistuneesti aiemman Turvallisuus- ja puolustusasiain komitean aloittamaa työtä suomalaisen laajan turvallisuuskäsityksen, kokonaismaanpuolustuksen, varautumisen sekä huoltovarmuuden yhdistämispyrkimyksissä sekä kokonaisturvallisuuden kehittämisen ja jalkauttamisen parissa. (Valtioneuvosto 2017, 11.)

Kokonaisturvallisuus on myös vakiintunut osaksi suomalaista turvallisuustutkimusta ja siitä käydään myös aktiivista ja monipolvista yhteiskunnallista keskustelua. Esimerkiksi Heusalan (2011, 104) mukaan suomalaisessa turvallisuuskeskustelussa kokonaisturvallisuuden retoriikan keskeisiksi lähtökohdiksi voidaan nostaa ”uhkien näkeminen samaan aikaan sekä kansallisina, hallinnonalattomina että globaaleina, mutta vaikutuksiltaan alueellisesti ja paikallisesti eri tavoin yksilöiden ja ryhmien elämään

vaikuttavina.” Kokonaisturvallisuuden monialaisuuden johdosta sitä ollaankin voitu tutkia monista erilaisista tieteenalan lähtökohdista ja tarkastelun näkökulmista.

Virran (2011, 112) näkemyksen mukaan Suomessa turvallisuutta ja sen eri ilmiöitä ja ilmentymiä tarkastellaan ainakin sotatieteiden, kansainvälisten suhteiden, valtio-opin, hallintotieteiden, sosiologian, sosiaalipolitiikan sekä kriminologian näkökulmista. Myös kokonaisturvallisuutta on vuosikymmen aikana käsitelty ja tarkasteltu monitieteisistä lähtökohdista erityisesti siihen olennaisesti liittyvien toimijuuksien kasvavan verkostoitumisen ja keskinäinriippuvuuksien piirteistä johtuen (Virta 2011, 120-121).

Monitulkintaisuudestaan johtuen kokonaisturvallisuus on vastaanottanut siihen liittyvässä yhteiskunnallisessa ja akateemisessa keskustelussa myös oikeutettua kritiikkiä. Kokonaisturvallisuutta on kritisoitu toisaalta sen tieteellis-käsitteellisen identiteetin suppeudesta ja ohuudesta (Branders 2016, 16-17) sekä toisaalta kokonaisturvallisuuden laajuudesta ja kaikenkattavuudesta johtuvasta turvallisuuden käsitteen hämärtämisestä (Silvasti 2016, 284). Edelleen Silvastin (2016, 288) mukaan yleiselläkin tasolla ”turvallisuus on jatkuvan laajentamisen seurauksena käynyt käsitteenä niin monimerkitykseksi, että se on menettänyt kaiken analyttisen voimansa.”

Kantavana ajatuksena useassa kokonaisturvallisuuteen kohdistuvassa kritiikin lähteessä on Keskinen ym. (2006, 130) mukaan niin sanottu kokonaisvaltaisuuden paradoksin toteutuminen. Kokonaisvaltaisuuden paradoksilla tarkoitetaan, ”että turvallisuusajattelun laajeneminen koskemaan oikeastaan kaikkea mahdollista tekee (kokonais)turvallisuuden käsitteestä laaja-alaisuudessaan merkityksettömän – tai vähintäänkin niin kompleksisen, että sitä ei pysty kunnolla ymmärtämään, saati hallitsemaan” (Keskinen ym. 2006, 130).

Näitä kokonaisturvallisuuteen liittyviä, joskin osin sisällöltään jopa toistensa vastaisia, kritiikin lähteitä voidaan pitää sikäli perusteltuina, kun ne liitetään osaksi laajempaa turvallisuuden määrittelyn ja puhumisen monijakoisuutta koskevaa ongelmallisuutta. Esimerkiksi Silvastin (2016, 271) mukaan turvallisuuden voidaan nähdä olevan jo itsessään suhteellinen ja kompleksinen käsite, joka vahvan kontekstisidonnaisuutensa johdosta sisällöltään määräytyy vasta vallitsevan ajan, paikan ja kulttuurin perusteella. Myös Hanén (2017, 153) nostaa esille täydellisen ja kattavan kokonaisturvallisuuden käsitteen määrittelemiseen liittyvät haasteet: Turvallisuushkien kompleksisuudesta ja yllättävyydestä johtuen niiden täsmällinen ennakointi ei ole aina mahdollista. Hanénin mukaan juuri tämän takia yleisvarautumisen, resilienssin sekä turvallisuustoimijoiden monipuolisen yhteistyön merkitys korostuu turvallisuuden tuottamisessa.

Kokonaisturvallisuutta tarkastellessa tuleekin ottaa huomioon sen eri toimijuuksien toteuttaman turvallisuuden jäsentämisen valtapoliittinen ulottuvuus: Kokonaisturvallisuuden verkostoituneessa ja monitasoisessa toimijuuskehityksessä siihen kytkeytyvät eri turvallisuustoimijat käyvät jatkuvaa merkityskamppailua kokonaisturvallisuuden 'oikeasta' määrittämistavasta ja usein ristiriitaistenkin tavoitteiden ja toimintojensa yhteensovittamisesta. (Keskinen ym. 2016, 126; Silvasti 2016, 281–282.) Suomalaisessa turvallisuuskentässä myös turvallisuuden tuottamista koskeva eri hallinnonalojen ja turvallisuustoimijoiden välinen resurssi- ja määrärahakamppailu kytkeytyy Limnellin (2009, 388) mukaan olennaiseksi osaksi kuvattua institutionaalista valtapoliittista kamppailua.

Miten kokonaisturvallisuus on sitten muuttunut ja kehittynyt 2010-luvun aikana? Alkuperäisessä periaatepäätöksessä (2012, 7) kokonaisturvallisuus määriteltiin varautumisen tavoitetilaksi, jossa valtion itsenäisyyteen, väestön elinmahdollisuuksiin ja muihin yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuvat uhkat ovat hallittavissa. Viimeisimmässä Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa (Turvallisuuskomitea 2017, 5) kokonaisturvallisuuden todetaan kehittyneen enemmänkin turvallisuuden yhteistoimintamalliksi, jossa eri toimijat jakavat ja analysoivat turvallisuutta koskevaa tietoa sekä suunnittelevat, harjoittelevat ja toimivat yhdessä. Valtosen (2017, 38) mukaan kokonaisturvallisuuden yhteistoimintamallina pitämisen vahvuutena on, että se sallii kaikille turvallisuustoimijoille pääsyn saman 'turvallisuuspöydän' äärelle: tämä vahvistaa entisestään laajemman ja syvemmän yhteistoiminnan kehittämisen perustana olevaa turvallisuustoimijoiden välistä luottamusta.

Viimeksi vuonna 2017 päivittyneen kokonaisturvallisuuden nykymuotoisen yhteistoimintamallin nähdään kattavan kaikki relevantit turvallisuustoimijat kansalaisesta viranomaiseen (Turvallisuuskomitea 2017, 5-6). Kokonaisturvallisuuden, sekä turvallisuuden hallinnan yleisestikin, voidaan Keskinen ym. (2017, 126) mukaan nähdä kehittyvän yhä verkostomaisempaan ja eri turvallisuustoimijoiden välistä monialaista ja -tasoista yhteistyötä korostavampaan suuntaan. Vastaavasti Valtonen (2017, 39) korostaa juuri kokonaisturvallisuuden yhteistoimintamallin voimaa eri turvallisuustoimijoita yhdistävänä konstruktiona: mahdollisimman monen turvallisuustoimijan osallistuessa lisääntyy myös kokonaisturvallisuuden avulla saatava ja tuotettava yhteinen turvallisuus.

Juuri verkostomaisen laajentumisen ja monialaistumisen voidaan nähdä olevan yksi keskeisimmistä kokonaisturvallisuuden muutoksista 2010-luvun aikana. Nykyään kokonaisturvallisuuden yhteistoimintamallin vahvuudeksi nähdään, että se kattaa kaikki

yhteiskunnan tasot ja tahot: Yhteiskunnan turvallisuusstrategian (Turvallisuuskomitea 2017, 7) mukaan kokonaisturvallisuuden toimijakenttä onkin laajentunut sisältäen nykymuodossaan ”valtionhallinnon, viranomaisten, elinkeinoelämän, maakuntien ja kuntien lisäksi yliopistot ja tutkimuslaitokset, järjestöt, yhteisöt ja yksilöt”.

Kokonaisturvallisuuden turvallisuustoimijat muodostavat verkostoituneen yhteistoimintarakenteen, jossa erilaista turvallisuuteen liittyvää tietoa voidaan jakaa, yhteisiä tavoitteita asettaa ja yhteistyöhön sitoutua joustavasti, eri toimijoita parhaiten hyödyttävillä tavoilla (Turvallisuuskomitea 2017, 7). Kokonaisturvallisuuteen liittyvät turvallisuustoimijat ymmärretään laajana verkostona, joka muodostuu yhteiskunnan eri horisontaalisista ja vertikaalisista tasoista (Kielenniva 2018, 10).

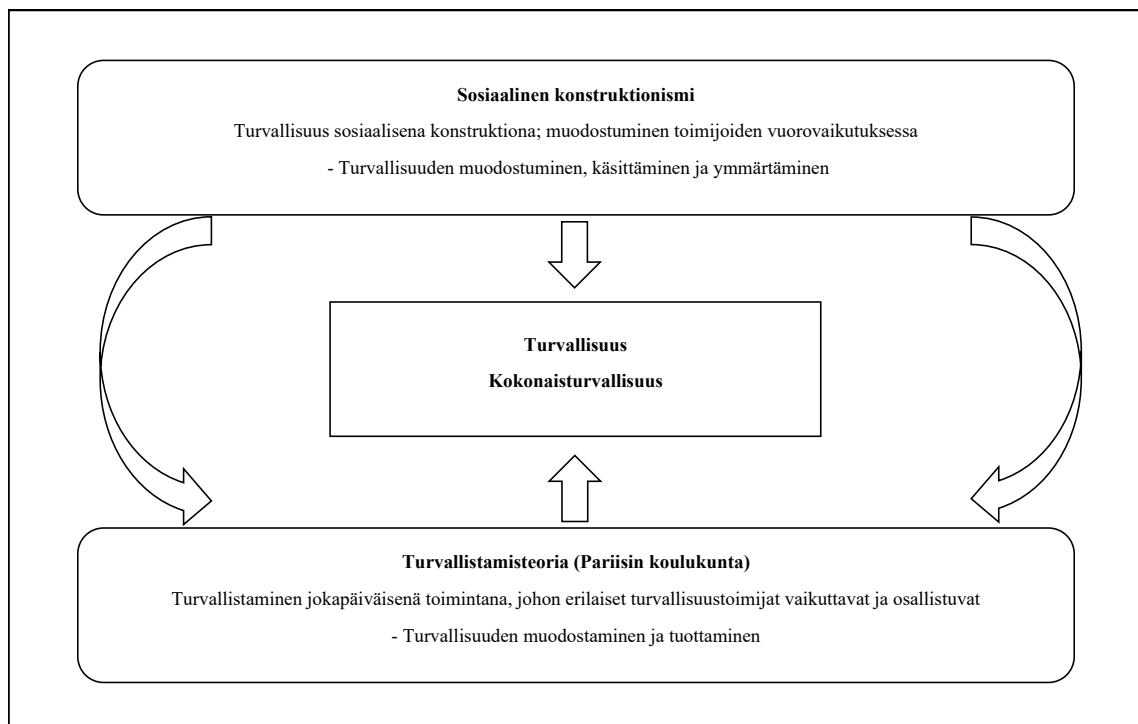
Nykyisen ajattelutavan mukaan kokonaisturvallisuuden turvallisuustoimijoita ovat siis kaikki johdettuun tai sitä tukevaan turvallisuustoimintaan ja turvallisuuden tavoitteluun osallistuvat tahot. Myös yksittäisillä kansalaisilla nähdään olevan keskeinen rooli omatoimisessa varautumistoiminnassa ja sillä saavutettavassa yhteiskunnan kriisinsietokyvyn vahvistamisessa: yksilön omaamien ja kerryttämien tietojen, taitojen ja turvallisuutta vahvistavien asenteiden nähdään muodostavan perustan yhteiskunnan kriisinsietokyvyn edelleen kehittämiseksi. (Turvallisuuskomitea 2017, 7-8.)

Myös yhteisvastuun ja yhdessä tekemisen kaltaiset teemat liittyvät kiinteästi kokonaisturvallisuuden nykyaikaiseen toteuttamiseen. Kielennivan (2018, 9) mukaan kokonaisturvallisuuteen kuuluu ja liittyy olennaisesti yhteiskunnan eri turvallisuustoimijoiden yhdessä toteuttama riskien ennakointi, varautumisen suunnitteleminen, sekä niihin liittyvä kouluttautuminen ja harjoittelemine. Näin luodaan verkostoitunut ja monialainen valmius yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseen. Kokonaisturvallisuus on Kielennivan (mt. 14) mukaan yhteiskunnan eri tasoilla tapahtuvaa työtä yksilön omasta turvallisuudesta aina valtion johtamiseen saakka.

Verkostoitumisen, poikkihallinnollisuuden sekä kaikilla tasoilla tavoiteltavan yhteiskunnan kriisinsietokyvyn vahvistamisen kaltaiset teemat hallitsevat kokonaisturvallisuudesta käytävää yhteiskunnallista keskustelua. Kokonaisturvallisuuden mallin kehystämä kokonaisvaltaisen ja yhteisen turvallisuuden ymmärtämisen ja tavoittelemisen diskurssi on laajentunut ja levittäytynyt kaikille yhteiskunnan tasoille. *Voidaanko suomalaisen kokonaisturvallisuuden nähdä olevan enää pelkkä turvallisuuden ja varautumisen yhteistoimintamalli vai onko se kehittymässä tai kehittynyt laajemmaksi turvallisuuskäsitykseksi ja -paradigmaksi?*

4. TEORIAT (KOKONAIS)TURVALLISUUDEN JA TURVALLISUUSKÄSITYSTEN TARKASTELUSSA

Teoreettisen viitekehyksensä osalta tutkielma nojaa kahteen turvallisuustutkimuksen teoriaperinteeseen: sosiaaliseen konstruktionismiin, jota hyödynnetään tutkielmassa turvallisuuden ja turvallisuuskäsitysten yleistason tarkastelussa ja turvallistamisteoriaan, jonka avulla tutkielma arvioi ja erittelee kotimaista kokonaisturvallisuutta. Tutkielman teoreettisen viitekehyksen muodostamisessa hyödynnettävien teorioiden liittyminen tutkittavaan aihealueeseen on esitetty alla olevassa kuviossa 1.

Kuvio 1: Teoreettisen viitekehyksen ja teorioiden näkökulma tutkimusaiheen tarkastelussa.

Tutkielmassa turvallisuutta ja turvallisuuskäsityksiä tarkastellaan turvallisuustutkimuksen sosiaalisen konstruktionismin teoriaperinteen periaatteiden mukaisesti ilmiöiden ja käsitteiden laajemman yleis- ja yltason (turvallisuuden muodostuminen, käsittäminen ja ymmärtäminen) havainnollistamiseksi. Turvallisuus ymmärretään sosiaalisena konstruktiona, joka muodostuu materiaalistien osatekijöidensä lisäksi myös erilaisten ideationaalisten merkitysten sekä turvallisuustoimijoiden sosiaalisen vuorovaikutuksen yhdistelmänä.

Turvallisuuden muodostumiseen liittyvinä materiaalisina tekijöinä voidaan pitää esimerkiksi maantiedettä, teknologiaa, asevoimia ja erilaisia turvallisuustoimijoita. Turvallisuuden muodostumiseen vaikuttavia ideationaalisia merkityksiä ovat puolestaan erilaiset toimintaa ja toimijuutta ohjaavat tiedot, ideat, säännöt, normit, identiteetit, kulttuuri sekä turvallisuustoimijoiden valta-asema omassa ympäristössään. Barnettin (2017, 145-147) mukaan Sosiaalisen konstruktionismin perusajatuksessa ympäröivä sosiaalinen todellisuutemme, kuten turvallisuus ja sen erilaiset johdannaisilmiöt, muodostuvat ja rakentuvat eri toimijoiden sosiaalisessa vuorovaikutuksessa materiaalisten tekijöiden ja ideationaalisten merkitysten yhdistelmänä.

Turvallistamisteorian Pariisin koulukunnan näkökulmia hyödynnetään kotimaisen kokonaisturvallisuuden muodostumiseen ja muodostamiseen liittyvän turvallisuuden kohdennetumman alatasen (turvallisuustoimijoiden turvallisuuden käytännön muodostaminen, tuottaminen ja toteuttaminen) tarkastelun yhteydessä: Nymanin (2018, 103) havaintojen perusteella Pariisin koulukunnan perusajatuksessa turvallistaminen ja turvallisuuden muodostaminen nähdään jokapäiväisenä toimintana ja prosessina, johon erilaiset turvallisuusammattilaiset ja -instituutiot vaikuttavat ja osallistuvat.

4.1 Sosiaalinen konstruktionismi turvallisuuden ja turvallisuuskäsitysten tarkastelussa

Politiikan tutkimuksen jälkipositivistisiin pääteorioihin kuuluvan sosiaalisen konstruktionismin mukaan ei ole olemassa ymmärryksemme ulkopuolista ja objektiivista sosiaalista tai poliittista todellisuutta (Heywood 2012, 16). Sosiaalisen konstruktionismin perusajatuksen mukaan ihmiset, joko toimiessaan yksilöinä tai sosiaalisina ryhminä, rakentavat ympäröivän todellisuutensa ja sosiaalisen maailmansa inter-subjektiivisten tietoisuuksiensa ja konstruktoidensa (Barnett 2017, 153) sekä sosiaalisten ja kielellisten vuorovaikutuksiensa perusteella (Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka 2006d).

Barnettin (2017, 146) mukaan sosiaalisen konstruktionismin teoriasuuntauksen syntymisen osaksi yhteiskuntatieteiden ja kansainvälisen politiikan tutkimuskenttää voidaan katsoa johtuneen kahdesta keskenään samanaikaisesti vaikuttaneesta muuttujasta. Toisaalta tutkimusperinteeseen liittyvästä muutostarpeesta (tutkijakunnan tyytymättömyys vallitseviin teoriaperinteisiin) sekä toisaalta maailmanhistoriallisesta

tapahtumasta (kylmän sodan päättyminen). Tutkimusperinteeseen liittyvän tarpeen osalta keskiössä voidaan pitää kansainvälisen politiikan tutkimuskenttää 1980-luvulla dominoineita neorealismia ja uusliberaalia institutionalismia, molemmat perusluonteeltaan materialismiin ja individualismiin nojaavia teorioita, sekä edelleen niihin osassa tutkijakuntaa syntynyttä vastareaktiota (mt. 146).

1980-luvun loppupuolella neorealismiin ja uusliberaaliin institutionalismiin kriittisesti suhtautunut tutkijakunta alkoi Heywoodin (2012, 16) havaintojen perusteella vähitellen johtaa kansainvälisen politiikan tarkasteluunsa elementtejä kriittisistä ja sosiologisista teorioista osoittaakseen ja todistaakseen erilaisten identiteettien, ideoiden, normien ja vuorovaikutussääntöjen merkityksiä ja vaikutuksia myös kansainvälisessä politiikassa ja sen tapahtumien taustasyissä.

Kylmän sodan kansainvälisen politiikan individualismiin ja materialismiin nojaava realistinen valtavirtatutkimus oli tehnyt ihmisten toimintaan ja vuorovaikutukseen vaikuttavista sosiaalisista elementeistä merkitykseltään vähäisiä sekä niiden tarkastelusta ja tutkimuksesta triviaalia. Barnettin (2017, 145-146) tarkastelun perusteella uudet esiin nousevat sosiaalista konstruktionismia tarkastelussaan hyödyntävät tutkijat esittivät, että juuri näiden sosiaalisten elementtien sisällyttäminen osaksi toteutettavaa tarkastelua on keskiössä valtioiden ja ei-valtiollisten toimijoiden käytöksen ja toiminnan arvioinnissa sekä niiden maailman- ja omakuvan muodostumisen ymmärtämisessä.

Sosiaalisen konstruktionismin syntymiseen vaikuttaneena maailmanhistoriallisena tapahtumana voidaan puolestaan pitää kansainvälisessä ympäristössä 1980- ja 1990-lukujen taitteessa tapahtunutta järjestelmätason muutosta; kylmän sodan aikakauden sekä sitä hallinneen ideologisen vastakkainasettelun ja kamppailun päättymistä. Barnettin (2017, 146) tarkastelun perusteella monet kylmän sodan aikakauden politiikan tutkijat olivat ennakoineet ja ennustaneet, varsinkin 1970-luvun kansainvälisen liennytyksen aikakauden päättymisen jälkeen, että kylmä sota päättyisi uuteen ydinaseilla käytävään kolmanteen maailmansotaan ja laajamittaiseen globaaliin tuhoon.

Erityisesti aiemmin mainitut kansainvälisen politiikantutkimuksen valtavirtasuuntaukset, neorealistit ja uusliberaaliset institutionalistit, olivat Mutimerin (2017, 56) mukaan suurissa vaikeuksissa ja hankaluuksissa selittäessään odottamatonta kylmän sodan rauhanomaista päätöstä ja siihen johtaneita kehityskulkuja. Materialismiin ja individualismiin painottuvan tarkastelunsa johdosta ne eivät omanneet tarvittavia teoreettisia työkaluja (sosiaalisen vuorovaikutuksen pohjalta muodostuva ja kehittyvä

todellisuus, ideationaalisten tekijöiden merkittävyys) kylmän sodan päättymisen taustalla vaikuttaneiden keskeisimpien voimien ja tekijöiden tunnistamiseen. Edelleen kyseisillä valtavirtasuuntauksilla oli suuria haasteita tunnistaa erilaisten ideoiden ja niiden voiman vallankumouksellisuutta kylmän sodan jälkeisen kansainvälisen ympäristön ja globaalin yhteisön muodostumisessa. (Barnett 2017, 146.)

Samaan aikaan omaksi teoriasuuntaukseksi muodostunut sosiaalinen konstruktionismi lähti tarkastelussaan liikkeelle maailman ja todellisuuden muodostumisesta erilaisten sosiaalisten tapojen ja vuorovaikutusten perusteella. Mutimer (2017, 56) toteaaakin, että sosiaalisella konstruktionismilla ei ollut vastaavia ongelmia kylmän sodan päättymisen selittämisessä. Koska kylmän sodan järjestelmä on muodostunut ihmisten vuorovaikutusrakenteiden perusteella, eikä realismille tyypillisenä muuttumattomana luonnonlakina, pystyi se myös vastaavasti saman sosiaaliseen vuorovaikutukseen perustuvien tapahtumien, rakenteiden ja muutosten kautta muuttumaan ja päättymään. (mt. 56-57.)

Sosiaalinen konstruktionismi sekä teoriasuuntauksena että ajatusmaailmana muodostettiin ja muodostui Barnettin (2017, 146) näkemyksen mukaan jälkikäteen tarkasteluna samanaikaisesti sekä oikeassa paikassa että oikeaan aikaan. Se tarjosi uudenlaisen ja tuoreen näkökulman maailmaan ja sen tarkasteluun juuri silloin kun maailma tarvitsi uusia tapoja ajatteluunsa.

Turvallisuustutkimuksen kenttään johdettuna traditionaalisen turvallisuustutkimuksen suuntauksena pidettävää sosiaalista konstruktionismia voidaan esimerkiksi Vuoren (2017, 64) mukaan hyödyntää turvallisuutta ideana ja ilmiönä tutkimalla. Turvallisuutta voidaan käsitellä sosiaalisena konstruktiona, jolloin tarkastelun keskiöön nousevat turvallisuuden käsitteen tarkoitus ja merkitys sekä yhteisöjen turvallisuuden määritelmät ja suojelemisen arvoiset arvot. Edelleen sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksessä turvallisuuden tarkastelussa keskiöön nousevat McDonaldin (2018, 49-50) tarkastelussa erilaiset uhkakuvat sekä uhkiin vastaamiseen hyväksyttävinä pidettävät toimintatavat turvallisuuden saavuttamiseksi.

Turvallisuus nähdään McDonaldin (2018, 58-59) tarkastelussa sosiaalisen konstruktionismin mukaan osana laajempaa eri toimijoiden välistä sosiaalista vuorovaikutusta olevana kilpailun ja neuvottelun kohteena ja kenttänä: Erilaiset turvallisuusammattilaiset ja -instituutiot kilpailevat keskenään määrittääkseen jonkin tietyn ryhmittymän turvallisuuteen liittyvät identiteetit ja arvot ajettavan poliittisen

toiminnan perusteiden muodostamiseksi. Esimerkiksi Suomen tapauksessa tämä voidaan havaita erilaisia turvallisuuspoliittisia selontekoja ja niissä tunnistettavia ja havaittavia muutoksia ja painotuseroja tarkastelemalla.

Sosiaalinen konstruktionismi onkin pohjimmiltaan kiinnostunut sosiaalisesta todellisuudestamme sekä sen syntymiseen ja muodostumiseen vaikuttavista tekijöistä. Vuoren (2017, 64) näkemyksen mukaan sosiaalisessa konstruktionismissa juuri sosiaalista todellisuuttamme muodostavat ja ohjaavat erilaiset identiteetit ja normit nousevat turvallisuuden tutkimuksen keskiöön luoden tarvittavat rajat ja linjat mahdolliselle ja legitiimille poliittiselle toiminnalle. Saman perusajatuksen pystymme johtamaan myös turvallisuuden ilmiön sekä sen eri käsitysten ja mallien sosiaaliseen konstruktionismiin pohjautuvaan tarkasteluun.

Sosiaalisen konstruktionismin mukaan erilaiset kansalliset ja kansainväliset turvallisuuden toimijat ja rakenteet ovat monitasoisesti ja -puolisesti eri toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa luotuja. Niinpä niitä voidaan myös rakenteellisten tasojensa ja perusluonteidensa osalta muuttaa ja kehittää, vaikka kuvatun kaltainen muutos niiden osalta aikaa vievältä ja haasteelliselta saattaisikin tuntua. (McDonald 2018, 58-59.)

Tutkielman teoreettisessa viitekehyksessä sosiaalinen konstruktionismi mahdollistaa turvallisuuden eri ilmiöiden, kuten turvallisuuskäsitysten, laajemman yleis- ja ylätasoin tarkastelun. Turvallisuus ja turvallisuuskäsitykset ymmärretään sosiaalisena konstruktiona, joka muodostuu materiaalistien tekijöiden, ideationaalisten merkitysten sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen yhdistelmänä. Sosiaalisen konstruktionismin perusajatuksen mukaan ympäröivä sosiaalinen todellisuutemme, kuten turvallisuus ja sen erilaisen johdannaisilmiöt, muodostuvat ja rakentuvat siis eri toimijoiden sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.

Tästä perusajatuksesta voidaan edelleen johtaa, että vastaavasti kyseiset turvallisuuteen liittyvät käsitteet, merkitykset ja konstruktiot voivat myös muuttua ja kehittyä ajassa sekä paikassa riippuvaisista tekijöistä ja vuorovaikutussuhteista johtuen. Niinpä myös tutkielman tutkimisaiheena olevan kokonaisturvallisuuden mallin voidaan nähdä edelleen kehittyvän siihen liittyvien ja osallistuvien eri toimijoiden jatkuvan vuorovaikutuksen perusteella. Tämä tutkielman teoreettisen viitekehyksen osa mahdollistaa kokonaisturvallisuuden mallin tarkastelun muodostuvan ja kehittyvän turvallisuuskäsityksen näkökulmasta.

4.2 Turvallistamisteoria turvallisuuden muodostamisen arvioinnissa

Turvallisuustutkimuksen kentän kriittisiin lähestymistapoihin lukeutuvan turvallistamisteorian mukaan turvallisuus ja erilaiset turvallisuushkat ovat sosiaalisesti rakennettuja (Nyman 2018, 100-101). Turvallistamisteorian mukaan erilaisia turvallisuushkia muodostetaan turvallistamisprosessin kautta. Turvallistaminen tapahtuu erityisen turvallisuuspuheen ja puheaktin kautta, kun turvallisuuspuhujana toimiva, yleensä valtion eliittiin tai poliittisiin päättäjiin lukeutuva, toimija määrittää jonkin poliittisen ongelman tai haasteen turvallisuushkaksi. Turvallistamista voidaan edelleen pitää onnistuneena, jos ja kun suuri yleisö hyväksyy kyseisen asian turvallisuusagendalle määrittämisen ja siirtämisen. Turvallistamisen hyväksyminen samalla oikeuttaa mahdollisten poikkeuksellisten turvallisuusmekanismien ja -toimien käyttöönoton turvallistamisen toteuttajalle. (Buzan ym. 1998). Turvallistamisessa ongelmallisia tai haasteellisia asioita nostetaan Silvestin (2016, 274) mukaan erilliselle turvallisuusagendalle, jolloin niiden merkitys politiikan kohteena kasvaa.

Myös turvallistamisteorian voidaan katsoa Vuoren (2017, 65) mukaan olevan lähtöisin 1980- ja 1990-lukujen taitteessa päättyneestä kylmästä sodasta sekä sen jälkeen turvallisuustutkimuksessa tapahtuneesta kapean turvallisuuskäsityksen muutoksesta uudenlaiseen monipuolisempaan turvallisuuden ymmärtämiseen. Edelleen Nymanin (2018, 101) tarkastelun perusteella turvallistamisteorian syntymiseen vaikuttivat myös 1990-luvun alkuvaiheen turvallisuustutkimuksen teoriakentän sisäiset ristiriidat ja vastakkainasettelut tutkijakunnan jakautuessa turvallisuuden tarkastelun ja ymmärtämisen osalta traditionalisteihin ja laajentajiin. Turvallistamisteorian voidaankin katsoa syntyneen osaltaan myös vastauksena turvallisuustutkimuksen kentän kahtiajaolle: turvallistamisteoreetikkojen tarkoituksena oli Vuoren (2017, 65) näkemyksen mukaan kehittää ja muodostaa turvallisuusanalyysiin uudenlainen viitekehys, joka tarjoaisi työkaluja toteutettavan turvallisuustutkimuksen tarpeisiin niin turvallisuuden traditionalisteille kuin myös sen laajentajillekin.

Osana kyseistä turvallisuuden muutosprosessia varsinkin turvallisuusajattelun laajentamista ajaneet tutkijat huomasivat, että monipuolistuneesta ja laajentuneesta turvallisuuskäsityksestä huolimatta käytännön politiikassa vain osa potentiaalisista turvallisuushkista jäsentyy valtioiden ja toimijoiden turvallisuusagendalle: osa uhkista

puolestaan jätetään huomioimatta ja osaa pidetään turvallisuusongelmina vain jonkin aikaa tai vain jossain tietyssä osassa maailmaa. Näiden turvallisuutta ja uhka-ajattelua koskevan ajallisesti ja paikallisesti havaittavissa olevien poikkeamien johdosta joukko, pääasiassa Kööpenhaminan Rauhan tutkimuksen Instituutissa vaikuttaneita, tutkijoita kehitti turvallistamisteorian ja siihen liittyvän uudenlaisen turvallistamisen viitekehyksen. Heidän tarkoituksenaan oli ymmärtää paremmin näitä uudenlaisia laajentuneeseen turvallisuuteen liittyviä ajassa ja paikassa vaihtelevia ja muuttuvia vaikutussuhteita. (Nyman 2018, 101).

Turvallistamisteorian kehittäjien ajattelun keskiössä oli toisaalta perusolettamus turvallisuuden ilmiön tarkastelusta perinteisen sotilaallisen turvallisuuden ulottuvuuden lisäksi myös uudemmilla poliittisella, ympäristöllisellä, taloudellisella, ja yhteiskunnallisella sektorilla (turvallisuuden laajentaminen). Kuitenkin turvallistamisteoreetikkojen ajattelussa nousee esiin myös vahva näkemys turvallisuuden kapean määrittämisen merkittävydestä sen liittyessä edelleen keskeisimmin perinteisiin kansallisen selviytymisen ja eksistentiaalisen uhkan ongelmiin ja haasteisiin vastaamiseen (turvallisuuden traditionalistinen tarkastelu). (Buzan ym. 1998.)

Tämä sekä turvallisuuden traditionalistien että laajentajien näkökulmia yhdistävä ajattelu mahdollisti turvallistamisteoreetikkojen mukaan tarkastelun, jossa suurta määrää havaittavia poliittisia ja yhteiskunnallisia haasteita voidaan tarkastella ja lähestyä potentiaalisina turvallisuusongelmina ja -uhkina. Samalla kuitenkin pystytään säilyttämään turvallisuusongelmien tarkastelun ydin erilaisista kriittisimmistä turvallisuusuhkista selviytymisessä sekä toisaalta voimakkaimpien poliittisten toimijoiden, kuten valtionjohtajien ja muun poliittisen eliitin, toiminnan tarkastelussa näihin turvallisuusongelmiin ja -uhkiin vastaamisessa. (Nyman 2018, 101).

Turvallistamisteorian keskiössä olevana turvallistamisena ymmärretään Buzanin ym. (1998, 23-24) mukaan prosessi, jossa poliittisia ongelmia ja haasteita siirretään toteutettavan turvallisuuspuheen avulla osaksi turvallisuusagendaa erityisiksi turvallisuusuhkiksi. Tämä edelleen mahdollistaa poliittisille päättäjille erilaisten normaaleista olosuhteista ja toimivaltuuksista poikkeavien poikkeustilojen ja -menettelyjen käyttöönoton muodostettuun turvallisuusuhkaan vastaamiseksi, jos turvallistamisen kohdeyleisö toteutetun turvallistamistoimen hyväksyy (mt. 23-27).

Turvallistamisteorian ajattelussa liikutaankin pois aiemmalle tutkimusperinteelle ominaisesta turvallisuuden yksiselitteisestä määrittämisestä kohti monipuolisempaa

turvallisuuden vuorovaikutuksiin keskittyvää tarkastelua. Turvallistamisteorian tarkastelussa turvallisuudelle annetaan Nymanin (2018, 100-101) mukaan erilaisia merkityksiä sen ilmentyessä osana jokapäiväistä poliittista vuorovaikutusta ja käytäntöjä. Turvallistamisteorian perimmäisenä tarkoituksena onkin ymmärtää juuri näitä turvallisuuden erilaisiin, osana jokapäiväistä poliittista toimintaa ilmeneviä, merkityksiin liittyviä alati muuttuvia voima-, valta- ja vaikutussuhteita. (mt. 100-106.)

Myös turvallistamisteoria on alkuperäisen muodostumisensa jälkeen kehittynyt ja jakautunut erilaisiksi tutkimukselliseksi ja teoreettiseksi alasuuntauksiksi. Keskeisimpinä turvallistamisteorian suuntauksina voidaan pitää sen Kööpenhaminan ja Pariisin koulukuntia. Turvallistamisteorian perinteinen Kööpenhaminan koulukunta tarkastelee turvallisuutta ja turvallistamisen prosessia puheaktiteorian ja erityisen sekä poikkeavan turvallisuuspuheen kautta. Kööpenhaminan koulukunnan teoretisointia voidaan myös kutsua turvallistamisteorian filosofiseksi suuntaukseksi (Balzacq 2011, 1). Sitä haastamaan noussut Pariisin koulukunta puolestaan yhdistää tarkasteluunsa erilaisia sosiologisia painotuksia ja näkökulmia. Pariisin koulukunnan tarkastelu keskittyy tarkastelemaan erilaisten käytäntöjen, kontekstien ja valtasuhteiden merkityksiä ja vaikutuksia turvallisuushkien ja uhkakuvien rakentamisessa. Turvallistamisteorian sosiologista suuntausta edustavan Pariisin koulukunnan mukaan turvallistaminen on enemmänkin osa jatkuvaa ja jokapäiväistä eri turvallisuusammattilaisten ja -instituutioiden välistä vuorovaikutusta. (mt. 1-3.)

Turvallistamisteorian perinteisemmän Kööpenhaminan koulukunnan mukaan turvallistamisprosessi sekä siihen liittyvä turvallisuuspuhe nähdään ensisijaisesti poliittisen kentän eliitin ja valtionjohdon toteuttamina toimenpiteinä. Niiden avulla määritetään ja nostetaan poliittiseen keskusteluun eksistentiaalinen uhka, johon vastaaminen vaatii poikkeuksellisia toimenpiteitä ja erityisiä toimivaltuuksia. Kööpenhaminan koulukunnan näkemysten mukaan perinteistä toimijalähtöistä turvallistamisprosessia voidaan pitää onnistuneena, jos ja kun turvallistamisen laajempi kohdeyleisö hyväksyy toimijan turvallisuuspuheen avulla toteuttaman poliittisen ongelman tai haasteen turvallisuusagendalle siirtämisen. (Nyman 2018, 102-103.)

Kööpenhaminan koulukunnan mukaan turvallisuus liitetään olennaisesti selviytymiseen. Buzanin ym. (1998, 26) kuvaamassa turvallisuusdiskurssissa sen kohteena oleva poliittinen ongelma dramatisoidaan ja esitetään suurimman prioriteetin uhkana valtion tai kansakunnan tulevaisuudelle. Kööpenhaminan koulukunnan mukaan onnistunut turvallistaminen johtaa sen toteuttaneessa valtiossa tai yhteisössä usein erilaisten

hätätilojen sekä poikkeusolojen julistamiseen. Tämä puolestaan johtaa Wæverin (1995, 26) mukaan usein erilaisiin vaikutukseltaan alkuperäistä poliittista ongelmaa ja haastetta laaja-alaisempiin uhka- ja puolustustoimiin sekä valtiokeskeisiin ratkaisuihin.

Nyman (2018, 103) toteaaakin, että turvallistamisteorian Kööpenhaminan koulukunnan mukaan suurin osa poliittisista ongelmista ja haasteita tulisi ratkaista niiden epäturvallistamisella – siirtämällä ne pois muodostetusta turvallisuuskehästä takaisin normaalin politiikan ja poliittisen toiminnan alueelle. Tämä Kööpenhaminan koulukunnan perusolettaman voidaan osaltaan myös nähdä selittävän turvallistamisteorian jäsentymistä turvallisuustutkimuksen kentän kriittisten teoriasuuntausten piiriin, joskin koulukunnan perustajateoreetikot ja -tutkijat Buzanin ym. (1998, 20) mukaan vierastavatkin kyseistä luokittelua.

Kööpenhaminan koulukunnan turvallistamisprosessin valtionjohto- ja eliittikeskeisyydelle vastareaktionä muodostuneista uudemmista turvallistamisteorian suuntauksista voidaan esiin nostaa Pariisin koulukunta ja sen teoreettiset periaatteet. Turvallistamisteorian Pariisin koulukunnan perusajatuksen mukaisesti turvallistaminen on yksittäisen turvallistamistoimen ja poikkeavan turvallisuuspuheen sijaan enemmänkin laajemmalla aikajänteellä, rutiinien kautta ja jokapäiväisten arjen käytäntöjen välityksellä tapahtuva pidempiaikainen prosessi (Nyman 2018, 107).

Valtionjohtajien ja poliittisen eliitin toteuttaman turvallistamisen sijaan turvallistamisteorian Pariisin koulukunta keskittää Nymanin (2018, 103) näkemyksen mukaan huomionsa erilaisten turvallisuusammattilaisten (esimerkiksi asevoimat, turvallisuusviranomaiset, tiedustelutoimijat ja virkamieshallinto) sekä -instituutioiden harjoittamaan ja määrittämään turvallisuuteen osana niiden jokapäiväistä toimintaa. Tässä tutkielmassa turvallistaminen ymmärretään ja turvallistamisteoriaa hyödynnetään juuri sen Pariisin koulukunnan teoreettisten perusolettamusten ja näkökulmien perusteella. Tutkielmassa erilaisia turvallisuusammattilaisia ja turvallisuusinstituutioita luonnehditaan ja kuvataan turvallisuustoimija -yläkäsitteen avulla.

Pariisin koulukunnan mukaan turvallisuus ja siihen liittyvä turvallistaminen on siis jokapäiväistä toimintaa, joka voi sisältää myös erilaisia poikkeavia turvallisuuspuheakteja. Dramaattisten turvallisuuspoikkeamien, hätätilojen ja poikkeuksellisten toimivaltuuksien havainnoinnin sijaan koulukunnan tarkastelu keskittyy kuitenkin enemmän erilaisten levottomuuksien ja turvattomuuden tunteiden ilmenemiseen ihmisten jokapäiväisessä elämässä. (Nyman 2018, 107-108.) Edelleen

koulukunnan tarkastelu keskittyy Huysmansin (2006, 14) ja Nymanin (2018, 108-109) havaintojen mukaan erilaisten turvallisuustoimijoiden reagointiin ja vaikutuksiin ihmisten arkipäiväiseen turvattomuuteen vastaamisessa. Turvallistamisteorian Pariisin koulukunta yhdistääkin toteuttamaansa turvallistamisen tarkasteluun erilaisia sosiologian tutkimukselle ja tarkastelulle ominaisia painotuksia.

Turvallistamisteorian Pariisin koulukunnan perusajatuksen mukaisesti turvallistaminen on arjen turvattomuuteen vastaamisen lisäksi erilaisten turvallisuustoimijoiden jatkuvan institutionaalisen kamppailun tulosta. Edelleen kyseisen kamppailun johdosta eri turvallisuustoimijoiden välille hahmottuva turvallisuuskenttä muodostuu konstruktionistisen perusoletuksen mukaisesti eri toimijoiden välisistä sosiaalisista suhteista ja vuorovaikutuksesta. (Bigo 2002, 73).

Eri turvallisuustoimijoiden asemoituminen muodostuvassa turvallisuuskentässä määräytyy niiden suhteiden keskinäisriippuvuuksien sekä niiden ajamien turvallisuusdiskurssien hegemonia-asemien välisen vuorovaikutuksen perusteella. Pariisin koulukunnan ajattelua mukaillen turvallisuustoimijan toteuttama onnistunut turvallistaminen vaikuttaa siis suoraan verrannollisesti myös sen asemaan, valtasuhteisiin ja toiminnalliseen painoarvoon toimijoiden välisessä turvallisuuskentässä. (Bigo 2013, 114-130). Turvallisuustoimijan toteuttama onnistunut turvallistamisprosessi siis edelleen vahvistaa sen ajamien seuraavien turvallisuusdiskurssien mahdollista hegemonia-asemaa osana turvallisuuskenttää, esimerkiksi erilaisten turvallisuuspoliittisten selonteiden laadinnan kautta, muodostavina ja rakentavina osatekijöinä.

Tässä tutkielmassa turvallistamisteoriaa hyödynnetään kotimaisen kokonaisturvallisuuden mallin muodostumisen ja muodostamisen tarkastelussa. Turvallistamisteorian turvallistamisen näkökulmaa hyödynnetään tutkielmassa erityisesti sen Pariisin koulukunnan periaatteiden (turvallistaminen jokapäiväisenä toimintana ja prosessina, johon erilaiset turvallisuustoimijat vaikuttavat ja osallistuvat) mukaisesti. Pariisin koulukunnan näkökulmien valintaa tutkielmassa hyödynnettäväksi perustellaan suomalaisen turvallisuuspolitiikan yleisellä konsensushakuisuudella sekä maamme vaikuttavuudeltaan laajempien ja merkittävytydeltään keskeisimpien turvallisuuspoliittisten päätösten ja linjavetojen hallituskautet ylittävällä luonteella.

Turvallistamisteorian Kööpenhaminan koulukunnan mukaiset poikkeavat valtionjohdon tai poliittisen eliitin toteuttamat turvallisuuspuheeseen nojaavat turvallistamistoimet eivät myöskään ole tavanomaisia Suomen kaltaisessa edustukselliseen demokratiaan

nojaavassa tasavallassa. Pariisin koulukunnan teoreetikoihin kuuluvan Huysmansin (2011, 372, 378-380) mukaan erilaiset valtionjohtajien ja poliittisen eliitin poikkeavaan turvallisuuspuheeseen nojaavat turvallistamistoimet ovat myös yleiselläkin tasolla käyneet harvinaisemmiksi, jolloin tarkastelu kannattaakin kohdistaa eri turvallisuusinstituutioiden ja -ammattilaisten jokapäiväisen turvallisuustoimintaan.

Kööpenhaminan koulukunnan poikkeavaan turvallisuuspuheeseen ja puheaktiin vahvasti nojaava näkökulma sallii turvallisuuden tarkastelun vain tiettyyn pisteeseen saakka: tarkastelun kohteena oleva poliittinen ongelma joko turvallistuu tai ei, riippuen turvallistamisen kohdeyleisön reaktiosta sekä edelleen sen turvallistajaan kohdistuvasta luottamuksesta. Suomen tapauksessa turvallisuuden tuottamiseen sekä turvallisuuspoliittisten asioiden valmisteluun osallistuva viranomais- ja virkamieskunta on nauttinut perinteisesti vahvaa kansallista luottamusta. Turvallistamisteorian Pariisin koulukunnan näkökulmien voidaan nähdä soveltuvan hyvin Suomen turvallisuustoimijoiden toteuttamaan arjen turvallistamiseen ja turvallisuuspoliittiseen valmisteluun liittyvien kokonaisuuksien arviointiin ja tarkasteluun.

4.3 Sosiaalinen konstruktionismi ja turvallistamisteoria kokonaisturvallisuuden tarkastelussa

Tutkielman teoreettisen viitekehyksen muodostamisessa hyödynnettävät teoriasuuntaukset, sosiaalinen konstruktionismi ja Pariisin koulukunnan turvallistamisteoria, linkittyvät toisiinsa toteutettavan tutkimusaiheen tarkasteluun liittyvän kokonaiskuvan ja laaja-alaisen ymmärryksen saavuttamisen kautta. Kokonaisturvallisuuden mallia ja sen keskeisimpiä periaatteita tarkastellaan ja käsitellään tutkielmassa hyödynnettävien teorioiden tarjoamien näkökulmien avulla. Hyödynnettävien teorioiden näkökulmat toisaalta ohjaavat, mutta toisaalta myös rajaavat tutkielmassa toteutettavaa tarkastelua.

Tutkielmassa turvallisuutta ja turvallisuuskäsityksiä tarkastellaan sosiaalisen konstruktionismin periaatteiden mukaisesti ilmiöiden ja käsitteiden laajemman yleis- ja ylätason havainnollistamisen mahdollistamiseksi: Tutkielmassa turvallisuus ymmärretään ajassa ja paikassa vaihtelevana monimuotoisena ja -ulotteisena sosiaalisena

konstruktiona, joka muodostuu materiaalisten tekijöiden ja ideationaalisten merkitysten sekä toimijoiden sosiaalisen vuorovaikutuksen yhdistelmästä.

Sosiaalisen konstruktionismin perusajatuksen mukaisesti kokonaisturvallisuus on siis eri toimijoiden vuorovaikutuksessa muodostuva sosiaalinen konstruktio. Kokonaisturvallisuuden muodostumiseen on vaikuttanut erilaisten materiaalisten tekijöiden lisäksi myös suuri joukko eri toimijoista ja toimijuuksista lähtöisin olevia ideationaalisia merkityksiä. Sosiaalisen vuorovaikutuksen ollessa jatkuvaa sekä ajassa ja paikassa vaihtelevaa, voidaan myös kokonaisturvallisuuden nähdä olevan jatkuvan muutoksen ja kehityksen kohteena. Tämä tulkinta mahdollistaa sekä kokonaisturvallisuuden mallissa tapahtuvien muutosten, että edelleen niiden politiikkaan johtamien vaikutusten kartoittamisen ja arvioinnin osana tutkielmaa.

Turvallistamisteorian Pariisin koulukunnan näkökulmaa ja periaatteita hyödynnetään tutkielmassa kotimaisen kokonaisturvallisuuden muodostumisen ja muodostamisen kohdennetumman alatasen tarkastelun yhteydessä: Pariisin koulukunnan perusajatuksen mukaan turvallistaminen ja edelleen turvallisuuden muodostaminen nähdään jokapäiväisenä toimintana ja prosessina, johon erilaiset turvallisuustoimijat aktiivisesti vaikuttavat ja osallistuvat.

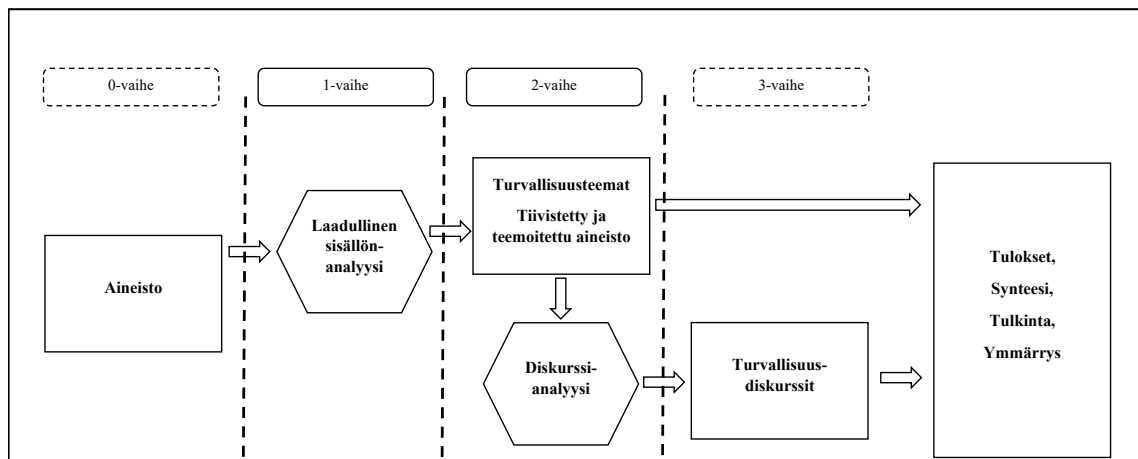
Turvallistamisteorian Pariisin koulukunnan näkemysten perusteella turvallisuuden toteuttaminen sekä siihen liittyvä arkinen turvallistaminen on erilaisten turvallisuustoimijoiden jatkuvan institutionaalisen kamppailun tulosta. Eri turvallisuustoimijoiden merkittävyys ja painoarvo niiden välille muodostuvassa turvallisuuskentässä määräytyy toimijoiden välisten suhteiden keskinäisriippuvuuksien sekä niiden ajamien turvallisuuskurssien hegemonia-asemien välisen vuorovaikutuksen perusteella.

Kokonaisturvallisuuden mallin muodostamista ja edelleen kehittymistä voidaan siis Pariisin koulukunnan näkemysten perusteella pitää eri turvallisuustoimijoiden välisenä toteutettavan turvallisuuden määrittämiseen tähtäävän hegemoniakamppailun ilmentymänä. Kokonaisturvallisuus ei siis ole muodostunut irrallaan tai ulkopuolella sen sisältämien turvallisuustoimijoiden ja toiminnan kohteiden vaikutuksesta.

5. TUTKIMUSMENETELMÄT

TUTKIMUSAINEISTON ANALYSOINNIN TYÖVÄLINEINÄ

Tutkimusongelmansa, -asetelmansa, -kysymystensä ja teoriapohjansa perusteella tutkielma jäsenyy kvaletatiiviseksi tutkimukseksi. Teoreettisen viitekehyksensä sekä tutkimusmenetelmiensä yhdistämisessä tutkielma hyödyntää teoriaohjaavaa tutkimusotetta. Tutkimusmenetelminä tutkielma hyödyntää kahta eri tutkimusaineiston analysointimenetelmää, laadullista sisällönanalyysia ja diskurssianalyysia, tutkielman kaksivaiheisen analyysin toteuttamisessa. Tutkielmassa toteutettava kaksivaiheinen analyysiprosessi on kuvattu ja esitetty alla olevassa kuviossa 2.

Kuvio 2: Tutkimusmenetelmät tutkielman aineiston kaksivaiheisessa analyysissa.

Laadullisessa sisällönanalyysissa tarkasteltavasta tutkimusaineistosta ja tutkittavasta ilmiötä pyritään luomaan ja muodostamaan kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Toteutettavan laadullisen sisällönanalyysin avulla tarkasteltavasta aineistosta kartoitetaan kokonaisturvallisuuteen liittyviä turvallisuusteemoja sekä edelleen niissä ajallisesti tapahtuvia muutoksia ensimmäiseen alatutkimuskysymykseen vastaamiseksi.

Diskurssianalyysissa tarkasteltavasta aineistosta eritellään ja etsitään erilaisia tutkittavaan aiheeseen liittyviä keskeisiä merkityksiä ja edelleen niitä yhdistelemällä muodostuvia merkitysjoukkoja eli diskursseja. Diskurssianalyysin avulla muodostettavia kokonaisturvallisuuteen liittyviä turvallisuusdiskursseja sekä niiden muutoksia ja kehittymistä arvioimalla vastataan tutkielman toiseen alatutkimuskysymykseen.

5.1 Teoriaohjaava tutkimusote teorian ja aineiston yhdistäjänä

Tutkittava aihealue, määritelty tutkimusongelma sekä tutkielman teoreettinen viitekehys suuntaavat tutkielmaa kohti teoriaohjaavaa tutkimusta, jossa Saaranen-Kauppinen ja Puusniekan (2006a) mukaan aineiston analyysi ei perustu suoraan käytettäviin teorioihin, mutta jossa niihin liittyvät kytkennät ja vaikutukset ovat kuitenkin selkeästi havaittavissa. Teoriaohjaavassa tutkimuksessa, eli niin sanotussa abduktiivisen päättelyn kautta toteutettavassa aineiston lähestymistavassa, aineistosta tehtäville löydöksille ja tulkinnoille etsitään Tuomen ja Sarajärven (2009, 95-100) mukaan vahvistuksia ja selityksiä käytettävistä teorioista. Teoriaohjaavan tutkimusotteen voidaankin nähdä sijoittuvan puhtaiden teoria- ja aineistolähtöisten analyysitapojen välimaastoon.

Teoriaohjaavan tutkimusotteen mukaisesti toteutettavassa analyysissä on tunnistettavissa aikaisemman tiedon merkitys ja vaikutus, mutta se ei ole niinkään valikoitua teoriaa testaavaa, vaan enemmänkin uusia ajatuskulkua ja -uria aukovaa. Teoriaohjaavan tutkimusotteen ajattelu- ja analyysiprosessissa vaihtelevat siis sekä aineistolähtöisyys että teoriaan pohjautuvat valmiit mallit. (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 98-99.)

Teoriaohjaavan tutkimusotteen mukaisesti toteutetussa analyysissä tutkijan ajattelua ohjaavat siis vuoroin teoria ja aineisto. Tuomen ja Sarajärven (2002, 98-99) mukaan analyysin toteuttamisen yhteydessä hyödynnettävät analyysiyksiköt nousevat usein esiin tarkasteltavasta aineistosta, mutta niiden tulkintaa ja ryhmittelyä ohjaa hyödynnettävä teoria. Myös Eskolan (2001, 133-157) näkemyksen perusteella teoriaohjaavaa tutkimusotetta hyödynnettäessä toteutettava analyysi voidaan tehdä aineistolähtöisesti, mutta lopuksi aineiston analyysin perusteella muodostetut havainnot sidotaan teoriaan.

Tässä tutkielmassa teoriaohjaavaa tutkimusotetta hyödynnetään tutkielman teoreettisen viitekehysten muodostamien teorioiden ja käytettävien tutkimusmenetelmien keskenään linkittämisessä ja tutkielman teoreettis-metodologisen koheesion vahventamisessa. Tutkielmassa käytettävien teorioiden, sosiaalisen konstruktionismin (turvallisuus sosiaalisessa vuorovaikutuksessa rakentuvana ja kehittyvänä konstruktiona) ja turvallistamisteorian (turvallisuustoimijat jokapäiväisen arjen turvallistajina ja turvallisuuden muodostajina), näkökulmia hyödynnetään laadullisen sisällönanalyysin ja diskurssianalyysin avulla toteutetun keskeisimmän tutkimusaineiston kaksivaiheisen analyysin havaintojen ja tulosten tulkitsemisessä.

5.2 Laadullinen sisällönanalyysi laajemman aineiston käsittelyssä

Tutkimusongelmansa ja teoreettisen viitekehyksensä perusteella tutkielman keskeisimmän aineiston käsittelyyn valikoituu laadullinen sisällönanalyysi, jossa analysoitavaa tutkimusaineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien sekä tiivistäen. Tuomen ja Sarajärven (2002, 105) mukaan laadullisen sisällönanalyysin avulla tutkittavaa ilmiötä koskevasta tarkasteltavasta aineistosta pyritään muodostamaan tiivistetty kuvaus, joka kytkee aineiston analyysistä muodostuvat tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin sekä aihealuetta koskeviin aiempiin tutkimustuloksiin.

Fenomenologis-hermeneuttisen perinteen mukaisesti toteutetulla laadullisella sisällönanalyysillä nostetaan Tuomen ja Sarajärven (2002, 102-103) mukaan asetettujen tutkimuskysymysten näkökulmasta ja perusteella olennainen osa esiin tarkasteltavasta laajemmasta tutkimusaineistosta. Tämän jälkeen 'esikarsinnan' läpikäyneestä tutkimusaineistosta pyritään löytämään erilaisten tarkastelun kohteena olevien merkitysten muodostamia tarkempia kokonaisuuksia. Laadullisessa sisällönanalyysissä tarkasteltava aineisto jaotellaan erilaisiin merkityskokonaisuuksiin, joista tutkielman synteesivaiheessa luodaan uusi kokonaisuus, siis tuodaan erillään tarkastellut merkityskokonaisuudet taas takaisin yhteen. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 102-103.)

Tutkielmassa laadullista sisällönanalyysia hyödynnetään tutkimusaineiston tiivistämisen lisäksi siitä kartoitettavien turvallisuusteemojen paikallistamisessa. Yleisesti teemoiksi voidaan hahmottaa sellaisia aiheita, jotka toistuvat aineistoissa muodossa tai toisessa. Teemoittelun avulla laadullista aineistoa pilkotaan ja ryhmitellään erilaisten tarkastelun ja mielenkiinnon kohteiksi valikoituneiden aihepiirien mukaan. Aineiston teemoittelussa toteutettava analyysi etenee teemojen muodostamisesta ja ryhmittelystä edelleen niiden yksityiskohtaisempaan tarkasteluun ja tulkintaan. (Jyväskylän yliopisto 2015b.)

Tutkimusaineiston järjestämisen muotona teemoittelussa painottuu, mitä kustakin muodostettavasta teemasta on aineistossa sanottu. Teemoittelu eroaa Tuomen ja Sarajärven (2002, 94-96) tarkastelussa sen yksinkertaisempaan muotona pidettävästä luokittelusta siten, että teemoiteltavien aiheiden aineistossa ilmenemisen lukumäärien sijaan kiinnostuksen kohteena on teemojen sisältö; mitä teemasta sanotaan tai minkälaisia asioita siihen katsotaan sisältyvän. Aineiston teemoittelusta voidaan Tuomen ja Sarajärven (2009, 92-94) mukaan jatkaa sen tyypittelyyn, jossa muodostettujen teemojen

sisältä etsitään näkemyksille yhteisiä ominaisuuksia ja muodostetaan edelleen näistä eräänlainen yleistys eli tyyppiesimerkki. Tyypittelyn tavoitteena on siis tiivistää tiettyä teemaa koskevia erilaisia näkemyksiä yhdeksi yleistykseksi.

Tässä tutkielmassa tutkimusaineiston laadullisella sisällönanalyysillä aineistosta pyritään kartoittamaan ja löytämään kokonaisturvallisuuden mallin keskeisistä osa-alueista johdettuja turvallisuusteemoja. Kokonaisturvallisuuden keskeisimpiin osa-alueisiin liittyvät teemat on määritelty tutkielman kokonaisturvallisuutta käsittelevässä ja taustoittavassa luvussa 3. Tutkielmassa tarkastellaan kokonaisturvallisuuteen liittyvien turvallisuusteemojen muutoksia ja kehittymistä analysoitavan tutkimusaineiston ajallisen jaottelun avulla.

Toteutettavalla tutkimusaineiston sisällönanalyysillä ja edelleen kartoitettavien turvallisuusteemojen tarkastelulla ja tulkinalla vastataan tutkielmaan ensimmäiseen alatutkimuskysymykseen. Lisäksi toteutettavalla laadullisella sisällönanalyysillä luodaan tiivistetty kuvaus tarkasteltavasta tutkimusaineistosta analyysin toisessa vaiheessa toteutettavaa diskurssianalyysia varten.

5.3 Diskurssianalyysi turvallisuuden merkityssysteemeiden ja turvallisuuskäsitysten muodostamisen tarkastelussa

Tutkielmassa kokonaisturvallisuutta sekä siinä havaittavia muutoksia ja kehityskulkuja tarkastellaan laadullisen sisällönanalyysin ohella myös diskurssianalyysin keinoin. Tuomen ja Sarajärven (2009, 104) mukaan laadullinen sisällönanalyysi keskittyy etsimään ja tarkastelemaan tekstin merkityksiä, kun taas diskurssianalyysi analysoi miten näitä merkityksiä aineistossa tuotetaan. Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka (2006b) toteavatkin, että diskurssianalyysissä otetaan analyysin lähtökohdaksi sen taustateorian toimivan sosiaalisen konstruktionismin mukaisesti kieli ja kielen seurauksia ja merkityksiä tuottava sekä laajemmin todellisuutta luova luonne. Tässä tutkielmassa diskurssit mielletään Jokisen ym. (1993, 27) mukaisesti verrattain eheiksi säännönmukaisten merkityssuhteisen systeemeiksi, jotka rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentavat sosiaalista todellisuutta.

Yleisesti diskurssianalyysissä pyritään hahmottamaan ja erittelemään tarkasteltavasta aineistosta erilaisia merkityksellistämisen kiteytymiä, diskurssin taustalla vaikuttavia verkostoja ja tavoitehakuisen argumentoimisen tapoja (Jyväskylän yliopisto 2015a).

Jokinen ym. (1993, 10) määrittelevät diskurssianalyysin sellaiseksi kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. Viime vuosina myös diskurssianalyysin kenttä on kehittynyt sekä jakautunut vahvemmin erilaisia painotuksia ja näkökulmia hyödyntäviin kriittiseen ja analyttiseen sovellustapoihinsa (Jokinen ym. 2016, 11-14).

Sosiaalisen konstruktionismin ja siitä tutkimusmenetelmänä johdettavissa olevan diskurssianalyysin mukaan konteksti, jossa kieltä käytetään, antaa sen sanoille ja lauseille omat merkityksensä. Toisin sanoen kielen avulla kulloinkin tuotetut merkityssysteemit ovat parhaiten ymmärrettävissä niiden asiayhteyksien ja tilanteiden kautta, joissa ne tarkasteluhetkellä esiintyvät. (Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka 2006b.)

Käyttäessämme kieltä me Jokisen ym. (1993, 18) mukaan samalla konstruoimme, eli merkityksellistämme vuorovaikutuksemme kohteet, joista kulloinkin puhumme tai kirjoitamme. Diskurssianalyysiin kenttään johdettuna tätä vuorovaikutuksemme kohteiden merkityksellistämistä voidaan kuvata ja käsitellä diskurssina, verrattain eheänä merkityssuhteiden kokonaisuutena tai merkitysulottuvuutena, joka rakentaa todellisuutta tietyllä tavalla (Jokinen ym. 1999, 21).

Jokisen ym. mukaan (1993, 17-18; 2016, 25-50) diskurssianalyttinen viitekehys rakentuu viidestä erilaisesta teoreettisesta lähtökohtaoletuksesta:

1. Oletus kielen käytön sosiaalisesta todellisuutta rakentavasta luonteesta.
2. Oletus useiden rinnakkaisten ja keskenään kilpailevien merkityssysteemien olemassaolosta.
3. Oletus merkityksellisen toiminnan kontekstisidonnaisuudesta.
4. Oletus toimijoiden kiinnittymisestä merkityssysteemeihin.
5. Oletus kielen käytön seurauksia tuottavasta luonteesta.

Laadittavassa tutkielmassa turvallisuuden ilmiön muutosten ja kokonaisturvallisuuden mallin kehittymisen, sekä edelleen niiden turvallisuuspolitiikkaan ja turvallisuuskäsitykseen johtamien vaikutusten, voidaan nähdä täyttävän itsessään kaikki edellä mainitut diskurssianalyttiset teoreettiset lähtökohtaoletukset. Diskurssianalyysin voidaan nähdä soveltuvan hyvin turvallisuuden ja turvallisuuskäsitysten tarkasteluun.

Tässä tutkielmassa diskurssianalyysia hyödynnetään laadullisen sisällönanalyysin perusteella tiivistetyn tutkimusaineiston yksityiskohtaisemmassa tarkastelussa. Tutkielmassa turvallisuutta ja kokonaisturvallisuuden teemoja tarkastellaan ja

ymmärretään Jokisen ym. (1993, 11) kuvaamalla tavoilla diskurssianalyysin keinoin laajemmin kulttuuria ja yhteiskunnallisia instituutioita rakentavana toimintana.

Diskurssianalyysin hyödyntämisen perusolettamuksena ja lähtökohtana on Hirsjärven ym. (1997, 226) tarkastelun perusteella sosiaalisen konstruktionismille olennainen ajatus ilmiöiden uudelleenkonstruoinnin mahdollisuudesta. Tässä tutkielmassa ilmiöiden uudelleenkonstruoinnilla tarkoitetaan laajan turvallisuuskäsityksen pohjalta muodostetun kokonaisturvallisuuden mallin muuntumista ja mahdollista edelleen kehittymistä kohti uutta itsenäistä muodostuvaa turvallisuuskäsitystä.

Tutkielmassa toteutettavan tiivistetyn tutkimusaineiston diskurssianalyysisessä tarkastelussa aineistosta pyritään hahmottamaan tutkimusaiheeseen ja näkökulmaan liittyviä sisällöltään samankaltaisia yhtäläisyyksiä ja merkityksiä eli laajempien merkityssysteemien osia. Aineistosta paikallistettuja yksittäisiä merkityksiä pyritään yhdistämään edelleen laajempiin merkityssysteemeihin eli diskursseihin. Toteutettava diskurssianalyysi siis etenee Jokisen ym. (1993, 80-81) kuvaamalla tavalla vastakkaiseen suuntaan suhteessa aiemmin toteutettavaan laadullisen sisällönanalyysiin; pienistä osista takaisin laajempiin kokonaisuuksiin.

Diskurssianalyysin avulla kartoitetaan laadullisen sisällönanalyysin keinoin tiivistetystä selontekoaineistosta mahdollisia kokonaisturvallisuuteen liittyviä turvallisuusdiskursseja. Ajallisesti kolmeen luokkaan jaoteltuun selontekoaineistoon kohdistuva diskurssianalyysi mahdollistaa aineistosta ilmenevien turvallisuusdiskurssien muutokseen ja kehittymiseen kohdistuvan tarkastelun. Turvallisuusdiskursseissa tapahtuvien ajallisten kehityskulkujen kartoittaminen mahdollistaa edelleen laajemman turvallisuuskäsityksen muutokseen ja kehitykseen liittyvän arvioinnin ja tulkinnan. Toteutettavassa diskurssianalyysissä tarkastelu keskittyy erityisesti kokonaisturvallisuuteen liittyvien turvallisuusdiskurssien tunnistamiseen sekä niiden hegemonisointiin tähtäävän tavoitehakuksen argumentoinnin arviointiin Jokisen ym. (1993, 75-86, 89-96) teoksessaan kuvaamalla tavalla.

Diskurssianalyytinen tarkastelu kohdistetaan analysoitavasta selontekoaineistosta tunnistettaviin diskursseihin sekä niiden välisiin valtasuhteisiin. Toteutettavassa tarkastelussa aineistosta paikallistetaan kokonaisturvallisuuteen liittyviä vahvoja, jopa hegemonista asemaa tavoittelevia tai jo sen saavuttaneita diskursseja. Hegemonisia diskursseja tarkasteltaessa huomio kiinnitetään Jokisen ym. (1993, 75-77) mukaan

erityisesti tunnistettujen diskurssien luonnollisiksi ja kyseenalaistamattomiksi tekemiseen ja muokkaamiseen tähtäävään tavoitehakuiseen argumentointiin.

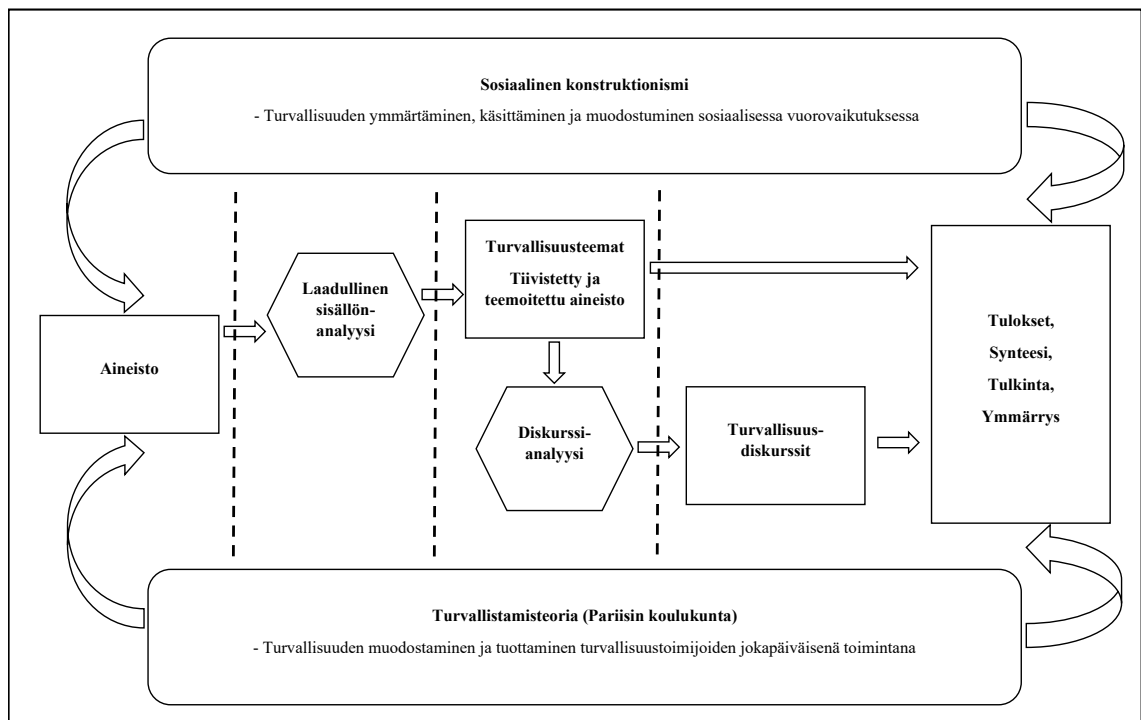
Tarkastelu kohdistetaan erityisesti tunnistettujen turvallisuusdiskurssien hegemonia-aseman rakentamisen ja sen kehittymisen arviointiin. Hegemonisten diskurssien tarkastelun mielenkiinnon kohteena ovat Jokisen ym. (1993, 89-91) mukaan kehitys- ja muutuskulut hegemonia-asemaa tavoitteleviin tai sen jo saavuttaneisiin turvallisuusdiskursseihin liittyvässä tavoitehakuisessa argumentoinnissa. Erityisesti tunnistettuja diskursseja koskevan argumentoinnin kielellis-merkityksellisten muutosten (moninaisuudesta, asioiden kompleksisuudesta ja ristiriitaisuudesta kohti yksinkertaistamista ja luonnollisena esittämistä) paikallistaminen ja tunnistaminen nähdään keskeisenä diskurssin hegemonia-aseman rakentamiseen ja vakiinnuttamiseen liittyvässä tarkastelussa (mt. 89-91). Kielellisen yksinkertaistamisen ja luonnollistamisen ohella myös tavoitehakuisesta argumentoinnista tehtäviä havaintoja yhteiseen hyväksyntään tai kollektiiviseen etuun vetoamisesta voidaan Jokisen ym. (1993, 93-94) mukaan pitää merkinä diskurssien vahvistamiseen tähtäävästä argumentointitavasta.

Laadullinen sisällönanalyysi ja diskurssianalyysi soveltuvat analyysimenetelminä hyvin sekä turvallisuuden ja kokonaisturvallisuuden että edelleen niistä muodostuvien teemojen ja toteutettavien turvallisuuspolitiikan linjojen tarkastelu- ja analyysimenetelmäksi: Laadullisen sisällönanalyysin avulla valikoidusta tutkimusaineistoista etsitään ja eritellään tutkimusaiheelle ja -ongelmalle keskeisiä teemoja ja merkityksiä. Diskurssianalyysin keinoin puolestaan analysoidaan ja tarkastellaan, miten näitä merkityksiä on aineistoissa ja teksteissä tuotettu ja miten ne ovat ajassa ja paikassa muuttuneet ja kehittyneet (Tuomi ja Sarajärvi 2002, 105-106).

Esimerkiksi tutkielman keskeisenä aineistoina toimivia ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisia selontekoja voidaan valikoitujen aineiston analyysimenetelmien avulla tulkita ja tarkastella samanaikaisesti turvallisuustoimijoiden luomana staattisena kuvauksena olemassa olevasta ja tulevasta maailmasta (laadullinen sisällönanalyysi) kuin myös tiekarttana ja suuntaviivoina sekä suunnitelmana tahtotilasta, jota kohti ympäröivää maailmaa ja todellisuutta halutaan ohjata (diskurssianalyysi). Tutkielman oletuksen mukaisesti poliittisen päätöksenteon tueksi laadittuja erilaisia selontekoja ja asiakirjoja voidaan siis käyttää niiden informaatiovaikutuksen lisäksi myös osana tarkoituksellista sosiaalisen todellisuuden rakentamista ja muokkaamista. (Jokinen ym. 1999, 20-25.)

5.4 Yhteenvedona teorioista ja tutkimusmenetelmistä

Teoreettisen viitekehyksensä osalta tutkielma hyödyntää sosiaalisen konstruktionismin ja Pariisin koulukunnan turvallistamisteorian näkökulmia tutkimusaiheen tarkastelussa. Hyödynnettävät teoriat ja käytettävät tutkimusmenetelmät linkitetään toisiinsa teoriaohjaavaa tutkimusotetta hyödyntämällä. Tutkimusmenetelmiensä osalta toteutettavassa kaksivaiheisessa analyysissä tutkielma hyödyntää laadullista sisällönanalyysia ja diskurssianalyysia valikoidun tutkimusaineiston tarkastelussa. Valikoituja teorioita hyödynnetään tutkielman pääaineiston tarkastelussa ja tulkinnassa toteutettavan analyysin eri vaiheissa. Tutkielman analyysiprosessi sekä teorioiden hyödyntäminen eri analyysin vaiheissa on kuvattu ja esitelty kuviossa 3.

Kuvio 3: Teoriat ja tutkimusmenetelmät tutkimusaiheen tarkastelussa ja tulkinnassa.

Teoreettisen viitekehyksensä osalta tutkielman näkökulma nojautuu turvallisuustutkimuksen kentän sosiaaliseen konstruktionismiin ja Pariisin koulukunnan turvallistamisteoriaan. Turvallisuutta ja turvallisuuskäsityksiä tarkastellaan sosiaalisen konstruktionismin periaatteiden mukaisesti. Sosiaalisen konstruktionismin perusajatuksen mukaan ympäröivä sosiaalinen todellisuutemme, kuten turvallisuus, turvallisuuskäsityksen ja sen muut johdannaisilmiöt, muodostuvat ja rakentuvat eri toimijoiden sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.

Turvallistamisteorian Pariisin koulukunnan näkökulmia ja periaatteita hyödynnetään kotimaisen kokonaisturvallisuuden muodostumisen ja muodostamisen tarkastelun yhteydessä. Pariisin koulukunnan perusajatuksen mukaisesti turvallistaminen ja edelleen turvallisuuden muodostaminen nähdään jokapäiväisenä toimintana ja prosessina, johon erilaiset turvallisuustoimijat aktiivisesti vaikuttavat ja osallistuvat.

Tutkielma hyödyntää teoriaohjaavaa tutkimusotetta teoreettisen viitekehyksen teorioiden ja tutkimusaineiston analyysiin käytettävien tutkimusmenetelmien yhdistämisessä. Edelleen teoriaohjaavaa tutkimusotetta hyödyntämällä pyritään vahvistamaan tutkielman teorioiden ja tutkimusmenetelmien välistä koheesiota ja vuoropuhelua sekä tutkijan itsensä tutkimusaiheen hallintaa. Tutkielmassa käytettävien teorioiden tarjoamia näkökulmia hyödynnetään laadullisen sisällönanalyysin ja diskurssianalyysin avulla toteutetun keskeisimmän tutkimusaineiston kaksivaiheisen analyysin tulosten ja havaintojen tulkitsemisessa toteutettavan analyysiprosessin eri vaiheissa.

Tutkimusaineiston analyysi toteutetaan tutkielmassa kaksivaiheisesti. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa keskeisin aineisto (tarkasteltavat selonteot) analysoidaan laadullisen sisällönanalyysin keinoin, jossa laajempaa analysoitavaa tutkimusaineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien sekä tiivistäen. Toteutettavan laadullisen sisällönanalyysin avulla tutkimusaineistosta etsitään ja eritellään kokonaisturvallisuuden keskeisiin osa-alueisiin liittyviä turvallisuusteemoja.

Toteutettavan analyysin toisessa vaiheessa tiivistettyä selontekoaineistoa tarkastellaan diskurssianalyysin keinoin tarkoituksena muodostaa ja löytää siitä tutkittavaan aihealueeseen liittyviä merkityssysteemejä eli diskursseja. Kokonaisturvallisuuteen liittyvien turvallisuusdiskurssien hahmottamisen ja paikallistamisen jälkeen arvioidaan niissä tapahtuneita muutoksia ja kehityskulkuja eri selonteista tunnistettavissa olevien diskurssien samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia havainnoimalla ja vertailemalla.

Toteutettavan menetelmällisesti kaksivaiheisen analyysin avulla pyritään metodologisen triangulaation perusajatuksen mukaisesti välttämään ja vähentämään vain yhden analyysimenetelmän hyödyntämisestä johtuvaa aineiston analyysin ja tulkinnan pinnallisuus- ja vinoumamahdollisuutta. Metodologisella triangulaatiolla tarkoitetaan usean metodin tai tutkimusmenetelmän hyödyntämistä tutkimuksen analyysiosiossa. (Denzin 1978, Tuomen ja Sarajärven 2009, 145 mukaan.) Edelleen kahden analyysimenetelmän hyödyntäminen parantaa tutkielman laadullisen analyysin luotettavuutta. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 142-149.)

Tutkielman yleistä luotettavuutta pyritään vahventamaan myös teoriaan liittyvän triangulaation periaatteita hyödyntämällä. Teoriaan liittyvällä triangulaatiolla tarkoitetaan useamman teoreettisen näkökulman huomioon ottamista ja hyödyntämistä osana tutkielmaa. Tavoitteena teoriaan liittyvällä triangulaatiolla on laajentaa tutkimuksen kokonaisnäkökulmaa. (Denzin 1978, Tuomen ja Sarajärven 2009, 145 mukaan.)

Yhdessä tutkielmassa hyödynnettävä metodologinen ja teoriaan liittyvä triangulaatio yhdistyvät monitriangulaatioksi, jolla Tuomen ja Sarajärven (2009, 145-146) mukaan tarkoitetaan kahden tai useamman triangulaation päätyypin hyödyntämistä osana tutkimusta. Tuomen ja Sarajärven (2009, 144) mukaan monitriangulaation avulla voidaan kasvattaa tutkielman tarkastelun leveyttä ja syvyyttä sekä vahvistaa sen yleistä luotettavuutta: Metodologiatriangulaatiolla pystytään arvioimaan ja analysoimaan tutkimusaineistoa useasta eri lähtökohdasta ja näkökulmasta. Teoriaan liittyvällä triangulaatiolla taas voidaan saada syvyyttä ja moniulotteisuutta tutkielman tulosten tulkintaan.

5.5 Kohti tutkimusaineiston analyysia: Valtioneuvoston selonteot turvallisuuspolitiikkaa ohjaavina ja turvallisuuskäsityksiä muokkaavina asiakirjoina

Kylmän sodan jälkeen Suomeen on vakiintunut käytäntö tuottaa laaja-alaisesti valtion ja yhteiskunnan turvallisuutta ja puolustusta käsittelevä selonteko kerran hallituskaudessa (Limnell 2009, 141). Parlamentaarinen selontekomenettely on mahdollistanut turvallisuusympäristön ja sen muutosten säännönmukaisen arvioinnin sekä siitä nouseviin uusiin turvallisuushäiriöihin reagoinnin. Erilaisia ulko-, turvallisuus-, ja puolustuspoliittisia selontekoja voidaankin esimerkiksi Vanhasen (2016) mukaan pitää eräänlaisina laajoina sekä kokonaisvaltaisesti turvallisuuspolitiikan toimintaympäristöä hahmottavina ja kartoittavina strategisina tilannekatsauksina. Selontekojen keskeiseksi tarkoitukseksi voidaan nimetä Suomen nykyisen ja tulevan turvallisuuspolitiikan strategisen tason linjauksista viestiminen sekä sisäiselle yleisölle että ulkoisille toimijoille.

Selontekoja on kuitenkin myös kritisoitu niiden reagoitakyvyn puutteesta nykyisen turvallisuusympäristön nopeisiin ja ennakoimattomiin muutoksiin. Limnellin (2009, 235-242) mukaan yhtenä syynä tälle voidaan pitää selontekojen ajallisesti pitkäköö hallituskausittaista julkaisuväliä. Vastaavasti selontekoihin on kohdistettu kritiikkiä myös niiden käsittelyn sisäiseen päällekkäisyyteen sekä raskaslukuisuuteen liittyen. (Valtioneuvoston kanslia 2010, 32-35.)

Selontekojen sisällöllinen päällekkäisyys sekä raskaslukaisuus on sinällään luonnollista, koska eri hallinnonalat tarkastelevat niissä turvallisuutta omista näkökulmistaan ja intresseistään. Esimerkiksi Limnell (2009, 385) erottelee selontekoihin liittyen ainakin ulkoasianministeriön (ulkopoliittinen- ja ei-sotilaallinen-), puolustushallinnon (puolustuspoliittinen- ja sotilaallinen-) sekä sisä(asian)ministeriön (sisäisen turvallisuuden ja turvallisuushuhtien tarkastelu) näkökulmia ja painotuksia.

Selontekomenettelyn voidaan osaltaan nähdä edistäneen Suomen yleisen turvallisuuspoliittisen konsensuslinjan muodostumista sekä vaikuttavuudeltaan laajimpien ja merkittävyydeltään keskeisimpien turvallisuuspoliittisten päätösten hallituskautet ylittävän luonteen syntymistä. Selontekojen valmisteluvaiheen monialaisuudesta johtuen selontekokäytännön yhdeksi tavoitteeksi voidaan Vanhasen (2006) mukaan tunnistaa mahdollisimman laajan ulko- ja turvallisuuspolitiikan yhteisymmärryksen saavuttaminen. Ehkä juuri tästä johtuen selonteot ovatkin erilaisista valmisteluvaiheen painotuksista ja näkökulmistaan yhteen sovitettu laajan poliittisen kompromissin tulos. Vanhasen muukaan selontekoja arvioidessa tuleekin huomioida niiden laadintavaiheen useiden erilaisten poliittisten ja ei-poliittisten intressitahojen vaikutusten merkitys.

Parlamentaarisen ja julkisen selontekomenettelyn voidaan nähdä omaavan myös yhteiskunnan turvallisuuskeskustelua aktivoivia sekä kansalaisten ja yhteiskunnan kriisinsietokykyä vahvistavia piirteitä. Valmistelun ja käsittelyn monialaisuudesta johtuen jo selontekomenettely itsessään omaa useita kokonaisturvallisuuden yleis- ja osateemojen sekä tavoitteiden vahvistamista ja jalkauttamista tehostavia ominaisuuksia.

Turvallisuus- ja puolustuspoliittisia selontekoja voidaan pitää merkittävinä linjapapereina myös kokonaisturvallisuuden käytännön ohjaamiseen ja operationalisointiin sekä sen akateemiseen tarkasteluun liittyen. Esimerkiksi Hallbergin komiteamietintö (2010, 32) toteaa selontekomenettelyn kehittyneen keskeiseksi suomalaisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan linjausten ilmaisuvälineeksi. Edelleen kokonaisturvallisuutta

koskevan periaatepäätöksen (2012, 6) mukaan ”turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko on keskeinen ohjausasiakirja, jossa laajaan turvallisuuskäsitykseen pohjautuen linjataan myös kokonaisturvallisuutta koskevat, yli hallituskausien ulottuvat perusteet.”

Valtioneuvoston eduskunnalle antama turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko kuvataan periaatepäätöksessä kattavana ja laaja-alaisena kokonaisturvallisuuden linjauksena, joka ohjaa turvallisuuden alalla toimivien eri hallinnonalojen toimintaa. Periaatepäätöksessä todetaan, että tavoitetilassa juuri turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot toimisivat muiden kokonaisturvallisuuteen liittyvien ohjausasiakirjojen ja strategiapapereiden laatimisen perustana selkeyttäen samalla niiden keskinäisiä suhteita. (Valtioneuvoston kanslia 2012, 7.) Näin ollen juuri erilaisia turvallisuus- ja puolustuspoliittisia selontekoja analysoimalla ja tulkitsemalla voidaan parhaiten tarkastella kokonaisturvallisuuden vakiintumista osaksi suomalaista turvallisuuspolitiikkaa sekä arvioida sen mahdollista kehittymistä erilliseksi turvallisuuskäsitykseksi.

Tutkielmassa analysoidaan turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot vuosilta 2009 ja 2012, ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko vuodelta 2016 sekä sisäisen turvallisuuden selonteko vuodelta 2016 ja puolustuselonteko vuodelta 2017. Tällä aineistorajauksella mahdollistetaan kattava ajallisesti kolmivaiheinen aineistoanalyysi tutkimusongelmaan ja tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi:

- 1) Aika ja selonteot ennen kokonaisturvallisuutta.
 - a) Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009.
- 2) Aika ja selonteot kokonaisturvallisuuden muodostamisen yhteydessä.
 - a) Suomen turvallisuus ja puolustuspolitiikka 2012.
- 3) Aika ja selonteot kokonaisturvallisuuden muodostamisen jälkeen.
 - a) Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko 2016.
 - b) Sisäisen turvallisuuden selonteko 2016.
 - c) Puolustuselonteko 2017.

Laadullisen sisällönanalyysin avulla tarkastelun kohteena olevista turvallisuuspoliittisista selonteista pyritään löytämään ja tiivistämään keskeinen kokonaisturvallisuuden malliin sekä turvallisuuskäsitysten muutokseen liittyvä osuus toisessa analyysivaiheessa toteutettavaa diskurssianalyysia varten. Edelleen toteutettavassa laadullisessa sisällönanalyysissa selontekoaineistosta paikallistetaan kokonaisturvallisuuden lisäksi

sen määritettyihin yleis- ja osateemoihin liittyviä keskeisimpiä ilmaisuja ja lausumia tutkielman ensimmäiseen alatutkimuskysymykseen vastaamiseksi.

Tutkimusaineiston toisessa analyysivaiheessa tiivistettyä selontekoaineistoa ja siitä tunnistettavia kokonaisturvallisuuden yleis- ja osateemojen sanontoja tarkastellaan diskurssianalyysin keinoin. Toteutettavan diskurssianalyysin avulla selontekoaineistosta kartoitetaan kokonaisturvallisuuteen ja mahdolliseen turvallisuuskäsityksen muutokseen liittyviä turvallisuusdiskursseja. Selontekoaineistosta tunnistettavat turvallisuusdiskurssit, erityisesti niiden hegemonisen diskurssin aseman tavoittelun näkökulmasta tarkasteluna, toimivat esimerkkinä kokonaisturvallisuuden osaksi turvallisuuspolitiikkaa vakiinnuttamisesta ja turvallistamisesta. Paikallistettujen turvallisuusdiskurssien sekä niiden eri selonteoissa havaittavissa olevien erojen ja kehityskulkujen tarkastelulla erittelyllä ja arvioinnilla vastataan tutkielman toiseen alatutkimuskysymykseen.

6. KOKONAISTURVALLISUUS

TURVALLISUUSPOLIITTISISSA

SELONTEOISSA

6.1 Kokonaisturvallisuuden teemat ja vaikutukset

turvallisuuspoliittisissa selonteoissa

Toteutettavassa laadullisessa sisällönanalyysissä tarkasteltavista turvallisuuspoliittisista selonteista kartoitetaan kokonaisturvallisuuteen sekä sen osa-alueista johdettuihin yleis- ja osateemoihin liittyviä ilmauksia, lausumia ja sanontoja.

Yleisteema: Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen sekä kansalaisten kriisintietokykyyn vahvistaminen.

1. Varautuminen: *Ennakoiva, laaja-alainen ja poikkihallinnollinen varautumistoiminta.*
2. Häiriötilanteiden hallinta: *Häiriötilanteiden hallinta normaaliolojen organisaatioilla, toimintatavoilla ja toimivaltuuksilla.*
3. Tiedonkulkua-, tilannekuva- ja viestintä: *Tiedonkulun, tilannekuvan ja viestinnän varmistaminen.*

Tavoitteena on selvittää kokonaisturvallisuuden ilmeneminen, jäsentyminen ja vakiintuminen osaksi turvallisuuspoliittisia selontekoja sekä laajemmin osaksi Suomen turvallisuuspoliittista linjaa. Laadullisen sisällönanalyysin tuloksia tulkitsemalla vastataan tutkielman ensimmäiseen alatutkimuskysymykseen:

Miten kokonaisturvallisuuden malli on vaikuttanut ja näkynyt Suomen turvallisuuspoliittisissa linjoissa 2010-luvulla?

Seuraavaksi esitellään muodostettujen kokonaisturvallisuuden yleis- ja osateemojen ilmentyminen analysoitavissa turvallisuuspoliittisissa selonteoissa. Tutkimusongelman ja -kysymysten kannalta keskeisimmät tunnistetut kokonaisturvallisuuden teemojen ilmentymät nostetaan erikseen esille lainauksen omaisina tekstikatkelmina. Laadullisen sisällönanalyysin tulosten tulkinta toteutetaan tutkielman alaluvussa 7.1.

6.1.1 Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliitikka 2009

Vuonna 2009 julkaistu valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko arvioi Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliitikkaa kokonaisvaltaisesti. Lisäksi se esittää turvallisuus- ja puolustuspoliitikkaan liittyvät valtioneuvoston 2010-luvun loppupuolelle ulottuvat linjaukset. Siinä toteutettava tarkastelu perustuu laajan turvallisuuden käsitteeseen: Selonteon mukaan keskinäisriippuvassa maailmassa useimmat turvallisuusuhkat ovat valtioiden rajat ylittäviä sekä vaikutuksiltaan laajoja. Tällöin myös niiden hallinta vaatii perinteisen turvallisuuspolitiikan keinojen sekä sotilaallisen puolustuksen ulkopuolisia toimenpiteitä. (Valtioneuvoston kanslia 2009, 3.)

Rakenteeltaan selonteko tarkastelee kansainvälistä toimintaympäristöä sekä sen muutosten vaikutuksia Suomeen. Toteutetun toimintaympäristön analyysin pohjalta se esittää turvallisuus- ja puolustuspoliittiset toimintalinjaukset sekä niihin liittyvät käytännön toimenpiteet ja kehittämistarpeet. (mt. 9-10.) Tulee kuitenkin huomioida, että selonteossa toimenpide- ja kehittämistarpeita esitetään erikseen ulko-, turvallisuus-, ja puolustuspoliitiikan näkökulmista. Tämä johtaa osaltaan selonteossa havaittaviin käsiteltävien asiakokonaisuuksien päällekkäisyyksiin ja toistoon. Kolmen politiikan osa-alueen erillinen käsittely johtaa myös selonteon yleiseen sisällölliseen laajenemiseen.

Varautumisteema vuoden 2009 selonteossa

Laadullisessa sisällönanalyysissä vuoden 2009 selonteosta löydettiin useita varautumisteemaan liittyviä ilmauksia. Niissä korostuvat toisaalta nykyaikaisiin turvallisuusuhkiin vastaamisen suorat varautumis- ja huoltovarmuusvaatimukset sekä muut ennaltaehkäisevät ja turvallisuutta edistävät toimet.

”Turvallisuusuhkille on tyypillistä vaikea ennakoitavuus ja lyhyet varoitusaikat. Tämän vuoksi varautumisen ja uhkaan vastaamisen lisäksi on kiinnitettävä huomiota ennaltaehkäiseviin ja turvallisuutta edistäviin toimiin.” (mt. 9.)

Myös kansallisen ja kansainvälisen yhteistyön merkitystä korostetaan toteutettavaan varautumistoimintaan liittyen: sekä kansainvälisen poikkihallinnollisen viranomaisyhteistyön että kansallisen yhteistyön eri viranomaisten, elinkeinoelämän ja kansalaisjärjestöjen välillä todetaan korostuvan varautumistoiminnan järjestämisessä.

”Viranomaiset, elinkeinoelämä ja kansalaisjärjestöt suunnittelevat yhdessä toimintansa erilaisten kriisien varalle. Näin jokaisen toimijan voimavarat saadaan nopeasti käyttöön kaikissa turvallisuustilanteissa. Kansainvälisen yhteistyön merkitys korostuu.” (mt. 81.)

Ennakoivan, laaja-alaisen ja poikkihallinnollisen varautumistoiminnan todetaan selonteossa muodostavan kriisivalmiuden verkoston eri turvallisuustoimijoiden välille (mt. 82). Eri varautumiseen osallistuvien ja sitä toteuttavien toimijoiden tiiviin normaaliolojen yhteistyön nähdään mahdollistavan kaikkien tarvittavien voimavarojen käyttöön saamisen erilaisissa kohdattavissa turvallisuus- ja häiriötilanteissa (mt. 81).

Häiriötilanteiden hallintateema vuoden 2009 selonteossa

Selonteosta tunnistettiin myös muutamia häiriötilanteiden hallinnan osateemaan liittyviä lausumia. Niissä korostuvat jo normaalioloissa käytössä olevien varoitus- ja hälytysjärjestelmien viranomaisille osoittaminen sekä erilaisten turvallisuustoimijoiden ennaltaehkäisevien ja turvallisuutta edistävien toimien merkitys häiriötilanteiden hallinnassa (mt. 9).

”Viranomaisilla on oltava käytössään nykYTEknologian tarjoamat varoitus- ja hälytysjärjestelmät, joiden avulla voidaan ehkäistä tai vähentää väestön turvallisuuteen ja yhteiskunnan toimivuuteen vaikuttavien äkillisten tapahtumien seurauksia.” (mt. 85.)

Lausumissa nostetaan esille myös kiinteän yhteistyön korostunut tarve, sekä kansallisesti että kansainvälisesti, eri turvallisuustoimijoiden välillä uudenlaisiin rajat ylittäviin ja liikkuviin turvallisuusuuhkiin vastaamisessa.

”Terrorismirikosten ja järjestäytyneen rikollisuuden vastaisessa toiminnassa huomioidaan korostunut tarve turvallisuus- ja muiden viranomaisten väliselle kiinteälle yhteistyölle sekä kansallisesti että kansainvälisesti.” (mt. 90.)

Onnistuneen häiriötilanteiden hallinnan nähdään edellyttävän sekä tiivistä kansallista ja kansainvälistä viranomaisyhteistyötä että riittäviä teknisiä toimintaedellytyksiä jo normaaliolojen aikana (mt. 109).

Tiedonkulku-, tilannekuva- ja viestintäteema vuoden 2009 selonteossa

Selonteosta paikallistettiin useita tiedonkulun, tilannekuvan ja viestinnän osateemaan liittyviä sanontoja. Niissä korostetaan valtionjohdon ja turvallisuusviranomaisten tiedonkulun ja viestinnän varmistamista ensisijaisesti kansallisin toimenpitein.

”Sähköisten viestintä- ja tietojärjestelmien toiminnassa varmistetaan viestintäverkkojen ja niihin liittyvien järjestelyjen toimivuus ensisijaisesti kansallisesti, mutta myös kansainväliseen yhteistyöhön tukeutuen. Erityisesti varmistetaan valtiojohdon ja turvallisuusviranomaisten viestintä.” (mt. 75.)

Selonteossa todetaan myös valtion kriisijohtamismallin edelleen kehittämisen tarpeet. Sen keskiöön nostetaan tilannekuvatoiminta, erilaiset johtamista tukevat järjestelmät,

fyysiset rakenteet sekä suunnittelu ja viestintä. Erikseen korostetaan johtamisjärjestelmän kehittämistä ja sen toimintavarmuuden takaamista kaikissa olosuhteissa. (mt. 81.)

Viestinnän osalta selonteossa nostetaan esille viranomaisyhteistyönä toteutettavan kriisiviestinnän suunnitelmallisuus, ammattitaitoisuus sekä siihen liittyvien kansainvälisten ulottuvuuksien huomioiminen.

”Useiden viranomaisten yhteistyönä toteutettu kriisiviestintä toteutetaan suunnitelmallisesti, ammattitaitoisesti ja kansainväliset ulottuvuudet huomioiden. Väestölle suunnattavaan kriisiviestintään kiinnitetään erityistä huomiota.” (mt. 83.)

Selonteossa nähdään tärkeäksi, että viestintäalan keskeistä erityislainsäädäntöä tarkennetaan poikkeusolojen ja normaaliolojen häiriötilanteiden varautumisvelvoitteiden osalta. Erilaisten sähköisten viestinnän palveluiden toimivuus- ja käytettävyys halutaan varmistaa erilaisten toteutettavien varautumisvelvoitteiden avulla. (mt. 85-86.)

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamis- ja kansalaisten kriisinsietokyvyn vahvistamisteema vuoden 2009 selonteossa

Kokonaisturvallisuuden yleistemaan kuuluvia ilmauksia ja lausumia tunnistettiin selonteosta laaja-alaisesti. Niissä toistuvat yhteiskunnan toimivuuden ylläpitämisen, ja siihen liittyvän yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen, merkitys yhtenä tärkeimmistä Suomen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan tehtävistä (mt. 10, 68).

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisessa korostetaan kokonaismaanpuolustuksen keinoja, joiden toteuttamiseen koko julkinen sektori kaikkine toimijoineen osallistuu. Myös kriittisen infrastruktuurin kansallista varmistamista pidetään tärkeänä nykyaikaisiin turvallisuushyönteisiin varautumisessa (mt. 75).

”Kokonaismaanpuolustuksen yhteensovittamiseen kuuluvat julkisen sektorin eli valtioneuvoston, valtion viranomaisten ja kuntien sekä yksityisen sektorin toimenpiteiden ja kansalaisten vapaaehtoisen toiminnan yhteensovittaminen yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpitämiseksi kaikissa tilanteissa.” (mt. 82.)

Kansalaisten kriisinsietokyvyn vahvistamiseen viitataan selonteossa toistuvasti. Kriisinsietokyky nähdään ensisijaisesti kansallisena tahtona toimia itsenäisyyden, väestön elinmahdollisuuksien ja turvallisuuden ylläpitämiseksi kaikissa turvallisuustilanteissa.

”Kansakunnan henkinen kriisinkestävyys ilmenee kansallisena tahtona toimia valtiollisen itsenäisyyden sekä väestön elinmahdollisuuksien ja turvallisuuden

ylläpitämiseksi kaikissa turvallisuustilanteissa. Erityistilanteiden hallinnassa, kriittisen infrastruktuurin suojaamisessa, syrjäytymisen ehkäisyssä ja kansalaisten koulutuksessa huomioidaan henkisen kriisinkestävyys ja yhteiskunnan yleisen kriisivalmiuden ylläpitäminen. Vapaaehtoisjärjestöillä on tässä merkittävä rooli.” (mt. 83.)

Lisäksi eri turvallisuustoimijoiden välinen, kaikilla tasoilla tapahtuva, verkottuminen ja verkostoituminen kuvataan ensisijaisen tärkeäksi myös kansalaisten kriisinsietokyvyn vahvistamiseen liittyen.

”Kansallisella verkottumisella kehitetään erityisesti osaamista sekä kestävä ja kokonaisvaltaista infrastruktuuria. Verkottuminen lisää yhteiskunnan kriisinkestävyyttä ja huoltovarmuutta. Tiivis yhteistoiminta muiden viranomaisten, elinkeinoelämän, kansalaisjärjestöjen ja yksittäisten kansalaisten kanssa lujittaa maanpuolustustahtoa.” (mt. 111.)

Juuri vahvistuva turvallisuustoimijoiden yhteistyö sekä sen avulla yhdessä toteutettava yhteiskunnan turvaaminen nostetaan selonteossa keskiöön: yhteiskunnan elintärkeät toiminnot nähdään turvattavan kokonaismaanpuolustuksen keinoin, jossa koko julkinen sektori eli valtionhallinto, viranomaiset, kunnat, yksityinen sektori ja vapaaehtoistoimijat osallistuvat turvallisuuden tuottamiseen. (mt. 129.)

6.1.2 Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012

Vuoden 2012 valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko arvioi Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa laaja-alaiseen turvallisuuskäsitteeseen perustuen. Sen turvallisuus- ja puolustuspoliittinen tarkastelu ulottuu ajallisesti, erityisesti puolustuspoliittisiin strategisiin kehittämishankkeisiin liittyen, 2020-luvulle. Esipuheensa mukaisesti selonteko ”muodostaa perustan Suomen politiikan ohjaamiselle ja toiminnan vahvistamiselle maan etujen ja tavoitteiden edistämiseksi muuttuvassa kansainvälisessä tilanteessa.” Selontekokäytännön tavoitteeksi nimetään Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa koskevan laajaan poliittisen yhteisymmärryksen ja siihen liittyvän kansalaisten tuen saavuttaminen. (Valtioneuvoston kanslia 2012, 7.)

Rakenteeltaan selonteko tarkastelee aluksi kansainvälisen toimintaympäristön muutoksia ja kehityskulkuja sekä niistä tehtäviä johtopäätöksiä. Toteutetun toimintaympäristön analyysin pohjalta selonteko esittää Suomen turvallisuuspoliittiset linjaukset ja toimenpiteet puolustuksen kehittämiseksi sekä erikseen toimia yhteiskunnan

kokonaisturvallisuuden varmistamiseksi. (mt. 8-14.) Vuoden 2009 selonteon tavoin myös vuoden 2012 selonteossa käsitellään samanaikaisesti sekä osin päällekkäin ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikan teemoja sekä niihin liittyviä toimenpide-esityksiä. Myös vuoden 2012 selonteon laadintatapa johtaa sen ajoittaiseen raskaslukaisuuteen sekä osittaiseen sisällölliseen toistoon.

Varautumisteema vuoden 2012 selonteossa

Vuoden 2012 selonteosta paikallistettiin useita varautumisteemaan liittyviä sanontoja. Vuoden 2009 selonteossa esitettyjen kokonaisuuksien toistumisen lisäksi esiin nousivat erityisesti kokonaisturvallisuus varautumistoimintaa ohjaavana mallina (mt. 88), varautumisen alueellinen ja paikallinen ulottuvuus sekä niihin liittyvä eri tasoilla tapahtuva harjoitustoiminta (mt. 92). Lisäksi selonteossa korostetaan huoltovarmuuden keskeistä merkitystä osana toteutettavaa varautumisen kokonaisuutta (mt. 93-94). Tulevaisuuden turvallisuushaasteisiin vastaamisen nähdään edellyttävän kokonaisvaltaista ja verkottunutta lähestymistapaa sekä kykyä reagoida nopeasti toimintaympäristön muutoksiin (mt. 88).

”Suomessa on hyvin toimiva ja kansalaisten luottamusta nauttiva varautumisen perinne, joka on vuosikymmenten kuluessa muodostanut perustan yhteiskunnan eri toimijoiden yhteistoiminnan järjestelyille.” (mt. 88.)

Vuoden 2012 selonteko julkaistiin kokonaisturvallisuutta koskevien komiteamietinnön ja periaatepäätöksen valmistumisen jälkeen. Osin tästä johtuen selonteossa käsiteltyä varautumistoimintaa peilataan vahvasti kokonaisturvallisuuden malliin: Kokonaisturvallisuuden kehittämisen ja resurssien käytön optimoimisen nähdään edellyttävän monialaisen ja poikkihallinnollisen osaamisen yhteensovittamista. Eri turvallisuustoimijoiden yhteistoiminnassa muodostuvan kokonaisvaltaisen turvallisuusajattelun kuvattiin tukevan myös erilaisten ennaltaehkäisevien toimien ja kustannustehokkaiden ratkaisujen löytymistä. (mt. 89-90.)

Varautumisen alueellinen ja paikallinen ulottuvuus sekä niihin liittyvä harjoitustoiminta nostetaan selonteon varautumisteeman keskiöön. Selonteossa korostetaan, että kuntien ja alueiden turvallisuuden kehittäminen tulee huomioida kattavammin osana valtionhallinnon varautumistoimintaa:

”Kuntien rooli varautumisessa on keskeinen, koska peruspalvelujen ja useiden muiden yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen järjestäminen on niiden vastuulla. ... Kuntien tulee huolehtia siitä, että sekä kuntien, kuntien yhteistoimintarakenteiden että yksityisten palveluntuottajien toiminnoissa on

varauduttu häiriötilanteisiin ja niillä on ajan tasalla olevat ja harjoitellut valmius- ja jatkuvuudenhallinnan suunnitelmat.” (mt. 92.)

Paikallisen ja alueellisen tason varautumistoiminnassa saavutettavan uhkien ennaltaehkäisyyn, torjuntaan ja jälkihoitoon liittyvän valmiuden todetaan edellyttävän systemaattista harjoitustoimintaa. Yhteiskunnan kriisivalmiutta testaavia valmiusharjoituksia ja strategioiden toimeenpanoa mittaavia arviointikeinoja nähdään tarpeelliseksi kehittää ja toteuttaa kaikilla kansallisen varautumisen tasoilla. (mt. 92.)

Myös huoltovarmuus nostetaan selonteon varautumisteeman keskiöön: Huoltovarmuustoimenpiteillä ylläpidetään väestön sekä yhteiskunnan kannalta välttämätön infrastruktuuri ja kriittinen tuotanto sekä normaaliolojen vakavissa häiriöissä että poikkeusoloissa (mt. 93). Huoltovarmuustoimenpiteiksi luetaan selonteossa esimerkiksi kriittisten tuotteiden varmuusvarastointi, varautumiseen sekä talous- ja elinkeinopolitiikkaan liittyvä lainsäädäntö, kansainvälinen huoltovarmuusyhteistyö sekä huoltovarmuuskriittisten yritysten ja organisaatioiden omaehtoinen jatkuvuussuunnittelu ja varautuminen. (mt. 94.)

Häiriötilanteiden hallintateema vuoden 2012 selonteossa

Selonteosta löydettiin useita häiriötilanteiden hallintateemaan liittyviä ilmauksia. Niissä korostuvat vuoden 2009 selonteon tavoin jo normaalioloissa tiivistettävän kansallisen ja kansainvälisen turvallisuustoimijoiden yhteistyön merkitys häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin vastaamisessa (mt. 23, 92-93). Globaalin toimintaympäristön keskinäisriippuvuuden sekä turvallisuusuhkien ennaltaehkäisyyn ja hallinnan nähdään edellyttävän laajaa kansainvälistä yhteistoimintaa sekä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa että käytännön tasolla eri turvallisuusviranomaisten kesken (mt. 90).

Selonteon mukaan viranomaisten välistä yhteistyötä on syvennettävä jo normaalioloissa kriisien ja uhkien muuntuvan luonteen vuoksi sekä yhteiskunnan voimavarojen tehokkaan käytön mahdollistamiseksi:

”Turvallisuusviranomaisten toimintakyky on varmistettava kaikissa tilanteissa. Laaja-alaisen varautumisen on ulotuttava kaikkiin uhkamalleihin. Yhteiskunnan voimavarojen tuki kokonaisturvallisuudelle ja maanpuolustukselle edellyttää yhä syvempää verkottumista.” (mt. 95.)

Selonteossa nostetaan esille myös varautumisen ja jatkuvuudenhallinnan merkittävyys erilaisten häiriötilanteiden hallinnassa (mt. 92). Lisäksi eri viranomaisten turvallisuuteen liittyvien vastuiden ja roolien selkeänä pitämisen nähdään korostuvan, erityisesti erilaisen palvelu- ja hallintorakenteiden uudistusten yhteydessä (mt. 93).

Tiedonkulku-, tilannekuva- ja viestintäteema vuoden 2012 selonteossa

Selonteosta tunnistettiin myös muutamia tiedonkulku-, tilannekuva- ja viestintäteemaan liittyviä lausumia. Niissä korostetaan länsimaissa omaksuttua verkostoavusteista toimintatapaa ja sen yleisiä vahvuuksia (mt. 37). Lisäksi painotetaan kansainvälisen tiedonvaihdon merkitystä toimintaympäristön muutosten ennakkoinnissa ja uhkiin vastaamisessa erityisesti kyberturvallisuuteen liittyen (mt. 94). Edelleen osateeman lausumissa nostetaan esille yleiset kansallisen tilannekuvan kehittämistarpeet sekä kriisiviestinnän merkityksellisyys erilaisten häiriötilanteiden kohtaamisessa.

Kansallisen tilannekuvan kehittäminen sekä kriisiviestinnän merkitys tuodaan selonteossa vahvasti esille. Kansallisen tilannekuvan kehittämisen osalta tilannetietoisuuden merkitystä korostetaan sekä eri hallinnon tasoilla että poikkiyhteiskunnallisesti kokonaisturvallisuuden kehittämisessä ja häiriötilanteiden hallinnassa:

”Kansallinen kyky muodostaa ja pitää yllä kokonaisvaltaista tilannekuvaa yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista sekä analysoida ja ohjata toimintaa häiriö- ja poikkeusoloissa vaatii edelleen kehittämistä. Kokonaisturvallisuuden kehittämisen ja häiriötilanteiden hallinnan kannalta tilannetietoisuuden merkitys korostuu hallinnon eri tasoilla ja poikkiyhteiskunnallisesti.” (mt. 91-92.)

Kriisiviestinnän osalta esiin nostetaan viestinnän yhdenmukaistamisen sekä siihen liittyvän suunnittelu- ja harjoitustoiminnan merkitys osana kokonaisturvallisuutta:

”Kriisiviestinnän kehittämistä jatketaan ja valtionjohdon sekä hallinnonalojen strategista viestintää yhdenmukaistetaan. Tavoitteena on ennakoiva ja koordinoitu viestintä eri kriisitilanteissa. Viestintä on keskeinen osa johtamisen vaikuttavuutta ja näkökulmat on huomioitava kaikessa kokonaisturvallisuutta koskevassa suunnittelussa ja harjoitustoiminnassa.” (mt. 92.)

Osateemaan liittyen korostetaan myös erilaisten turvallisuusuhkien ja kriisien tunnistettavissa olevien epävarmuustekijöiden yllättävyyden lieventämistä ennakkointia, tilannetietoisuutta, tilannekuvaa sekä tiedustelu- ja analyysikykyä kehittämällä (mt. 37).

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamis- ja kansalaisten kriisinsietokyvyn vahvistamisteema vuoden 2012 selonteossa

Myös vuoden 2012 selonteon havaittiin omaavan useita määritettyyn kokonaisturvallisuuden yleistemaan jäsentyviä ilmauksia ja lausumia. Yhteiskunnan toimivuuden ylläpitämisen keskeisyyden (mt. 8, 73) lisäksi esiin nousevat erityisesti kyberturvallisuuden merkityksen kasvaminen (mt. 22), elinkeinoelämän ja

kansalaisyhteiskunnan vahvistuvat roolit elintärkeiden toimintojen turvaamisessa (mt. 21) sekä kansalaisten kriisinsietokykyyn liittyvän turvallisuusosaamisen aktiivinen kehittäminen (mt. 91).

Kyberturvallisuuden kasvava merkitys osana yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamista nostetaan selonteossa toistuvasti esille. Erilaisten kyberkysymysten nähdään olevan keskeisessä asemassa sekä valtion sotilaallisen turvallisuuden että yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen kannalta:

”Kybertoimintaympäristössä on siirrytty uuteen aikakauteen, jossa haittaohjelmien avulla teollisuusautomaation ja ohjelmoitavan logiikan kautta kyetään vaikuttamaan kaikkiin yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin. Maailmalla tapahtuva kehitys kybertoimintaympäristössä lisää uusien uhkien mahdollisuutta. Myös Suomi on jo joutunut sekä sisäisten että ulkoisten kyberoperaatioiden kohteeksi.” (mt. 22.)

Sekä elinkeinoelämän että kansalaisyhteiskunnan roolien vahvistuminen osana yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamista tuodaan selonteossa vahvasti ilmi. Erityisesti julkisen sektorin talouden tasapainottamiseksi tekemien sopeuttamistoimien nähdään vahvistavan elinkeinoelämän ja yksityisen sektorin merkityksen kasvua turvallisuuden tuottamiseen osallistumisessa. (mt. 21.)

Kansalaisten turvallisuusosaamisen ja -valmiuksien kehittäminen kuvataan selonteossa tärkeäksi erityisesti kokonaisturvallisuuteen liittyvän yleisen kriisinsietokyvyn vahventamisen kannalta. Erilaisten järjestöjen nähdään omaavan keskeinen rooli kansalaisten turvallisuustaitojen kehittämisessä:

”Turvallisuusosaamisen kehittäminen on yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden kannalta tärkeää. Kansalaisten turvallisuusvalmiuksia on kehitettävä parantamalla tiedon saatavuutta ja ohjeistuksen laatua. Tässä järjestöillä on keskeinen rooli, jota viranomaisten on tuettava. Kansalaisten taitoja kehittämällä on pyrittävä samalla yhteisöllisyyden edistämiseen ja ehkäisemään syrjäytymistä. Turvallisuusalan ammattilaisten, niin julkishallinnossa kuin elinkeinoelämän ja järjestöjen piirissä, on kyettävä arvioimaan uhkia ja niistä aiheutuvia mahdollisia seurauksia omaa toimialaansa laajemmassa viitekehyksessä.” (mt. 91.)

Selonteon sotilaallisen maanpuolustuksen osioissa yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen, kriisinsietokyky, huoltovarmuus sekä niihin liittyvän kriittisen osaamisen varmistamisen nähdään keskeisinä puolustukseen vaikuttavina tekijöinä (mt. 96-97). Erityisesti kansalaisten maanpuolustustahdolla todetaan olevan keskeinen merkitys myös yhteiskunnan kriisinsietokyvyn ylläpidossa ja kehittämisessä (mt. 107.)

6.1.3 Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko 2016

Vuoden 2016 valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko arvioi Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittista toimintaympäristöä sekä esittää painopisteet ja tavoitteet Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikalle turvallisuuden vahvistamiseksi ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Ajallisesti selonteon tarkastelu ulottuu 2020-luvun puoliväliin asettaen kokonaisturvallisuudelle keskeisen kriisinsietokyvyn vahvistamisen yhdeksi keskeisistä painopistealueistaan. (Valtioneuvoston kanslia 2016, 3.)

Selonteko määrittellään Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan ohjaamisen perustaksi. Sisältönsä osalta vuoden 2016 ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko poikkeaa aiemmista selonteista: se kattaa ja käsittelee vain ulko- ja turvallisuuspolitiikan kokonaisuutta. Ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon lisäksi valtioneuvosto laati erilliset sisäisen turvallisuuden- ja puolustuselonteon, jotka analysoidaan tässä tutkielmassa. Näiden lisäksi valtioneuvosto laati erikseen selonteon Suomen kehityspolitiikasta, jota ei tässä tutkielmassa erikseen tarkastella. (mt. 7.)

Sisällöltään aiemman laaja-alaisen turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon jakamista erillisiksi suppeammiksi selonteiksi voidaan pitää perusteltuna ratkaisuna. Se vastaa hyvin aiempaan kritiikkiin selonteiden sisällöllisestä paisumisesta ja raskaslukuisuudesta. Muutos myös mahdollistaa erillisten selonteiden omien erityisalueiden yksityiskohtaisemman tarkastelun.

Valtioneuvoston laatimat ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko, sisäisen turvallisuuden selonteko sekä puolustuselonteko muodostavat kokonaisturvallisuuden keskeisen viitekehyksen niiden laadinta-ajankohdan hallituskaudella (Sisäministeriö 2016, 6). Näin ollen myös niiden kaikkien tarkastelu ja analysointi on perusteltua kokonaisturvallisuuden esiintymisen selontekoaineistossa sekä laajemmin turvallisuuspolitikassa tuona ajankohtana tarkastelemiseksi.

Varautumisteema vuoden 2016 ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa

Vuoden 2016 selonteosta tunnistettiin yksittäisiä varautumisteemaan liittyviä lausumia. Selonteossa painottuvat erityisesti muuttuneen turvallisuusympäristön vaatimukset yhteistyön syventämisestä varautumistoimintaan liittyen:

”Varautuminen turvallisuusympäristön asettamiin vaatimuksiin ja Suomen lähialueen turvallisuuden vahvistaminen edellyttävät yhteistyön syventämistä ja aktiivista eri toimijoihin vaikuttamista.” (Valtioneuvoston kanslia 2016, 19-20.)

Lisäksi selonteossa tuodaan vahvasti esille kansainvälisen avun vastaanottamisen vaatimien toimien huomioiminen kansallista varautumistoimintaa kehitettäessä:

”Kahdenvälinen ja monenkeskinen puolustusyhteistyö on tärkeä osa Suomen puolustuskyvyn ylläpitoa, kehittämistä ja käyttöä sekä ennaltaehkäisyä. Myös sotilaallisen avun vastaanottokyky on tärkeä osa puolustuksen kehittämistä. Kansainvälisen avun vastaanottamisen edellyttämät toimet huomioidaan laaja-alaisesti valtionhallinnon varautumisen kehittämisessä. Vastaavalla tavalla Suomi kehittää kykyä antaa sotilaallista tai muuta kansainvälistä apua.” (mt. 20.)

Selonteko myös nostaa esille ennakoivan varautumisen ja valmistautumisen merkityksen turvallisuutta ja hyvinvointia uhkaaviin tai niihin haitallisesti vaikuttaviin tilanteisiin liittyen (mt. 31). Yleisestikin varautumisteemaa käsiteltäessä selonteossa korostetaan muuttuneen turvallisuusympäristön siihen tuomia vaikutuksia: muuttuneesta toimintaympäristöstä johtuen varautumistoiminnassa korostuu entisestään eri toimijoiden yhteistyö kokonaisturvallisuuden periaatteita noudattaen (mt. 32).

Häiriötilanteiden hallintateema vuoden 2016 ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa

Selonteosta paikallistettiin myös yksittäisiä häiriötilanteiden hallintateemaan liittyviä sanontoja. Niissä nostetaan esille eri turvallisuustoimijoiden normaaliolojen tiiviin yhteistyön merkitys poikkeusolojen yhteistoiminnan puitteiden luomisessa (mt. 20).

”Yhteiskunnan eri sektorien ja toimijoiden välisen yhteistoiminnan kehittäminen on olennainen osa kriisinkestokyvyn vahvistamista ja varautumista toimintaan häiriötilanteissa.” (mt. 32.)

Lisäksi selonteossa korostetaan yhteiskunnan eri sektorien ja toimijoiden välisen yhteistoiminnan kehittämisen tärkeyttä sekä viranomaisyhteistyön muotojen ja rakenteiden ajantasaisena pitämisen varmistamista (mt. 32).

Vuoden 2016 ulko- ja turvallisuuspoliittisesta selonteosta ei löydetty erillisiä tiedonkulun, tilannekuvan ja viestinnän varmistamisteemaan liittyviä ilmauksia.

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamis- ja kansalaisten kriisinsietokyvyn vahvistamisteema vuoden 2016 ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa

Vuoden 2016 selonteosta tunnistettiin muutamia kokonaisturvallisuuden yleisteen kuulumia ilmauksia ja lausumia. Aiempien selontekojen tapaan yhteiskunnan toimivuuden ylläpitäminen kuvataan yhdeksi Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan päämääräksi. Kuitenkin aiemmista selonteista poiketen Suomen ulko- ja

turvallisuuspolitiikan keskeiseksi tavoitteeksi nimetään suoraan myös sotilaalliseen konfliktiin joutumisen välttäminen. (mt. 9.)

Sotilaalliseen konfliktiin joutumisen välttämistä korostavan kirjauksen voidaan nähdä olevan seuraus ja vastaus Suomen sekä Euroopan turvallisuusympäristössä ennen selonteon julkaisemista tapahtuneille muutoksille sekä niiden yleisen vakauden kannalta negatiivisille kehityskuluille. Osin tähän liittyen myös yhteiskunnan kriisinsietokyvyn kasvavaa merkitystä korostetaan selonteossa turvallisuusympäristön muutoksiin vastaamisessa:

”Ulko- ja turvallisuuspoliittisen toimintaympäristön muutoksilla on monenlaisia vaikutuksia myös Suomen sisäiseen kehitykseen. Sisäiseen turvallisuuteen kohdistuu niiden myötä uusia epävarmuustekijöitä. Yhteiskunnan yleinen kriisinkestokyky (resilienssi) joutuu koetukselle.” (mt. 10.)

Tarkasteltavaan kokonaisturvallisuuden yleistemaan liittyen selonteossa painotetaan myös laajasti toimintaympäristön muutosten sisäiseen turvallisuuteen kohdistamia uusia epävarmuustekijöitä sekä niiden yhteiskunnan kriisinsietokyvylle tuomia haasteita. Muutenkin kansallisen kriisinsietokyvyn vahvistamistarpeita kuvataan selonteossa mittavasti:

”Suomi kehittää kansallista kriisinkestokykyään laaja-alaisesti. Turvallisuutta ja hyvinvointia uhkaaviin tai niihin haitallisesti vaikuttaviin tilanteisiin varaudutaan ja valmistaudutaan ennakolta, jotta haitat voidaan ennakoida tai torjua. Erilaisten haitallisten tilanteiden vaikutuksiin mukautumiseen tai niistä toipumiseen kiinnitetään huomiota.” (mt. 31.)

”Kansallisen kriisinkestokyvyn parantaminen kattaa laajan kirjon toimia puolustuskyvyn ja sisäisen turvallisuuden ylläpitämisestä kykyyn torjua informaatiovaikuttamista, torjua pandemioita sekä selvitä ihmisen aikaansaamista katastrofeista ja luonnonkatastrofeista.” (mt. 32.)

Aiemmista selonteista poiketen juuri kansallisen kriisinsietokyvyn merkitykseen sekä sen kehittämistarpeisiin palataan vuoden 2016 selonteossa toistuvasti. Kriisinsietokyvyn merkityksen korostamisella voidaan nähdä viitattavan sekä suorasti että epäsuorasti kansallisen yhtenäisyyden vahvistamisen tarpeisiin ennustettavuudeltaan sekä vakaudeltaan heikentyneessä ulko- ja turvallisuuspoliittisessa ympäristössä.

6.1.4 Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta 2016

Vuonna 2016 julkaistiin myös ensimmäinen valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta. Selonteossa sen yhdeksi tavoitteeksi nimetään sisäisen turvallisuuden ja oikeudenhoidon palveluiden sekä viranomaisten toimintakyvyn turvaaminen koko maassa. Edelleen näiden tavoitteen saavuttamiseksi ja toteuttamiseksi selonteon mukaan pidetään huoli hälytyspalveluiden saatavuudesta, itärajan perustason valvonnasta ja rajanylitysliikenteen turvallisuudesta. (Sisäministeriö 2016, 4.)

Selonteon esipuheessa todetaan ja tunnistetaan epäsuhta toisaalta sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden yhteen limittymisen ja sisäisen turvallisuuden supistuvien resurssien sekä toisaalta turvallisuusviranomaisten lisääntyvien ja monimutkaistuvien tehtävien sekä kansalaisten kasvavien odotusten välillä. Voimakkuudeltaan merkittävän toimintaympäristön muutoksen nähdään vaikuttavan turvallisuuden kannalta negatiivisesti kaikkiin kyseisen tunnistetun epäsuhtaan osatekijöihin. (mt. 6.)

Sisäisen turvallisuuden ei todeta olevan vain operatiivisten viranomaisen toimintaa, vaan siihen vaikuttavat keskeisesti myös esimerkiksi syrjäytyminen, tuloerot, työllisyystilanne, alkoholi- ja päihdepolitiikka, tiloustilanne ja yhdenvertaisuus. Jokaisen ihmisen omalla toiminnalla kuvataan olevan merkittäviä vaikutuksia turvallisuuteen ja sitä tuovaan hyvinvointiin. Sisäisen turvallisuuden parantaminen ja sen uhkiin vastaaminen monimutkaisessa turvallisuusympäristössä edellyttää operatiivisten viranomaisten suorituskyvyn lisäksi laaja-alaista yhteistyötä muiden viranomaisten, kansainvälisten toimijoiden, kansalaisjärjestöjen, yritysten ja lukuisten muiden toimijoiden kesken. Sisäisen turvallisuuden kuvataan selonteossa olevan suomalaisen demokratian ja hyvinvointiyhteiskunnan kivijalka. (mt. 6-7.)

Rakenteeltaan selonteko on jaettu kolmeen osaan. Ensimmäinen osa käsittelee Suomen ja Euroopan muuttuvaa toimintaympäristöä sekä operatiivisten turvallisuusviranomaisten näkemyksiä sisäisen turvallisuuden nykytilasta ja tulevaisuudesta. Selonteon toisessa osassa viranomaiset kuvaavat niitä toimia, joilla turvallisuusympäristön muutoksiin ja ihmisten odotuksiin pystytään vastaamaan myös tulevaisuudessa. Selonteon kolmannessa osassa hallitus antaa vastauksensa arvioihin sisäisen turvallisuuden tilasta sekä esittää oman johtopäätöksensä sisäisen turvallisuuden alan jatkotyöskentelynä laadittavien sisäisen turvallisuuden strategian ja toimenpideohjelman pohjaksi. (mt. 7.)

Varautumisteema vuoden 2016 sisäisen turvallisuuden selonteossa

Selonteosta löydettiin muutamia varautumisteemaan liittyviä ilmauksia. Aiempiin selontekoihin verrattuna tarkasteltavassa sisäisen turvallisuuden selonteossa painottuvat erityisesti sisäministeriön hallinnonalojen ja sen yksittäisten turvallisuusviranomaisten näkökulmat yhteisen valtiotason turvallisuuspolitiikan sijaan.

Varautumisteemaan liittyen selonteossa korostetaan toisaalta toimivaltaisten virkamiehien riittävää määrää (mt. 33) sekä eri toimijoiden välisten yhteistyön kasvavaa merkitystä sisäisen turvallisuuden uhkiin ja niistä johtuviin kriiseihin vastaamisessa (mt. 43). Kuitenkin esille nostetaan myös riittävän sekä nopeasti käyttöön saatavan sisäisen turvallisuuden reservin merkitys vaikutuksiltaan laaja-alaisissa häiriö- ja kriisitilanteissa:

”Suorituskyvyn turvaaminen ja uhkiin vastaaminen edellyttää ennen kaikkea toimivaltaisia virkamiehiä. Tämän lisäksi varaudutaan sisäisen turvallisuuden reservien käyttöön. Sisäisen turvallisuuden reserveinä huomioidaan muun muassa hallinnonalan oppilaitosten opiskelijat, äskettäin eläköityneet poliisi- ja rajavartiomiehet sekä rajajoukot ja kehitettävä täydennyspoliisijärjestelmä. Sisäisen turvallisuuden reservien lisäksi varautumisen suunnittelussa otetaan huomioon Puolustusvoimilta saatavissa oleva virka-apu.” (mt. 33.)

Vastaavasti esille nostetaan heikentyneestä turvallisuusympäristöstä sekä sisäisten ja ulkoisten uhkien kasvavasta yhteen kietoutumisesta johtuva yleinen uhkien ennakoimisen ja niihin varautumisen haasteellisuuden kasvaminen:

”Kriisit ovat aiempaa monimutkaisempia ja laaja-alaisempia ja edellyttävät aiempaa enemmän eri viranomaisten tiivistä yhteistyötä. Myös uhkien ennakointi ja uhkiin varautuminen nousevat tulevaisuudessa yhä merkittävämmiksi ja vaikeammiksi tehtäviksi.” (mt. 43.)

Lisäksi korostetaan erikseen eri turvallisuustoimijoiden tilanne- ja johtokeskusratkaisujen uudelleen arvioinnin tarvetta yhteiskunnan varautumiseen liittyen (mt. 43).

Häiriötilanteiden hallintateema vuoden 2016 sisäisen turvallisuuden selonteossa

Selonteosta tunnistettiin myös muutamia häiriötilanteiden hallintateemaan liittyviä lausumia. Niissä korostetaan toistuvasti (mt. 20, 33) Poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen yhteistyön (PTR-toiminta) merkittävyyttä keskeisenä voimavarana rajat ylittävän rikollisuuden torjunnassa ja häiriötilanteiden hallinnassa.

”Poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen yhteistyö rikostorjunnassa (PTR) on ollut tärkeä voimavara erityisesti vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden selvittämisessä. Sen keskeisenä vahvuutena on ollut yhteisen tietojärjestelmän käyttö rikosilmoitusten kirjaamiseen ja käsittelyyn sekä kunkin organisaation

rikostiedustelun tuottaman tiedon käyttäminen yhteisen tilannekuvan luomisessa.” (mt. 20.)

Kuitenkin esille nostetaan myös tarve sisäisen turvallisuuden ydintehtävien ja PTR-viranomaisten johtovastuiden edelleen selventämiselle ja täsmentämiselle (mt. 33).

”Vahvistetaan siviiliviranomaisten johtamiskykyä sekä viranomaisyhteistyötä pelastustoiminnassa ja poikkeusoloissa.” (mt. 43.)

Lisäksi häiriötilanteiden hallintaan liittyen selonteossa korostetaan siviiliviranomaisten johtamiskyvyn vahvistamistarvetta sekä eri viranomaisten toimintatapojen ja viranomaisyhteistyön kehittämistä yhteiskäyttöisiin tietojärjestelmiin sekä verkottuneeseen toimintamalliin liittyen (mt. 44).

Tiedonkulku-, tilannekuva- ja viestintäteema vuoden 2016 sisäisen turvallisuuden selonteossa

Sisäisen turvallisuuden selonteosta paikallistettiin useita tiedonkulku-, tilannekuva- ja viestintäteemaan liittyviä sanontoja. Niissä korostuvat kyseisten osa-alueiden merkitys erityisesti Hätäkeskuslaitoksen ja Maahanmuuttoviraston toiminnalle (mt. 29, 46).

”Tilannekuvan merkitys on korostunut ja toimintaympäristö on muuttunut pysyvästi.” (mt. 31.)

Edelleen selonteossa painotetaan yleistä tilannekuvan merkityksen kasvua pysyvästi muuttuneessa toimintaympäristössä (mt. 44) sekä tarvetta jatkuvalle seuranta- ja analyysityölle tilanteiden muutoksen ennakkoinnin mahdollistamiseksi (mt. 46).

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamis- ja kansalaisten kriisinsietokyvyn vahvistamisteema vuoden 2016 sisäisen turvallisuuden selonteossa

Vuoden 2016 sisäisen turvallisuuden selonteosta tunnistettiin yksittäisiä kokonaisturvallisuuden yleisteemaan liittyviä ilmauksia ja lausumia. Niissä korostetaan myös muiden kuin operatiivisten viranomaisten toiminnan merkittävyyttä sisäisen turvallisuuden tavoittelussa:

”Sisäinen turvallisuus ei ole vain operatiivisten viranomaisten toimintaa. ... Perheillä, lähiyhteisöillä, sosiaali- ja terveystoimella sekä kouluilla on ensisijainen vastuu turvallisuutta tuovasta hyvinvoinnista. ... Myös jokaisen ihmisen oma toiminta vaikuttaa turvallisuuteen merkittävästi.” (mt. 6.)

Erityisesti Hätäkeskuslaitoksen osalta esille nostetaan toimintaympäristön muutoksen ja haasteiden edellyttämä käyttöön otettava uusi verkottunut toimintamalli. Verkottuneen

toimintamallin merkitystä kansallisen valmiuden ja kriisinsietokyvyn vahvistamisessa korostetaan myös muiden turvallisuustoimijoiden osalta:

”Uuden Hätäkeskustietojärjestelmän mahdollistavalla verkottuneella toimintamallilla parannetaan myös valmiutta vastata erilaisiin häiriötilanteisiin ja vahvistetaan kriisinsietokykyä.” (mt. 44.)

Verkottuneen toimintavan jalkauttamista myös muiden turvallisuusviranomaisten pariin pidetään selonteossa seuraavana selkeänä toiminnallisena kehityskohteenä. Eri turvallisuusviranomaisia ja -toimijoita vahvemmin yhteen liittävän kokonaisvaltaisen verkottuneen toimintamallin nähdään selonteossa osaltaan tukevan myös kansallisen valmiuden ja kriisinsietokyvyn kehittämistä (mt. 44).

6.1.5 Valtioneuvoston puolustusselonteko 2017

Vuonna 2017 julkaistu valtioneuvoston puolustuspoliittinen selonteko täydentää aiempien selontekojen kanssa hallituskauden kokonaisturvallisuuden viitekehystä. Myös puolustuspoliittinen selonteko laadittiin nyt ensimmäisen kerran omana erillisenä kokonaisuutenaan. Selonteko antaa eduskunnalle linjauksen Suomen puolustuskyvyn ylläpitämisestä, kehittämisestä ja käyttämisestä. Edelleen puolustusselonteon toimeenpanossa varmistetaan Suomen puolustuskyvyn toimintaympäristön vaatimuksiin vastaaminen. (Valtioneuvoston kanslia 2017, 5-6.)

Rakenteeltaan puolustusselonteko arvioi Suomen sotilaallisen ympäristön, esittelee Suomen puolustuksen nykytilan sekä kuvaa puolustuskyvyn ylläpitämistä ja kehittämistä. Aikajänteeltään puolustusselonteko ulottaa tarkastelunsa aina 2020-luvun puoliväliin. Puolustusselonteon toimeenpanolla ”turvataan Suomen puolustuskyky muuttuvassa turvallisuustilanteessa, luodaan edellytykset uskottavan ja koko maan kattavan puolustusjärjestelmän ylläpitämiselle, linjataan strategisten suorituskykyhankkeiden toteuttaminen, parannetaan Puolustusvoimien valmiutta ja ohjataan puolustusyhteistyön syventämistä sekä kansallisen lainsäädännön kehittämistä.” (mt. 5-6.)

Varautumisteema vuoden 2017 puolustuspoliittisessa selonteossa

Puolustusselonteosta paikallistettiin yksittäisiä varautumisteemaan jäsenyviä sanontoja. Niissä korostetaan sotilaallisen avun antamisen ja vastaanottamisen huomioimista osana varautumistoiminnan suunnittelun kokonaisuutta:

”Suomi luo valmiudet antaa ja vastaanottaa sotilaallista apua. Sotilaallisen avun vastaanottokyky on osa kansallista puolustuskykyä. Sotilaallisen avun antaminen ja vastaanottaminen otetaan huomioon valtionhallinnon varautumisessa ja harjoittelussa sekä puolustusvoimien suunnittelussa. Tämä edellyttää suunnitteluyhteistyötä, yhteistä tilannetietoisuutta sekä yhteensopivia johtamis- ja valvontajärjestelmiä, koulutus- ja harjoitusyhteistyötä sekä yhteistoimintakykyä.” (mt. 19.)

Edelleen niissä tuodaan esille myös eri toimijoiden välisen monialaisen ja pitkäjänteisen yhteistyön merkitys osana onnistunutta varautumistoimintaa (mt. 15).

Häiriötilanteiden hallintateema vuoden 2017 puolustuspoliittisessa selonteossa

Puolustusselonteosta löydettiin myös yksittäisiä häiriötilanteisen hallintateemaan liittyviä ilmauksia. Niissä korostetaan Puolustusvoimien tarjoaman tuen merkitystä sisäiselle turvallisuudelle ja sen eri viranomais- ja turvallisuustoimijoille sekä virka-apumenettelyn että muiden yhteistyöjärjestelyjen kautta:

”Puolustusvoimat tukee sisäisestä turvallisuudesta vastaavia ja muita viranomaisia virka-apupyynnöiden ja yhteistyöjärjestelyjen mukaisesti.” (mt. 15.)

Toisaalta niissä nostetaan erikseen esille myös Rajavartiolaitoksen korkea valmius, toimivaltuudet ja suorituskyky osana puolustusjärjestelmää erityisesti normaaliolojen häiriötilanteisiin vastaamisessa:

”Rajavartiolaitos osallistuu valtakunnan puolustamiseen. Rajavartiolaitoksen korkea valmiutta, toimivaltuuksia ja suorituskykyä hyödynnetään puolustusjärjestelmän tukena alueellisen koskemattomuuden valvonnassa ja turvaamisessa.” (mt. 15.)

Vuoden 2017 puolustusselonteosta ei tunnistettu erillisiä tiedonkulun, tilannekuvan ja viestinnän varmistamisteemaan liittyviä lausumia.

Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamis- ja kansalaisten kriisinsietokyvyn vahvistamisteema vuoden 2017 puolustuspoliittisessa selonteossa

Puolustusselonteosta tunnistettiin muutamia kokonaisturvallisuuden yleisteen kuuluvia ilmauksia ja lausumia. Erityisesti kyberturvallisuutta ja sitä haastavia kyberuhkia puolustusvalmiuteen aiheuttamine vaikutuksineen kuvataan selonteossa kattavasti. Myös kasvavan digitalisaation ja eri tietoteknisten järjestelmien riippuvuussuhteiden sekä haavoittuvuuksien aiheuttama yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen altistaminen kybervaikuttamiselle nostetaan selonteossa vahvasti esille:

”Kybertointaympäristön merkitys kasvaa. Kyberkeinojen käyttöä poliittisten päämäärien saavuttamiseksi ei voida sulkea pois. Yhteiskunnan digitalisaatio, teknisten järjestelmien riippuvaisuus rajat ylittävistä tietoverkoista sekä järjestelmien keskinäiset riippuvuussuhteet ja haavoittuvuudet altistavat yhteiskunnan elintärkeitä toiminnot kybervaikuttamiselle. Kyber- ja informaatiovaikuttamista on kohdistettu lähialueillemme ja myös Suomeen mm. kriittistä infrastruktuuria, teollisuuslaitoksia sekä poliittista päätöksentekojärjestelmää ja kansalaisia vastaan. Tieteen ja teknologian kehitys aiheuttaa myös muunlaisia haasteita uhkiin varautumiselle.” (mt. 9.)

Selonteossa korostetaan myös suomalaisen asevelvollisuuden ja kansalaisten maanpuolustustahdon yhteiskunnan kriisinsietokykyä vahvistavaa luonnetta (mt. 15). Lisäksi selonteossa tuodaan esille vapaaehtoista maanpuolustustyötä tekevien järjestöjen merkitys maanpuolustustahdon ja tätä kautta kriisinsietokyvyn vahvistamisessa:

”Toimintaympäristön muutos korostaa yhteiskunnan kriisinsietokykyä, jossa maanpuolustustahdolla on keskeinen merkitys. Maanpuolustus on koko kansan asia, ja suomalaisten korkea maanpuolustustahto on puolustuskyvyn perusta. Sen ylläpidosta vastaavat osaltaan vapaaehtoista maanpuolustustyötä tekevät järjestöt.” (mt. 27.)

Sotilaallisen maanpuolustuksen toimijoiden nähdään selonteossa niiden ydinalana olevan puolustusvalmiuden ylläpitämisen lisäksi osallistuvan vahvasti muiden viranomaisen tukemiseen yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisessa (mt. 20).

6.1.6 Selontekojen turvallisuusteemat

Analysoiduista turvallisuuspoliittisista selonteista tunnistettiin mittavasti kokonaisturvallisuuden yleis- ja osateemoja koskevia ilmauksia ja lausumia. Lähes kaikista selonteista paikallistettiin myös suoria kokonaisturvallisuutta käsitteleviä sanontoja. Laadullisen sisällönanalyysin perusteella kartoitettujen kokonaisturvallisuuden yleis- ja osateemojen selontekoaineistossa ilmentymisen yhteenveto niiden painotuksiin, yhtäläisyyksiin ja eroihin kohdistuvan tarkastelun mahdollistamiseksi on esitetty alla olevassa taulukossa 2.

Taulukko 2: Turvallisuuspoliittisten selonteiden turvallisuusteemojen painotukset, yhtäläisyydet ja erot.

Turvallisuus- teemat selonteissa	Varautuminen	Häiriö- tilanteiden hallinta	Tiedonkulku, tilannekuva ja viestintä	Yhteiskunnan elintärkeät toiminnot ja kansalaisten kriisinsietokyky
<i>Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009</i>	Ennaltaehkäisy Kansallinen- ja kansainvälinen yhteistyö	Tekniset toiminta- edellytykset Toimijoiden yhteistyö	Kriisijohtamisen kehittäminen Suunnitelmalli- suus Lainsäädännön tarkentaminen	Yhteiskunnan toimivuus Kokonaismaanpuolustus Huoltovarmuus Kriisinsietokyvyn vahvistaminen Turvallisuustoimijoiden verkostoituminen
<i>Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012</i>	Kokonais- turvallisuus varautumisessa Alueellinen ja paikallinen varautuminen Huoltovarmuus	Yhteistyön tiivistäminen Jatkuvuuden hallinta Vastuiden ja roolien selkeys	Verkosto- avusteisuus Kansainvälinen tiedonvaihto Kansallinen tilannekuva Kriisiviestintä	Kyberturvallisuus Elinkeinoelämän ja kansalaisyhteiskunnan roolin vahvistaminen Kansalaisten turvallisuusosaamisen kehittäminen
<i>Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliitti- nen selonteko 2016</i>	Turvallisuus- ympäristön muutos Yhteistyön syventäminen Kansainvälisen avun vastaanotto	Normaali- olojen tiiviin yhteistyön merkitys Viranomais- yhteistyön rakenteiden ajantasaisuus	-	Turvallisuusympäristön heikentyminen Sotilaalliseen konfliktiin joutumisen välttäminen Kriisinsietokyvyn vahvistaminen
<i>Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta 2016</i>	Viranomaisten ja reservin riittävyys Uhkien ennakointi	PTR- toiminnan merkittävyys Verkottunei- suus	Tilannekuvan korostuminen Ennakoiva seuranta- ja analyysityö	Ei-operatiivisten toimijoiden merkitys Verkottuneen toimintamallin laajentaminen
<i>Valtioneuvoston puolustusselonteko 2017</i>	Sotilaallisen avun antaminen ja vastaanotto osana varautumista	Puolustus- voimien tuki sisäiselle turvalli- suudelle Rajavartio- laitos osana puolustus- järjestelmää	-	Kyberturvallisuuden ja - uhkien kasvava merkitys Asevelvollisuus ja maanpuolustustahto kriisinsietokyvyn vahvistamisessa

Selonteot painottavat tarkastelussaan kokonaisturvallisuuden eri osa-alueita ja teemoja toisistaan eriävillä tavoilla. Selkeimmin havainto voidaan nähdä vuosien 2016-2017 selonteoissa, jolloin aiemmin yhtenäinen turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko eriytettiin useaan, vahvemmin eri hallinonaloittain jäsentyvään, erilliseen selontekoon. Kokonaisturvallisuuden teemojen selonteoissa ilmentymisessä voidaan tunnistaa myös maailmanpolitiikan poikkeavista tapahtumista johtuvaa vaihtelua ja muutoksia. Esimerkiksi Venäjän vuonna 2014 toteuttaman Krimin miehityksen sekä sitä seuranneen Ukrainan kriisin Suomen turvallisuuspoliittisiin linjoihin tuomat vaikutukset ovat tunnistettavissa vuosien 2012 sekä 2016-2017 selontekojen eroja vertailemalla.

Kokonaisturvallisuuden osa-alueiden ja teemojen painotukset vaihtelevat eri selontekojen välillä. Kaikkien teemojen ilmentymistä ei voitu tunnistaa kaikista tarkastelluista selonteoista. Kuitenkin tietyt vaikuttavuudeltaan merkittävät kokonaisturvallisuuden ilmentymät toistuvat kaikissa analysoiduissa selonteoissa. Esimerkiksi turvallisuustoimijoiden kasvavan yhteistyön ja -toiminnan korostamiseen sekä kansalaisten turvallisuusosaamisen kehittämisellä saavutettavan kansallisen kriisinsietokyvyn vahvistamiseen viitataan kaikissa selonteoissa. Myös samanaikaisesti laajeneva ja syventyvä turvallisuustoimijakunta nousee kaikissa selonteoissa esille. Eri selonteoista kartoitettujen kokonaisturvallisuuden teemojen tarkempi tulkinta tutkielman ensimmäiseen alatutkimuskysymykseen vastaamiseksi toteutetaan alaluvussa 7.1.

6.2 Selontekojen turvallisuusdiskurssit kokonaisturvallisuutta rakentamassa

Toisessa analyysivaiheessa tiivistettyä selontekoaineistoa tarkastellaan diskurssianalyysin keinoin. Toteutettavan diskurssianalyysin avulla selontekoaineistosta kartoitetaan kokonaisturvallisuuteen liittyviä sekä sitä rakentavia ja sen merkitystä vahvistavia turvallisuusdiskursseja. Erilaisia kokonaisturvallisuutta käsitteleviä turvallisuusdiskursseja sekä niiden hegemonia-aseman tavoittelua voidaan pitää esimerkkinä kokonaisturvallisuutta ja sen merkitystä osaksi turvallisuuspolitiikkaa vakinaistavasta ja vahvistavasta kokonaisturvallisuuden turvallistamisesta.

Keskiössä diskurssianalyttisessä tarkastelussa on tunnistettuihin turvallisuusdiskursseihin liittyvän tavoitehakuisen argumentointitavan sekä siinä havaittavien muutosten kartoittaminen. Paikallistettujen turvallisuusdiskurssien sekä

niiden eri selonteista tunnistettavien erojen ja kehityskulkujen tarkastelulla, erittelyllä ja tulkinnalla vastataan tutkielman toiseen alatutkimuskysymykseen:

Onko kokonaisturvallisuus kehittymässä turvallisuuspoliittisten selonteiden mukaan erilliseksi kansalliseksi turvallisuuskäsitykseksi?

Seuraavaksi muodostetaan diskurssianalyysin perusteella tarkasteltavasta tiivistetystä selontekoaineistosta tunnistetut kokonaisturvallisuutta käsittelevät ja rakentavat turvallisuusdiskurssit sekä esitellään niissä tapahtuneet havaitut muutokset. Valtadiskurssiin keskittyvän tarkastelun ohella sivutaan lyhyesti myös selontekoaineistosta tunnistettuja nousevia aladiskursseja. Tunnistettuihin turvallisuusdiskursseihin liittyvä kokonaisturvallisuuden turvallisuuskäsitykseksi muodostumisen tulkinta toteutetaan erikseen tutkielman alaluvussa 7.2.

6.2.1 Selontekoaineisto ennen kokonaisturvallisuutta

Vuonna 2009 julkaistu turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko edustaa ajanjaksoa ennen kokonaisturvallisuuden mallin muodostumista ja käyttöön ottamista. Pääasiassa julkaisuajankohdastaan johtuen selonteosta ei pystytty tunnistamaan suoraan kokonaisturvallisuutta käsitteleviä tai sitä rakentavia ja vahvistavia turvallisuusdiskursseja. Tiivistetystä selontekoaineistoista voitiin kuitenkin tunnistaa sisällöllisestä vastaavuudeltaan kokonaisturvallisuuden aihealueeseen liittyviä merkityssysteemeiden osia sekä niihin liittyvää tavoitehakuista argumentointia.

Erityisesti kokonaisvaltaiseen turvallisuuden ymmärtämisen merkitykseen sekä kokonaismaanpuolustukseen perustuvan poikkihallinnollisen varautumisen keskeisyyteen liittyvät tavoitehakuisen argumentoinnin keinot nousevat lukumäärällisen toistuvuutensa perusteella selontekoaineistosta esille. Vastaavasti myös niitä koskevan argumentoinnin sisällöllinen itsestäänselvyys ja vaihtoehdottomuus nostaa ne aineistosta hallitsevaan asemaan. Näiden kahden tunnistettavan aladiskurssin yhdistelmää, eli aineiston hegemonia-asemaa tavoittelevaa turvallisuusdiskurssia, voidaan kuvata *laajenevan turvallisuuden yhteistyödiskurssiksi*.

Turvallisuuden kokonaisvaltaisesti ymmärtämisen lähestymistapaa sekä sen aikaansaamaa yhteisen turvallisuuden saavuttamisen merkittävyttä korostetaan selontekoaineistossa toistuvasti (Valtioneuvoston kanslia 2009, 61, 104-105). Lisäksi

turvallisuuden kokonaisvaltaista ymmärtämistä perustellaan myös havaitulla ulkoisen ja sisäisen turvallisuuden ulottuvuuksien kiihtyvällä yhteen kietoutumisella (mt. 69, 81):

*”Suomi tukee **kokonaisvaltaista lähestymistapaa**, jossa sisäinen ja ulkoinen turvallisuus kytkeytyvät toisiinsa.”* (mt. 69.)

Myös turvallisuutta uhkaavien aiempaa moniulotteisempien kriisien ja konfliktien nähdään korostavan turvallisuuden kokonaisvaltaisen lähestymistavan merkittävyyttä:

*”Moniulotteisemmat kriisit ja konfliktit edellyttävät Suomelta **aktiivista ja kokonaisvaltaista lähestymistapaa**, jossa huomioidaan siviili- ja sotilastoimintojen yhteensovittaminen.”* (mt. 61.)

Turvallisuuden kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen liittyvän syventyvän yhteistyön merkittävyys tuodaan selontekoaineistossa esille sekä kansallisessa että kansainvälisessä kontekstissa. Perinteisten turvallisuustoimijoiden välisen yhteistyön syventämisen merkitystä korostetaan laaja-alaisesti. Lisäksi myös ajalliselta kehitykseltään tuoreemman, erilaisten kansalaisjärjestöjen, yritysten ja ei-valtiollisten toimijoiden välisen yhteistyön merkitystä painotetaan uusiin turvallisuusuhkiin vastaamisessa:

*”**Ulkoinen ja sisäinen turvallisuus kytkeytyvät yhä tiiviimmin yhteen. Useat laaja-alaisista turvallisuusuhkista ovat kytköksissä toisiinsa, vaikeasti ennustettavissa, monimuotoisia sekä varoitusajaltaan lyhyitä. Valtion eri toimijoiden avoin yhteistyö ja kumppanuudet kansalaisjärjestöjen, yritysten ja muiden ei-valtiollisten toimijoiden kanssa korostuvat edelleen sekä kansallisessa että kansainvälisessä yhteistyössä.**”* (mt. 81.)

Aineistosta tunnistettu ja muodostettu aladiskurssi korostaa edelleen valta-asemassa olevan laajan turvallisuuskäsityksen merkittävyyttä (mt. 9). Toisaalta se kuitenkin useassa yhteydessä nostaa vahvasti esille myös kokonaisvaltaisemman turvallisuuskäsitteen ja turvallisuuden ymmärtämisen merkityksen tulevaisuuden muuntuviin turvallisuusuhkiin vastaamisessa (mt. 61, 69, 104-105).

Selontekoaineiston varautumista käsittelevissä osa-alueissa viitataan toistuvasti kokonaismaanpuolustuksen keskeiseen merkitykseen varautumistoiminnan kehittämisessä (mt. 80, 129). Kokonaismaanpuolustuksen osalta painotetaan erityisesti sen eri turvallisuustoimijoita yhdistäviä ja yhteistoimintaa kehittäviä ominaisuuksia:

*”Kokonaismaanpuolustuksella tarkoitetaan kaikkia niitä **sotilaallisia ja siviilialojen toimia**, joilla turvataan Suomen valtiollinen itsenäisyys sekä kansalaisten elinmahdollisuudet ja turvallisuus ulkoista, valtioiden aiheuttamaa tai muuta uhkaa vastaan. Kokonaismaanpuolustuksen **yhteensovittamiseen kuuluvat julkisen sektorin eli valtioneuvoston, valtion viranomaisten ja kuntien sekä yksityisen sektorin toimenpiteiden ja kansalaisten vapaaehtoisen***

toiminnan yhteensovittaminen yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpitämiseksi kaikissa tilanteissa.” (mt. 82.)

Kokonaismaanpuolustuksen historiallista merkittävyyttä Suomen varautumiskulttuurille sekä sen keskeisyyttä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiselle korostetaan selontekoaineistossa toistuvasti. Kokonaismaanpuolustuksen kuvataan myös omalta osaltaan vahvistavan kansallista kriisinsietokykyä sekä tätä kautta vaikuttavan sekä suorasti että välillisesti yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseen:

”Suomella on hyvin toimiva varautumisen perinne, ja tämä niin sanottu kokonaismaanpuolustuksen malli on vuosikymmenten kuluessa muodostanut perustan yhteiskunnan eri toimijoiden yhteistoiminnan järjestelyille. Tämä toimintamalli on luonut perustan julkisen sektorin sekä yksityisen sektorin toimenpiteiden ja kansalaisten vapaaehtoisen varautumisen yhteensovittamiselle. Kokonaisuudesta on muodostunut varautumisemme yhteistoimintaan perustuva kriisivalmiuden verkosto.” (mt. 82.)

Kokonaismaanpuolustuksen merkittävyyttä korostavan ja keskeisyyttä vahvistavan argumentointitavan voidaan nähdä omaavan tiettyjä puolustusministeriön hallinnonalan ja Puolustusvoimien tehtäväkentän institutionaaliseen merkitys- ja resurssikamppailuun liittyviä tavoitteita. Tämä havainto kytkee tunnistetun merkityssysteemin vahvasti osaksi aiemmin tutkielmassa kuvattua eri turvallisuustoimijoiden välistä institutionaalista kamppailua niiden keskinäisistä turvallisuuskentän asemista, valtasuhteista sekä toiminnallisista painoarvoista. Kokonaismaanpuolustukseen perustuvan varautumisen aladiskurssin voidaan siis nähdä olevan vahvasti turvallistettu, erityisesti sen puolustushallinnon tavoitteita silmällä pitäen. Suomalaisessa viitekehyksessä myös turvallisuuden tuottamista koskeva eri hallinnonalojen ja turvallisuustoimijoiden välinen resurssi- ja määrärahakamppailu kytkeytyy osaksi kuvattua institutionaalista kamppailua.

Kuitenkin kokonaismaanpuolustuksen osalta korostetaan myös sen merkittävyyttä muulle yhteiskunnalle ja turvallisuustoimijoille sen avulla saavutettavan kasvavan verkottumisen, vahvistuvasta maanpuolustustahdosta kumpuavan kriisinkestävyiden sekä laajemman elintärkeiden toimintojen turvaamisen kautta:

”Kansallisella verkottumisella kehitetään erityisesti osaamista sekä kestäväää ja kokonaisvaltaista infrastruktuuria. Verkottuminen lisää yhteiskunnan kriisinkestävyyttä ja huoltovarmuutta. Tiivis yhteistoiminta muiden viranomaisten, elinkeinoelämän, kansalaisjärjestöjen ja yksittäisten kansalaisten kanssa lujittaa maanpuolustustahtoa.” (mt. 111.)

Kokonaisturvallisuuden mallin muodostamista aiemmasta julkaisuajankohdastaan johtuen vuoden 2009 selontekoaineistosta ei voitu tunnistaa suoraan

kokonaisturvallisuutta käsitteleviä ja sitä rakentavia turvallisuusdiskursseja. Kuitenkin selontekoaineistosta on tunnistettavissa osin kokonaisturvallisuuden piirteitä omaavia sekä esiintyvyydeltään toistuva merkityssysteemien osia: sekä kokonaisvaltaista turvallisuuden ymmärtämisen tarvetta että varautumiseen liittyvää kokonaisuun puolustuksen merkittävyyttä painotetaan selontekoaineistossa toistuvasti.

Merkityssysteemien osissa korostetaan sekä kansallisen että kansainvälisen laajenevan yhteistyön merkitystä tulevaisuuden moniulotteisten turvallisuussuhkien hallinnassa (mt. 75, 90, 109). Juuri turvallisuustoimijoiden syvennettävän yhteistyön ja -toiminnan puolesta argumentoinnin toistuvuus sekä sen diskurssiivinen vaihtoehtottomuus yhdistävät tunnistetut ja muodostetut merkityssysteemin osat selontekoaineiston hegemonia-asemaa tavoittelevaksi diskurssiksi.

”Turvallisuussuhkiin varautuminen ja vastaaminen edellyttävät Suomelta vahvaa kansainvälistä ja kansallista yhteistyötä, ennalta sovittuja yhteistyöjärjestelyjä eri viranomaisen, elinkeinoelämän ja kansalaisjärjestöjen kesken, sekä tehokasta toimeenpanoa yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian (YETT) ja sisäisen turvallisuuden ohjelman mukaisesti.” (mt. 74.)

”Viranomaiset, elinkeinoelämä ja kansalaisjärjestöt suunnittelevat yhdessä toimintansa erilaisten kriisien varalle. Näin jokaisen toimijan voimavarat saadaan nopeasti käyttöön kaikissa turvallisuustilanteissa. Kansainvälisen yhteistyön merkitys korostuu.” (mt. 81.)

Selontekoaineistosta tunnistetun ja muodostetun, sekä siinä hegemonia-asemaa tavoittelevan, laajenevan turvallisuuden yhteistyödiskurssin voidaan nähdä omaavan useita kokonaisturvallisuuden mallille ominaisia piirteitä. Edelleen tunnistettu yhteistyödiskurssi myös korostaa myöhemmän kokonaisturvallisuuden mallin keskeisiä toiminnallisia osa-alueita. Yksinkertaisimmillaan kyseinen havainto voidaan selittää kokonaisturvallisuuden mallia pohjustavien ja edeltävien asiakirjojen ketjuuntumisella: kokonaisturvallisuutta pohjustaneet vuoden 2010 Hallbergin komiteamietintö ja vuoden 2012 valtioneuvoston periaatepäätös perustuvat vahvasti nyt tarkasteltuun selontekoon ja siinä linjattuun kokonaisvaltaisen varautumisen selvitystarpeeseen (mt. 82).

6.2.2 Selontekoaineisto kokonaisturvallisuuden muodostamisaikana

Vuonna 2012 julkaistu turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko sijoittuu ajallisesti välittömästi kokonaisturvallisuuden mallin muodostamisajankohdan jälkeen. Ajallisesta

läheisyydestään johtuen myös tiivistetystä selontekoaineistosta voidaan olettaa löytyvän laajasti kokonaisturvallisuuteen sekä sen vakinaistamiseen tähtäävää tavoitehakuista argumentointia, merkityssysteemeiden osia sekä edelleen niiden yhdistelmänä muodostuvia turvallisuuskurssieja. Kokonaisturvallisuuden ohella tiivistetystä selontekoaineistosta voidaankin tunnistaa erityisesti yhteiskunnan kasvavasta digitalisaatiosta ja informaatioverkottumisesta johtuvien kyberturvallisuushkien sekä siihen vastaavan kyberturvallisuuden kasvavan merkityksen korostamiseen tähtäävää argumentointia (Valtioneuvoston kanslia 2012, 11-12, 22, 94).

Alkuperäisessä selonteossa kokonaisturvallisuutta käsitellään laaja-alaisesti. Myös laadullisen sisällönanalyysin keinoin tiivistetystä selontekoaineistosta voidaan tunnistaa useita esimerkkejä kokonaisturvallisuuden merkityksistä sekä sen vakinaistamiseen tähtäävästä tavoitehakuista argumentoinnista. Aineistosta voidaan vuoden 2009 selontekoaineiston tavoin paikallistaa kokonaisvaltaiseen turvallisuuden ymmärtämiseen (mt. 11-12) sekä kokonaisuunpuolustukseen nojaavan poikkialhallinnollisen varautumistoiminnan (mt. 13, 96, 107) diskurssien osia. Kuitenkin vuoden 2012 selonteossa ne kehystetään ja yhdistetään vahvasti osaksi aineistosta tunnistettavaa ja muodostettua *nousevaa kokonaisturvallisuuskurssia*:

”Tähän kokonaisturvallisuuden haasteeseen vastataan kehittämällä kokonaisvaltaista turvallisuusajattelua ja yhteistoimintaa. Se on välttämätöntä pyrittäessä takaamaan yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen jatkuvuus kaikissa olosuhteissa.” (mt. 11-12.)

”Sotilaallinen maanpuolustus on oleellinen osa yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta. Laaja-alaisiin turvallisuushkisiin varautuminen edellyttää puolustushallinnolta verkottumista yhteiskunnan ja elinkeinoelämän kanssa sekä tiivistä kansainvälistä yhteistoimintaa. Puolustusvoimien resurssieja käytetään myös muiden viranomaisten tukemiseen.” (mt. 13.)

Kokonaisturvallisuudesta muodostetaan selontekoaineistossa kuva uutena suomalaisen turvallisuusajattelun yleis- ja yläkäsitteenä. Kokonaisturvallisuuden merkittävyyden tarkoituksellista korostamista osana selontekoa kuvaa myös sen nimeäminen tietynlaiseksi uudeksi ratkaisuksi yhteiskunnan toiminnan turvaamisessa (mt. 7, 74, 89). Edelleen selontekoaineistossa kokonaisturvallisuudesta luodaan kuva myös uudenlaisena viitekehystenä maanpuolustuksen kehittämislle ja sen lähemmäs muuta yhteiskuntaa tuomiselle (mt. 13-14, 95-96). Vastaavasti kokonaisturvallisuuden kuvataan myös olevan uudenlainen malli turvallisuushkien ennaltaehkäisemisessä ja niihin varautumisessa sekä eri turvallisuustoimijoiden yhteen verkottumisessa.

”Kokonaisturvallisuuden kehittämiseksi ja resurssien käytön optimoimiseksi tarvitaan monialaisen osaamisen yhteensovittamista kaikilla hallinnon tasoilla. Yhteistoiminnassa muodostuva kokonaisvaltainen turvallisuusajattelu tukee myös ennaltaehkäisevien toimien ja kustannustehokkaiden ratkaisujen löytymistä.” (mt. 89-90.)

Nousevan kokonaisturvallisuuskurssin toteuttamalla kokonaisturvallisuuden toiminnallisten ulottuvuuksien moninaisuuden korostamisella voidaan nähdä pyrittävän toisaalta kokonaisturvallisuuden monipuolisesta hyödynnettävyydestä viestimiseen sekä toisaalta sen laaja-alaisella turvallisuustoimijakunnalla hyväksyttämiseen. Kuvatut pyrkimykset ovat vaihtoehtoisia tapoja kokonaisturvallisuuden vakioimiseen osaksi turvallisuustoimijoiden kenttää ja laajempaa turvallisuuspoliittista agendaa. Kokonaisturvallisuuden hyväksynnän ja sen aseman vahventamiseen tähtäävä poliittinen retoriikka on puolestaan yksi esimerkki eri turvallisuustoimijoiden toteuttamasta kokonaisturvallisuuden osaksi turvallisuuspolitiikkaa turvallisesta.

Selontekoaineiston perusteella sekä sotilaalliset-, ei-sotilaalliset- että siviiliyhteisön viranomaiset ja turvallisuustoimijat ovat kaikki omaksumassa kokonaisturvallisuuden aktiivisesti osaksi omaa toimintaansa ja turvallisuuteen kohdistuvaa ajatteluaan (mt. 13, 88-89, 96). Selonteossa tunnistettu nouseva kokonaisturvallisuuskurssi korostaa myös kokonaisturvallisuuden muodostamiseen ja kehittämiseen osallistuneen turvallisuustoimijakunnan monialaisuutta:

”Kokonaisturvallisuutta on kehitetty yhteistyössä viranomaisten, elinkeinoelämän ja järjestöjen kesken. Yhteistyön jatkuva kehittäminen on jatkossakin jokaisen turvallisuustoimijan tavoite. Kansalaisten saaminen mukaan turvallisuustyöhön ja väestön osaamisen kehittäminen on yhä tärkeämpää.” (mt. 88.)

Kokonaisturvallisuuden merkittävyyttä korostetaan kuvaamalla sen mukainen yhteiskunnan varautuminen viranomaisten, elinkeinoelämän sekä järjestöjen ja kansalaisten yhteistoimintana. Vastaavasti myös kansalaisten turvallisuustyöhön osallistaminen sekä väestön turvallisuuteen liittyvän osaamisen kehittäminen nostetaan kokonaisturvallisuudelle ominaisen ajattelun keskiöön. (mt. 88.) Kriisinsietokyvyn kehittämiseen tähdätään sekä järjestöjen että viranomaisten aktiivisella yhteistoiminnalla:

”Turvallisuusosaamisen kehittäminen on yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden kannalta tärkeää. Kansalaisten turvallisuusvalmiuksia on kehitettävä parantamalla tiedon saatavuutta ja ohjeistuksen laatua. Tässä järjestöillä on keskeinen rooli, jota viranomaisten on tuettava. Kansalaisten taitoja kehittämällä on pyrittävä samalla yhteisöllisyyden edistämiseen ja ehkäisemään syrjäytymistä.” (mt. 91.)

Kaikilla näillä toisaalta kokonaisturvallisuuden valmistelun laaja-alaisuutta sekä toisaalta sen yhdessä toteuttamista korostavilla tavoitehakuilla argumenteilla voidaan nähdä osaltaan pyrittävän vahventamaan kokonaisturvallisuuden legitimointia sekä yleistä hyväksyttävyyttä uutena osana yhteiskunnan varautumista ja turvallisuuspolitiikkaa. Vuoden 2012 selontekoaineistossa kokonaisturvallisuus pyritään vakiinnuttamaan, siis turvallistamaan, vahvasti osaksi valtiotason turvallisuuspolitiikan agenda.

6.2.3 Selontekoaineisto kokonaisturvallisuuden muodostamisen jälkeen

Vuosina 2016-2017 eriytettyinä julkaistut turvallisuuspoliittiset selonteon asettuvat kokonaisturvallisuuden muodostamiseen nähden pidemmälle aikajänteelle. Kuitenkin myös näissä selonteoissa käsitellään kokonaisturvallisuutta osana turvallisuuspolitiikkaa. Vastaavasti myös vuosien 2016-2017 tiivistetystä selontekoaineistosta voidaan tunnistaa kokonaisturvallisuuteen liittyvää tavoitehakuista argumentointia, merkityssysteemeiden osia sekä edelleen niiden yhdistelmänä muodostuvia turvallisuusdiskursseja.

Vakiintuneen kokonaisturvallisuudiskurssin ohella tiivistetystä selontekoaineistosta korostuu erityisesti sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden toisiinsa kietoutumista painottava (Valtioneuvoston kanslia 2016, 16, 21, 27-28; Sisäministeriö 2016, 5, 13, 17; Valtioneuvoston kanslia 2017, 15) aladiskurssi. Myös erilaisia hybridivaikuttamisen keinojen ja hybridiuhkien kasvavaa merkitystä (Valtioneuvoston kanslia 2016, 15, 22, 28; Sisäministeriö 2016, 18, 33, 40; Valtioneuvoston kanslia 2017, 16) korostava aladiskurssi nousee selontekoaineistosta vahvasti esille.

Vuoden 2016 ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon tiivistetyssä aineistossa kokonaisturvallisuutta käsiteltiin normalisoidun oloisesti. Selontekoaineiston kokonaisturvallisuuden ilmaukset ja lausumat kuvaavat siihen liittyvää sisältöä vakiintuneesti ja toteavasti. Kokonaisturvallisuutta ja sen turvallisuuspoliittista merkittävyyttä ei enää erikseen selontekoaineistossa perustella ja korosteta, vaan niihin liittyvät viittaukset ovat painotuksiltaan neutraaleja:

”Varautuminen toteutetaan yhteistyönä kokonaisturvallisuuden periaatteella.”
(Valtioneuvoston kanslia 2016, 32.)

Selontekoaineistossa kokonaisturvallisuuteen linkitetään sekä hybridivaikuttamisen (mt. 15, 22, 28) että kyberturvallisuuden (mt. 12, 16, 28) kaltaisia uudempia turvallisuuteen liittyviä osa-alueita. Kokonaisturvallisuus kuvataan selonteossa ikään kuin viitekehyksen

omaisena vakiintuneena rakenteena, jonka sisällä ja johon perustuen uudenlaisia turvallisuushkia käsitellään. Kokonaisturvallisuuden osaksi turvallisuuspolitiikkaa vakiinnuttamisen ja normalisoinnin voidaan tulkinta onnistuneen, kun siihen lähdetään yhdistämään ja sen pohjalta rakentamaan uudempia turvallisuuden teemoja:

*”Kokonaisturvallisuusajattelun mukaisesti Suomi vahvistaa kykyjä tunnistaa yhteiskuntaan laajasti kohdistuvaa **hybridi**vaikuttamista ja vahvistaa sen vaatimia suorituskykyjä ja **parantaa kyberturvallisuutta**.”* (mt. 28.)

Muodostetun kokonaisturvallisuuskurssin voidaan selonteon diskurssianalyttisen tarkastelun perusteella katsoa saavuttaneen ja myös ylläpitäneen diskursiivisen hegemonia-asemansa. Erityisesti selontekoaineiston kokonaisturvallisuuteen liittyvästä argumentoinnista tunnistettava yleinen kielellinen yksinkertaistuminen ja kokonaisturvallisuuden diskursiivinen luonnollisena ja itsestään selvänä esittäminen tukevat havaintoa kokonaisturvallisuuden turvallistamisen onnistumisesta.

Myös vuoden 2016 sisäisen turvallisuuden selonteosta tunnistettavasta diskurssista välittyy kokonaisturvallisuuden vakiintuminen sekä siihen liittyvien kielellisten merkitysten yksinkertaistuminen. Erityistä kokonaisturvallisuuden perustelua ja sen merkityksen korostamista ei selonteossa enää toteuteta, vaan kokonaisturvallisuus on normalisoitu osaksi selonteon turvallisuuspoliittista käsittelyä ja retoriikkaa. Kokonaisturvallisuudelle ominainen eri turvallisuustoimijoiden välinen syventynyt turvallisuusyhteistyö kuvataan yhteisen sisäisen turvallisuuden saavuttamiseen tähtäävänä normaalina toimintana. (Sisäministeriö 2016, 33, 52-53.)

Selonteon esipuhe toteaa tarkasteltavan kolmen turvallisuuspoliittisen selonteon muodostavan kokonaisturvallisuuden viitekehyksen kuluvalle hallituskaudelle. Kokonaisturvallisuus siis kuvataan luonnolliseksi osaksi kaikkia keskeisimpiä hallituskauden turvallisuuspoliittisia selontekoja. (mt. 6.) Hegemonia-aseman saavuttaneen kokonaisturvallisuuskurssin lisäksi myös sisäisen turvallisuuden selonteosta voidaan tunnistaa sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden kietoutumiseen (mt. 6, 13, 17) sekä nousevan hybridiulottuvuuden kasvavaan merkitykseen (mt. 18, 33, 40) liittyvää toistuvaa ja korostettua argumentointia.

*”Hybridiuhat ovat käytännön toiminnaksi konkretisoituessaan sellaisia **sisäisen turvallisuuden häiriötilanteita**, joiden torjunta edellyttää **kokonaisturvallisuuden kentässä usean viranomaisen yhteistyötä**.”* (mt. 33.)

Ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon tavoin myös sisäisen turvallisuuden selonteon tiivistetyssä aineistossa uudenlaiset hybridiuhkat liitetään osaksi kokonaisturvallisuutta.

Kokonaisturvallisuuden kenttään viittaaminen sekä siinä tapahtuvan viranomaisten välisen yhteistyön normaalina toteaminen puoltaa entisestään havaintoa kokonaisturvallisuuskurssin hegemonia-aseman saavuttamisesta ja sen onnistuneesta diskursiivisesta normalisoinnista. (mt. 33.) Myös kokonaisturvallisuudelle keskeistä eri turvallisuustoimijoiden välistä verkottuvan yhteistoiminnan syventämistä sekä yhteisiin tavoitteisiin sitoutumista korostetaan selontekoaineistossa toistuvasti (mt. 52).

”Viranomaistoiminnan kehittämisen ohella sisäisen turvallisuuden turvallisuushaasteisiin vastaaminen ja sisäisen turvallisuuden parantaminen edellyttää kaikkien hallinnonalojen sekä muiden toimijoiden yhteistyötä ja tiivistä vuorovaikutusta.” (mt. 53.)

Sisäinen turvallisuus kuvataan suomalaisen demokratian ja hyvinvointiyhteiskunnan kivijalkana. Sen parantamisen nähdään edellyttävän viranomaisten suorituskkyjen lisäksi laaja-alaista yhteistyötä kansainvälisen yhteisön, kansalaisjärjestöjen, yritysten ja muiden turvallisuustoimijoiden kesken. (mt. 5-6.) Sisäisen turvallisuuden edelleen kehittämiseen nähdään päästävän siis suoraan kokonaisturvallisuuden keskeisimpien pääperiaatteiden kautta. Myös sisäisen turvallisuuden viitekehysessä kokonaisturvallisuuden turvallistaminen näyttäytyy loppuun saatettuna ja onnistuneena.

Myös vuoden 2017 puolustuspoliittisessa selonteossa tunnistettava kokonaisturvallisuuskurssi näyttäytyy hegemonia-asemansa saavuttaneena ja sen ylläpitämisessä onnistuneena. Kokonaisturvallisuuskurssin ohella myös aiemmista hallituskauden selonteista paikallistetut sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden kietoutumiskurssi (Valtioneuvoston kanslia 2017, 15) sekä nouseva hybridiskurssi (mt. 16) voidaan tunnistaa puolustuspoliittisesta selonteosta.

”Ulkoinen ja sisäinen turvallisuus kytkeytyvät toisiinsa yhä selvemmin. Varautuminen toteutetaan kokonaisturvallisuuden toimintamallin mukaisesti sekä säädöspohjaa kehittämällä. Ulkoisia uhkia vastaan ylläpidettävä puolustuskyky on osa Suomen kokonaisturvallisuutta ja yksi yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista. Puolustuskyvyn ylläpitäminen edellyttää kiinteää yhteistoimintaa yhteiskunnan eri toimijoiden kesken.” (mt. 15.)

Puolustuselonteossa esiintyvä kokonaisturvallisuuskurssi näyttäytyy ristiriidattomana ja vakiintuneena. Ulkoisia uhkia vastaan ylläpidettävän puolustuskyvyn todetaan olevan osa Suomen kokonaisturvallisuutta (mt. 15) ja vastaavasti puolustuksellista varautumistoimintaa kerrotaan toteutettavan kokonaisturvallisuuden toimintamallin mukaisesti (mt. 18). Kokonaisturvallisuuden nähdään muodostavan toimiva perusta erilaisten muuntuvien turvallisuusuhkien hallinnalle:

”Kokonaisturvallisuuden toimintamalli muodostaa hyvän poikkihallinnollisen perustan laaja-alaisten turvallisuushkien hallintaan. Konfliktien luonteen monimutkaistumisesta aiheutuvat vaatimukset suomalaiselle kokonaisturvallisuuden toimintamallille sekä yhteiskunnan kriisinsietokyvylle tulee arvioida perusteellisesti yhteiskunnan turvallisuusstrategian päivittämisen yhteydessä.” (mt. 30.)

Puolustusselonteossa kokonaisturvallisuuden ilmauksiin ei kohdisteta erityistä kritiikkiä. Kokonaisturvallisuuden lausunnot eivät myöskään näyttäydy kompleksisina tai keskenään ristiriitaisina eikä niitä lähdetä erikseen haastamaan. Myös puolustusselonteosta tunnistettavissa oleva vakiintunut kokonaisturvallisuusdiskurssi näyttäytyy yksinkertaistettuna sekä laaja-alaisesti eri turvallisuustoimijoiden siitä saataviin etuihin vedoten osin jopa itseään vahvistavana. Aiempien selonteiden tavoin myös puolustusselonteossa kokonaisturvallisuus näyttäytyy vahvasti turvallisena osaksi selonteon turvallisuuspoliittista retoriikkaa ja agenda.

6.2.4 Selonteiden turvallisuusdiskurssit

Tutkimusaineistoon kohdistetun kaksivaiheisen analyysin osana toteutettu diskurssianalyysi tunnisti selontekoaineistosta kokonaisturvallisuuteen liittyviä tavoitehakuja argumentointitapoja, merkityssysteemeiden osia sekä edelleen niiden yhdistelmänä muodostuvia turvallisuusdiskursseja. Kokonaisturvallisuuteen liittyvien valtakäsitteiden lisäksi eri selontekokausien aineistoista kartoitettiin ja tunnistettiin myös nousevia aladiskursseja.

Paikallistettuja turvallisuusdiskursseja arvioimalla voidaan tunnistaa myös niissä eri selonteiden välillä tapahtuneita kehityksiä ja muutoksia. Diskurssianalyysin perusteella muodostetut turvallisuusdiskurssit keskeisine luonnehdintoineen ovat niiden tarkemman tarkastelun mahdollistamiseksi sekä niissä havaittavissa olevien muutos- ja kehityskulkujen tunnistamisen ja arvioinnin selkeyttämiseksi koostettu alla olevaan taulukkoon 3.

Taulukko 3: Turvallisuuspoliittisista selonteista tunnistetut turvallisuusdiskurssit.

Selontekojen turvallisuus-diskurssit	Valtadiskurssi	Valtadiskurssin luonnehdinta	Aladiskurssi	Aladiskurssin luonnehdinta
<i>Selontekoaineisto ennen kokonais-turvallisuutta</i>	Laajenevan turvallisuuden yhteistyö-diskurssi	Monipuolisuus Hajanaisuus Kehystämättömyys	Turvallisuuden kokonaisvaltaisuuden merkitysdiskurssi Kokonais-maanpuolustuksen ja poikkihallinnollisen varautumisen keskeisyysdiskurssi	Merkitystä korostava Keskeisyyttä vahvistava Historiaan vetoava Yhteistyötä korostava
<i>Selontekoaineisto kokonais-turvallisuuden muodostamisaikana</i>	Nouseva kokonais-turvallisuus-diskurssi	Yhdistävyys Kehystävyys Vahvistavuus Vakioivuus	Kyberturvallisuus-diskurssi	Merkitystä korostava Laajentumista painottava
<i>Selontekoaineisto kokonais-turvallisuuden muodostamisen jälkeen</i>	Vakiintunut kokonais-turvallisuus-diskurssi	Luonnollisuus Tavanomaisuus Vakiintuneisuus Toteavuus Yksinkertaisuus	Sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden kietoutumisdiskurssi Hybridihuka-diskurssi	Muutoksen nopeutta painottava Merkitystä korostava

Diskurssianalyysin perusteella selontekoaineistosta voidaan tunnistaa laaja-alaisesti kokonaisturvallisuutta ja siihen liittyvää turvallisuusajattelua tukevaa ja vakioivaa tavoitehakuista argumentointia. Aineistosta tunnistetun kokonaisturvallisuusdiskurssin voidaan nähdä myös saavuttavan ja vakioivan hegemonisen diskurssin asemansa. Tiivistetystä selontekoaineistosta tunnistettujen ja muodostettujen turvallisuusdiskurssien tarkempi tulkinta tutkielman toiseen alatutkimuskysymykseen vastaamiseksi toteutetaan tutkielman alaluvussa 7.2.

7. KOKONAISTURVALLISUUS TURVALLISUUSPOLITIIKAN JA TURVALLISUUSKÄSITYKSEN LAAJENTAJANA?

Luvussa muodostetaan synteesi toteutetun tutkimusaineiston analyysin tulosten sekä tutkielman teoreettisen viitekehyksen teorioiden yhdistelmänä. Synteesissä toteutettavan analyysin ja teorioiden yhdistelmän tulkinnan perusteella vastataan tutkielman pää- ja alatutkimuskysymyksiin. Osana toteutettavaa synteesiä kokonaisturvallisuus kategorisoidaan tutkielman luvussa kaksi muodostetun turvallisuuskäsitysten vertailumallin mukaisesti. Luku päättyy tutkielman analyysi- ja synteesivaiheita tarkastelemaan ja yhdistelevään yhteenvetoon.

7.1 Kokonaisturvallisuus osana turvallisuuspolitiikkaa?

Analysoiduista turvallisuuspoliittisista selonteista tunnistettiin mittavasti kokonaisturvallisuuden yleis- ja osateemoja koskevia ilmauksia ja lausumia. Lähes kaikista selonteista paikallistettiin myös suoria kokonaisturvallisuutta käsitteleviä sanontoja. Kokonaisturvallisuutta koskevien viittausten voitiin nähdä noudattelevan diskurssianalyysissa tunnistettua ajallista vaihtelua: Vuoden 2009 selonteossa kokonaisturvallisuutteen ei viitattu suoraan, vuoden 2012 selonteossa kokonaisturvallisuutta käsiteltiin laaja-alaisesti ja monipuolisesti sekä vuosien 2016-2017 selonteissa viittaukset kokonaisturvallisuuteen olivat sekä määrällisesti vähäisempiä että laadullisesti vakiintuneempia. Myös kartoitetut kokonaisturvallisuuden yleis- ja osateemojen ilmentymät noudattivat kuvattua ajallista vaihtelua ja kehitystä.

Pääasiallisesti aikaisemmasta julkaisuajankohdastaan johtuen vuoden 2009 selonteosta ei paikallistettu suoraan kokonaisturvallisuutta käsitteleviä ilmaisuja. Kuitenkin selontekoaineistossa käsitellään toistuvasti kokonaisturvallisuuteen liittyviä ja siihen yhdistettävissä olevia osa-alueita, kuten laajaan turvallisuuskäsitykseen perustuvaa turvallisuusajattelua (Valtioneuvoston kanslia 2009, 9, 65, 81), kokonaisuunpuolustusta (mt. 82, 104-105, 129), poikkihallinnollista varautumistoimintaa ja siihen liittyvää

kansallista huoltovarmuutta (mt. 60, 84). Myös tutkielmassa määritettyjä kokonaisturvallisuuden yleis- ja osateemojen ilmentymiä on tunnistettavissa vuoden 2009 selontekoaineistosta kattavasti.

Vaikka kokonaisturvallisuutta tai sen suoria ilmentymiä ei vuoden 2009 selonteosta pystytty paikallistamaan, esiintyivät sen kaikki keskeisimmät osa-alueet ja teemat toistuvasti läpi selontekoaineiston. Ehkä juuri määritettyjen kokonaisturvallisuuden osa-alueiden selonteossa esiintymisen hajanaisuutta ja rikkonaisuutta sekä niiden toisiinsa sidosteisuuden vähäisyyttä voidaan pitää yhtenä syynä selonteon linjaamalle tarpeelle yhteiskunnan varautumiseen liittyvän kokonaisvaltaisen selvityksen toteuttamiseksi. (Valtioneuvoston kanslia 2009, 82).

Vuoden 2012 selonteossa kokonaisturvallisuutta käsitellään laaja-alaisesti. Kokonaisturvallisuus kuvataan ja kehystetään eräänlaiseksi uudeksi kotimaisen turvallisuuden yleis- ja kattokäsitteeksi, joka linkittää toisiinsa aiemmassa selonteossa erillään käsitellyt kokonaisuudet: Nyt sekä turvallisuusympäristöstä nousevia ulkoisen turvallisuuden uhkia (Valtioneuvoston kanslia 2012, 7, 89) että sisäisen turvallisuuden haasteita (mt. 11-12) kuvataan osana kokonaisturvallisuutta. Myös ensisijaisesti ulkoihin sotilaallisiin uhkiiin vastaavaa puolustuspolitiikkaa ja sotilaallista maanpuolustusta (mt. 96) käsitellään selonteossa kokonaisturvallisuuden viitekehyksessä.

Myös vuosien 2016-2017 selonteista paikallistettiin kokonaisturvallisuuteen sekä sen yleis- ja osateemoihin liittyvä sanontoja. Verratessa vuoden 2012 selontekoon, voidaan keskeisimpänä erona pitää selontekojen eriyttämistä erillisiksi ulko- ja turvallisuuspoliittiseksi selonteoksi, sisäisen turvallisuuden selonteoksi sekä puolustuselonteoksi. Toteutettu selontekojen eriyttäminen johtaa myös muutoksiin kokonaisturvallisuuden sekä sen yleis- ja osateemojen käsittelyssä: kokonaisturvallisuutta ja sen teemoja käsitellään vuosien 2016-2017 selonteissa sekä määrältään vähäisemmin että laadultaan yleismaailmallisemmin.

Syynä havainnolle voisi olla esimerkiksi kokonaisturvallisuuden vakinaistamisen toteutuminen: ehkä kokonaisturvallisuuden käsitteellinen vakinaistaminen ja sen osaksi turvallisuuspolitiikkaa turvallistaminen koettiin siinä määrin onnistuneeksi vuoden 2012 selonteossa, että sitä ei enää erikseen vuoden 2016-2017 selontekoaineistossa tarvinnut vastaavalla tavalla perustella ja pohjustaa. Vastaavasti syynä voisi olla myös pelkkä sisällöllisestä eriyttämisestä johtunut selontekojen vahvemmin yleistasolle siirtyminen: kun selonteot eriytettiin selkeämmin eri hallinnonalojen vastuualueisiin, ei niiden

tarkastelussa ollut enää mahdollisuutta samankaltaisella sisällölliselle toistolle ja yksityiskohtaiselle tarkastelulle.

Suppeammasta ja yleistasoisemmasta esiintymisestään huolimatta suoria kokonaisturvallisuuden lausumia paikallistettiin myös kaikista vuosien 2016-2017 selonteista. Ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa kokonaisturvallisuuteen viitataan uudenlaisten hybridiuhkien ymmärtämis- ja kyberuhkien tunnistamiskeinona. (Valtioneuvoston kanslia 2016, 28). Lisäksi kokonaisturvallisuutta käsitellään selonteossa yleistä varautumistoimintaa ohjaavana toiminnallisena periaatteena (mt. 32).

Sisäisen turvallisuuden selonteossa kokonaisturvallisuus nähdään ensisijaisesti sisäisen turvallisuuden turvallisuustoimijoiden yhteistyötä ja -toimintaa edistävänä ja siihen liittyvää sitoutumista vahvistavana viitekehyksenä. Sisäisen turvallisuuden selonteon esipuhe myös toteaa suoraan ja yksiselitteisesti kaikkien kolmen tarkastellun selonteon muodostavan yhdessä kokonaisturvallisuuden keskeisen viitekehyksen hallituskaudelle. (Sisäministeriö 2016, 6.) Myös sisäisen turvallisuuden selonteko korostaa kokonaisturvallisuuden merkitystä erilaisten sisäisen turvallisuuden häiriötilanteita aiheuttavien uudenlaisten hybridiuhkien torjunnassa (mt. 33).

Puolustusselonteossa kokonaisturvallisuutta kuvataan vastauksena ulkoisen ja sisäisen turvallisuuden yhteen kietoutumisesta aiheutuviin muuntuviin turvallisuusuhkiin (Valtioneuvoston kanslia 2017, 15). Selonteko korostaa kokonaisturvallisuuden muodostaman poikkihallinnollisen toimintamallin merkitystä laaja-alaisen turvallisuusuhkien hallinnassa (mt. 30). Kokonaisturvallisuuden turvallisuustoimijoita yhteen tuovia ominaisuuksia tuodaan selonteossa vahvasti esille (mt. 15, 18).

Keskeiseen turvallisuuspoliittisen selontekoaineistoon kohdistetun laadullisen sisällönanalyysin perusteella kokonaisturvallisuuden voidaan nähdä olevan vakiintunut osaksi suomalaista turvallisuuspolitiikkaa. Kaikista tarkastelluista turvallisuuspoliittisista selonteista voitiin paikallistaa kokonaisturvallisuuteen liittyviä osa-alueita ja teemoja. Lisäksi vuosien 2012 sekä 2016 ja 2017 selonteista tunnistettiin myös useita suoria viittauksia kokonaisturvallisuuteen ja sen turvallisuuspolitiikkaan tuomiin vaikutuksiin.

Sisällöllisesti vuoden 2012 selonteko yhdistää vielä vuoden 2009 selonteossa erillään esitellyt turvallisuuden osa-alueet ja teemat kokonaisturvallisuuden yleiskäsitteen alle. Edelleen vuosien 2016-2017 selonteissa kokonaisturvallisuus näyttäytyy kasvavaan sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden yhteen kietoutumiseen vastaavana, uusia hybridi- ja

kyberturvallisuushkia tunnistavana ja torjuvana sekä erilaisia turvallisuustoimijoita yhdistävänä kotimaisen turvallisuusajattelun ja yhteistoiminnan viitekehyksenä.

Suomen turvallisuuspoliittinen linja muodostetaan ja kuvataan kerran hallituskaudessa valmisteltavan turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon perusteella. Aiemmin yhtenä laaja-alaisena ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikkaa käsittelevänä asiakirjana julkaistu selonteko eriytettiin vuosina 2016-2017 erillisiksi korkean tason ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, sisäistä turvallisuutta ja sen turvallisuustoimijakenttää sekä sotilaallista maanpuolustusta ja puolustuspolitiikkaa käsitteleviksi kokonaisuuksikseen.

Toteutetun analyysin ja synteessin perusteella keskeisin tunnistettu kokonaisturvallisuuden Suomen turvallisuuspoliittiseen linjaan tuoma vaikutus voidaan kuvata turvallisuuden saavuttamiseen sekä turvallisuushkien hallintaan liittyvänä eri turvallisuustoimijoiden kehitettävän yhteistyön ja vahvennettavan yhteistoiminnan korostamisena. Edelleen kokonaisturvallisuuteen pohjaava turvallisuusajattelu korostaa myös tavallisten kansalaisten turvallisuusosaamien ja -taitojen vahvistamisen merkitystä yhteiskunnan kriisinsietokyvyn vahvistamisessa ja sen toimivuuden takaamisessa.

Kokonaisturvallisuuden sekä siihen liittyvän turvallisuuden ymmärtämisen ajattelutavan voidaan nähdä entisestään tehostaneen kotimaisen turvallisuuden toimijakentän sekä horisontaalista laajenemista että verikaalista syventymistä. Jatkuvan laajanemisen ja syventymisen lisäksi, sekä ehkä osin myös niiden aikaan saamien negatiivisten vaikutusten vähentämiseksi, kokonaisturvallisuus korostaakin turvallisuuteen liittyvän kasvavan turvallisuustoimijoiden verkostoitumisen ja verkottumisen merkitystä kohdattaviin nykyhetken sekä tulevaisuuden turvallisuushkiin vastaamisessa.

7.2 Kokonaisturvallisuus muodostuvana turvallisuuskäsityksenä?

Tutkimusaineistoon kohdistetun kaksivaiheisen analyysin osana toteutettu diskurssianalyysi tunnisti selontekoaineistosta kokonaisturvallisuuteen liittyviä tavoitehakuksia argumentointitapoja, merkityssysteemeiden osia sekä edelleen niiden yhdistelmänä muodostuvia turvallisuuskäsitteitä. Vuoden 2009 selontekoaineistosta tunnistettu ja muodostettu *laajenevan turvallisuuden yhteistyödiskurssi* sisältää diskursiivisen hegemonia-aseman tavoitteluun tähtäävää argumentointia. Kuitenkin osa-

alueidensa sisällöllisestä monipuolisuudesta sekä niiden yhtymäkohtien toistaisesta vähäisyydestä johtuen se jää diskursiivisen yhtenäisyytensä osalta osin hajanaiseksi.

Vuoden 2012 selontekoaineistossa kyseinen hegemonia-asemaltaan kehittyvä diskurssi yhdistetään ja kehystetään samaan aikaan muodostettuun kokonaisturvallisuuden malliin. Selontekoaineiston osalta tätä merkityssysteemiä voidaan kuvata *nousevaksi kokonaisturvallisuusdiskurssiksi*. Tavoitehakuisen argumentoinnin osalta kehittyneessä kokonaisturvallisuusdiskurssissa korostetaan toisaalta kokonaisturvallisuuden mallin monialaista ja poikkihallinnollista valmistelua sekä sen käyttöön ottamisen useita turvallisuustoimijoiden hyödyntäviä ja yhdistäviä ominaisuuksia. Yleisesti vuoden 2012 selontekoaineiston kokonaisturvallisuusdiskurssin voidaan nähdä tähdänneen toisaalta sekä kokonaisturvallisuuden uutena mallina legitimointiin ja vakiinnuttamiseen että toisaalta sen aiemman turvallisuuden yhteistyödiskurssin kanssa yhdistämiseen. Selontekoaineiston *nousevan kokonaisturvallisuusdiskurssin* voidaan nähdä pyrkivän vahvasti kokonaisturvallisuuden osaksi turvallisuustoimijakenttää vakiinnuttamiseen sekä sen osaksi turvallisuuspolitiikkaa turvallistamiseen.

Vuoden 2012 selontekoaineistosta tunnistettiin mittavasti uuden kokonaisturvallisuusdiskurssin hegemonia-aseman tavoitteluun, saavuttamiseen ja vahvistamiseen tähtäävää argumentointia. Mielenkiintoisena havaintona voidaan nostaa esille kyseisen tavoitehakuisen argumentointitavan toistuvuus sekä selonteon toimintaympäristöä, turvallisuuspolitiikkaa että puolustuspolitiikkaa käsittelevissä osa-alueissa; siis usean eri hallinnonalan valmisteluvastuulla olevissa selonteon osissa. Usean turvallisuuspolitiikan ydintoimijan voidaan siis nähdä omaksuneen kokonaisturvallisuuden verrattain samanaikaisesti osaksi omaa poliittista retoriikkaansa.

Myös vuosien 2016-2017 selontekoaineistosta tunnistettiin kokonaisturvallisuuteen liittyvää tavoitehakuista argumentointia, merkityssysteemien osia sekä edelleen yhdistelmänä niistä muodostuva *vakiintunut kokonaisturvallisuusdiskurssi*. Aiempiin selontekoihin verrattuna kokonaisturvallisuuden mallia sekä siihen liittyvää turvallisuusajattelua käsitellään vuosien 2016-2017 selonteissa enemmän normalisoidulla ja vakiintuneella tavalla. Kokonaisturvallisuuden pohjalta aletaan muodostamaan sekä siihen liittämään myös uusia turvallisuusajattelun kokonaisuuksia: sekä hybridivaikuttamisen että kyberturvallisuuden kaltaiset uudehkot turvallisuuden osa-alueet liitetään ja linkitetään osaksi selontekojen kokonaisturvallisuusajattelua.

Kuvattuja esimerkkejä voidaan pitää osoituksena kokonaisturvallisuuskäsitteen hegemonia-aseman saavuttamisesta ja ylläpitämisestä sekä edelleen siihen liittyvästä tavoitehakuiseen argumentoinnin yksinkertaistumisesta: Vuosien 2016-2017 selontekoaineisto kuvaa kokonaisturvallisuuden sekä siihen liittyvän ajattelutavan luonnollisena ja normaalina osana Suomen turvallisuuspolitiikkaa. Kokonaisturvallisuuden kentässä tapahtuva perinteisten turvallisuusviranomaisten tehostuva yhteistyö kuvataan tavanomaisena yhteistoimintana. Myös osaksi turvallisuustoimintaa liittyvä kansalaisjärjestöjen, lähiyhteisöjen sekä elinkeinoelämän ja lukuisten muiden toimijoiden kasvava osallistuminen kuvataan selonteissa normalisoituna. Kokonaisturvallisuus sekä siihen liittyvä diskursiivinen argumentointi näyttäytyy tuoreimmassa selontekoaineistossa vakioituneena, ei-poikkeavana sekä eri turvallisuustoimijoiden laajasti hyväksymänä. Kuvatut vuosien 2016-2017 selontekoaineistosta tehdyt havainnot toimivat esimerkkeinä kokonaisturvallisuuden osaksi turvallisuuspolitiikkaa turvallistamisen onnistumisesta.

Ajallisesti kolmivaiheiseen selontekoaineistoon toteutetun diskurssianalyysin perusteella tunnistettu ja muodostettu kokonaisturvallisuuskäsitteellinen on saavuttanut, ja toistaiseksi myös ylläpitänyt, diskursiivisen hegemonia-asemansa. Myös laajemmassa yhteiskunnallisessa ja poliittisessa keskustelussa kokonaisturvallisuus on vakiintunut osaksi Suomen sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden yhteen kietoutuvia ulottuvuuksia. Kokonaisturvallisuuden mallin voidaan aiemmin toteutetun laadullisen sisällönanalyysin perusteella todeta vakiintuneen myös osaksi Suomen turvallisuuspolitiikkaa. Sekä laadullisen sisällönanalyysin että diskurssianalyysin perusteella kokonaisturvallisuuden voidaan nähdä olevan onnistuneesti turvallistettu osaksi Suomen turvallisuuspoliittista linjaa. Diskurssianalyysin perusteella ei kuitenkaan pystytty yksiselitteisesti todentamaan ja osoittamaan kokonaisturvallisuuden turvallisuuskäsitykseksi tai edelleen vallitsevaksi turvallisuusparadigmaksi kehittymistä.

Kokonaisturvallisuudesta sekä siihen liittyvästä turvallisuusajattelusta on kuitenkin tunnistettavissa tutkielman toisessa luvussa kuvattuja turvallisuuskäsitykselle ominaisia piirteitä ja osa-alueita. Tutkielmassa toteutetun taustoituksen, kaksivaiheisen analyysin sekä muodostetun synteessin perusteella kokonaisturvallisuus voidaan myös kategorisoida muita tutkielmassa esiteltyjä turvallisuuskäsityksiä vastaavalla tavalla. Kokonaisturvallisuuden ominaisuudet ja erityispiirteet turvallisuuskäsityksen näkökulmasta tarkasteltuna on esitelty alla olevassa kokonaisturvallisuuden osalta täydennetyssä taulukossa 4.

Taulukko 4: Kokonaisturvallisuus muodostuvana turvallisuuskäsityksenä Limn    (2009) sek  Williams ja McDonald (2018) erittelyj  yhdistellen.

TURVALLISUUSKÄSITYS	<i>Kapea turvallisuus</i>	<i>Laaja turvallisuus</i>	<i>Inhimillinen turvallisuus</i>	<i>Yhteiskunnallinen turvallisuus</i>	Kokonaisturvallisuus
<i>TURVALLISUUS</i> ”Mitä turvallisuus on?” ”Mikä on turvallisuuden tavoite?”	<i>Valtion selviytyminen kansainvälisessä anarkiassa</i>	<i>Sekoreiden eri kohteiden selviytyminen ja turvaaminen</i>	<i>Yksilöiden turvallisuus jokapäiväisessä elämässä</i>	<i>Yhteiskunnan ja/tai sen ryhmittymien identiteetin pysyvyyt� ja turvallisuus</i>	Valtion, yhteiskunnan ja kansalaisten yhteinen turvallisuus
<i>KOHDE</i> ”Mikä turvataan?” ”Kenen turvallisuus on kyseessä ja tavoittelun kohteena?”	<i>Valtio Suvereniteetti</i>	<i>Valtio, yhteiskunta tai ideologia Kansantalous ja hyvinvointi Kollektiivinen identiteetti Biosf�arin monimuotoisuus</i>	<i>Ihmiset ja yksilöt</i>	<i>Yhteiskunta Yhteisö Kollektiivinen identiteetti Me-henki</i>	Valtion itsenäisyys Yhteiskunnan elintärkeät toiminnot Kansalaisten turvallisuus ja hyvinvointi
<i>ESTEET</i> ”Miltä turvataan?” ”Mitkä luetaan turvallisuushaasteiksi ja -uhkiksi?”	<i>Sota ja konflikti Valtiolliset ja aseelliset uhkat Vallankumous Ydinaseiden leviäminen</i>	<i>Sotilaalliset uhkat Poliittiset uhkat Taloudelliset uhkat Yhteiskunnalliset uhkat Ympäristölliset uhkat</i>	<i>Taloudelliset ja poliittiset uhkat Ravitsemukselliset ja terveydelliset uhkat Ympäristölliset uhkat Yksilölliset ja yhteisölliset uhkat</i>	<i>Identiteetin kyseenalaistaminen ja heikentäminen Siirtolaisuus, syrjintä ja nationalismi Horisontaalinen ja vertikaalinen kilpailu</i>	Dynaamiset, muuntuvat ja yhteen kietoutuvat uhkat Informaatiovaikuttaminen Kyberuhkat Hybridiuhkat
<i>KEINOT</i> ”Miten turvataan?” ”Kuinka turvallisuus voidaan saavuttaa?”	<i>Omat asevoimat Diplomatia Voimatasapaino</i>	<i>Sektoreittain vaihtelevat toimintatavat ja keinot</i>	<i>Vapautuminen pelosta Vapautuminen puutteesta</i>	<i>Identiteetin syventäminen Yhteisön voimaannuttaminen Kulttuurin vahvistaminen</i>	Kriisinsietokyvyn vahvistaminen Turvallisuustoimijoiden verkostoituminen ja verkottuminen Kansalaisten turvallisuusosaamisen vahventaminen ja kehittäminen
<i>TOIMIJAT</i> ”Kuka/mikä turvaa?” ”Kuka tekee ja tuottaa turvallisuutta?”	<i>Valtiot Asevoimat</i>	<i>Sektoreittain horisontaalisesti ja vertikaalisesti vaihtelevat Yksilötasolta järjestelmätasolle</i>	<i>KV-instituutiot Ei-valtiolliset organisaatiot Järjestöt Valtiot</i>	<i>Yhteisöt ja niiden johtohahmot Järjestöt ja edustajistot Kulttuurieliitti ja akateemikot T�itelij�t, kirjailij�t ja runoilij�t</i>	Viranomaiset Elinkeinoelämä ja järjestöt Kansalaiset Muu kokonaisturvallisuuden verkosto

Turvallisuuskäsityksenä kokonaisturvallisuus määrittäisi turvallisuuden valtion, yhteiskunnan ja kansalaisten yhteiseksi turvallisuudeksi. Kokonaisturvallisuuden näkemys turvallisuudesta ja sen tavoitteesta ei siis liittyisi vain yhteen analyysitasoon, vaan turvallisuutta ymmärrettäisiin ja tarkasteltaisiin kokonaisvaltaisesti. Myös turvallisuuden kohde jäsenyisi kokonaisturvallisuudessa aiempia turvallisuuskäsityksiä moniulotteisemmin: kokonaisturvallisuuden viitekehyksessä niin valtion itsenäisyyden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen kuin myös kansalaisten arjen turvallisuus ja hyvinvointi asettuisivat turvallisuuden tavoittelun kohteiksi.

Kokonaisturvallisuuden turvallisuuskäsityksessä myös turvallisuushkat olisivat aiempaa kompleksisempia. Yleisesti kokonaisturvallisuuden uhkia hallitsisi dynaamisuus ja muuntuvuus sekä turvallisuushkien eri ulottuvuuksien kasvava yhteen kietoutuminen. Erilaisia informaatiovaikuttamisen keinoja sekä merkitykseltään nousevia kyber- ja hybridiuhkia voitaisiin pitää esimerkkinä kokonaisturvallisuutta haastavista turvallisuushkista.

Moniulotteisten turvallisuushkien hallinta ja niihin vastaaminen vaatisi myös monipuolista keinovalikoimaa. Kokonaisturvallisuuden viitekehyksessä yhteiskunnan kriisinsietokyvyn vahvistaminen, turvallisuustoimijoiden kasvava verkostoituminen ja verkottuminen sekä kansalaisten turvallisuusosaamisen edelleen vahventaminen ja kehittäminen olisivat keinoja turvallisuushkiin vastaamiseksi.

Kokonaisturvallisuuden viitekehyksessä myös turvallisuuden toimijakunta laajenisi nykytilanteestaan: turvallisuutta tuotettaisiin entistä useamman turvallisuustoimijan toimesta ja keinoin. Viranomaisten lisäksi elinkeinoelämän ja järjestöjen vahvistuva rooli korostuisi turvallisuuden tuottamisessa. Myös tavallisten kansalaisten sekä muun kokonaisturvallisuuden verkoston merkitys turvallisuustoimijoina olisi kasvava.

7.3 Yhteenveto ja tulkinta analyysista ja synteesisistä

Laadullisen sisällönanalyysin perusteella kokonaisturvallisuus on vakiintunut osaksi Suomen turvallisuuspolitiikkaa. Tarkastelun kohteena olleesta selontekoaineistosta voitiin myös tunnistaa kokonaisturvallisuuden turvallisuuspolitiikkaan aikaansaamia painotuksia ja vaikutuksia. Osana turvallisuuspolitiikkaa kokonaisturvallisuuden voidaan nähdä korostavan eri turvallisuustoimijoiden vahvennettavan yhteistyön merkitystä tulevaisuuden muuntuviin ja yhteen kietoutuviin turvallisuushkiin vastaamisessa.

Perinteisten viranomaistoimijoiden lisäksi elinkeinoelämän ja järjestöjen, lähiyhteisöjen sekä muun kokonaisturvallisuuden verkoston merkitystä turvallisuuden tuottamisessa korostetaan aiempaa vahvemmin. Myös yksittäisten kansalaisten turvallisuusosaamisen vahvistaminen ja kehittäminen nähdään keskeisenä osana yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamista sekä kansallisen kriisinsietokyvyn vahvistamista. Verkostoitumisen ja verkottumisen kasvava merkitys korostuu sekä horisontaalisesti laajenevassa että vertikaalisesti syventyvässä turvallisuustoimijoiden kentässä.

Sosiaalisen konstruktionismin perusajatuksen mukaisesti kokonaisturvallisuus voidaan ymmärtää konstruktiona, joka muodostuu erilaisten materiaalien tekijöiden, ideationaalisten merkitysten sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen yhdistelmänä. Kokonaisturvallisuus ei siis ole vain staattinen malli varautumistoiminnan toteuttamiseksi tai turvallisuuden tavoittelemiseksi, vaan se kehittyy ja 'elää' siihen liittyvien merkitysten ja käsitysten omien muutosprosessien sekä laajemman yhteiskunnallisen kehityksen yhteydessä. Näin ollen myöskään kokonaisturvallisuuden turvallisuuspolitiikkaan aiheuttamat vaikutukset eivät ole selkeästi ja yksiselitteisesti rajattavissa, vaan niitä täytyy tarkastella aina kulloinkin vaikuttaneen laajemman yhteiskunnallisen viitekehyksen ja poliittisen kontekstin kautta.

Diskurssianalyysin perusteella selontekoaineistosta voitiin tunnistaa laaja-alaisesti kokonaisturvallisuutta tukevaa ja kehystävää tavoitehakuista argumentointia. Myös aineistosta tunnistetun kokonaisturvallisuuden merkitystä korostavan ja sitä osaksi turvallisuuspolitiikkaa vakioivan kokonaisturvallisuusdiskurssin nähtiin saavuttavan ja vakiinnuttavan hegemonisen diskurssin asemansa. Kokonaisturvallisuuteen liittyen voitiin tunnistaa diskursiivinen ketju kokonaisturvallisuutta koskevaa diskurssia taustoittavasta ja muodostavasta, diskurssin asemaa vahvistavasta sekä lopulta hegemonia-asemansa saavuttanutta diskurssia vakiinnuttavasta argumentoinnista.

Kokonaisturvallisuusdiskurssien osalta tunnistettiin sosiaaliselle konstruktionismille ominainen havainto eri turvallisuusammattilaisten ja -instituutioiden keskenään käymästä identiteettikamppailusta. Tämä toimijoiden keskenään käymä merkityskamppailu tähtää erilaisten toimintaresurssien ja määrärahojen turvaamisen lisäksi niiden 'oman' turvallisuuden määrittelemiseen sekä sen aseman vahvistamiseen. Sama havainto voidaan johtaa myös turvallistamisteorian kautta toteutetusta tarkastelusta.

Turvallistamisteorian Pariisin koulukunnan näkökulmasta turvallistaminen ymmärretään eri turvallisuustoimijoiden jokapäiväisenä toimintana. Pariisin koulukunta mieltää

turvallistamisen eräänlaisena jatkuvana turvallisuustoimijoiden keskinäisen institutionaalisen kamppailun tuloksena. Esimerkiksi Bigon (2013, 114-130) mukaan eri turvallisuustoimijoiden asemoituminen muodostamassaan turvallisuuskentässä määräytyy niiden välisten suhteiden keskinäisriippuvuuksien sekä niiden ajamien turvallisuusdiskurssien hegemonia-asemien välisen vuorovaikutuksen perusteella.

Kokonaisturvallisuus voidaan nähdä selonteissa vahvasti turvallistetuksi. Tyypiltään kokonaisturvallisuuden turvallistaminen noudattelee enemmän Pariisin kuin Kööpenhaminan koulukunnan esimerkkiä turvallistamisesta. Kokonaisturvallisuuden osalta voidaan kuitenkin tunnistaa poikkeama normaaliin Pariisin koulukunnan turvallistamiseen verrattuna: Yksikään kokonaisturvallisuuden turvallistamiseen osallistuneista toimijoista ei ole ominut kokonaisturvallisuutta selkeästi vain itselleen, omien tavoitteidensa ajamiseen soveltuvaksi turvallisuusajattelun konstruktioksi. Jopa lähes päinvastaisesti, kaikki turvallisuustoimijat korostivat enemmänkin kokonaisturvallisuuden yhteistä muodostamis- ja hyödyntämispotentiaalia sekä sen eri turvallisuustoimijoita yhteen tuovia ja hyödyttäviä etuja.

Selkeimmin havainto voidaan osoittaa vuosien 2016-2017 selontekoaineiston tarkastelun yhteydessä. Kyseisellä hallituskaudella aiemmin yhtenäinen ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko eriytettiin kolmeksi erilliseksi selonteoksi. Myös painotukset ja vastuut eri selontekojen laadintaan osallistumisesta jakautuivat aiempaa selvemmin eri hallinnonaloille: Ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko painottui ulkoministeriölle, sisäisen turvallisuuden selonteko sisäministeriölle sekä puolustuselonteko puolustusministeriön hallinnonalalle. Kuitenkin kaikissa eriytetyissä selonteissa kokonaisturvallisuus kuvattiin ja ymmärrettiin eri turvallisuustoimijoita yhteen tuovana sekä niille kaikille etuja ja hyötyjä tuottavana toiminnallisena mallina.

Samanaikaisesti hallinnonaloittain jäsenyvät turvallisuustoimijat pyrkivät kuitenkin määrittämään kokonaisturvallisuuden ja sen merkityksen omaan toimintansa viitekehykseen soveltuvalla tavalla. Selkeimmin kyseinen havainto voitiin tunnistaa juuri vuosien 2016-2017 selontekoaineistossa, jossa eriytettyjen selontekojen päälaadintavastuussa olevat eri hallinnonalat pyrkivät kukin määrittelemään ja kuvaamaan kokonaisturvallisuuden oman hallinnonalansa toimintaympäristöön parhaiten soveltuvalla ja sitä hyödyttävällä tavalla. Tämän voidaan nähdä entisestään edesauttavan kokonaisturvallisuuden käsitteellistä hämärtymistä ja epäselvyyttä, kun jokainen hallinnonala ja turvallisuustoimija vie kokonaisturvallisuutta kohti omaa erityistä turvallisuuden ymmärtämis- ja tarkastelutapaansa.

8. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Luku esittelee aiemman analyysin, synteesin sekä tulosten tulkinnan pohjalta muodostetut tutkielman johtopäätökset. Johtopäätösten esittelyllä vastataan tutkielman päätutkimuskysymykseen synteesiluvun tarkastelua yhdistävällä ja täydentävällä tavalla. Edelleen luku tarkastelee tutkielman luotettavuutta arvioimalla sen validiteettia ja reliabiliteettia. Tutkielman luotettavuuden tarkastelu päättyy tutkijan itseensä sekä tutkimusaiheeseen kohdistamaan reflektioon. Luvun lopussa esitellään tutkimusprosessin yhteydessä esiin nousseet jatkotutkimusaiheet sekä tutkielman yhteenvetona toimiva pohdinta. Tutkielman päättävän pohdinnan tarkoituksena on lisätä ymmärrystä kokonaisturvallisuuden osaksi turvallisuuspolitiikkaa jäsentymisestä sekä osaltaan liittää tutkimusaihe vallitsevaan yhteiskunnalliseen tilanteeseen ja keskusteluun.

8.1 Johtopäätökset

Tutkielman tavoitteena oli selvittää kokonaisturvallisuuden vaikutukset Suomen turvallisuuspolitiikassa ja turvallisuuskäsityksessä. Toteutetun tarkastelun ajanjaksoksi valikoitui 2010-luku kokonaisturvallisuuden ilmentyessä tuolloin osaksi turvallisuuspolitiikkaa. Tutkielman analyysiosiota pohjustettiin kattavasti Suomen turvallisuuspolitiikkaa sekä osana sitä ilmeneviä turvallisuuskäsityksiä erittelevällä ja tarkastelevalla sekä tutkimusaihetta taustoittavalla osiolla. Laadituilla tutkimusaihetta taustoittavilla luvuilla luotiin riittävä tiedollinen pohja kokonaisturvallisuuteen osana turvallisuuspolitiikkaa ja muodostuvana turvallisuuskäsityksenä kohdistuvalle analyysille, synteetille ja tulkinnalle.

Laadullisen sisällönanalyysin perusteella kokonaisturvallisuus on vakiintunut osaksi Suomen turvallisuuspolitiikkaa. Tarkastelun kohteena olleesta selontekoaineistosta tunnistettiin myös kokonaisturvallisuuden turvallisuuspolitiikkaan aikaansaamia painotuksia ja vaikutuksia. *Osana turvallisuuspolitiikkaa kokonaisturvallisuus korostaa eri turvallisuustoimijoiden vahvennettavan yhteistyön merkitystä tulevaisuuden muuntuviin ja yhteen kietoutuviin turvallisuusuhkiin vastaamisessa.* Esimerkiksi Valtonen (2010, 247-253, 257-258) on väitöstutkimuksessaan päätenyt samansuuntaisiin tuloksiin turvallisuustoimijoiden yhteistyöhön ja sen kehittämisestä saataviin hyötyihin

liittyen. Edelleen Valtosen (2012, 8) mukaan juuri turvallisuuden yhteistoiminta on eri turvallisuustoimijoita yhdistävä tekijä, varsinkin lyhytkestoisissa ja nopeasti kehittyvissä turvallisuustilanteissa. Myös Branders (2016, 215) korostaa kokonaisturvallisuutta käsittelevän väitöstutkimuksen johtopäätöksissä kokonaisturvallisuuden kasvavaa merkitystä tulevaisuuden yhteenkietoutuneisiin turvallisuuskysymyksiin vastaamisessa. Kuitenkin Branders (mt. 216) myös samalla kritisoi kokonaisturvallisuuden vahvasti maanpuolustuksen kontekstiin kytkeytymistä sekä sen puolustushallinnollista isännöytystä.

Limnellin (2009, 387-390) väitöstutkimuksessaan esiin nostama tarve yhteiselle, eri hallinnonaloja sekä turvallisuustoimijoita yhdistävälle ja yhteen tuovalle, kokonaisturvallisuudelle näyttäisi 2010-luvun turvallisuuspoliittisten selonteiden mukaan toteutuneen. *Havainto korostuu erityisesti vuosien 2016-2017 eriytyvissä selonteissa, jossa turvallisuuspolitiikkaan vaikuttavat hallinnonalat rakensivat turvallisuuteen liittyvää ymmärrystään sekä poikkihallinnollista yhteistyötä ja -toimintaansa kokonaisturvallisuuden viitekehyksen kautta.* Tutkielman tarkastelun perusteella kokonaisturvallisuus näyttäisi myös turvallisuusselonteiden eriyttämisen jälkeen vastaavan Limnellin (mt. 389-390) kuvaamaan tarpeeseen turvallisuuden sektoroitumisen osittaisesta purkamisesta sekä eri hallinnonalojen välisen yhteistyön tiivistämisestä ja selkeyttämisestä.

Perinteisten viranomaistoimijoiden lisäksi elinkeinoelämän ja järjestöjen, lähiyhteisöjen sekä muun kokonaisturvallisuuden verkoston merkitystä turvallisuuden tuottamisessa korostetaan aiempaa vahvemmin. Myös kokonaisturvallisuudelle ominainen yksittäisten kansalaisten turvallisuusosaamisen vahventaminen ja kehittäminen nähdään keskeisenä osana yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamista sekä kansallisen kriisinsietokyvyn vahvistamista. Havainnot ovat yhdistettävissä Brandersin (2016, 205-206, 213-214) väitöstutkimuksen johtopäätösoisiossaan esittämään tulkintaan kokonaisturvallisuudesta sekä sen kehitystarpeista ja -näkymistä.

Verkostoitumisen ja verkottumisen kasvava merkitys korostuu sekä horisontaalisesti laajenevassa että vertikaalisesti syventävässä turvallisuustoimijoiden kentässä. Toimijoiden verkostoitumisella ja verkottumisella pystytään myös kamppailemaan eri toimijuuksien kasvavaa siiloutumista vastaan. Myös Branders tunnistaa saman kokonaisturvallisuuteen liitettävien yhteistyöverkoston merkityksen. Kuitenkin kokonaisturvallisuuden jatkokehitys edellyttää Brandersin (2016, 217) mukaan myös sen nykyisten rajojen ja rajoitteiden tunnistamista sen laajan turvallisuuden kontekstin kattavuuteen kehittymisen mahdollistamiseksi.

Tutkielman havainto turvallisuustoimijoiden, turvallisuuskentän sekä turvallisuuteen liittyvän ymmärryksen samanaikaisesti kiihtyvistä laajenemisesta ja syventymisestä on yhtenevä myös Limnellin (2009, 370) tutkimuksen johtopäätösten ja pohdinnan kanssa: *2000-luvun tavoin myös 2010-lukua voidaan tutkielmassa toteutetun tarkastelun perusteella kuvata laajenevan ja syventyvän turvallisuuden aikakautena.*

Diskurssianalyysin perusteella selontekoaineistosta voitiin tunnistaa laaja-alaisesti kokonaisturvallisuutta ja siihen liittyvää turvallisuusajattelua tukevaa ja vakinaistavaa tavoitehakuista argumentointia. Myös aineistosta tunnistetun kokonaisturvallisuuden merkitystä korostavan ja sitä osaksi turvallisuuspolitiikkaa vakioivan kokonaisturvallisuuskurssin nähtiin analyysin ja sen tulosten tulkinnan perusteella saavuttavan ja ylläpitävän hegemonisen diskurssin asemansa.

Ajallisesti kokonaisturvallisuuteen liittyen voitiin tunnistaa tarkasteluvaiheittain muuntuva ja kehittyvä diskursiivinen ketju kokonaisturvallisuuskurssia taustoittavasta ja muodostavasta, diskurssin asemaa vahvistavasta sekä lopulta hegemonia-asemansa saavuttanutta diskurssia vakiinnuttavasta argumentoinnista. *Kokonaisturvallisuuden voidaan siis nähdä olevan vahvasti vakiinnutettu, turvallistamisteorian kielellä turvallistettu, osaksi Suomen turvallisuuspolitiikkaa.* Johtopäätös on yhtenevä Ahokkaan (2019, 86-88) tutkielmassaan esittämien kokonaisturvallisuuden eri turvallisuuden sektoreilla tapahtuvaan monialaiseen turvallistamiseen liittyvien tulosten kanssa. Myös Heusala (2011, 104) on artikkelissaan korostanut kokonaisturvallisuuden diskursiivista monialaisuutta osana laajempaa suomalaista turvallisuuskurssia.

Samanaikaisesti kokonaisturvallisuuden monialainen, usean eri hallinnonalan ja turvallisuustoimijan toteuttama, turvallistaminen on kuitenkin johtanut sekä sen käsitteellisen määrittelemisen, että käytännön operationalisoinnin hämärtymiseen. Ilmiö voitiin tunnistaa erityisesti viimeisimmästä analysoidusta selontekokierroksesta, jonka osana kokonaisturvallisuutta käsiteltiin erillisesti ja erikseen sekä ulko-, sisä- että puolustusministeriön hallinnonalojen tarpeista ja näkökulmista. Vastaavia havaintoja kokonaisturvallisuuden toiminnallisesta ja retorista monialaisuudesta johtuvasta käsitteellisestä hämärtymisestä ovat esittäneet sekä Silvasti (2016, 284-288) että Keskinen ym. (2017, 130) omissa artikkeleissaan.

Tiivistettyyn selontekoaineistoon kohdistetun diskurssianalyysin perusteella ei pystytty yksiselitteisesti osoittamaan kokonaisturvallisuuden erilliseksi turvallisuuskäsitteeksi kehittymistä. Laadullisen sisällönanalyysin sekä diskurssianalyysin tuloksia tulkitsemalla

ja yhdistelemällä kokonaisturvallisuudesta voitiin kuitenkin tunnistaa turvallisuuskäsitykselle ominaisia piirteitä. Kokonaisturvallisuus pystyttiin myös kategorisoimaan tutkielman toisessa luvussa turvallisuuskäsitysten erittelyä ja vertailemista varten muodostetun mallin mukaisesti.

Kokonaisturvallisuuden mahdollinen turvallisuuskäsitykseksi muodostuminen ja kehittyminen ei tapahdu hetkessä. Esimerkiksi Hanén (2017, 180) toteaa jo kokonaisturvallisuuden konseptinkin olevan vielä edelleen kehitysvaiheessa, vaikka sen eri osa-alueisiin onkin jo panostettu paljon. Limnéllin (2009, 370) mukaan kansallisen turvallisuuskäsityksen muotoutuminen ja muuttuminen tapahtuu yleisestikin hitaasti. Esimerkiksi aikaväliä kylmän sodan päättymisestä 2000-luvun alkuun voidaan pitää turvallisuuskäsityksen kulttuurisen jatkuvuuden kontekstissa lyhyenä, vaikkakin Limnéllin (mt. 370) mukaan aikakaudelle jäsenyi ehkä suurimpia maamme turvallisuusympäristöön, -käsitykseen sekä niiden muutoksiin vaikuttaneita tapahtumia.

Limnéll (2009, 371) toteaaakin, että 2000-2010 -lukujen taitteessa yleisestä turvallisuuden laajentamisesta ja syventämisestä huolimatta perinteisen valtiokeskeisen turvallisuuden lähtökohdat ja näkökulmat ovat edelleen vahvasti osana sekä suomalaista turvallisuusajattelua että Suomen turvallisuuspoliittisia linjauksia. Sama turvallisuuskäsityksen muutoksen hitauteen sekä sen kulttuuriseen jatkuvuuteen liittyvä huomio voidaan tutkielman perusteella tehdä myös vuosikymmenen vaihtuessa 2020-luvulle. Vaikka kokonaisturvallisuus onkin jäsentynyt osaksi Suomen turvallisuuspoliittisia linjauksia ja turvallisuuden ymmärtämistä, vaikuttavat myös sekä perinteinen ja kapea valtiokeskeinen turvallisuus että uudempi laaja turvallisuuden ymmärtämistapa edelleen osana turvallisuuskäsityksemme muodostavaa kokonaisuutta.

8.2 Tutkielman validiteetti, reliabiliteetti ja reflektio

Tutkimustyöhön ja sen laadintaan liittyvät eettiset kysymykset on huomioitu läpi tutkimusprosessin. Tutkielman laadinnassa on läpi sen eri vaiheiden hyödynnetty hyvää tieteellistä käytäntöä ja yleisesti hyväksyttyjä tutkimuseettisiä ohjeita. Tutkija on, läpi toteutettavan tutkimusprosessin, työskennellyt tiedeyhteisön tunnustamien yleisten toimintatapojen (rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus) mukaisesti sekä laajempia Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK 2012) hyvän tieteellisen käytännön ohjeita noudattaen.

Tyypilliset tutkimuseettiset ongelmat, niin sanotut Manhattan ja Mengele -tapaukset, (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 130-132) eivät tutkijan oman reflektion perustella toteudu laaditussa tutkielmassa. Tutkielmaan liittyvä tiedonhankinta toteutettiin kirjallisuuteen, aiempaan tutkimukseen sekä julkiseen tekstiaineistoon kohdistuvana prosessina eikä sen osana hyödynnetty ihmisiin kohdistuvia kysely- tai haastattelumenetelmiä. Näin ollen tutkittavien suoja ei ole joutunut laaditussa tutkielmassa kyseenalaistetuksi. Myös tutkimusprosessin perusteella muodostettujen tutkimustulosten voidaan nähdä olevan sovellettavissa ja hyödynnettävissä ilman eettisiä ongelmallisuuksia. Täten myös tutkijan itsensä vastuu tutkielman tulosten sovellutuksista on tutkimuksen eettisyyden osalta huomioitu ja turvattu.

Vastaavasti myös tutkielman laajemmassa tiedonhankinnassa on huomioitu tutkimuseettisten periaatteiden noudattaminen: Tutkimusaihe on valittu aihealueeseen tutustumisen yhteydessä tunnistetun tutkimusaukon sekä tutkijan itsensä preferenssien yhdistelmänä. Tutkimusaineistona toimiva kirjallisuus, aiempi tutkimus sekä valtionhallinnon dokumentit on valikoitu ja koostettu vertaisarvioiduista sekä yleisesti hyväksytyistä lähteistä.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa on huomioitava, että tutkija on samanaikaisesti sekä tutkimusasetelman luoja että sen tulkitsija (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 136). Vastaavasti Saaranen-Kauppinen ja Puusniekan (2006g) mukaan laadullisen tutkimuksen uskottavuutta ja pätevyyttä arvioitaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota tutkijan itsensä sosiaalisen todellisuuden ymmärtämisen sekä kielen käsittämisen tapoihin. Yleisesti laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan kuvata tutkimuksen validiteetin (tutkimuksessa on tutkittu sitä, mitä on luvattu; tutkimuksen uskottavuus ja pätevyys) ja reliabiliteetin (tutkimusprosessin johdonmukaisuus ja riippumattomuus sekä tulosten toistettavuus) käsitteiden kautta. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 136; Jyväskylän yliopisto 2015c.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointia validiteetin sekä reliabiliteetin käsitteiden kautta on kuitenkin myös kritisoitu. Esimerkiksi Tuomi ja Sarajärvi (2009 136-137) toteavat termien laadullisen tutkimuksen arviointiin soveltuvuuden yleisesti kiistanalaiseksi kahdesta syystä johtuen: Ensinnäkin validiteetin ja reliabiliteetin käsitteet ovat muodostuneet ensisijaisesti määrällisen tutkimuksen piirissä ja tarpeisiin. Toiseksi niiden käsitteellinen ala vastaa huonosti laadullisen tutkimusperinteen tutkijan omaa ja uniikkia todellisuuden ymmärtämis- ja tutkimusaiheen tarkastelutapaa painottavaan suuntaukseen.

Myös Hirsjärvi ym. (2009, 232) ovat nostaneet esille ongelmallisuuden laadullisen tutkimuksen arvioinnista puhtaasti validiteetin ja reliabiliteetin käsitteillä: Ihmisiä, kulttuuria sekä erilaisia sosiaalisen todellisuuden ilmiöitä käsittelevien laadullisten tutkimusten kuvaukset ja asetelmat ovat usein ainutlaatuisia. Tällöin myös kahden samanlaisen sekä keskenään vertailukelpoisen tapauksen löytäminen tutkimuksen validiteetin ja reliabiliteetin arvioimiseen on haastavaa, ellei jopa mahdotonta. (mt. 232.)

Saaranen-Kauppinen ja Puusniekan (2006g) mukaan laadullisen tutkimuksen validiteetissa on kyse siitä, onko laadittu tutkimus kokonaisuutena pätevä; onko se perusteellisesti tehty ja ovatko siitä saadut tulokset ja tehdyt päätelmät loogisesti oikeita. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 136) puolestaan kuvaavat validiteetin laadullisen tutkimuksen lupauksen lunastamisen käsitteenä; onko tutkimuksessa lopulta tutkittu sitä mitä on luvattu?

Edelleen laadullisen tutkimuksen validiteettia arvioitaessa voidaan esiin nostaa tutkimuksen yleisen uskottavuuden ja vakuuttavuuden arviointi: kuinka hyvin tutkija omassa tutkimuksessaan tuottaa muodostamansa konstruktiot, tulkinnat ja johtopäätökset ymmärrettäväksi sen lukijoille. (Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka 2006g.) Myös tutkimuksen sisäinen johdonmukaisuus (koherenssi) sekä yleinen tekstillinen sidosteisuus (koheesio) voidaan Tuomen ja Sarajärven (2009, 140-141) mukaan nostaa laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnin keskiöön.

Tutkielman validiteetin vahvistamiseen on kiinnitetty huomiota läpi tutkimusprosessin. Tutkielman eri osien sisäistä koherenssia sekä niiden välisten siirtymien sujuvuutta on pyritty korostamaan ja vahvistamaan aktiivisesti. Myös tutkielman tekstilliseen koheesioon on kiinnitetty erityistä huomiota. Tutkielman validiteettia on pyritty vahvistamaan myös sekä teorioiden että menetelmien esittelyn yhteydessä hyödynnettyjen käsittelyä yhteen vetävien ja selkeyttävien prosessikuvioiden avulla.

Laaditun tutkielman luotettavuutta on pyritty vahventamaan myös monitriangulaation periaatteita hyödyntämällä. Tutkielman validiteetin vahvistamiseksi hyödynnettiin sekä teoriaan liittyvää että metodologista triangulaatiota. Kahta triangulaation päätyyppiä yhdistävän monitriangulaation hyödyntäminen on yksi tapa tutkielman luotettavuuden vahvistamiseksi. (Denzin 1978, Tuomen ja Sarajärven 2009, 143-146 mukaan.)

Tutkielman teoreettinen viitekehys muodostettiin kahta teoriaa, sosiaalista konstruktionismia ja turvallistamisteoriaa, yhdistelemällä. Sosiaalisen konstruktionismin tarjoama näkökulma mahdollisti turvallisuuden ymmärtämisen eri osatekijöistä

muodostuvana sosiaalisena konstruktiona, joka kehittyy ja muuttuu eri turvallisuustoimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa. Turvallistamisteorian Pariisin koulukunnan näkökulmat puolestaan mahdollistivat kotimaisen kokonaisturvallisuuden, sekä eri turvallisuustoimijoiden siihen liittyvän turvallistamisen, arvioinnin turvallisuuskäsitykseksi kehittymiseen liittyen. Kahta teoriaa yhdistelemällä pystyttiin teoriaan liittyvän triangulaation periaatteiden mukaisesti laajentamaan ja syventämään tutkielman kokonaisturvallisuuteen kohdistuvan tarkastelun ja tulkinnan näkökulmaa.

Tutkielman analyysiosiossa hyödynnettiin kahta eri tutkimusmenetelmää tutkielman kaksivaiheisen analyysin toteuttamisessa. Laadullisella sisällönanalyysillä tiivistettiin laaja selontekoaineisto toisessa analyysivaiheessa toteutettua diskurssianalyysia varten sekä selvitettiin kokonaisturvallisuuden vaikutukset Suomen turvallisuuspolitiikassa. Diskurssianalyysillä paikallistettiin tiivistetystä selontekoaineistosta kokonaisturvallisuuden vakinaistamiseen tähtääviä turvallisuusdiskursseja sen turvallisuuskäsitykseksi kehittymisen arvioimiseksi. Kahta tutkimusmenetelmää yhdistelemällä pystyttiin metodologisen triangulaation perusperiaatteen mukaisesti osaltaan vähentämään vain yhden analyysimenetelmän hyödyntämisestä johtuvaa aineiston analyysin sekä tulkinnan vinouma- ja vääristymismahdollisuuksia.

Sekä teoriaan liittyvää- että metodologista triangulaatiota yhdistävän monitriangulaation hyödyntäminen on yksi tapa tutkielman luotettavuuden vahvistamiseksi. On kuitenkin tunnistettava ja nostettava esille myös triangulaation mahdollinen heikkous ja ongelmallisuus osana laadullista tutkimusta: Esimerkiksi Saaranen-Kauppinen ja Puusniekan (2006e) mukaan triangulaation yleisenä heikkoutena on eri tutkimusmenetelmien taustafilosofioiden erilaiset ihmiskäsitykset, jotka voivat tehdä myös menetelmistä keskenään yhteensovittamattomia. Vastaavasti Eskolan ja Suorannan (1998, 71) mukaan triangulaation hyödyntäminen voi pahimmillaan johtaa tutkimukseen liittyviin käsiteellisiin sekaannuksiin, sitä koskevien ristiriitojen hyväksyntään sekä yleiseen teoriattomaan tietoaamiseen.

Laaditussa tutkielmassa toteutettu sekä teoreettisen- että metodologisen triangulaation periaatteiden hyödyntäminen oli tutkijan itsensä tekemä tutkimuksellinen valinta. Toteutetun monitriangulaation avulla haluttiin tuoda sekä syvyyttä että laajuutta kompleksisen turvallisuuspoliittisen aihealueen tarkastelulle, analyysille ja tulkinnalle. Tehtyä valintaa voidaan pitää perusteltuna, koska vain yhden teorian hyödyntäminen olisi rajannut huomattavasti tutkimusaiheeseen kohdistettavaa tarkastelua. Vastaavasti vain yhden analyysimenetelmän käyttäminen olisi voinut johtaa vääristymään tutkielman

synteesi- ja tulkintavaiheessa. Esimerkiksi pelkän laadullisen sisällönanalyysin perusteella kokonaisturvallisuus oltaisiin voitu tulkita muodostuvaksi turvallisuuskäsitykseksi sen osaksi turvallisuuspolitiikkaa vakiintumisen perusteella. Analyysin toisessa vaiheessa toteutettu diskurssianalyysi osoitti kuitenkin tämän ensimmäisen analyysivaiheen perusteella muodostetun hypoteesin virheelliseksi.

Kahden teorian ja menetelmän osana tutkielmaa hyödyntämistä voidaan pitää pääasiassa perusteltuna ja toimivana ratkaisuna. Kuitenkin se on aikaansaanut myös joitain tutkijan reflektion perusteella tunnistettuja negatiivisia sekä tutkielman yleistä validiteettia heikentäviä vaikutuksia. Osana tutkielman viitekehystä olevan turvallistamisteorian sekä erityisesti toisena tutkimusmenetelmänä hyödynnetyn diskurssianalyysin taustoittaminen ja hallinta jäi tutkijan itsensä mielestä osin pinnalliseksi. Vastaavasti kahden teorian ja menetelmän hyödyntämisen vaatima kattava teoreettis-menetelmällinen taustoittaminen on myös johtanut tutkielman sisällölliseen paisumiseen.

Jos validiteetilla tarkoitetaan tutkimuksen pätevyyttä ja uskottavuutta, voidaan reliabiliteetti ymmärtää tutkimuksen toistettavuutena sekä siihen liittyvänä tutkimustulosten hyödynnettävyytenä (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 136-139). Reliabiliteetti voidaan käsittää myös tutkimusprosessin, sekä siihen kytkeytyvän analyysin, synteesin ja tulkinnan, johdonmukaisuutena ja yleisenä luotettavuutena. Laadullisten tutkimusten osalta juuri reliabiliteetin arvioiminen on osoittautunut haasteelliseksi; reliabiliteetin arviointia onkin toteutettu pääasiassa kvantitatiivisessa tutkimusperinteessä (Anttila 2014; Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka 2006c). Toistettavuuden sijaan laadullisen tutkimuksen reliabiliteettia käsiteltäessä onkin esimerkiksi Hiltusen (2009) mukaan tarkoituksenmukaisempaa puhua tutkimustulosten siirrettävyydestä ja yleistettävyydestä.

Keskeiseksi syyksi reliabiliteetin arvioimisen haasteellisuudelle laadullisessa tutkimuksessa voidaan nimetä tutkimussuuntauksen kontekstisidonnaisuus (Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka 2006c). Vastaavasti myös Tuomen ja Sarajärven (2009, 136) kuvaama laadullisen tutkimuksen yleinen problematiikka, tutkija samanaikaisesti tutkimusasetelman luojana ja tulkitsijana, kuvaa hyvin reliabiliteetin arvioinnin haastavuutta. Jokainen laadullinen tutkimus on itsessään ainutlaatuinen ja -kertainen prosessi, jolloin niiden toistaminen täysin samassa ympäristössä täysin samoilla tutkijan mielenmaiseman piirteillä sekä tutkimuskohteeseen kohdistuvilla preferensseillä ja ennakko-olettamuksilla ei ole mahdollista (Anttila 2014).

Näistä ennakkoasetelmista huolimatta myös tutkielman reliabiliteettia on pyritty vahvistamaan. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa reliabiliteettia voidaan Anttilan (2014) mukaan vahvistaa esimerkiksi selkeiden aineiston käsittely- ja tulosten tulkintasääntöjen muodostamisella sekä tutkimusprosessin yksityiskohtaisella avaamisella. Laaditun tutkielman tutkimusprosessi on pyritty kuvaamaan selkeästi ja yksityiskohtaisesti. Hyödynnettyjen teorioiden, tutkimusotteen ja menetelmien toisiinsa linkittäminen sekä niiden tutkimusongelmaan vastaamisessa hyödyntäminen on määritetty ja aukikirjoitettu yksityiskohtaisesti tutkielman teoria- ja menetelmäosioissa. Tutkielman eri osa-alueet on linkitetty toisiinsa vahvasti ja tutkija on kiinnittänyt erityistä huomioita aiheeseen vihkiytymättömän lukijan huomioimiseen.

Laaditun tutkielman laajuutta voidaan reliabiliteetin arviointiin peilattuna pitää sekä sen vahvuutena että heikkoutena. Tutkimusaiheen laajan sekä moniulotteisen käsittelyn voidaan nähdä parantavan tutkielman hyödynnettävyyttä sekä sen tulosten yleistettävyyttä. Kuitenkin samalla sen voidaan nähdä johtavan myös tutkielman osittaiseen sisällölliseen sekavuuteen. Tutkielman sisällöllisen laajuuden ja siinä toteutetun tarkastelun monipolvisuuden voidaan nähdä joko vahvistavan tai heikentävän tutkielman yleistä johdonmukaisuutta. Keskeisenä muuttujana tälle voidaan pitää tutkielmaan tutustujan omaa aihealuetta koskevaa taustatietämystä ja -tuntemusta.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi on yleisesti todettu haastavaksi. Myös ensisijaisesti määrällisen tutkimuksen tarpeisiin muodostetut validiteetin ja reliabiliteetin käsitteet ovat laadullisen tutkimuksen arvioinnissa osin kiistanalaisia ja ongelmallisia. Laadullisessa tutkimuksessa on vahvasti läsnä tutkijan subjektiivinen näkökulma, joka on tiedostettava myös tutkijan omassa reflektiossa läpi koko tutkimusprosessin. Tämän kieltäminen ja kiertäminen, siis tutkijan täysi objektiivisuus, edellyttäisi Eskolan ja Suorannan (1998, 17) mukaan sivustakatsojan roolin ottamista; tutkimusaiheen täysin ulkoapäin tarkastelua ilman tutkijan omia tutkimusaihetta koskevia ennakko-oletuksia tai ajatuksia. Saaranen-Kauppisen ja Puusniekan (2006f) mukaan riittääkin, että tutkija pyrkii itse aktiivisesti tiedostamaan omat tutkimusaihetta koskevat asenteensa ja uskomuksensa sekä pyrkii parhaansa mukaan omalla toiminnallaan minimoimaan niiden liiallisen tutkimukseen vaikuttamisen.

Tutkijan itsensä taustaoletukset sekä edelleen niiden tutkimuskohteeseen tuomat vaikutukset on tiedostettu ja huomioitu läpi tutkimusprosessin. Suoraan tutkijan omaan ammattikuntaan ja tehtäväkenttään liittyvää tarkastelua on osana tutkielmaa pyritty tiedostetusti välttämään tutkijan viranhoitoon liittyvien sidonnaisuuksien

kunnioittamiseksi sekä osana sitä säädettyjen salassapitovelvoitteiden noudattamiseksi. Tutkielman aineisto on kokonaisuudessaan julkista ja julkisista lähteistä koostettua. Vastaavasti myös tutkijan oma, osana valtionhallinnon turvallisuustoimijakuntaa työskentelemiseen liittyvä ammatillinen tausta, sen vahvuuksineen ja heikkouksineen, on tuotu alusta alkaen esille tutkimus- ja seminaariprosessin yhteydessä.

Tutkijan oma turvallisuuden tuottamiseen liittyvä virkamies- ja viranomaistausta on varmasti vaikuttanut osaltaan tutkimusaiheeseen kohdistettuun tarkasteluun. Kyseinen tutkijan positio on kuitenkin tiedostettu ja tunnistettu läpi koko tutkimusprosessin, jolloin sen toteutettuun tarkasteluun aiheuttamia vääristymä- ja vinoumamahdollisuuksia on pystytty vähentämään. Vastaavasti myös suoraan tutkijan omaan hallinnonalaan kohdistuva tarkastelu, tutkimusaiheen valinnasta lähtien, on pyritty pitämään vähäisenä siihen liittyvien tutkijan premissien ja ennakko-oletusten vaikutusten vähentämiseksi. Tutkielman turvallisuuteen ja turvallisuustoimijoihin kohdistuva tarkastelu onkin toteutettu enemmän valtionhallinnon yleis- ja ylätasolla. Tämän voidaan nähdä tuottaneen sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia tutkittavan aihealueen kokonaistarkasteluun.

Lopulta vastuu tutkimustyöhön liittyvästä hyvän tieteellisen käytännön noudattamisesta, tutkimuksen rehellisyydestä ja vilpittömyydestä sekä validiteetin ja reliabiliteetin tutkimustyössä toteutumisesta on tutkijalla itsellään. Tutkimus on myös mitä suurimmissa määrin laatijansa ja tekijänsä näköinen, niin positivistisessä kuin negatiivisessa mielessä; siis niin sanottu osiensa summa. Kuten jo tutkielman toisessa luvusta todettiin, on tutkimuksen tekeminen sarja tutkijan toteuttamia valintoja, joista osa mahdollistaa sekä osa rajaa ja poissulkee edelleen tiettyjen jatkovalintojen aktualisoitumisen ja niiden hyödynnettävyyden osana tutkimustyötä. Toteutettuun tutkielmaan liittyvät mahdolliset sisällölliset epätarkkuudet, puutteet ja laiminlyönnit ovat tutkijan itsensä vastuulla. Vastuu tutkielman muodostamasta kokonaisuudesta, sen kaikkine ansioineen, vahvuuksineen ja heikkouksineen, on lopulta vain ja ainoastaan tutkijalla itsellään.

8.3 Jatkotutkimusaiheet ja pohdinta

Tutkimusprosessin yhteydessä tunnistettiin muutamia mahdollisia jatkotutkimusaiheita. Ajankohtaisuutensa osalta esiin nousee COVID-19 -pandemian tarjoamien lukuisten

tutkimusaiheiden ohella tutkimusasetelman toistaminen vuosien 2020-2021 selontekokierroksen yhteydessä. Olisi mielenkiintoista tarkastella kokonaisturvallisuuden ilmentymistä kirjoitushetken hallituskauden erilaisissa turvallisuuspoliittisissa selonteissa. Tutkimusasetelman toistaminen sisällyttämällä siihen myös kuluvan selontekokauden valmistelussa olevat turvallisuuspoliittiset selonteot voisi vahvistaa tutkielmassa todentamattomaksi jääneen hypoteesin kokonaisturvallisuuden varsinaiseksi turvallisuuskäsitykseksi kehitymisestä.

Tutkielman laadinnan aikana syntyneeseen ja edelleen sen viimeistelyhetkellä käynnissä olevaan COVID-19 -pandemiaan liittyvät erilaiset jatkotutkimusaiheet nousevat tutkijan reflektiossa vahvasti esille. Kokonaisturvallisuuden, turvallisuuspoliittisten selontekojen sekä erilaisten yhteiskunnan turvallisuusstrategioiden tarkastelu esimerkiksi pandemiavarautumisen osalta voisi tarjota mielekkään sekä ajankohtaisuudeltaan että yhteiskunnallisesta vaikuttavuudeltaan merkittävän tutkimusaiheen kotimaisen turvallisuustutkimuksen tutkijakunnalle.

Edelleen COVID-19:n vaikutuksia sekä yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin että kansalaisten kriisinsietokykyyn esimerkiksi varautumisen, ennakkoinnin tai jatkuvuudenhallinnan näkökulmasta arvioiva tutkimus voisi olla sekä mielenkiintoista että merkittävää toteuttaa. COVID-19 sekä sen erilaiset suorat ja epäsuorat johdannaisvaikutukset näyttäisivät muodostuvan laajemmaksi, jopa globaalin tason, sukupolvikokemukseksi, josta on lähitulevaisuudessa nostettavissa relevantteja tutkimusaiheita niin turvallisuustutkimuksen, valtiotieteiden kuin myös laajemmin koko akateemisen tutkijakunnan tarpeisiin.

Suomeen on Limnénin (2009, 376) mukaan rakentunut omanlaisensa turvallisuuskäsitys, jossa yhdistyvät sekä kansalliset että kansainväliset näkökulmat, kansalliseen kulttuuriseen kontekstiin yhdistetyt turvallisuuden eri osa-alueet sekä turvallisuuden jakamattoman kokonaisuuden ymmärtämisen vaikeus ja keskeneräisyys. Vallitsevasta turvallisuuskäsityksestämme on tunnistettavissa edelleen sekä kapealle että laajalle turvallisuudelle ominaisia piirteitä. Myös turvallisuusympäristömme merkittävimmät tapahtumat ovat tuoneet omat vaikutuksensa tapaamme ymmärtää turvallisuutta. Limnén nimeääkin kylmän sodan päättymisen, Suomen EU-jäsenyyden, globalisaation, 2000-luvun alun terrori-iskut sekä suomalaisen yhteiskunnan laajemman turvallisuuspoliittisen ilmapiirin avautumisen turvallisuuskäsitykseemme uudelleenmuotoilun solmukohdiksi.

Voisiko alkavan vuosikymmenen COVID-19 -pandemia olla seuraava turvallisuusympäristöömme vaikuttava sekä sen kautta myös turvallisuuskäsityksemme muutoskulun käynnistävä järjestelmätason tapahtuma? Olisiko kokonaisturvallisuudelle ominainen ajatusmaailma toimiva vaihtoehto alkavan vuosikymmenen uudenvuoden turvallisuusuhkiin ja ihmisten turvattomuuden tuntemuksiin vastaamisessa? Nämä kysymykset jäivät vaivaamaan tutkijaa itseään, mutta niiden pohtiminen ja edelleen niihin vastaaminen jää seuraavien tutkijapolvien toteutettavaksi.

Kohvakan (2012, 11) mukaan koko yhteiskunnan resilienssin, ennakoivan ja joustavan turvallisuuden hallinnan sekä kansakunnan laajamittaisten häiriötilanteiden sietokyvyn on kyettävä tarvittaessa kohdata myös osana varautumissuunnittelua tunnistettuja ja ennakoituja vakavampien turvallisuusuhkien toteutuminen. COVID-19 -pandemia sekä sitä vastaan kirjoitushetkellä käytävä kamppailu toimii elävänä esimerkkinä Kohvakan mainitsemasta seuraavasta yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta haastavasta ”sodasta”.

Kokonaisturvallisuuden edelleen kehittäminen ja sen hyödynnettävyyden lisääminen edellyttäisi kasvavissa määrin eri turvallisuuden tasoilla ja sektoreilla toteutettavien poikkihallinnollisten ja osallistavien yhteistyökeinojen hyödyntämistä ja käyttöönottamista. Tämä edellyttää Limnellin (2009, 396) mukaan turvallisuuden tuottamisen ymmärtämistä aiempaa laajemmin kokonaisuutena, jota turvallisuustoimijat erilaisiin uhkiin ja turvattomuuden tuntemuksiin vastatessaan yhdessä rakentavat.

Turvallisuuden tuottaminen ja turvattomuuden kokeminen on jatkuvaa. Näinä päivinä molempiin osallistuu kasvavissa määrin myös perinteisten turvallisuustoimijoiden, poliitikkojen, virkamieskunnan ja viranomaisten, ulkopuolisia toimijoita. Tulevaisuuden muuntuvien sekä yhteen kietoutuvien turvallisuusuhkien kohtaaminen ja niihin vastaaminen edellyttää meiltä kasvavissa määrin osallistavampaa turvallisuuden ymmärtämistapaa: Yksin olemme heikkoja – yhdessä olemme vahvempia.

Kokonaisturvallisuus voisi olla yksi nykyaikainen vaihtoehto tämän yhteen hiileen puhaltamisen merkityksen ymmärtämiseksi. Arjen turvallisuuden tavoittelemisen, kuten käynnissä olevassa COVID-19:n vastaisessa kamppailussa olemme huomanneet, edellyttää jokaisen turvallisuustoimijan, valtionjohdosta yksittäiseen kansalaiseen, uhrauksia ja yhteistyötä. Vasta tämän ymmärrettyämme ja oman osuutemme siinä hyväksytyämme pystymme todella aloittamaan matkaamme kohti yhteistä turvallisuutta.

Lähteet

Aineisto:

Sisäministeriö. (2016), *Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta*. Sisäministeriön julkaisu 8/2016. Sisäinen turvallisuus. Helsinki: Sisäministeriö.

Valtioneuvoston kanslia. (2009), *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009. Valtioneuvoston selonteko*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 11/2009. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Valtioneuvoston kanslia. (2012), *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2012. Valtioneuvoston selonteko*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2012. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Valtioneuvoston kanslia. (2016), *Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 7/2016. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Valtioneuvoston kanslia. (2017), *Valtioneuvoston puolustusselonteko*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2017. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Painetut lähteet:

Balzacq, Thierry. (2011), *Securitization Theory. How security problems emerge and dissolve*. Oxon: Routledge.

Barnett, Michael. (2017), Social constructivism. Teoksessa Baylis, John, Smith, Steve & Owens, Patricia (toim.) *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations. Seventh Edition*. Oxford: Oxford University Press, 144-158.

Baylis, John, Smith, Steve & Owens, Patricia (2017), *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations. Seventh Edition*. Oxford: Oxford University Press.

Bigo, Didier. (2002), Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease. *Alternatives* 27:1, 63-92.

Bigo, Didier. (2013), Security. Analysing transnational professionals of (in)security in Europe. Teoksessa Adler-Nissen, Rebecca. (toim.) *Bourdieu in International Relations: Rethinking Key Concepts in IR*. Oxon: Routledge, 114-130.

Bilgin, Pinar. (2018), Critical Theory. Teoksessa Williams, Paul D & McDonald, Matt (toim.), *Security Studies: An Introduction. Third edition*. Oxon: Routledge, 60-73.

Blombergs, Fred. (2016), Johdatus Suomen turvallisuuspolitiikkaan kylmän sodan jälkeisessä Euroopassa. Teoksessa Blombergs, Fred, (toim.), *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohtia*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, 3-54.

Booth, Ken & Wheeler, Nicholas J. (2008), *The Security Dilemma. Fear, Cooperation and Trust in World Politics*. London: Palgrave Macmillan.

Branders, Minna. (2016), *Kokonainen Turvallisuus? Kokonaisturvallisuuden poliittinen kelpoisuus ja hallinnollinen toteutettavuus*. Tampereen yliopisto. Tampere: Tampere University Press.

Burgess, J. Peter. (2010), *The Routledge Handbook of New Security Studies*. Oxon: Routledge.

Buzan, Barry. (1983), *People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Buzan, Barry. (1991), *People, States and Fear: An Agenda for International Studies in the Post-Cold War Era. 2nd edition*. Boulder: Lynne Rienner.

Buzan, Barry. (1993), Societal Security, State Security and Internationalisation. Teoksessa Wæver, Ole, Buzan, Barry, Kelstrup, Morten & Lemaitre, Pierre (toim.), *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*. London: Pinter, 41-58.

Buzan, Barry, Wæver, Ole & de Wilde, Jaap. (1998), *Security. A New Framework For Analysis*. Boulder-London: Lynne Rienner Publishers.

Dunn Cavelty, Myriam & Balzacq, Thierry. (2017), *Routledge Handbook of Security Studies. Second edition*. Oxon: Routledge.

Elbe, Stefan. (2010), Health and Security. Teoksessa Collins, Alan (toim.) *Contemporary Security Studies. Second Edition*. Oxford: Oxford University Press, 413-427.

Emmers, Ralf. (2010), Securitization. Teoksessa Collins, Alan (toim.) *Contemporary Security Studies. Second Edition*. Oxford: Oxford University Press, 136-151.

Eskola, Jari. (2001), Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen tutkimuksen analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittavalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 133-157.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha. (1998), *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Susanna. (2008): *Turvallisuus käsitteenä*. Maanpuolustuskorkeakoulu: Strategian laitos. Julkaisusarja 3, Strategian asiantietoa, No 10. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Glaser, Charles L. (2010), Realism. Teoksessa Collins, Alan (toim.) *Contemporary Security Studies. Second Edition*. Oxford: Oxford University Press, 15-31.

Hanén, Tom. (2017), *Yllätysten edessä – kompleksisuusteoreettinen tulkinta yllättävien ja dynaamisten tilanteiden johtamisesta*. Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 11. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Heiskanen, Markus. (2013), *Rajakeisarin uudet (v)aatteet. Käsiteanalyysi rajaturvallisuudesta*. Lapin yliopisto. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Heusala, Anna-Liisa. (2011), Kokonaisturvallisuus ja inhimillinen turvallisuus yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Teoksessa Turunen, Ismo (toim.), *Tiede ja ase: Suomen Sotatieteellisen Seuran vuosijulkaisu. N:o 69*. Helsinki: Suomen Sotatieteellinen Seura ry, 96-111.

Heywood, Andrew. (2013), *Politics. Fourth Edition*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. (1997), *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. (2009), *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.

Hoogensen Gjørø, Gunhild. (2018) Human security. Teoksessa Williams, Paul D & McDonald, Matt (toim.), *Security Studies: An Introduction. Third edition*. Oxon: Routledge, 221-234.

Huysmans, Jef. (2006), *The Politics of Insecurity: Fear, Migration and Asylum in the EU*. New International Relations Series. London, UK: Routledge.

Huysmans, Jef. (2011), What's in an Act? On Security Speech Acts and Little Security Nothings'. *Security Dialogue* 42:4-5, 371-383.

Innola, Eeva. (2014), *Kohti kattavampaa varautumista. Vapaaehtoisjärjestöt kokonaisturvallisuuden tukena*. Helsinki: Turvallisuuskomitea.

Jensen, Michael A. & Elman, Collin. (2018) Realism. Teoksessa Williams, Paul D & McDonald, Matt (toim.), *Security Studies: An Introduction. Third edition*. Oxon: Routledge, 17-32.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero. (1993), *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero. (1999), *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero. (2016), *Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käytännöt*. Tampere: Vastapaino.

Kerr, Pauline. (2010), Human Security. Teoksessa Collins, Alan (toim.) *Contemporary Security Studies. Second Edition*. Oxford: Oxford University Press, 121-135.

Keskinen, Marko, Kantola, Arttu, Mäkinen, Juha, & Salonen, Arto O. (2017), Miten yhteiskehittää kokonaisturvallisuutta? Tieteidenvälisiä näkemyksiä Winland-hankkeesta. Teoksessa Silvasti, Markus (toim.), *Tiede ja ase: Suomen Sotatieteellisen Seuran vuosijulkaisu. N:o 75, Entä seuraava kvartaali?* Helsinki: Suomen Sotatieteellinen Seura ry, 124-154.

Kielenniva, Jani. (2018), Johdanto. Teoksessa Turvallisuuskomitea (toim.) *Turvallinen Suomi 2018. Tietoja Suomen kokonaisturvallisuudesta*. Helsinki: Turvallisuuskomitea, 7-14.

Kivelä, Juhani. (2016), *Hiljainen hälytys : Yhteiskunnan häiriötilanteiden hallinnan tila vuosina 2012-2014*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Kohvakka, Kimmo. (2012), Kokonaisturvallisuutta oppimassa – turvallisuuden palveluksessa. *Kylkirauta* 77:2, 5-11.

Koivula, Tommi. (2016), EU:n yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan merkitys Suomen turvallisuudelle. Teoksessa Blombergs, Fred, (toim.), *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohtia*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, 111-130.

Kyyrönen, Vesa. (2014), *Kokonaisturvallisuus EU:ssa. Suomalainen varautumisen malli Euroopan unionin strategiatöissä*. Helsinki: Turvallisuuskomitea.

Limnell Jarmo. (2009), *Suomen uhkakuvapolitiikka 2000-luvun alussa*. Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 29. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Manchanda, Nivi. (2018), Postcolonialism. Teoksessa Williams, Paul D & McDonald, Matt (toim.), *Security Studies: An Introduction. Third edition*. Oxon: Routledge, 114-128.

McDonald, Matt. (2018) Constructivisms. Teoksessa Williams, Paul D & McDonald, Matt (toim.), *Security Studies: An Introduction. Third edition*. Oxon: Routledge, 48-59.

Mutimer, David. (2017) Critical Security Studies. Teoksessa Dunn Cavelty, Myriam & Balzacq, Thierry (toim.) *Routledge Handbook of Security Studies. Second edition*. Oxon: Routledge, 80-92.

Nokkala, Arto. (2016), Suomen puolustuspolitiikan käännekohtia. Teoksessa Blombergs, Fred, (toim.), *Suomen turvallisuuspoliittisen ratkaisun lähtökohtia*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, 77-108.

Nyman, Jonna. (2018) Securitization. Teoksessa Williams, Paul D & McDonald, Matt (toim.), *Security Studies: An Introduction. Third edition*. Oxon: Routledge, 100-113.

Owen, Taylor. (2010). Human Security. A Contested Contempt. Teoksessa Burgess, Peter J. (toim.) *The Routledge Handbook of New Security Studies*. Oxon: Routledge, 39-49.

Peoples, Columba & Vaughan-Williams, Nick. (2010), *Critical Security Studies. An introduction*. Oxon: Routledge.

Poku, Nana K. (2010), Globalization, Development, and Security. Teoksessa Collins, Alan (toim.) *Contemporary Security Studies. Second Edition*. Oxford: Oxford University Press, 256-273.

Roe, Paul. (2010), Societal Security. Teoksessa Collins, Alan (toim.) *Contemporary Security Studies. Second Edition*. Oxford: Oxford University Press, 202-217.

Rothschild, Emma. (1995), What is security? Teoksessa *Daedalus*. Vol. 124, No. 3. The Quest for World Order (Summer, 1995), 53-98.

Sheehan, Michael. (2010), Military Security. Teoksessa Collins, Alan (toim.) *Contemporary Security Studies. Second Edition*. Oxford: Oxford University Press, 136-151.

Sanastokeskus TSK. (2017), *Kokonaisturvallisuuden sanasto*. Helsinki: Sanastokeskus TSK ry.

Silvasti, Markus. (2016), Turvuus – kohti uutta turvallisuussymmärrystä. Teoksessa Silvasti, Markus (toim.), *Tiede ja ase: Suomen Sotatieteellisen Seuran vuosijulkaisu. N:o 74*. Helsinki: Suomen Sotatieteellinen Seura ry, 265-299.

Tammikivi, Juha. (2017), Pääsihteerin palsta. Suomi 100 vuotta – kadettiupseerit yhteiskunnan palveluksessa. *Kylkirauta* 82:3, 46.

Tauriainen, Pasi. (1978), Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunnan osuus maanpuolustusta turvallisuuspolitiikan osana koskevassa tiedotustoiminnassa ja sen kehittämisessä. Teoksessa Mikkola, K. J. (toim.), *Tiede ja ase: Suomen Sotatieteellisen Seuran vuosijulkaisu. N:o 36*. Helsinki: Suomen Sotatieteellinen Seura ry, 231-246.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi Anneli. (2002), *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi Anneli. (2009), *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turvallisuuskomitea. (2018), *Turvallinen Suomi 2018. Tietoja Suomen kokonaisturvallisuudesta*. Helsinki: Turvallisuuskomitea.

United Nations Development Program (UNDP). (1994), *Human Development Report 1994*. New York: Oxford University Press.

Valtioneuvosto. (1995), *Turvallisuus muuttuvassa maailmassa. Suomen turvallisuuspolitiikan suuntalinjat. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 6.6.1995*. VNS 1/1995. Helsinki: Valtioneuvosto.

Valtioneuvosto. (1997), *Euroopan turvallisuuskehitys ja Suomen puolustus. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 17.3.1997*. VNS 1/1997. Helsinki: Valtioneuvosto.

Valtioneuvosto. (2001), *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 13.6.2001*. VNS 2/2001 vp. Helsinki: Valtioneuvosto.

Valtioneuvosto. (2012), *Valtioneuvoston periaatepäätös kokonaisturvallisuudesta*. Helsinki: Valtioneuvosto.

Valtioneuvoston kanslia. (2004), *Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004. Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 2004*. VNS 6/2004 vp. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 16/2004: Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Valtioneuvoston kanslia. (2010), *Varautuminen ja kokonaisturvallisuus. Komiteamietintö*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 21/2010. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Valtonen, Vesa. (2010), *Turvallisuustoimijoiden yhteistyö operatiivis-taktisesta näkökulmasta*. Julkaisusarja 1, n:o 3. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Valtonen, Vesa. (2012), Kokonaisturvallisuus laajan turvallisuuden viitekehyksessä. *Kylkirauta* 77:4, 5-9.

Valtonen, Vesa. (2014), Yhteiskunnan turvallisuutta turvallisuustoimijoiden yhteistyönä. *Kylkirauta* 79:3, 27-29.

Valtonen, Vesa. (2017), Strategiasta konseptiksi – kokonaisturvallisuuden yhteistoimintamalli. *Kylkirauta* 82:4, 37-39.

Virta, Sirpa. (2011), Turvallisuuden tutkimus. Tieteenalat ja monitieteisyyden lähtökohtia. Teoksessa Turunen, Ismo (toim.), *Tiede ja ase: Suomen Sotatieteellisen Seuran vuosijulkaisu. N:o 69*. Helsinki: Suomen Sotatieteellinen Seura ry, 112-126.

Vuori, Juha. (2017) Constructivism and Securitization Studies. Teoksessa Dunn Cavelty, Myriam & Balzacq, Thierry (toim.) *Routledge Handbook of Security Studies. Second edition*. Oxon: Routledge, 93-106.

Välivehmas, Heikki. (2014), Maanpuolustuskurssit kansallisen konsensuksen luojana. *Kylkirauta* 79:3, 31-33.

Wæver, Ole. (1993), Societal Security: The Concept. Teoksessa Wæver, Ole, Buzan, Barry, Kelstrup, Morten & Lemaitre, Pierre (toim.), *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*. London: Pinter, 17-40.

Wæver, Ole. (1995) Securitization and Desecuritization. Teoksessa Lipschutz, Ronnie (toim.) *On Security*. New York: Columbia University Press, 46-85.

Whitworth, Sandra. (2018), Feminisms. Teoksessa Williams, Paul D & McDonald, Matt (toim.), *Security Studies: An Introduction. Third edition*. Oxon: Routledge, 74-85.

Williams, Paul D & McDonald, Matt. (2018), *Security Studies: An Introduction. Third edition*. Oxon: Routledge.

Åhäll, Linda. (2018), Poststructuralism. Teoksessa Williams, Paul D & McDonald, Matt (toim.), *Security Studies: An Introduction. Third edition*. Oxon: Routledge, 86-99.

Painamattomat lähteet ja opinnäytteet:

Ahokas, Jussi. (2019), *Suomalaisen kokonaisturvallisuuden turvallistaminen kylmän sodan jälkeen*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Castrén, Joona. (2019), *Eurooppalaisen raja- ja merivartioston rajaturvallisuustoiminnot uhkakuvien rajapinnoilla*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Hietala, Ossi. (2018), *Suomalainen turvallisuuskäsitys ja vuoden 2007 laki vapaaehtoisesta maanpuolustuksesta*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Pernu, Eetu. (2014), *Suomen turvallisuuden murros. Turvallisuuskäsitteen laajentuminen Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteissa vuosina 1995-2012*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Riiali, Jari. (2016), *Laajenevan turvallisuuskäsityksen malli sisäisen turvallisuuden ohjelmissa vuosina 2004-2012*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Internet-lähteet:

Anttila, Pirkko. (2014), *Tutkimuksen taito ja tiedon hankinta*. Online. Metodix Oy, Otavan Opiston Osuuskunta, Helsinki. Päivitetty 17.5.2014. Luettu 3.4.2020. Saatavissa URL:<https://metodix.fi/2014/05/17/anttila-pirkko-tutkimisen-taito-ja-tiedon-hankinta/>.

Hiltunen, Leena. (2009), *Validiteetti ja reliabiliteetti*. Online. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä. Päivitetty 18.2.2009. Luettu 3.4.2020. Saatavissa URL:http://www.mit.jyu.fi/ope/kurssit/Graduryhma/PDFt/validius_ja_reliabiliteetti.pdf.

Jokela, Minna, Kettinen, Juha & Kurtio, Juho. (2016), *Euroopan häilyvä rajaturvallisuus*. Online. Valtiotieteellinen yhdistys ry, Helsinki. Päivitetty 30.8.2016. Luettu 17.1.2020. Saatavissa URL:<https://politiikasta.fi/euroopan-hailyva-rajaturvallisuus/>.

Jokela, Minna & Katajamäki, Elina. (2018), *Hybridiuhat hämmentävät jakoa sisäiseen ja ulkoiseen turvallisuuteen*. Online. Valtiotieteellinen yhdistys ry, Helsinki. Päivitetty 9.4.2018. Luettu 17.1.2020. Saatavissa URL:<https://politiikasta.fi/hybridiuhat-hammentavat-jakoa-sisaiseen-ja-ulkoiseen-turvallisuuteen/>.

Jyväskylän yliopisto, Koppa. (2015a), *Diskurssianalyysi*. Online. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä. Päivitetty 10.4.2019. Luettu 3.10.2019. Saatavissa

URL:<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/diskurssianalyysi>.

Jyväskylän yliopisto, Koppa. (2015b), *Teemoittelu*. Online. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä. Päivitetty 21.4.2016. Luettu 23.11.2019. Saatavissa URL:<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/teemoittelu>.

Jyväskylän yliopisto, Koppa. (2015c), *Tutkimuksen toteuttaminen*. Online. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä. Päivitetty 9.3.2010. Luettu 3.4.2020. Saatavissa URL:<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/tutkimusprosessi/tutkimuksen-toteuttaminen#tutkimustulosten-luotettavuus>.

Limnell, Jarno. [@JarnoLim]. (16.3.2020). *Kokonaisturvallisuus ei ole koskaan sotien jälkeen ollut näin konkreettinen ja läsnä jokaisen suomalaisen arjessa. Monille tämä on ensimmäinen poikkeustila yhteiskunnan toiminnassa. Nämä päivät jäävät historiaan, ja meistä kaikista riippuu, minkälaisina. Huolehditään toisistamme*. Twiitti. Online. Päivitetty 16.3.2020. Luettu 16.3.2020. Saatavissa URL:<https://twitter.com/JarnoLim/status/1239585840461987844>

Politiikasta.fi-raati. (2015), *Politiikasta.fi-raati: Maailma muuttuu – muuttuuko turvallisuuden tutkimus?* Online. Valtiotieteellinen yhdistys ry, Helsinki. Päivitetty 1.4.2015. Luettu 17.1.2020. Saatavissa URL:<https://politiikasta.fi/politiikasta-fi-raati-maailma-muuttuu-muuttuuko-turvallisuuden-tutkimus/>.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna. (2006a), *Aineisto ja teorialähtöisyys*. Online. Tampereen yliopisto: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, Tampere. Luettu 22.9.2019. Saatavissa URL:https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_3_2_3.html.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna. (2006b), *Diskurssianalyysi*. Online. Tampereen yliopisto: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto, Tampere. Luettu 3.10.2019. Saatavissa URL:https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_6_1.html.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna. (2006c), *Reliabiliteetti*. Online. Tampereen yliopisto: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto, Tampere. Luettu 8.4.2020. Saatavissa URL:https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_3_2.html.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna. (2006d), *Sosiaalinen konstruktionismi*. Online. Tampereen yliopisto: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto, Tampere. Luettu 22.9.2019. Saatavissa URL:https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L5_6.html.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna. (2006e), *Triangulaatio*. Online. Tampereen yliopisto: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto, Tampere. Luettu 29.3.2020. Saatavissa URL:https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_3_2_4.html.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna. (2006f), *Tutkijan asema*. Online. Tampereen yliopisto: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto, Tampere. Luettu 8.4.2020. Saatavissa URL:https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_2.html.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna. (2006g), *Validiteetti*. Online. Tampereen yliopisto: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto, Tampere. Luettu 29.3.2019. Saatavissa URL: https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_3_1.html.

Tieteen termipankki. (2015), *Estetiikka: Paradigma*. Online. Luettu 13.2.2020. Saatavissa URL:<http://tieteentermipankki.fi/wiki/Estetiikka:paradigma>.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK). (2012), *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen tutkiminen Suomessa*. Online. Tutkimuseettinen neuvottelukunta,

Opetus- ja kulttuuriministeriö, Helsinki. Luettu 29.3.2020. Saatavissa URL:https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf.

Valtioneuvosto (2013), 77/2013. *Valtioneuvoston asetus Turvallisuuskomiteasta*. Online. Valtioneuvosto, Helsinki. Luettu 9.2.2020. Saatavissa URL:<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20130077>.

Valtioneuvoston kanslia (2010), *Varautuminen ja kokonaisturvallisuus*. Online. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki. Luettu 17.1.2020. Saatavissa URL:<https://vnk.fi/julkaisu?pubid=3101>.

Valtioneuvoston viestintäosasto (2012), *Periaatepäätös selkiyttää kokonaisturvallisuuden järjestelyjä ja vastuuta*. Online. Valtioneuvosto, Helsinki. Luettu 17.1.2020. Saatavissa URL:https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/periaatepaatos-selkiytaa-kokonaisturvallisuuden-jarjestelyja-ja-vastuita.

Vanhanen, Henri. (2016), *Selonteot ulko- ja turvallisuuspoliittisessa keskustelussa*. Online. The Ulkopolitist ry, Helsinki. Päivitetty 21.6.2016. Luettu 20.2.2020. Saatavissa URL:<https://ulkopolitist.fi/2016/06/21/vieraskyna-selonteot-ulko-ja-turvallisuuspoliittisessa-keskustelussa/>.

Vanhanen, Henri. (2017), *Turvassa? Suomen uhkakuvat vuonna 2017*. Online. The Ulkopolitist ry, Helsinki. Päivitetty 22.5.2017. Luettu 17.1.2020. Saatavissa URL:<https://ulkopolitist.fi/2017/05/22/turvassa-suomen-uhkakuvat-2017/>.